2020 WOMEN'S PRIZE FOR FICTION ÖDÜLÜ

HAMNET

Maggie O'Farrell

Çeviri: Kıvanç Güney

domingo

1500'lü yılların sonu... Londra'nın doğusundaki bir kasabada yaşayan Hamnet adında bir oğlan, telaşla merdivenden iniyor. Ateşler içinde yatan ikiz kardeşine yardım edecek birini bulması gerek.

Anne oradan iki kilometre uzakta, arı kovanlarının başında, bu bereketli canlıların neden huzursuzlandığını anlamaya çalışıyor. O an bilmese de ömrünün geri kalanı, asıl ***kendi içinde*** aniden oluşan huzursuzluğa kulak verip de eve gitseydi yaşananları değiştirip değiştiremeyeceğini merak ederek geçecek. Hamnet'ın duyulmayan haykırışı, annenin ömür boyu dönüp durduğu bir an olarak kalacak.

Baba günlerce, haftalarca, kilometrelerce uzak. Oğlu var gücüyle bağırsa bile duyamaz. Tiyatrosuyla şehir şehir gezip alkış tufanları yaratan oyunlarını sergiliyor. Yıllar sonra kalemini kendi acısından daldıracak mürekkebe. Ve yüzyıllar boyu dillerden düşmeyecek bir oyun yazacak: ***Hamlet.***

Maggie O'Farrell, tarihsel gerçeklerden beslenerek yazdığı bu olağanüstü romanda bir anne babanın en büyük korkusunu odağına alıyor. Yıllardır nasıl biri olduğunu anlamak için kelimeleri tek tek incelenen Shakespeare'in en büyük acısına bambaşka bir gözle, biyografilerde sadece bir isimden ibaret olan annenin pişmanlıklarıyla, acılarıyla, korkularıyla yaklaşıyor ve dört yüz yıldan eski bir hikâyeyi okurun yüreğine modern bir klasik olarak hediye ediyor.

YILIN EN İYİ KİTABI seçkilerinde

NEW YORK TIMES • WATERSTONES • BILL GATES KİTAP KULÜBÜ

domingo
www.domingo.com.tr

978-605-198-230-4
9 786051 982304
64 TL
KDV'den muaftır.

HAMNET

domingo

HAMNET
MAGGIE O'FARRELL

Özgün ismi: Hamnet
© 2020 Maggie O'Farrell

Bu kitabın Türkçe yayın hakları AnatoliaLit Ajansı aracılığıyla Maggie O'Farrell c/o A M Heath & Company Ltd.'den alınmıştır.

© 2022 Bkz Yayıncılık Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.
Domingo, Bkz Yayıncılık markasıdır.
Sertifika No: 46105

Çeviri: Kıvanç Güney
Editör: Ümran Özbalcı
Son okuma: Sevim Erdoğan
Kapak ve sayfa uyarlama: Betül Güzhan

ISBN: 978 605 198 230 4

Baskı: Mayıs 2022
Optimum Basım
Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51
34295 Küçükçekmece İstanbul
Tel: (212) 463 71 25 • Sertifika No: 41707

Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın tümünün veya içeriğinin herhangi bir bölümünün yayıncının yazılı izni olmadan, fotokopi yöntemi dahil, elektronik ya da mekanik herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır.

Bkz Yayıncılık Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.
Harbiye Mah. Cumhuriyet Cad. Pak Apt. No: 30
Kat: 1 Daire: 3 Şişli İstanbul
Tel: (212) 245 08 39
e-posta: domingo@domingo.com.tr
www.domingo.com.tr

HAMNET

Maggie O'Farrell

Çeviri: Kıvanç Güney

domingo

Will'e ithaf edilmiştir.

Tarihi Bilgi

1580'lerde, Stratford'daki Henley Caddesi'nde yaşayan bir çiftin üç çocuğu oldu: Önce Susanna, ardından ikiz olan Hamnet ve Judith doğdu.

Hamnet adındaki oğlan 1596'da, on bir yaşında öldü.

Dört yıl kadar sonra, babası *Hamlet* adında bir oyun yazdı.

Öldü, güzel sultanım, çoktan öldü,
Öldü, gömüldü bile.
Başında yemyeşil otlar büyüdü,
Taşı dikildi bile.

Hamlet, Dördüncü Perde, Beşinci Sahne*

Hamnet ve Hamlet aslında, on altıncı yüzyıl sonlarıyla on yedinci yüzyıl başlarında Stratford'da tutulan kayıtlarda birbirinin yerine geçebilen, aynı isimlerdir.

Steven Greenblatt, "The death of Hamnet and the making of *Hamlet* [Hamnet'ın ölümü ve *Hamlet*'ın yazılışı], *New York Review of Books* (21 Ekim 2004)

* Çev. Sabahattin Eyüboğlu, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983.

I

ir erkek çocuğu merdivenden iniyor.

Dar ve dönerek inen bir merdiven. Çocuk omzunu duvardan kaydırarak yavaşça inerken, botları her basamakta pat pat ses çıkarıyor.

Son basamağa yaklaştığında bir an durup arkasına dönerek indiği basamaklara bakıyor. Sonra da ansızın karar vermişçesine, âdeti olduğu üzere, son üç basamağı sıçrayarak iniyor. Ayakları yere değdiğinde sendeleyerek taş döşeli zemine dizüstü kapaklanıyor.

Yaz sonunda kapalı, rüzgârsız bir gün; alt kattaki salon uzun huzmelerle dilimlenmiş. Güneş dışarıdan ters ters ona bakıyor; pencereler sıvayla çevrili sapsarı parlayan kafesler gibi.

Çocuk ayağa kalkıp bacaklarını ovuşturuyor. Hangi yöne döneceğine karar veremeden, bir merdivenin tepesine, bir aksi yöne bakıyor.

Oda boş, ateş ızgaranın üzerinde dalıp gitmiş, spiral çizerek yükselen hafif bir dumanın altında turuncu korlar. Çocuğun yaralı dizkapakları kalp atışlarıyla eşzamanlı zonkluyor. Tek eli merdiven kapısının mandalında, deri botunun aşınmış burnu havada, harekete geçmeye, fırlamaya hazır halde öylece duruyor. Altın rengine çalan sarı saçları alnının üstünde tutam tutam dikilmiş.

Evde kimse yok.

Göğüs geçirip sıcak, tozlu havayı içine çekerek salondan geçiyor ve ön kapıdan sokağa çıkıyor. El arabalarının, atların, sokak satıcılarının, birbirine seslenenlerin, bir evin üst kat penceresinden atılan çuvalın seslerini duymuyor bile. Çıkar çıkmaz dönüp yandaki eve gidiyor.

Babaannesiyle dedesinin evindeki koku hep aynı: yakılan odunların kokusuyla karışık cila, deri ve yün kokusu. Dedesinin büyük evin yanındaki daracık bir boşluğa yaptığı, çocuğun annesi ve kız kardeşleriyle birlikte yaşadığı, yandaki tek yatak odalı evinkinden apayrı bir koku. Çocuk bazen bunun nedenini anlayamıyor. Sonuçta iki evin arasında yalnızca dal örgü incecik bir duvar var ama içlerindeki hava, koku, sıcaklık çok farklı.

Bu evin içi esinti ve cereyanların ıslıklarıyla, dedesinin atölyesinden gelen tıklamalar ve tak taklarla, pencereye gelen müşterilerin çağrıları ve uğultularıyla, arkadaki avlunun gürültüsü ve hayhuyuyla, gelip giden amcalarının sesleriyle dolu olur hep.

Ama bugün değil. Çocuk koridorda durup bir şeylerle uğraşan biri var mı diye kulak kabartıyor. Durduğu yerden sağındaki atölyede kimsenin olmadığını, tezgâhlardaki taburelerin boş olduğunu, üstlerindeki aletlerin öylece durduğunu, bir tablanın üzerinde birer el izi gibi uluorta bırakılmış eldivenleri görüyor. Solundaki yemek salonunda da kimse yok. Uzun masada üst üste konmuş peçeteler, yanmayan bir mum, bir yığın tüy. O kadar.

Selam verir, sorar gibi bir ses çıkararak sesleniyor. Bu sesi bir kez, iki kez daha tekrarlıyor. Sonra başını yan yatırıp yanıt bekliyor.

Ses yok. Yalnızca güneşte yavaşça genleşen kirişlerin gıcırtısı, kapıların altından geçen, odadan odaya dolaşan havanın iç çekişi, keten perdelerin hışırtısı, ateşin çıtırtısı, dingin, bomboş bir evin tarifsiz gürültüsü.

Parmakları kapının demir kulpunda sıkılıyor. Günün sıcağı, bu geç vakitte bile, alnının üzerinde, sırtında terler belirmesine neden oluyor. Dizlerine şiddetli bir acı saplanıp sonra yeniden diniyor.

Çocuk ağzını açıyor. Orada, o evde yaşayan herkesin adını art arda sesleniyor. Babaannesi. Hizmetçi. Amcaları. Halası. Çırak. Dedesi. Çocuk teker teker hepsini deniyor. Bir an aklından babasının adını da seslenmek, ona da haykırmak geçiyor ama babası kilometrelerce, saatlerce, günlerce uzakta, çocuğun hiç görmediği Londra'da.

Peki annesi, ablası, babaannesi, amcaları nerede olabilir ki? Hizmetçi nerede? Gündüzleri evden pek çıkmayan, genelde atölyesinde duran, çırağına eziyet eden ya da o günün kazancını hesap defterine geçiren dedesi nerede? Herkes nerede? Nasıl iki ev birden bomboş olabilir?

Koridorda ilerliyor. Atölyenin kapısında duruyor. Omzunun üzerinden şöyle bir bakıp kimsenin olmadığına kanaat getirdikten sonra içeri giriyor.

Dedesinin eldiven atölyesi, girmesine pek izin verilmeyen bir yer. Kapıda dikilmesi bile yasak. Orada öyle aval aval durmasana, diye gürler dedesi. İnsan tepesinde dikilip bön bön bakan birileri olmadan doğru düzgün çalışamayacak mı? Orada aylaklık edip sinek yakalamaktan başka işin yok mu senin?

Hamnet kafası çalışan bir çocuk: Öğretmenin derslerini anlamakta zorlanmıyor. Söylenen şeyin mantığını ve içerdiği anlamı kavrayıp rahatlıkla ezber yapabiliyor. Fiilleri, grameri, zamanların söyleniş şekillerini, rakamları ve hesaplamaları bu kadar kolayca aklında tutabilmesi zaman zaman öteki oğlanların ona gıpta etmesine neden oluyor. Fakat aynı zamanda kolayca başka yerlere kayabilen bir aklı var. Yunanca dersi sırasında sokaktan bir at arabası geçmeye görsün, dikkati önündeki küçük kara tahtadan ayrılıp arabanın nereye gidiyor, ne taşıyor olabileceğine; amcasının bir seferinde saman taşıdığı arabayla onu ve kız kardeşlerini gezdirişine; o gezintinin, oralarına buralarına batan taze samanların kokusunun ne harika olduğuna; tekerlerin kısrağın toynaklarının ritmine uyumlu şekilde dönüşüne dair düşüncelere dalıyor. Son haftalarda dikkatini derse vermediği için okulda en az iki kez kırbaçlanmış (dedesi bu olay bir kez, yalnızca bir kez daha tekerrür ettiği takdirde babasına haber göndereceğini söylemiş). Hocalar bunu bir türlü anlayamıyor. Hamnet çabucak öğrenebilen, her şeyi ezberden tekrarlayabilen bir çocuk ama dikkatini derslerine vermiyor.

Gökyüzündeki bir kuşun sesi, o gökyüzü onu da ansızın sağır ve dilsiz etmiş gibi, sözünün ortasında susmasına neden olabiliyor. Odaya birinin girdiğini göz ucuyla bile görse, o an her ne yapıyorsa –ister yemek yiyor, ister bir şey okuyor ya da ödevini temize çekiyor olsun– derhal bırakıp sırf onun için mühim bir mesaj getirilmiş gibi gözlerini gelen kişiye dikiveriyor. İçinde bulunduğu gerçek; somut dünyanın sınırlarından süzülüp başka bir yere girmeye her an hazır. Bedeni bir odada oturuyor olsa da, o yalnızca kendisinin bildiği, bambaşka bir yerde, başka biri. Uyansana, çocuk, diye bağırıyor babaannesi parmaklarını şaklatarak. Geri dön, diye tıslıyor ablası Susanna, kulağına bir fiske atarak. Dikkatini

buraya ver, diye haykırıyor öğretmenleri. Nerelere gittin? Sonunda dünyaya döndüğünde, kendine geldiğinde, etrafa bakınıp geri döndüğünü, evinde, masasında, ailesiyle birlikte olduğunu, annesinin az önce nereye gittiğini gayet iyi bilir gibi yarı gülümseyerek onu izlediğini gördüğünde, Judith'i kendisine fısıldarken buluyor.

Hamnet şimdi ona yasak olan eldiven atölyesine girerken de, aynı bu şekilde, yapması gereken şeyi unutmuş durumda. Gemisinin halatlarından bir an için kurtulmuş ve Judith'in iyi olmadığı, birinin ona bakması gerektiği, annesini ya da babaannesini, ne yapılması gerektiğini bilen herhangi birini bulmak zorunda olduğu gerçeğinden kopmuş durumda.

Bir askıdan sarkan deriler var. Hamnet bu konuda bir geyiğin pas rengi benekli postunu, incecik ve esnek bir oğlak derisini, küçük sincap derilerini, sert kıllı kaba domuz derisini tanıyacak kadar bilgili. Hamnet yaklaşırken, deriler içlerinde birazcık, en fazla geldiğini duyabilecek kadar, bir parça hayat kalmış gibi, asılı durdukları yerde kıpırdanarak hışırdıyorlar. Hamnet parmağını uzatıp bir keçi postuna dokunuyor. Sıcak günlerde yüzdüğü nehirde bacaklarına değen yosunlar gibi, inanılmaz derecede yumuşacık. Bacakları açılmış, gerilmiş, uçan bir kuş ya da gulyabani misali, hafifçe ileri geri sallanıyor.

Hamnet dönüp iş tezgâhındaki iki oturağı inceliyor: dedesinin poposuyla aşındırdığı deri kaplı olanı ve çırak Ned'in oturduğu sert ahşap tabureyi. Tezgâhın üzerindeki kancalardan sarkan aletleri görüyor. Hangilerinin kesmek, hangilerinin germek, hangilerinin sabitleyip dikmek için olduğunu ayırt edebiliyor. Eldiven kalıplarından –kadınlar için kullanılan– daha dar olanının yanlış yerde durduğunu, Ned'in başını öne eğip kamburunu çıkararak tedirgin, marifetli parmaklarıyla üstünde çalıştığı tezgâhta bırakılmış olduğunu görüyor. Dedesinin çocukcağıza, en iyi ihtimalle bağırmak için en ufak şeyi bahane edebileceğini bilen Hamnet, eldiven kalıbını alıp ılık ahşabı elinde şöyle bir tartarak kancasına takıyor.

Tam iplik bağlarının ve düğme kutularının durduğu çekmeceyi –gıcırdayacağını bildiği için dikkatlice, özenle– açacakken, bir ses, hafif bir kıpırdanma ya da sürtünme sesi geliyor kulağına.

Hamnet fırlayıp birkaç saniye içinde koridordan geçerek avluya çıkıyor. Ne yapması gerektiğini hatırlıyor. Atölyede oyalanmak da neyin nesi? Kız kardeşi iyi değil: Ona yardım edecek birini bulmak zorunda.

Mutfağın, birahanenin,* çamaşırhanenin kapılarını ardı ardına açıyor. Hepsi de boş, içleri karanlık ve serin. Tekrar seslendiğinde, bu kez sesi biraz çatlak, boğazı bağırmaktan tahriş olmuş gibi. Mutfağın duvarına dayanıp tekmelediği bir kuruyemiş kabuğu sekerek avluya kadar gidiyor. Hamnet yapayalnız kaldığı için şaşkına dönmüş durumda. Orada biri olmalı; her zaman birileri olur. Nerede olabilirler? Ne yapmalı? Nasıl hepsi birden çıkmış olabilir? Çoğu zaman evde olan, fırının kapaklarını kaldırarak açan, ateşteki yemekleri karıştıran annesiyle babaannesi nasıl evde olmayabilir? Hamnet avluda durup etrafa, koridorun kapısına, birahanenin kapısına, kendi evlerinin kapısına bakıyor. Nereye gitmeli? Kimi yardıma çağırmalı? Hem herkes nerede?

Bütün hayatların, her şeyin oradan dışarı aktığı ve her şeyin oraya geri döndüğü bir çekirdeği, merkezi, sıfır noktası vardır. Evde olmayan anneninki de bu an: çocuk, boş ev, ıssız avlu, duyulmayan haykırış. Hamnet'ın orada, evin arkasında durup onu besleyen, kundaklayan, sallayıp uyutan, ilk adımlarını atarken elinden tutan; ona kaşık kullanmayı, içmeden önce çorbaya üflemeyi, karşıdan karşıya geçerken dikkatli olmayı, uyuyan köpekleri rahat bırakmayı, bir şey içmeden önce bardağını çalkalamayı, derin sulardan uzak durmayı öğreten insanlara seslenişi.

Hayat boyu, annenin tam merkezinde kalacak.

Hamnet botlarını avludaki çakıl taşlarına sürtüyor. Judith'le birlikte daha yeni oynadıkları bir oyundan geriye kalanları görebiliyor: mutfak kedisinin yavrularının önünde sürüklemek ya da sallamak için iplere bağlanmış çam kozalakları. Yüzleri hercaimenekşelere benzeyen, pençelerinde yumuşacık yumrular olan minik yaratıklar.

* Maddi durumu iyi olanların bahçelerinde bira ürettikleri yerler mevcuttu; okuma kolaylığı açısından bunlar için birahane kelimesi kullanılmıştır. (*ç.n.*)

Kedi onları doğurmak için depodaki bir fıçıya girip haftalar boyu gizlenmiş. Hamnet'ın babaannesi âdeti olduğu üzere hepsini boğmak için yavruları aramış ama kedi onu atlatmayı, bebeklerini gizleyip korumayı başarmış ve artık ikisi de bayağı büyümüş, oradan oraya koşturuyor, çuvallara tırmanıyor, uçuşan tüylerle yün parçacıklarının ve dökülmüş yaprakların peşine düşüyorlar. Judith onlardan fazla ayrı kalamıyor. Bir tanesini çoğu zaman önlüğünün cebinde taşıyor, şişkinlikten belli oluyor, bir çift sivri kulak onu ele veriyor ve babaanneleri bağırıp çağırarak yağmur suyuyla dolu fıçılarla ilgili tehditler savuruyor. Fakat Hamnet'ın annesi çocukların kulaklarına kediciklerin artık babaannelerinin boğamayacağı kadar büyüdüğünü söylüyor. "Artık yapamaz," diyor onlara, kimselere duyurmadan, Judith'in korku dolu yüzündeki yaşları silerek. "Artık cesaret edemez; karşı koyarlar, anlıyor musun, savaşırlar."

Hamnet yavaş adımlarla ipleri avlunun sert toprağına serili çam kozalaklarına kadar gidiyor. Kedicikler görünürde yok. Ayak ucuyla bir tanesine vurunca, kozalak düzensiz bir kavis çizerek yuvarlanıyor.

Başını kaldırıp evlere, büyük evdeki birçok pencereye, kendi evlerinin karanlık kapı aralığına bakıyor. Normalde, Judith'le yalnız kaldıklarını görseler sevinçten havalara uçarlardı. Hamnet o anda Judith'i onunla birlikte mutfağın damına çıkması için ikna etmeye çalışıyor olurdu ki komşunun duvarından oraya kadar sarkan erik ağacının dallarına erişebilsinler. O dallar kırmızı sarı kabukları olgunluktan çatlamak üzere olan eriklerle kaplı, dopdolu; Hamnet dedesinin evindeki üst kat pencerelerinin birinden görmüş. Normal bir gün olsa, Judith'in bütün endişesine ve itirazlarına, aşırdıkları meyveleri ceplerine doldurması için onu aşağıdan destekliyor olurdu. Judith'in öyle dürüst bir tabiatı var ki yanlış ya da yasak olan hiçbir şeyi yapmak istemiyor ama genelde Hamnet'ın birkaç sözüyle ikna oluveriyor.

Ama bugün, erken göçüp gitmekten kurtulan kediciklerle oynarlarken, Judith başının ağrıdığını, boğazında bir ağrı olduğunu söylemiş, önce üşümüş, sonra terlemiş ve uzanmak için eve gitmiş.

Hamnet tekrar büyük evin kapısından girip koridoru geçiyor. Tam sokağa çıkmak üzereyken bir ses duyuyor. Bir çıtlama ya da kıpırdanma, ufacık bir ses ama o sesi bir insanın çıkardığı kesin.

"Hey?" diye sesleniyor Hamnet. Bekliyor. Cevap yok. Yemek odasının ve ötesindeki salonun sessizliği üzerinde basınç yaratıyor. "Kim var orada?"

Hamnet bir an, yalnızca bir an için babasının Londra'dan dönüp onlara sürpriz yapmış olabileceğini düşünüyor; yapmadığı şey değil. Babası orada, o kapının ardında, onları oyuna getirmek, muziplik yapmak için saklanmış olabilir. Hamnet odaya girecek olsa, hemen fırlayacak; çantası, heybesi hediyelerle dolu olacak; üstüne at, saman, günlerce yol yapmanın kokuları sinmiş olacak; oğluna sarılacak ve Hamnet da başını babasının ceketindeki sert, pütürlü bağlara yaslayacak.

Ama babası olmadığını biliyor. Biliyor, bundan emin. Babası tekrar tekrar seslenen oğluna mutlaka cevap verir, bomboş bir evde ondan saklanmaz. Hamnet bunu bildiği halde, salona girip dedesini orada, alçak masanın başında gördüğünde, içine nüfuz eden bir hüsrana kapılmadan edemiyor.

Odanın içi kasvetle dolu, çoğu pencerenin perdesi çekilmiş. Sırtı ona dönük duran dedesi çömelmiş vaziyette bir şeylerle uğraşıyor: kâğıtlar, bez bir çanta, fiş gibi bir şeyler. Masada bir sürahi, bir de bardak var. Dedesinin eli bu nesnelerin arasında dolaşırken, başı öne eğik, nefesi kesik kesik ve hırıltılı.

Hamnet kibarca öksürüyor.

Dedesi hiddetli bir yüzle, kolunu bir saldırganı def eder gibi havada savurarak olduğu yerde dönüveriyor. "Kim o?" diye haykırıyor. "Kim var orada?"

"Benim."

"Kim?"

"Ben." Hamnet pencereden içeri düşen incecik bir huzmeye doğru adım atıyor. "Hamnet."

Dedesi küt diye oturuyor. "Aklımı başımdan aldın, çocuk," diye bağırıyor. "Oralarda sinsice dolaşmak da neyin nesi?"

"Özür dilerim," diyor Hamnet. "Kaç kere seslendim ama cevap veren olmadı. Judith—"

"Herkes dışarıda," diyerek sözünü kesiyor dedesi, bileğini sertçe çevirerek. "Senin o kadınlarla ne işin var ki?" Adam sürahiyi boynundan tutup bardağa doğru eğiyor. Bir anda boşalan sıvının –Hamnet'a sorarsanız biranın– birazı bardağa, birazı kâğıtların üstüne dökülünce, dedesi bir küfür savurarak koluyla kâğıtlardaki suyu alıyor. Hamnet ilk kez dedesinin sarhoş olabileceğini düşünüyor.

"Nereye gittiklerini biliyor musun?" diye soruyor Hamnet.

"Hıı?" diyor dedesi kâğıtları kurulamayı sürdürerek. Islandıkları için duyduğu öfke bir kılıç misali kınından çıkıp uzatılmış gibi. Hamnet kılıcın ucunun odada gezinerek bir hasım aradığını hissederken bir an için annesinin fındık dalından yapılmış su arama çubuğunun suya doğru nasıl çekildiğini düşünüyor ama ne Hamnet bir yeraltı akıntısı ne de dedesinin öfkesi o titrek çubuğa benziyor. Dedesinin öfkesi delici, keskin, öngörülemez bir şey. Hamnet'ın şimdi ne olacağına ya da ne yapması gerektiğine dair hiçbir fikri yok.

"Orada öyle aval aval durmasana," diye tıslıyor dedesi. "Yardım et bana."

Hamnet ayak sürüyerek bir adım, sonra bir adım daha atıyor. Babasının sözleri aklında dönüp dururken, temkini elden bırakmıyor: Kasvetli zamanlarında dedenden uzak dur. Uzak durmak için ne gerekiyorsa yap. Yanına bile yaklaşma, duydun mu beni?

Babası bunu son gelişinde, tabakhaneden gelen bir arabanın boşaltılmasına yardım ederlerken söylemiş. Dedesi John bir yığın postu çamurun içine atıp ani bir öfke nöbetiyle bir mutfak bıçağını avlunun duvarına fırlatmış. Babası Hamnet'ı hemen geriye, arkasına çekmiş ama John tek kelime etmeden bir hışım yanlarından geçip eve girmiş. Babası Hamnet'ın yüzünü ellerinin arasına almış, parmaklarıyla ensesini kavrayıp orada bir şey ararcasına gözlerinin içine bakmış. Kızlara dokunmaz ama senin için korkuyorum, diye mırıldanmış alnını kırıştırarak. Dedenin o hallerini biliyorsun, değil mi? Hamnet başını sallarken o ânın

uzayıp gitmesini, babasının başını o şekilde tutmayı sürdürmesini istemiş: Kendini öyle hafif, güvende, tamamıyla kabullenilmiş ve değerli hissediyormuş ki. Aynı zamanda, içinde pıhtılaşan bir huzursuzluğun, midesinin istemediği bir yemek gibi çalkalandığını hissediyormuş. Babasıyla dedesinin nasıl da sürekli didiştiğini, babasının dedesi ve babaannesiyle birlikte masada otururken nasıl sürekli yakasını gevşettiğini düşünmüş. Söz ver bana, demiş babası avluda dururlarken, boğuk bir sesle. Söz ver. Ben yokken güvende olacağını bileyim ki içim rahat olsun.

Hamnet sözünü tuttuğuna inanıyor. İyice geride duruyor. Şöminenin öteki tarafında. Dedesi istese bile ona ulaşamaz.

Dedesi tek eliyle bardağı kafaya dikerken, ötekiyle bir kâğıdın üstündeki su damlalarını silkiyor. "Al şunu," diye emrediyor kâğıdı uzatarak.

Hamnet öne eğilip ayaklarını hiç oynatmadan, parmak uçlarıyla tutarak kâğıdı alıyor. Dedesinin gözleri kısık, tetikte; dili ağzının kenarından çıkmış. Sandalyesinde kamburunu çıkarmış, öylece oturuyor: Yaşlı, zavallı bir kurbağa gibi.

"Bunu da." Dedesi bir kâğıt daha uzatıyor.

Hamnet az önceki gibi eğilerek gerekli mesafeyi koruyor. Babasını, babasının onunla nasıl gurur duyacağını, memnun olacağını düşünüyor.

Dedesi öne doğru tilki hızında bir hamle yapıyor. Her şey o kadar hızlı oluyor ki Hamnet sonradan neyin ne zaman olduğunu tam hatırlayamayacak: Kâğıt dönerek aralarına düşüyor, dedesi Hamnet'ı bileğinden, sonra dirseğinden tutup öne, o boşluğa, babasının dikkat etmesini söylediği bölgeye çekerken, hâlâ bardağı tutan eli de hızla havaya kalkıyor. Hamnet acıyı hissetmeden önce görüşündeki renk renk –kırmızı, turuncu, ateş renklerinde, göz ucundan başlayarak yayılan– çizgileri fark ediyor. Keskin, tok, ani bir acı. Bardağın ağzı kaşının hemen altına çarpıyor.

"İnsanlara sessizce yaklaşmak neymiş" diyor dedesi sakin bir sesle, "şimdi öğrenirsin."

Hamnet'ın gözlerinden, yalnızca yaralı gözünden değil, iki gözünden de yaşlar boşanıyor.

Dedesi, "Ağlıyor musun? Hizmetçi kızlar gibi? Babandan bir farkın yok," diyerek iğrenmiş gibi Hamnet'ı bırakıyor. Hamnet geriye kaçarken kavalkemiğini salondaki yatağın* (zenginlik göstergesi, en iyi yatağın) kenarına çarpıyor. "Durmadan ağlayıp sızlanıp şikâyet eder," diye homurdanıyor dedesi. "Basiretsiz. Kafasız. Hep böyleydi. Bir baltaya sap olamadı."

Hamnet tekrar dışarı fırlayıp sokakta koşarak yüzünü siliyor, kolunu kan lekesi yapıyor. Kendi kapılarından girip merdivenden üst kattaki odaya, annesiyle babasının perdeli büyük yatağının yanındaki döşekte yatan siluetin yanına gidiyor. Siluet, üstünde giysileriyle –kahverengi önlük, açık duran ipleri boynundan aşağı sarkmış beyaz bir bone– yorganın üstüne yatmış. Çıkarıp attığı ayakkabıları, bir çift boş koza gibi, yanında ters duruyor.

Çocuk, "Judith," diyerek kızın eline dokunuyor. "Biraz düzeldin mi?"

Kızın gözkapakları aralanıyor. Çok uzaklardan bakar gibi, bir an kardeşine baktıktan sonra gözleri tekrar kapanıyor. "Uyuyorum," diye mırıldanıyor kız.

Kızda da aynı kalp şekilli yüz, üzerinden aynı ekin rengi saçların çıktığı aynı çıkık alın var. Kısacık bir an çocuğun yüzüne sabitlenen gözleri onunkilerle aynı renk –sıcak bir kehribar tonunun içinde altın rengi benekler– çocuğunkilerle aynı bir çift göz. Bunun bir nedeni var: Annelerinin rahmini paylaştıkları gibi, doğum günleri de aynı. Oğlanla kız birkaç dakika arayla doğmuş, ikizler. İkisi de rahimden aynı kese içinde çıkmışçasına benziyorlar birbirlerine.

Oğlan parmaklarını kızın parmaklarına geçiriyor –kendi parmakları biraz büyük, kalın, daha kirli ama tırnakları, biçimli eklemleri de aynı– ve o parmakların kaygan, ateş gibi olduğu düşüncesini bastırmaya çalışıyor.

"Nasılsın?" diye soruyor. "Biraz düzeldin mi?"

Kız kıpırdanıyor. Parmakları çocuğun parmaklarını kavrıyor. Çenesi kalkıp tekrar düşüyor. Çocuk kızın boğazının dibinde bir

* O dönemde İngiltere'de ailenin sahip olabildiği en iyi yatağın salona konulması âdetten olduğu gibi, içme suyuna güvenilmediği için günün erken saatlerinde biranın bir türü olan "ale" içilmesi de normal bir davranış. (*ç.n.*)

yumru olduğunu görüyor. Omzuyla boynunun birleştiği yerde bir tane daha var. Çocuk şişkinliklere bakakalıyor. Judith'in teninin altında, bir çift bıldırcın yumurtası. Açık renk, oval, içinden yavru çıkıncaya kadar oraya bırakılmış gibi. Biri boynunda, biri omzunda.

Judith bir şey diyor, dudakları aralanıyor, dili ağzının içinde oynuyor.

"Ne dedin?" diyerek iyice ona doğru eğiliyor Hamnet.

"Yüzün," diyor Judith. "Yüzüne ne oldu?"

Hamnet elini alnına götürüp o yerdeki şişliği, yeni akan kanın ıslaklığını hissediyor. "Yok bir şey," diyor. "Bir şey olmadı. Bak," diyor çabucak, "ben doktoru bulacağım. Fazla uzun sürmez."

Judith bir şey daha söylüyor.

"Annem mi?" diye tekrarlıyor Hamnet. "O da – o da geliyor. Fazla uzakta değildir."

Aslında anneleri en az iki kilometre uzakta.

Agnes'ın Hewlands'ta kardeşinden kiraladığı, büyüdüğü evden ormana kadar uzanan bir parça toprağı var. Orada, kenevirden örülmüş kovanların içinde, hummalı ve tek bir hedefe yönelik yaşamlarını süren vızır vızır arıları var; sıra sıra otlar, çiçekler, bitkiler, dallardan yapılmış iskeletlere sarılarak büyüyen şeyler var. Üvey annesinin gözlerini çevirerek, Agnes'ın cadı bahçesi, dediği yer burası.

Agnes çoğu zaman haftada birkaç gün buraya gelip sıra sıra bitkilerin arasında gidip gelerek yabani otları temizliyor, sarmal kovanlarıyla ilgileniyor, birkaç şeyi buduyor; bazı çiçekleri, yaprakları, tohum kapsüllerini, taçyaprakları, tohumları kimseye göstermeden belindeki deri keseye koyuyor.

Bugün onu oraya çobanın oğlunu gönderip arılarda bir gariplik olduğunu haber vererek kardeşi çağırmış; arılar kovanları terk edip ağaçlarda kümelenmiş.

Agnes kovanların etrafında dolaşarak arıların seslerine kulak veriyor; bostandaki sürüye, bütün dallara yayılmış, öfke içinde titreşerek kıpırdanan o siyahımsı lekeye bakıyor. Arılar bir nedenle huzursuz. Hava durumu, ısıdaki bir değişim ya da kovanları

kurcalayan biri olabilir mi? Çocuklardan biri, sürüden kaçmış bir koyun, üvey annesi?

Agnes elini yukarı kaydırıp kapağın altından kovana sokuyor, kenarından aşağı kaydırıp arılardan geriye kalan kaplamaların üstünde gezdiriyor. Ağaçların karanlık, ırmak rengi gölgesi altında, üzerindeki basit ve uzun giysiyle hiç terlemiyor, saçlarını kalın bir örgü halinde başının tepesine tutturup beyaz bir bonenin altına gizlemiş. Yüzünde arıcı maskesi yok; hiç takmıyor. Ona yeterince yaklaşırsanız, mırıl mırıl minik sesler çıkararak ve boğazını şaklatarak başının etrafında dönen, kollarına konan, yanlışlıkla yüzüne çarpan arılarla konuştuğunu duyabilirsiniz.

Agnes çömelerek kovandan çıkardığı bir peteği inceliyor. Peteğin yüzeyi hareket halindeki tek bir varlık gibi görünen şeyle kaynıyor: bir araya toplanmış, peteklerine, ganimetlerine, emeklerine sıkı sıkı yapışmış yüzlerce arı.

İçin için yanarak tüten bir demet biberiyeyi kaldırıp hafifçe peteğin üzerinde gezdirince, dumanlar dingin ağustos gününde dönerek yükseliyor. Arılar hep birlikte yükselip kenarları belirsiz bir bulut, havada kendi kendine sürekli atılıp duran bir ağ misali başının üzerine üşüşüyor.

Açık renk balmumunu dikkatlice, çok dikkatlice, bir süzgecin içine sıyırıyor; bal petekten temkinli, neredeyse gönülsüz bir damla halinde ayrılmaya başlıyor. Kekiğin keskin kokusu ve lavantanın çiçeksi tatlı aromasını yayarak, turuncu ve altın rengi, bitki özü gibi yavaşça Agnes'ın tuttuğu kaba akıyor. Petekten kaba incecik akan bal döne döne yayılıyor.

Yukarıdan sessizce bir kuş geçmiş gibi farklı bir his, havada bir dalgalanma oluyor. Agnes çömeldiği yerden kalkmadan yukarı bakıyor. Bunu yaparken eli sarsılınca bal bileğine damlıyor, parmaklarından süzülerek kabın dışına bulaşıyor. Agnes kaşlarını çatarak bal peteğini bırakıyor ve ayağa kalkıp parmak uçlarını yalıyor.

Sağındaki Hewlands'ın saz damlarına, tepeye saçılmış beyaz bulutlara, solundaki ormanın kıpır kıpır dallarına, elma ağaçlarında toplanmış arılara bakıyor. Ortanca erkek kardeşi elinde incecik bir dalla koyunları atlı yolundan geçirirken, köpek koşarak sürüye

yaklaşıp uzaklaşıyor. Her şey olması gerektiği gibi. Agnes'ın gözleri bir an için düzensizce dalgalanan koyunlara, koyunların seken ayaklarına, kuru çamurla kaplı kirli tüylerine takılı kalıyor. Yanağına bir arı konuyor; arıyı eliyle kovuyor.

Sonradan, ömür boyu, hemen o an gitmiş, çantalarını, bitkilerini, balını da alıp evin yolunu tutmuş, içindeki bu ani, tarifsiz huzursuzluğa kulak vermiş olsa, belki de olayların gidişatını değiştirmiş olacağını düşünecek. Ağaçlara üşüşen arıları kovanlarına dönmeye ikna etmek için uğraşmak yerine kendi hallerine bırakmış, kendi kaderlerine terk etmiş olsa, belki de olacakları önleyebileceğini.

Ama gitmiyor. Alnındaki, boynundaki terleri silip kendi kendine budalalık ettiğini söylüyor. Dolan kabın kapağını kapayıp peteği bir yaprağa sararak bu kez onu okumak, anlayabilmek için ellerini yandaki kovana bastırıyor. Kovana yaslanarak içindeki gümbürtüyü, titreşimi hissediyor; kovanın gücünü, kudretini, yaklaşan bir fırtına gibi seziyor.

Oğlan, Hamnet, sokakta hızla koşuyor, bir arabanın sırıkları arasında sabırla duran bir atı savuşturuyor, belediye binasının önünde toplanıp ciddi yüz ifadeleriyle boyunlarını birbirlerine uzatmış bir grup adamın etrafından dolaşıyor. Kucağında bebek tutan, yanındaki büyük çocuğunu daha hızlı yürümesini, ona ayak uydurmasını söyleyerek azarlayan bir kadını, eşeğinin kıçına vuran bir adamı, koşan Hamnet'a bakmak için yediği şeyi bırakıp başını kaldıran bir köpeği geçiyor. Köpek bir kez havlayıp onu sertçe ikaz ettikten sonra kemirmeye devam ediyor.

Hamnet –yerini bebekli kadına sorduğu– doktorun evini bulup kapıya vuruyor. Gözü bir an için parmaklarının, tırnaklarının şekline takılınca, Judith'in parmaklarını hatırlıyor; daha sert vuruyor. Yumrukluyor, esip gürlüyor, bağırıp çağırıyor.

Ansızın açılan kapıda incecik, kızgın bir kadın yüzü beliriyor. "Ne yapıyorsun sen?" diye bağırarak elindeki bezi böcek kovar gibi ona doğru sallıyor kadın. "Bu yaygara ölüleri bile yerinden kaldırır. Defol git şuradan."

Kadın kapıyı kapamaya yeltenince, Hamnet hemen atılıyor. "Hayır," diyor. "Lütfen. Özür dilerim, efendim. Doktora ihtiyacım var. İhtiyacımız var. Kız kardeşim – pek iyi değil. Bize gelebilir mi acaba? Hemen gelebilir mi?"

Kadının kapıyı sımsıkı tutan eli kıpkırmızı ama gözleri bu kez ilgiyle, dikkatle, durumun ciddiyetini yüzünden anlamaya çalışırcasına Hamnet'a bakıyor. "Burada değil," diyor sonunda. "Hastaya gitti."

Hamnet kontrolünü yitirmemeye çalışıyor. "Ne zaman döner, söyler misiniz lütfen?"

Kapıdaki direnç gitgide azalıyor. Hamnet tek ayağını içeri sokup ötekini dışarıda bırakıyor.

"Bilmem ki." Kadın Hamnet'ı tepeden tırnağa süzerek holüne zorla basan ayağına bakıyor. "Kardeşinin nesi var?"

"Bilmiyorum." Hamnet, Judith'in halini, gözleri kapalı, yüzü al al ama kül gibi, yorganın üstünde yatarken nasıl göründüğünü hatırlamayı deniyor. "Ateşi var. Yatıyor."

Kadın alnını kırıştırıyor. "Ateşli mi? Hıyarcıkları var mı?"

"Hıyarcık mı?"

"Yumrular. Teninin altında. Boynunda, kol altlarında."

Hamnet kadına, kaşlarının arasındaki o minik çizgiye, başlığının kenarına, kulağının yanında başlık takmaktan oluşmuş kızarıklığa, arkadan tel tel çıkmış saçlara bakıyor. Sebze adından türetilmiş "hıyarcık" sözcüğünün, adlandırdığı şeyi ne kadar iyi tanımladığını düşünüyor. O an göğsüne yayılan soğuk bir korku kalbini kaplayarak bir buz tabakasıyla örtüyor.

Kadının alnı iyice kırışıyor. Elini göğsünün ortasına koyup Hamnet'ı geriye, evinden dışarı itiyor.

"Git," diyor buruş buruş bir yüzle. "Evine dön. Hemen. Git buradan." Tam kapıyı kapatacakken, daracık bir aralıktan, merhametsiz denemeyecek bir sesle, "Doktora gelmesini söylerim," diyor. "Kim olduğunu biliyorum. Eldivencinin oğlusun, değil mi? Torunu. Henley Caddesi'nden. Döndüğünde, size gelmesini söylerim. Şimdi git. Sakın durma." Bunları söyledikten sonra, "Tanrı sizi korusun," diye eklemeden edemiyor.

Hamnet geldiği yolu koşmaya başlıyor. Dünya ona daha flu görünüyor; insanlar daha gürültücü, sokaklar daha uzun, gökyüzünün mavisi istilacı, çiğ bir tonda. At hâlâ arabanın önünde duruyor; köpek bu kez bir kapı aralığına kıvrılmış. Hıyarcık, diye düşünüyor Hamnet bir kez daha. Bu sözcüğü daha önce de duymuş. Ne anlama geldiğini, neyi ima ettiğini biliyor.

Tabii ki değil, diye düşünüyor kendi sokağına dönerken. Olamaz. Mümkün değil. Bu şehirde –adını söylemeyecek, o sözcüğün zihninde belirmesine bile izin vermeyecek– yıllardır görülmemiş bir şey.

Kapıya vardığında, evde birilerinin olacağından emin. Kapıyı açar açmaz. Eşikten geçer geçmez. Kim olursa olsun, biri var mı diye seslendiğinde. Yanıt gelecek. Evde biri olacak.

Hamnet doktorun evine giderken hem hizmetçinin, hem dedesinin hem de babaannesiyle ablasının yanından geçtiğinin farkında bile değil.

Babaannesi Mary lanet bir horozu kendinden uzak tutmak için önünde tuttuğu değneğiyle teslimatları yapmak üzere nehrin yakınındaki bir ara sokaktan geçerken, Susanna da peşinde. Susanna'yı –geyik derisinden, oğlak derisinden, sincap kürkü astarlı, yün astarlı, işlemeli, düz eldivenlerle dolu– sepeti taşıması için yanına almış. "Sana selam verenlerin," diyor Mary, Hamnet onlara görünmeden bir anda sokağın başından geçerken, "hiç olmazsa gözlerine bakmaman anlaşılır şey değil. Bunların bazıları dedenin en değerli müşterileri ve birazcık kibar davranmanın bize çok faydası dokunabilir. Kanaatim odur ki..." Eldiven dolu sepeti güçlükle taşıyarak peşinden giden Susanna gözlerini çeviriyor. Kesilmiş ellere benziyorlar, diye düşünüyor, babaannesinin sesi kendi iç çekişinde kaybolurken, binaların tepesinden görünen bir dilim gökyüzünün altında.

Hamnet'ın dedesi John, belediye binasının önündeki adamların arasında. Hamnet yukarıda Judith'in yanındayken hesabı kitabı bırakıp salondan çıkmış ve Hamnet doktorun evine doğru koşarken sırtı ona dönük orada duruyor. Çocuk oradan geçerken başını

çevirmiş olsa, dedesinin ite kaka grubun içine girdiğini, adamlara doğru uzandığını, isteksizce duran kollarından tuttuğunu, onunla birlikte meyhaneye gelmeleri için sıkıştırdığını, sıkboğaz ettiğini, adamlara sataştığını görecekti.

Oraya davetli olmayan John toplantının yapılacağını haber almış ve adamları dağılmadan önce yakalayabilmek umuduyla kalkıp oraya gitmiş. Tek istediği, yeniden saygın ve nüfuzlu bir adam olarak kabul edilmek, eski sosyal statüsünü geri kazanmak. Bunu yapabileceğinden emin. Yalnızca yıllardır tanıdığı, onu tanıyan, şehre yaptığı katkıya, şehre olan sadakatine kefil olabilecek bu adamların ona kulak vermesine ihtiyacı var. Hiç değilse, loncanın ve belediye yetkililerinin affına ya da göz yummasına. Zamanında şerif yardımcılığı, meclis üyeliği yapmış; kırmızı cüppesiyle kilisenin en ön sırasında oturmuş. Bu adamlar bunu unutmuş mu? Onu toplantıya nasıl davet etmezler? Eskiden nüfuzlu biriymiş; bunların hepsine hükmedermiş. Herkes onu tanırmış. Şimdiyse en büyük oğlunun Londra'dan gönderebildiği kadarıyla geçinmek zorunda (pazar meydanında dolaşıp vaktini boşa harcayarak adamı çileden çıkaran bir delikanlıyken, bir baltaya sap olabileceğini kim tahmin ederdi?).

John'un işleri, kör topal da olsa, hâlâ yolunda sayılır çünkü insanların her zaman eldivene ihtiyacı var ve bu adamlar yün ticaretinde çevirdiği dalavereleri, kiliseye gitmediği için gelen mahkeme celbini, sokağa çöp döktüğü için aldığı para cezalarını bilirlerse bilsinler. John onu kınamalarını, verdikleri cezaları ve taleplerini, ailesinin mahvına sebep olduğuna dair iğneleyici sözlerini, lonca toplantılarına alınmayışını sineye çekebilir. Evi şehirdeki en iyi evlerden biri: Bu hep böyle olacak. John'un katlanamadığı şey, içlerinden birinin bile onunla içki içmeyişi, masasında ekmeği bölmeyişi, şöminesinde ısınmayışı. Belediye binasının önündeki adamlar onunla göz göze gelmemeye çalışarak sohbetlerini sürdürüyorlar. Eldiven işinin güvenirliği, kendi başarıları, zaferlerine dair hazırladığı konuşmasına, birlikte meyhaneye gitme, evinde akşam yemeği yeme tekliflerine kulak asan yok. Soğuk bir tavırla baş sallıyorlar; sırt çeviriyorlar. Biri pat pat koluna vurarak, tabii, John, tabii, diyor.

O da meyhaneye tek başına gidiyor. Kısa bir süreliğine. Bir adamın tek başına içmesinde bir sakınca yok. Önündeki masada kısacık kalmış bir mumla, orada, alacakaranlığa benzeyen o yarı karanlıkta öylece oturup mum ışığında dönüp duran birkaç sineği izleyecek.

Judith yatakta yatarken duvarlar bir içeri, bir dışarı esner gibi. İleri, geri, ileri, geri. Annesiyle babasının köşedeki yatağının direkleri yılan gibi kıvrılarak dönüyor; tepesindeki tavan bir gölün yüzeyi gibi dalgalanıyor; elleri hem çok yakın hem de çok uzak görünüyor. Beyaz alçı kaplamanın koyu ahşap kirişlerle birleştiği çizgi kırık kırık parıldıyor. Judith'in yüzü ve göğsü kaygan terle kaplı, ateş gibi yanıyor ama ayakları buz gibi. Bir kez, iki kez ürperiyor, tam bir spazm geçiriyor ve duvarların ona doğru esnediğini, yaklaştığını, sonra geri çekildiğini görüyor. Duvarları, yılan misali yatak direklerini, hareket halindeki tavanı görmemek için gözlerini kapıyor.

Kapar kapamaz, başka bir yerde. Aynı anda birçok yerde. Birinin elini sımsıkı tutmuş, çayırda yürüyor. Ablası Susanna'nın elini. Susanna'nın uzun parmakları ve dördüncü parmağının ekleminde bir beni var. Elinin tutulmasına istekli değil; parmakları Judith'in elini kavramadan, kaskatı ve dümdüz duruyor. Judith o elin kayıp gitmemesi için var gücüyle tutmak zorunda. Çayırdaki uzun otların arasında attığı her uzun adımda, Susanna'nın eli Judith'in elinin içinde sarsılıyor. Judith o eli bırakacak olsa, otların içinde görünmez olabilir. Kaybolup bir daha bulunmayabilir. O eli tutmayı sürdürmesi çok önemli –hayati– bir şey. Hiç bırakmaması lazım. Kardeşinin önlerinde olduğunu biliyor. Hamnet'ın başı otların içinde inip kalkıyor. Saçları olgun başak renginde. Önlerinde, çayırın içinde, bir kısrak, kuyrukluyıldız gibi hoplayıp sıçrayarak ilerliyor.

Derken Judith bir kalabalığın içinde. Gece vakti, soğuk; dondurucu karanlığın içinde nokta nokta meşale alevleri var. Hazreti Meryem Yortusu'nda olduğunu zannediyor. Kalabalığın hem içinde hem de yukarısında, güçlü omuzların üstünde. Babasının omzunda. Judith bacaklarıyla babasının boynunu kavramış, babası onu ayak bileklerinden tutmuş; ellerini babasının saçlarına

gömmüş. Susanna'nınkiler gibi gür ve siyah saçlar. Serçeparmaklarından biriyle babasının kulağındaki gümüş halkaya vurup duruyor. Babası buna gülerek başını sallayıp –o gülüşün sarsıntısını, babasının vücudundan ona geçen bir gök gürültüsü gibi hissediyor– küpeyi Judith'in tırnağına çarptırıyor. Annesi, Hamnet, Susanna ve babaannesi de orada. Babası omuzlarına almak için Judith'i seçmiş: bir tek onu.

Büyük bir ışık patlaması var. Maltızların içinde yakılıp ahşap bir platformun etrafına dizilmiş parlak ve şiddetli ateşler orada, babasının omuzlarındayken, onunla aynı seviyede. Platformun üzerinde altın rengi, kırmızı, püsküllü, kurdeleli giysiler giymiş iki adam var; başlarına upuzun şapkalar takmışlar ve yüzleri kireç gibi bembeyaz, kaşları kapkara, dudakları kıpkırmızı. Adamlardan biri yaslı, tiz bir çığlık atıp öbür adama altın rengi bir top atıyor; öbür adam amuda kalkıp topu ayaklarıyla yakalıyor. Babası alkışlamak için ayak bileklerini bırakınca, Judith hemen onun başına yapışıyor. Babasının omzundan arkaüstü karınca gibi kaynayan o kıpır kıpır, soyulmuş patates kabuğu, ıslak köpek, ter ve kestane kokan kalabalığın içine düşme korkusuyla ödü patlıyor. Adamın çığlığı kalbine korku salmış. Maltızlardan hoşlanmıyor; adamların sipsivri kaşlarından hoşlanmıyor; orada olmak hiç hoşuna gitmiyor. Sessizce ağlamaya başlayınca, gözyaşları yanaklarından aşağı süzülerek birer inci misali babasının saçlarına damlıyor.

Susanna ve babaannesi Mary henüz eve dönmüş değil. Mary aynı kiliseden bir kadınla konuşmak için durmuş: Kadınla birbirlerine karşılıklı iltifatlar ve sitemler yağdırıyor, birbirlerinin kollarına dokunuyorlar ama Susanna buna kanmıyor. Kadının, babaannesinden hoşlanmadığını biliyor; onu Mary ile, gözden düşmüş eldivencinin karısıyla konuşurken gören var mı diye etrafa, omzunun üzerinden geriye bakmadan duramıyor kadın. Susanna şehirde bir zamanlar dedesiyle babaannesinin dostu olan ama artık onları gördüklerinde yol değiştiren çok insan olduğunu biliyor. Yıllardır süregelen bir durum bu ama dedesi kiliseye gitmediği için ceza aldığından beri şehir ahalisinin çoğu medeni davranmaya çalışmaktan

da vazgeçip sokakta onları görmezden gelmeye başlamış. Susanna babaannesinin kadın onları görmezden gelerek geçip gidemesin, sohbet etmek zorunda kalsın diye nasıl kasten yolunu kestiğini görüyor. Her şeyi görüyor. Bu bilgi zihnini ateşe veriyor, orada kapkara yanık izleri bırakıyor.

Judith evde tek başına yatarak gözlerini açıp kapıyor. O gün olanları aklı almıyor. Hamnet'la birlikte kedinin yeni yavrucuklarının önünde ipli kozalakları çekerken –Hamnet ödevini yaparken, Judith'e de çıraları kesmesi ve masayı cilalaması söylendiği için, bir yandan babaannesine karşı tetik halindeyken– ansızın kollarının mecali kalmamış, sırtında bir ağrı, boğazında gıcıklanma hissetmiş. Kendimi iyi hissetmiyorum, deyince, kardeşi başını kediciklerden kaldırıp ona bakmış ve gözleri bütün yüzünde dolaşmış. Şimdiyse yatakta ve oraya nasıl gittiğine, Hamnet'ın nerede olduğuna, annesinin ne zaman geleceğine ya da evde neden kimsenin olmadığına dair hiçbir fikri yok.

Yeni sağılmış sütlerden süt beğenirken tezgâhın arkasındaki sütçüyle cilveleşen hizmetçinin hiç acelesi yok. Bak sen, diyerek gerdeli bırakmıyor sütçü. Ah, diyor hizmetçi, gerdeli kulpundan çekerek. Vermiyor musun? Sütçü, Neyi? diyerek kaşlarını kaldırıyor.

Agnes bal toplamayı bitirip eline bir çuval ve dumanı tüten biberiyeleri almış, ağaçlardaki arılara doğru gidiyor. Hepsini çuvalın içine çekip yeniden kovanlara sokacak ama dikkatlice, azami dikkatle.

Babaları atla iki günlük yolda, Londra'da ve şu an Bishopgate'in oradan uzun adımlarla köprüye doğru giderken, niyeti oradaki tezgâhlarda satılan, düz, mayasız pankeklerden almak. Bugün içinde korkunç bir açlık var; aç uyanmış ve kahvaltıda birayla birlikte yediği yulaf lapası, öğleyin yediği etli turta da açlığını dindirmemiş. Parasına dikkat edip yanından ayırmıyor ve asla gereğinden fazlasını harcamıyor. Birlikte çalıştığı insanların matrak geçtiği bir durum bu. Kaldığı yerin yer döşemelerinin altında torba torba altın

sakladığını söylüyorlar: Bunu çok duyup gülmüşlüğü var. Ama tabii ki doğru değil: Bütün kazancını eve, Stratford'a yolluyor ya da yolculuk ettiği zamanlarda yanına alıp sıkıca sararak eyer çantalarına yerleştiriyor. Buna rağmen gerekli olmadığı takdirde tek bir peni bile harcamıyor. Bugünse, ikindi vakti o pankeki alması kesinlikle gerekli.

Yanında yürüyen adam pansiyon sahibinin damadı. Evden çıktıklarından beri habire konuşuyor. Hamnet'ın babası adamın sözlerine ara ara kulak veriyor; kayınpederine duyduğu hınç, eksik gelen drahoma, tutulmayan bir söz. Hamnet'ın babası adamı dinlemek yerine güneşin binalar arasındaki dar aralıklardan birer merdiven gibi düşerek yağmur perdahlı sokağı nasıl aydınlattığını, nehir kenarında onu bekleyen pankekleri, tepede asılı çamaşırların çırpınarak yaydığı sabun kokusunu, bir an için karısını, Agnes'ın saçlarını tepesine tuttururken birleşip ayrılan kürekkemiklerini, botunun ucundaki dikiş söküldüğü için belki de pankekini yer yemez, pansiyon sahibinin damadından ve kafa ütülemesinden kurtulur kurtulmaz tamirciye gitmesi gerektiğini düşünüyor.

Peki ya Hamnet? O yeniden bir aralığa, boşluğa yapılmış daracık eve giriyor. Artık birilerinin dönmüş olacağından emin. Artık Judith'le yalnız değiller. Evde mutlaka ne yapılacağını bilen, sorumluluğu üstlenecek, her şeyin yolunda olduğunu söyleyecek biri olmalı. Eve girip bıraktığı kapı kendiliğinden kapanıyor. Döndüğünü, evde olduğunu haber vermek için sesleniyor. Durup bekliyor ama cevap gelmiyor: Evde çıt yok.

Hewlands'daki pencerede durup başınızı uzatarak yan tarafa bakacak olsanız, ormanın başladığı yeri görebilirsiniz. Kıpır kıpır, yemyeşil, değişken bir manzarayla karşılaşabilirsiniz: Rüzgâr yaprakları topluca kucaklar, dalgalandırır, dağıtır; her bir ağaç havanın gösterdiği bu ihtimama komşularından biraz farklı bir tempoda tepki verir, havadan kaçmak istercesine, onu besleyen topraktan kaçmak istercesine eğilip bükülüp ürpererek dallarını savurur.

İlkbahar başlarında bir sabah, Hamnet'ın doktorun evine koşmasından on beş yıl kadar önce, bir Latince öğretmeni bu evin penceresinde durmuş dalgın dalgın sol kulağındaki halka küpeyi çekiştiriyor. Ağaçları izliyor. Yan yana dizilmiş halde topluca varoluşları, bir tiyatro sahnesinin fon perdesini, seyirciye biten sahnedeki şehrin ya da sokakların geride kaldığını, bu kez bir ormanda, ağaçlıklı, insan eli değmemiş, belki de güvenilmez bir ortamda olduklarını anlatabilmek için çabucak indirilen yanıltıcı resimleri hatırlatıyor ona.

Alnı hafifçe kırışıyor. Pencerede dururken cama bastırdığı elinin parmak uçları bembeyaz. Oğlanlar arkasında: O ilkbahar gününde masmavi görünen göğün mavisiyle ormandaki yepyeni yaprakların yeşili arasındaki çarpıcı tezada dalıp gitmiş olan öğretmenleri tarafından bir süreliğine duyulmadan, fiil çekiyorlar. Renkler birbirine karşı üstünlük kazanmak için coşkuyla savaşır gibi: Yeşile karşı mavi, yenişemiyorlar. Çocukların Latince fiilleri, ağaçlar arasında esen rüzgâr gibi öğretmenin üzerinden, içinden geçiyor. Çiftlik evinin içinde bir yerde, önce bir kez, ardından ısrarla sallanan bir zilin sesi duyuluyor. Koridordan geçen birinin ayak sesleri, çarpılarak kapanan bir kapının sesi duyuluyor. Çocuklardan biri –öğretmen arkasına dönmeden, onun küçük James olduğunu anlıyor– iç çekip öksürerek boğazını temizledikten sonra tekrar fiil çekimine dönüyor. Öğretmen yakasını, saçlarını düzeltiyor.

Latince fiiller, sulak bir arazideki sis gibi etrafında, ayaklarının arasında dönüp durarak omuzlarına kadar yükselip kulaklarını da geçiyor ve penceredeki kurşunun çatlaklarından dışarı süzülüyor. Belli bir ritimle söylenen sözcüklerin birbirine karışarak işitsel bir belirsizlik halinde yüksek tavandaki kararmış kirişlere kadar bütün odayı doldurmasına izin veriyor öğretmen. Bacasız şöminede için için yanan odunların büklüm büklüm, yarı saydam dumanlarıyla birlikte sözcükler de orada birikiyor. Çocuklara "incarcare"* fiilini çekmelerini söylemiş: Üst üste tekrarlanan sert *c* sesi odanın duvarlarını kazır, sözcükler de oradan kaçmak ister gibi.

Öğretmen çiftliğin eski sahibiyle yaptığı bir sözleşmenin ya da anlaşmanın bozulması üstüne Hewlands'a bir şekilde borçlu kalan eldivenci babasının zoruyla haftada iki kez buraya geliyor. Çiftlik sahibi topuz şeklindeki çoban değneğini kemerinde taşıyan, samimi ve içten yüz ifadesiyle öğretmenin oldukça sevdiği, geniş omuzlu bir adammış. Fakat adamcağız geçen yıl ansızın ölünce, karısı dönümlerce toprak ve sürü, sekiz ya da dokuz çocukla (öğretmen kaç çocuk olduğunu bir türlü öğrenemiyor) bir başına kalmış. Babası bu olayı pek de gizleyemediği bir sevinçle karşılamış. Ne türden bir borcu olduğunu bir tek o biliyormuş; öğretmen bir gece geç saatte, kimsenin duymadığını zanneden babasının sevinçli bir konuşmasına kulak misafiri olmuş (gizlice dinlemekte çok usta): Görmüyor musun? Dul kadının haberi bile yoktur; hem olsa bile gelip borcumu ödememi istemeye ne karısı cesaret edebilir ne de o yaşının irisi en büyük ahmak oğlu.

Fakat dul kadınla oğlu gayet cesur çıkmış ve yapılan bu anlaşma (öğretmenin, annesiyle babasının odalarının kapısını kapatıp yaptıkları konuşmaları gizlice dinleyerek çıkardığı kadarıyla), çiftlik sahibinin babasına yaptığı bir koyun postu teslimatıyla ilgiliymiş. Babası çiftlik sahibine postların tabakhaneye gönderileceğini söylemiş, adam da buna inanmış. Ama babası sonradan yünlerin de üstlerinde kalması gerektiğini söyleyince, adam işkillenmiş ve sorun da her nasılsa buradan çıkmış. Öğretmen işin burasını tam anlayamamış çünkü fısır fısır yaptıkları bu konuşma en küçük

* Hapsetmek. (*ç.n.*)

oğulları Edmond'ın huysuzlanıp ciyak ciyak ağlamaya başlamasıyla yarıda kesilmiş.

Öğretmenin eldivenci babası hiçbirine duyurmak istemediği yeni, alengirli bir işin peşinde: Öğretmen bu kadarını anlamış. Annesiyle babası hepsine, birileri soracak olursa, koyun postlarının eldiven yapımında kullanılacağını söylemelerini tembihlemiş. Bütün kardeşleri de, o da buna şaşmış çünkü postların eldiven yapımından başka bir işte kullanılabileceği akıllarına bile gelmemiş zaten. Babası, şehrin en başarılı eldivencisi, o postlarla başka ne yapacakmış ki?

Babasının ödeyemediği –ödemeyi reddettiği?– ve çiftlik sahibinin karısıyla oğlunun peşini bırakmadığı bir borç ya da para cezası var ve öğretmenin anladığı kadarıyla, bedelini kendisi ödüyor. Zamanıyla, Latince grameriyle, bilgisiyle. Babası haftada iki kez dere boyunca yürüyerek şehrin iki kilometre kadar dışındaki bu yere, koyunlarla çevrili bu alçak eve gelip çocuklara ders vermek zorunda olduğunu söylemiş.

Latince öğretmeninin bu plandan, başına böyle bir çorap örüldüğünden haberi bile olmamış. Babası bir akşam, evdekiler yatmaya hazırlanırken, onu atölyeye çağırmış ve Hewlands'a giderek "o çocukların aklına biraz bilgi sokmaya" başlayacağını söylemiş. Öğretmen kapıda durup ters ters babasına bakmış. Buna, diye sormuş, ne zaman karar verildi? Babasıyla annesi ertesi güne hazırlık olarak aletleri silip cilalamakla meşgulmüş. Seni alakadar etmez, demiş babası. Gideceğini bilmen kâfi. Ya, demiş oğlu, gitmezsem? Babası cevabını duymamış gibi görünerek uzun bir bıçağı deri kılıfına sokmuş. Annesi bir kocasına, bir oğluna bakmış ve başını belli belirsiz iki yana sallamış. Babası sonunda elindeki bezi bırakıp, gideceksin, demiş ve konu orada kapanmış.

O iki insandan kurtulma, odadan hemen çıkıp ön kapıyı bir hışımla açarak sokağa koşma isteği, öğretmenin içinde bir ağacın özsuyu gibi yükselmiş. Bir de, evet, babasına vurmayı, o vücuda zarar vermeyi, ona yaptığı her şeyin bedelini kendi yumrukları, kolları ve parmaklarıyla o adama ödetmeyi istemiş. Babasının öfkesinden kaynaklı yumruklardan, kol ve bacak sıkmalardan, tokatlardan

nasiplerini, zaman zaman, altısı da almışlar ama hiçbiri en büyük oğul kadar düzenli ve şiddetli dayak yememiş. Öğretmen neden olduğunu bilmiyor ama onda öteden beri babasının öfkesini ve hayal kırıklığını, at nalını çeken mıknatıs misali kendine çeken bir şeyler var. Babasının nasırlı elinin yumuşacık tenli pazusuna yapışması, kaçışı olmayan bir kavrayışla onu olduğu yere tutup öteki, daha güçlü eliyle üst üste darbeler indirmesi hissini hep içinde taşımış. Tepeden inen, ani ve keskin bir tokadın şokunu; bacaklarının arkasına inen ahşap bir aletin derisini yüzer gibi yakışını. Bir yetişkinin elindeki kemikler öyle sert; bir çocuğun körpecik ve yumuşak, tam gelişmemiş taptaze kemiklerini büküp incitmek öyle kolaymış ki. Dayak yediği upuzun dakikalardaki o sulu, ıslak öfke hissi, bir şey yapamamanın utancı.

Babasının öfkesi boran gibi birdenbire patlar, sonra çabucak geçermiş. Belli bir kalıbı, nedeni, mantığı yokmuş; bir gün tepesini attıran şeye ertesi gün aldırmayabiliyormuş. Oğlu bu patlamaların emarelerini önceden görebilmeyi, babasının yumruklarından kaçmak için yapabileceği bir dizi numarayı ve hamleyi küçük yaşta öğrenmiş. Gökbilimciler Dünya'yı nelerin beklediğini anlamak için gezegen ve gökcisimlerinin konumlarındaki en ufak kaymaları ve değişimleri bile nasıl okursa, en büyük oğul da babasının ruh hallerini ve yüz ifadelerini okumakta öyle uzmanlaşmış. Dayak yemek üzere olup olmadığını babası eve geldiğinde sokak kapısının çıkardığı sesten, taş döşeli zeminde çıkardığı ayak seslerinden anlayabiliyormuş. Kepçeyle su alırken birazını dökmesi, yanlış yerde bırakılmış bir bot, yeterince saygılı bulunmayan bir yüz ifadesi; bunların herhangi biri babasının aradığı bahane olabiliyormuş.

En büyük oğlun boyu son bir yılda falan oldukça uzamış, babasının boyunu geçmiş: Artık daha güçlü, daha hızlı bir delikanlı. Çuval çuval postu ya da bitirilmiş eldivenleri sırtlayıp birçok yerel pazara, civardaki çiftliklere, tabakhaneye gidip gelirken omuzlarıyla boynu kaslanıp dolgunlaşmış. Babasının dayaklarının son zamanlarda gitgide azaldığı oğlunun dikkatinden kaçmış değil. Birkaç ay önce, babasının akşam geç vakit atölyesinden çıkıp oğlunu koridorda bulduğu ve tek söz etmeden üzerine yürüyerek elindeki

şarap tulumunu kaldırıp oğlunun yüzüne çarptığı bir an yaşanmış. Latince öğretmeni ağrıtan, morartacak türden, basınç yaratan bir acı değil, yakıcı bir acı hissetmiş: keskin, orası kamçılanmış, yarılmış gibi bir acı. Yüzünde kıpkırmızı, benek benek bir iz çıkacağını anlamış. O izi görmek babasını iyice azdırmış olmalı ki ikinci kez vurmak için kolu tekrar havaya kalkmış ama oğlu da bu kez elini kaldırmış. Babasının kolunu tutmuş. Adamı var gücüyle itmiş ve babasının ona karşı koyamadığını görerek şaşırmış. Çocukken canavar gibi gelen o adamı, o devi çok az bir çabayla duvara yapıştırabileceğini görmüş. Yapıştırmış. Dirseğini üzerine dayayarak babasını olduğu yerde tutmuş. Kolunu kukla gibi sallayınca, şarap tulumu yere düşmüş. Babasına yukarıdan baktığını, alnını alnına dayadığında fark etmiş. Bu, demiş, bana son vuruşundu.

Hewlands'taki o pencerede dururken, oradan çekip gitme, isyan etme, kaçıp kurtulma ihtiyacı öyle bir büyüyor ki ağzına kadar doluyor: Oradan çıkma, kaçma, başını alıp başka bir yere, olabildiğince uzağa gitme isteğiyle öylesine dopdolu ki çiftçinin dul karısının onun için bıraktığı tabaktaki hiçbir şeyi yiyemiyor.

Latince akıp gitmeye devam ederken fiiller yeniden belirerek onu mişli geçmiş zamandan şimdiye döndürüyor. Tam arkasına dönüp öğrencilerine bakacakken, ağaçların arasından çıkan bir silueti görüyor.

Öğretmen bir an için siluetin bir delikanlıya ait olduğunu zannediyor. Başında şapka var, deri bir ceket, deri eldivenler; siluet erkeksi bir kayıtsızlık ve cakayla ağaçların arasından çıkıp botlu ayaklarıyla uzun adımlar ata ata ilerliyor. Öne uzatılmış yumruğunun üstünde bir kuş var: göğsü krem rengi, kanatları siyah benekli kestane rengi bir kuş. Kamburunu çıkarmış, sakin, yol arkadaşının hareketleriyle sallana sallana gitmeye alışkın gibi.

Öğretmen bu kişinin, doğan eğiten bu delikanlının evin bir hizmetkârı olduğunu zannediyor. Ya da bir akraba, belki de aileyi ziyarete gelmiş bir kuzen. Derken omzundan sarkan, boyu belini bile geçen uzun örgülü saçını, deri ceketin ortada içlere doğru çizdiği kavisle şüphe uyandıran bir vücudu sımsıkı sardığını görüyor. Yukarı toplanmış olan, şimdiyse çarçabuk aşağı, çorapların üstüne

çekilen eteği görüyor. Şapkanın altında bembeyaz, oval bir yüz, kavisli kaşlar, kırmızı dolgun dudaklar olduğunu görüyor.

Cama iyice yaklaşıp pervaza dayanıyor ve kadının yumruğunda kuşu taşıyarak, eteğini botlarının etrafında hışırdatarak pencerenin sağından soluna kadar gidişini izliyor. Sonra kadın çiftliğin avlusuna girip tavuklarla kazların arasından geçiyor ve evin yan tarafından dolaşıp gözden kayboluyor.

Öğretmen kaş çatışı silinmiş, seyrek sakalının altında bir tebessüm belirmiş vaziyette sırtını dikleştiriyor. Arkasına, salona bir sessizlik çökmüş. Nerede olduğunu hatırlıyor: dersi, çocukları, fiil çekimlerini.

Arkasına dönüyor. Parmaklarını öğretmenlere yaraşır bir hareketle, okuldaki kendi öğretmenlerinin kısa bir zaman önce yaptığı şekilde bitiştiriyor.

"Mükemmel," diyor çocuklara.

Çocukların yüzü güneşe dönen bitkiler misali ona dönüyor. Pencereden vuran ışıkta kabarmamış hamur kadar beyaz görünen o yumuşacık, tam oturmamış yüzlere bakarak gülümsüyor. Büyüğün soyulmuş bir dalla masanın altından kardeşinin bacağını dürttüğünü, küçük karatahtasının üst üste çizdiği sarmallarla kaplanmış olduğunu görmezden geliyor.

"Şimdi de," diyor çocuklara, "şu cümlenin tercümesi üstünde çalışmanızı istiyorum: 'Nazik mektubunuz için teşekkür ederim, efendim.'"

Çocuklar küçük karatahtalarının üstüne eğilerek çalışmaya başladıklarında, büyük olan (öğretmen onun kardeşinden daha aptal olduğunu biliyor) burnundan nefes alırken, kardeşi başını koluna yaslıyor. Ayrıca çocuklara bu dersleri vermenin ne anlamı var ki? İkisinin kaderi de babaları ve abileri gibi birer çiftçi olmak değil mi? Ama zaten onun ne işine yaramış ki? Klasik dilleri öğrenerek geçen onca yılın ardından, şu geldiği yere bak; dumanla kaplı bir salonda, koyun yetiştiren bir çiftçinin oğullarına zorla fiil çekimlerini ve cümle düzenini öğretmeye çalışıyor.

Çocukların alıştırma üstünde biraz çalışmasını bekledikten sonra diyor ki: "Şu hizmetçi kızın adı nedir? Kuşu olan?"

Küçük kardeş yapmacıksız, içten gözlerle ona bakıyor. Öğretmen de ona gülümsüyor. Öğretmen duygularını gizlemekteki, insanların akıllarını okuyup hangi yöne sıçrayacaklarını, ne hamle yapacaklarını tahmin etmekteki ustalığıyla iftihar eden biri. Öfkesi ânında parlayan bir babayla birlikte yaşamak bu becerileri erken yaşta geliştirebiliyor. Latince öğretmeni sorusunun ardındaki niyeti abinin anlamayacağını ama daha dokuz yaşında olan kardeşin anlayacağını biliyor.

"Kuş mu?" diyor abi. "Onun kuşu yok ki." Kardeşine bakıyor. "Değil mi?"

"Yok mu?" Çocukların boş boş baktığını görüyor. Doğanın benekli açık kahverengi tüyleri bir an için gözünün önüne geliyor. "Belki de yanıldım."

Küçük kardeş hemen atılıp, "Domuzlarla horozlara bakan Hettie var," diyor. Alnını kırıştırıyor. "Horoz da kuştur, değil mi?"

Öğretmen ona bakarak başını sallıyor. "Kuştur tabii."

Tekrar pencereye dönüyor. Dışarı bakıyor. Her şey az önceki gibi. Rüzgâr, ağaçlar, yapraklar, birbirine sokulmuş kirli koyunlar, ormanın başladığı yere kadar uzanan bakımlı, işlenmiş toprak parçası. Kız ortalarda yok. Kolundaki horoz muydu acaba? Öğretmen pek sanmıyor.

O gün daha sonra, dersi bitiren öğretmen yürüyerek evin arka tarafına geçiyor. Aslında şehre doğru gitmesi, eve kadar yapacağı uzun yürüyüşe başlaması gerek ama o kızı bir kez daha görmek, incelemek, belki de onunla iki çift laf etmek istiyor. Kuşu yakından incelemek, o gagadan nasıl bir ses çıkacağını duymak için can atıyor. O saçları elinde tartmak, çıkıntılı ipeksi örgünün parmakları arasından kayışını hissetmek istiyor. Duvarlar boyunca yürürken evin pencerelerine bakıp duruyor. Çiftliğin avlusunda olmak için hiçbir bahanesi yok tabii. Çocukların annesi neyin peşinde olduğunu ânında sezip onu kovabilir. Oradaki konumundan olma, çiftçinin dul eşiyle babasının yaptığı müphem anlaşmayı bozma riski var. Fakat bu düşünce bile öğretmeni durduramıyor.

Su birikintilerinden ve dışkı yığınlarından uzak durarak avluda ilerliyor. Önceden, çocuklara dilek kipini öğretmeye çalışırken yağmur yağmış: Öğretmen salonun yüksek saz damına pıt pıt düşen damlaların sesini duymuş. Gökyüzündeki aydınlık azalıyor; güneş o gün de batmak üzere; havada hâlâ kıştan kalma ürpertici bir serinlik var. Piliçlerden biri kendi kendine sessizce homurdanarak azimle toprağı eşeliyor.

Öğretmen kızı, kızın örgülü saçını, doğanını düşünüyor. Bu kez zorunlu olarak yaptığı bu ziyaretlerin yükünü hafifletecek bir şey bulmuş. Bu kasvetli ve berbat yerde o çocuklara öğretmenlik yapma işi sonunda tahammül edilebilir hale gelebilecek. Kızla derslerden sonra biraz oynaşabileceklerini, ormanda yürüyüş yapabileceklerini, müştemilatın ya da barakaların arkasında buluşabileceklerini hayal ediyor.

Gördüğü kadının aslında çiftçinin en büyük kızı olabileceği aklına bile gelmiyor.

Kız oralardaki herkesin diline düşmüş biri. Garip, kafadan çatlak, acayip, belki de deli olduğu söyleniyor. Öğretmen çiftçinin en büyük kızının tek başına bile isteye arka yollarda ve ormanda dolaştığını, bitkiler toplayıp ne olduğu belirsiz iksirler hazırladığını duymuş. İnsanlar onu kızdırmamak gerektiğini çünkü bu işi eskiden yün eğirip ilaçlar yapan, bir bebeği tek bakışıyla öldürebilen bir kocakarıdan öğrendiğini söylüyor. Üvey annesinin, özellikle de çiftçi öldükten sonra, kız ona büyü yapacak diye ödünün patladığını söylüyorlar. Fakat babası onu çok sevmiş olmalı ki mirasında yüklüce bir drahoma bırakmış. Ama onunla evlenmeyi hiç kimse istemezmiş tabii. Onu vahşi bulmayacak erkek yokmuş. Annesi, huzur içinde yatsın, Çingene, büyücü, orman perisi gibi bir şeymiş: Öğretmen onun hakkında bunun gibi çok masal dinlemiş. Konu ondan açıldığında, kendi annesi de başını iki yana sallayarak cık cık yapıyor.

Öğretmen hiç görmediği bu kızı yarı kadın, yarı hayvan bir şey olarak hayal ediyor: kalın kaşlı, topallayarak yürüyen, saçında beyaz çizgiler olan, üstü başı çamur ve yapraklarla kaplı bir yaratık. Göçüp gitmiş bir orman cadısının kızı. Kara büyüler ve şifalarla

dolu çantasını karıştıra karıştıra, kendi kendine mırıldana mırıldana, topallayarak yürüyen bir kadın.

Latince öğretmeni şöyle bir etrafına, domuz ağılının çitine, avluyu çevreleyen çitlerin üzerine sarkan elma ağaçlarının boş dallarına bakıyor. Çiftçinin en büyük kızıyla bir anda burun buruna gelmeyi hiç istemiyor. Çitteki bir kapıdan geçip bir patikaya çıkıyor. Omzunun üzerinden evin pencerelerine, içinde başlarını sallaya sallaya geviş getiren sığırların olduğu ahırın kapılarından içeri bakıyor. Bu kız nerede acaba?

O kaçık, cadı ablayı düşünürken sol tarafındaki bir kıpırtı dikkatini çekiyor: bir kapının açılışı, eteklerin dönüşü, menteşenin gıcırtısı. Kuşlu kız! Ta kendisi. Üstünkörü yapılmış bir barakadan çıkarak kapıyı arkasından kapıyor. Sırf düşünerek onu yoktan var etmiş gibi, orada, tam karşısında.

Öğretmen yumruğunun içine öksürüyor.

"İyi günler dilerim," diyor.

Kız dönüyor. Bir an ona bakıp başı su gibi berrakmış da, aklında dönüp duran düşünceleri olduğu gibi görmüşçesine belli belirsiz kaşlarını kaldırıyor. Öğretmeni tepeden botlarına kadar şöyle bir süzüp tekrar yüzüne bakıyor.

"Efendim," diye yanıtlıyor kız bir süre sonra, belli belirsiz bir reverans yaparak. "Sizi Hewlands'a getiren nedir?"

Sesi berrak, ölçülü, tane tane konuşuyor. Üzerinde ani bir etki yaratıyor: Nabzı hızlanıyor, göğsünde bir sıcaklık hissediyor Latince öğretmeni.

"Bu evdeki çocuklara ders veriyorum," diyor öğretmen. "Latince."

Kızın bundan etkilenmesini, hürmetle başını sallamasını bekliyor. Öğretmen okumuş etmiş bir adam; eli kalem tutan, eğitimli biri. Karşınızda basit biri yok, küçükhanım, demek istiyor, basit bir köylü değilim ben.

Fakat kızın yüz ifadesi değişmiyor. "Ha," diyor. "Latince öğretmeni. Tabii ya."

Bu kayıtsız yanıt öğretmeni şaşırtıyor. Zaten kız her şeyiyle şaşırtıcı biri: Evdeki konumu kadar, yaşı da belirsiz. Ondan birkaç yaş büyük olabilir. Hizmetçi gibi giyinmiş, üstünde kaba saba ve

kirli giysiler var ama hanımefendi gibi konuşuyor. Dimdik duruyor, boyu neredeyse boyuna ulaşıyor, saçları onunkiler gibi simsiyah. Gözlerine bir erkeğin bakacağı şekilde bakıyor ama o deri ceketin içindeki vücudun şekli fazlasıyla kadınsı.

Öğretmen cesur davranmanın en iyisi olduğuna karar veriyor. "Acaba... kuşunuzu görebilir miyim?"

Kızın alnı kırışıyor. "Kuşumu mu?"

"Sizi daha önce ormandan çıkarken görmemiş miydim? Kolunuzda bir kuş vardı. Doğan. Çok enteresan bir—"

Kızın yüzü ilk kez duygularını ele veriyor: tedirginlik, kaygı, biraz korku. "Onlara," diyerek çiftliği gösteriyor, "söylemezsiniz, değil mi? Onu bugün dışarı çıkarmam yasaktı ama öyle huzursuzdu, öyle açtı ki bütün öğleden sonra kapalı kalmasına gönlüm el vermedi. Beni gördüğünüzü söylemezsiniz, değil mi? Dışarı çıktığımı?"

Öğretmen gülümsüyor. Kıza doğru bir adım atıyor. Soylu bir tavırla, kızı teselli edercesine, "Asla söylemem," demeyi beceriyor. Elini kızın koluna koyuyor. "Siz hiç merak etmeyin."

Kız aniden gözlerini kaldırıp gözlerine bakıyor. Birbirlerini yakından inceliyorlar. Öğretmen ortalarında koyu kehribar rengi halkalar olan, neredeyse altın rengi gözler görüyor. Yeşil benekler. Uzun ve simsiyah kirpikler. Bembeyaz bir ten, burunda ve yanaklarda çiller. Kız tuhaf bir şey yapıyor: Elini, kolundan tutan öğretmenin eline götürüyor. Başparmağıyla işaretparmağı arasındaki deriyle kası tutup sıkıyor. Sert, kararlı, garip bir mahremiyeti olan, acının eşiğine kadar getiren bir sıkış. Öğretmen nefesini tutmak zorunda kalıyor. Başı dönüyor. Sıkışın kararlılığından. Orasını o şekilde tutan ilk kişi bu kızdır herhalde. Elini kurtarmak istese, hızla çekse bile kurtaramaz. Kızın gücü hem şaşırtıcı hem de, öğretmene sorarsanız, tahrik edici.

"Ben..." diye söze başlıyor öğretmen, cümlenin nereye gideceğini, ne demek istediğini bilemeden. "Acaba siz..."

Kız elini ansızın bırakıyor; kolunu çekiyor. Öğretmen elini, kızın sıktığı yeri, ateş gibi ve çıplak hissediyor. Düzeltmek ister gibi alnına sürtüyor.

Kız bu kez gayet ciddi bir iş yapar gibi, "Kuşumu görmek istemiştiniz," diyerek eteğinin içinde gizli zincirli bir anahtarı çekerek kilide sokup kapıyı açıyor. İçeri giriyor; öğretmen de sersemlemiş vaziyette onu takip ediyor.

Kupkuru ve tanıdık bir kokuyla kaplı, ufacık, daracık, loş bir yer. Öğretmen nefesini içine çekiyor: Odun, limon kokularıyla birlikte tatlı ve lifli bir şeyin kokusu da var. Alttan alta miske benzer kireçli bir koku daha. Bir de yanındaki kız: Kızın saçı ya da teni, birinden biri hafiften biberiye kokuyor. Tam ona bir kez daha dokunacakken; kızın omzu, beli, davetkâr bir yakınlıkta, hem onu ne demeye buraya soksun ki, şayet onun aklında da—

"İşte orada," diye fısıldıyor kız birden, alçak sesle. "Görebiliyor musunuz?"

"Kimi?" diyor kızın beline, biberiye kokusuna, gözleri karanlığa alıştıkça belirginleşen, dört bir yandaki raflara dalıp gitmiş olan öğretmen. "Neyi?"

Kız, "Doğanımı," diyerek ilerleyince, öğretmen barakanın öbür ucundaki yüksek, ahşap bir kazığa tünemiş duran alıcı kuşu görüyor.

Başında başlığı var, kanatlarını arkadan gövdesine yapıştırmış, kil rengi pullu pençeleri tüneğini kavramış. Yağmura yakalanmış gibi kamburunu çıkarmış, omuzları yukarıda duruyor. Kanat tüyleri koyu ama göğsü açık renk ve ağaç kabuğu gibi dalga dalga. Başka bir âleme, rüzgâra ve gökyüzüne, belki de efsanelere ait bir yaratığa bu kadar yakın olmak öğretmene inanılmaz geliyor.

"Aman Tanrım," diyen kendi sesini duyuyor ve kız ona dönüp ilk kez gülümsüyor.

"Aslında kerkenez," diye mırıldanıyor kız. "Babamın bir arkadaşı, bir rahip, daha yavruyken bana vermişti. Neredeyse her gün uçuruyorum. Şu an başlığını çıkarmayacağım ama burada olduğunuzu biliyor. Sizi tanıdı artık."

Öğretmenin bundan şüphesi yok. Kuşun gözleriyle gagası deriden yapılmış minicik başlığın altında olduğu halde –öğretmen kendini başlığın koyun mu yoksa oğlak derisi mi olduğunu düşünürken bulunca, canı sıkılıyor– söyledikleri her sözcükte,

yaptıkları her harekette, başı seğirir gibi dönüp duruyor. Öğretmen kuşun yüzüne bakmayı, gözlerini görmeyi, o başlığın altında ne olduğunu bilebilmeyi istediğini fark ediyor.

"Bugün iki fare yakaladı," diyor kız. "Bir de tarla faresi. Uçarken," diyerek öğretmene dönüyor, "hiç ses çıkarmaz. Geldiğini duyamazlar."

Öğretmen kızın bakışından cesaret alarak elini uzatıyor. Koluna, deri ceketine dokunduktan sonra nihayet beline ulaşıyor. Eliyle belini, kızın ona dokunduğu kadar sıkı kavrayıp kendine çekmeyi deniyor.

"Adın ne senin?" diye soruyor.

Kız çekilmeye çalışınca, daha da sıkı tutuyor.

"Söylemem."

"Söyleyeceksin."

"Bırak beni."

"Önce adını söyle."

"O zaman bırakacak mısın?"

"Evet."

"Sözünü tutacağını nereden bileyim, Öğretmen Efendi?"

"Ben verdiğim sözü tutarım. Sözümün eriyimdir."

"Elinin de eriymişsin. Bırakırsan, söylerim."

"Önce adını söyle."

"O zaman bırakacak mısın?"

"Evet."

"Peki madem."

"Söyleyecek misin?"

"Evet, adım..."

"Ne dedin?"

Kız, "Anne," derken ya da ona benzer bir şey söylerken, öğretmenle aynı anda konuşuyor: "Bilmem lazım," diyor öğretmen.

Öğretmen sarsılmış halde, "Anne mi?" derken, bu isim ağzına hem tanıdık hem de tuhaf geliyor. Öleli iki yıl bile olmayan kız kardeşinin adı bu. Bu adı kız kardeşi gömüldüğünden beri ağzına almadığını fark ediyor. O ıslak kilise avlusu, su damlatan

porsukağaçları, kara toprağın beyazlara sarınmış o incecik ve ufacık bedeni içine almak için açılmış koca ağzı bir kez daha, bir an için gözlerinin önünden gelip geçiyor. Toprağa o şekilde, tek başına girmek için fazla küçük görünen bir beden.

Kuşçu kız bu bir anlık dalgınlıktan istifade, öğretmeni iterek kurtuluyor; öğretmen duvarlar boyunca uzanan raflara çarpıp kalıyor. Binlerce oyun taşı ya da top yerine oturmuş gibi garip, yankılı bir ses çıkıyor. Öğretmen rafları yoklayınca eline sert kabuklu, serin, ortalarında sivri uçları olan bir sürü yuvarlak nesne geliyor. Birdenbire o tanıdık kokunun ne olduğunu anlıyor.

"Elma bunlar," diyor.

Kız ellerini arkasındaki rafa dayamış, yanında kuşu, aralarındaki boşluğun öte yanından kısacık bir kahkaha atıyor. "Burası elma deposu."

Öğretmen elmalardan birini yüzüne yaklaştırıp o keskin, kendine has, asitli kokuyu içine çekiyor. Zihninde bir sürü belli belirsiz imge beliriyor: dökülmüş yapraklar, ıslak çimenler, odun dumanı, annesinin mutfağı.

"Anne," diyerek elmayı ısırıyor.

Kız gülümseyince, dudakları onu hem deli hem de mest eden bir şekilde yukarı kıvrılıyor. "Adım o değil."

Öğretmen çok öfkelenmiş gibi yaparak, biraz da rahatlayarak elmayı indiriyor. "Demin öyle dedin."

"Demedim."

"Dedin."

"Demek aklın başka yerdeymiş."

Öğretmen yarısı yenmiş elmayı fırlatıp kıza doğru yürüyor. "Hemen söyle."

"Söylemem."

"Söyleyeceksin."

Öğretmen ellerini kızın omuzlarına koyup parmak uçlarını kollarına doğru uzatarak kızın ürperişini izliyor.

"O halde," diyor, "öpüşürken söylersin."

Kız başını yana kaçırıyor. "Küstah," diyor. "Ya hiç öpüşmezsek?"

"Öpüşeceğiz."

Kızın eli yine elini buluyor; başparmağıyla işaretparmağı arasındaki yeri tutuyor. Öğretmen kaşlarını kaldırarak kızın yüzüne bakıyor. O yüzde fazlasıyla zor bir metni okuyan, belli bir amaçla bir şifreyi çözmeye çalışan birinin ifadesi var.

"Hımm," diyor kız.

"Ne yapıyorsun sen?" diye soruyor öğretmen. "Ne demeye elimi öyle tutuyorsun?"

Kız alnını kırıştırıyor; bir şey arar gibi gözlerinin içine bakıyor.

Öğretmen ansızın kızdan, kızın sessizliğinden, elini tutuşundan rahatsız olarak, "Ne var?" diyor. Dört bir yanlarındaki elmalar kendi oluklarında duruyor. Kuş, tüneğinin üzerinde kulak kabartmış, kıpırtısız.

Kız ona doğru eğiliyor. Elini bıraktığında, öğretmen o yeri yine çırılçıplak, derisi soyulmuş, talan edilmiş gibi hissediyor. Kız bir şey demeden, ağzını ağzına bastırıyor. Öğretmen kızın dudaklarının çifte dolgunluğunu, dişlerinin sert baskısını, teninin inanılmaz pürüzsüzlüğünü hissediyor. Sonra kız geri çekiliyor.

"Agnes," diyor. Bu isimde kimseyi tanımasa da, bu da öğretmenin bildiği bir isim. Kız bu adı *g*'yi neredeyse gizleyerek, saklayarak, yazılı halinden farklı bir şekilde söylüyor. Dili o harfe doğru uzansa da dokunmadan bırakıyor. Ann-yis. Agn-yiz. İlk heceye doğru uzanır, çabucak ikinciye çekilir gibi.

Kız öğretmenle rafların arasından sessizce süzülüyor. Kapıyı açıyor ve içeri göz kamaştırıcı, şiddetli bir ışık vuruyor. Sonra kapı arkasından çarpılarak kapanıyor ve öğretmen kuşla, elmalarla, odun ve güz kokularıyla, kuşun kuru, tüylü tüylü, etli kokularıyla bir başına kalıyor.

Latince öğretmeni o öpücükle, elma deposuyla, o omuzlara dokunuşunun anısıyla, Hewlands'a bir dahaki gönderilişinde neler yapacağına dair planlarla, o hizmetçiyi bir kez daha yalnız yakalamak için çevireceği dolaplarla öyle sersemlemiş vaziyette ki dönüş yolunun yarısında aklına gelen bir şeyle sarsılıyor. Evin en büyük kızının doğan baktığı söylenmiyor muydu?

•

Oralarda ormanın kıyısında yaşayan bir kızla ilgili bir hikâye anlatılırmış.

İnsanlar geceleri ateşin etrafında oturur, hamur yoğurur, eğirilecek yünleri tararken birbirlerine aynı böyle söyler, ormanın kıyısında yaşayan kızı duydun mu hiç? derlermiş. Böylesi hikâyeler tabii ki gecenin daha çabuk geçmesini sağlar, başa çıkılamayan çocukları sakinleştirir, insanlara dertlerini unutturur.

Ormanın kıyısında, bir kız.

Bu başlangıçta, cebe tıkıştırılan bir not misali, anlatandan dinleyene geçen bir vaat, her an bir şeyler olabileceği iması vardır. Yakınlardaki herkes dönüp kulak kesilir, zihinlerinde kızın ağaçlar arasında dikkatle ilerlerken, belki de ormanın yemyeşil duvarı önünde dururkenki bir resmi belirmeye başlar.

Hem de ne orman. Yoğun, yemyeşil, deliler gibi meyve veren dikenli çalılarla ve sarmaşıklarla kaplı; ağaçları o kadar dip dibe ki hiç ışık almayan kısımları olduğu söyleniyor. Yani içinde kaybolunacak bir yer değil. Dönüp dolaşıp yine aynı yere çıkan patikaları, içinde gezenleri yolundan ayıran, gidecekleri yerlerden uzaklaştıran yolları var. Ansızın çıkıveren rüzgârları. Bir melodi, fısıltı ya da mırıltı halinde size seslenildiğini, *Gel, buraya, bu taraftan*, denildiğini duyduğunuz bazı açıklıkları.

Orman yakınında yaşayan çocuklara beşikten başlayarak oraya asla tek başına girmemeleri öğretilir. Genç kızlara ormandan uzak durmaları tembihlenir, dikenli çalılarla dolu o yemyeşil derinliklerde onları neyin beklediğini bilemeyecekleri söylenir. Oralarda insana benzeyen –ormanlılar denilen– ve yürüyüp konuşan ama bir kez olsun ormanın dışına çıkmamış, bütün hayatlarını o yemyeşil ışığın, her yeri kuşatan dalların içinde, o rutubetli ve karmakarışık ortamda geçiren yaratıklar vardır. Parlak tüyleri, ışıl ışıl dişleriyle harika bir hayvan olan bir av köpeğinin bir geyiğin peşinden çalılara daldığı, bir daha görülmediği söylenir. Bembeyaz bir ışık halinde oraya dalan geyiği takip etmiş ve orman onu içine almış, bir daha da bırakmamış.

Ormandan geçmek zorunda kalanlar önce durup dua edermiş; oradaki bir sunağın, haçın önünde durup kendinizi Tanrı'nın

güvenli ellerine teslim eder, sizi duyduğunu ümit eder, onun sizi gözeteceğine, ormanlıları ya da orman varlıklarını, yapraklı varlıkları yolunuza çıkarmayacağına güvenirmişsiniz. Kimileri haçın kangal kangal sarmaşıkla kaplandığını, sımsıkı sarıldığını söylermiş. Daha karanlık güçlerden yardım umanlar da varmış: Ormanın çeperleri boyunca ağaçların ruhlarını memnun ederek ormandan güven içinde geçmeyi uman insanların dallara bez bağladığı, maşrapalarla bira ve somun somun ekmek, kıtır domuz yağı, iplere dizili rengârenk boncuklar bıraktığı tapınaklar varmış.

Kız, erkek kardeşiyle birlikte bu ormanın kıyısındaki bir evde yaşarmış. Evin arka pencerelerinden, rüzgârlı günlerde yerinde duramayan başlarını savurup duran, kışları eğri büğrü çıplak yumruklarını sallayan ağaçlar görünürmüş. Kızla erkek kardeşi doğdukları günden itibaren ormanın çekimini, onları çağıran gücünü hissetmişler.

Uzun zamandır köyde yaşayanlar, kızın annesinin o ormandan geldiğine inanırmış. Kadının nereden çıktığını bilen yokmuş. Kaybolan, kendi türünden ayrı düşen bir ormanlı ya da bambaşka bir şey olabilirmiş.

Kimse bilmiyormuş. Söylentiye göre kadın bir gün çalıları aralayarak o yemyeşil, alacakaranlık dünyadan çıkagelmiş ve o esnada orada durmuş koyunlarını izleyen çiftçi de o andan sonra gözlerini ondan alamamış. Kadının saçlarındaki yaprakları, eteğindeki salyangozları temizlemiş. Kollarındaki çerçöple yosunları silkelemiş, çamurlu ayaklarını yıkamış. Onu evine alıp karnını doyurmuş, giydirmiş ve çok geçmeden bir kızları olmuş.

Anlatıcılar hikâyenin burasında, genellikle hiçbir çocuğun üzerine bu kadar titrenmediğinin altını çizerler. Kadın bebeği sırtına bağlayıp her yere yanında götürür, çiftlik evinin oralarda, kışın en soğuk günlerinde bile, yalın ayak gezinirmiş. Çocuğu geceleri bile beşiğe yatırmaz, bir hayvan yavrusu gibi yanında tutarmış. Bebekle birlikte ormana girip saatlerce ortadan kaybolur, karanlık çöktükten sonra, bazen bir önlük dolusu soyulmamış kestaneyle evine, ateşi yanmayan, yiyecek tek bir şey olmayan, kocasına tek bir yemek pişirmediği eve dönermiş. Komşu evlerdeki kadınlar

fısıldaşmaya, adamın buna nasıl tahammül ettiğini sormaya başlamış. Yeni annenin, bilindiği kadarıyla, kendi annesi olmadığı için, bu kadınlar çiftliğe gelip ona evi nasıl çekip çevireceğini, bebeğin sütten nasıl kesileceğini, hastalıktan nasıl korunacağını, dikiş yapmanın inceliklerini, kadınların evlendikten sonra başlık takmak zorunda olduğunu öğretmek istemiş.

Kadın soğuk bir tebessümle hepsini başını sallayarak dinlemiş. Yolda sık sık başı açık, saçları omuzlarına dökülmüş vaziyette görülmüş. Çiftlik evinin önünde kazdığı bir parça yerde garip bitkiler yetiştirirmiş: ormanda büyüyen eğreltiotları ve sarılıcı bitkiler, biber tadında çiçekler ve alçak, çirkin çalılar. Konuştuğu tek kişi köyün öteki ucunda yaşayan yaşlı bir dulmuş. Dul kadının duvarlı küçük bahçesinde sık sık sohbet ederken görülürler, yaşlı kadın bastonuna dayanır, genç kadın sırtında bebeği, hâlâ yalın ayak, saçları hâlâ açık, eğilip dul kadının şifalı bitkileriyle ilgilenirmiş.

Kadın çok geçmeden yine yatağa düşmüş ve bu kez ilk nefesini aldığı andan itibaren güçlü kuvvetli bir şey olan, erkek çocuğu doğmuş. Koca elleri, basıp yürüyebileceği büyüklükte ayakları olan azman bir çocuk. Kadın bu bebeği de sırtına bağlamış ve doğduktan bir iki gün sonra, yanında yeni yeni yürümeye başlayan kızıyla birlikte yine ormana dalmış.

Karnı üçüncü kez şiştiğinde, kadının şansı yaver gitmemiş. Üçüncü çocuğunu da doğurmak için yine yatağa yatmış ama bu kez o yataktan kalkamamış. Köydeki kadınlar onu yıkayıp gömülmeye, öbür dünyaya hazırlamak için eve gelmiş. Bunu yaparken, ormandan çıkıp gelen ve onlardan biriyle evlenen, ismi ağaç adı olan, onlarla pek konuşmayan, arkadaşlık etme çabalarını boşa çıkaran kadını çok sevdiklerinden değil, ölümüyle onlara kendilerinin de ölümlü olduğunu hatırlattığı için ağlayıp durmuşlar. Saçlarını yıkayıp tararken, tırnak içlerindeki kiri çıkarırken, beyaz iç gömleğini başından geçirirken, ölü doğan ufacık bebeği de sarıp cesedin kucağına koyarken, hep ağlamışlar.

Küçük kız bağdaş kurup sırtını duvara dayayarak, tek söz etmeden, onları izlemiş. Ne hıçkıra hıçkıra ne de sessizce ağlamış; ağzını bıçak açmamış. Gözleri annesinin cesedinden ayrılmamış.

Burnunu çeke çeke ağlayan, gözyaşlarını elbisesine silen kardeşini kucağında tutmuş. İyi niyetli komşulardan biri yanına yaklaştığında, kız tükürmüş, kedi gibi tırmalamış. Ne kadar elinden almaya çabalasalar da, kardeşini katiyen bırakmamış. Onun gibi bir çocuğa yardım etmenin, onun için bir şey hissetmenin çok zor olduğunu söylemişler.

Kız bir tek annesinin yakın arkadaşı olan dul kadını yanına yaklaştırmış. Dul kadın kucağında bir kap yemekle, hiç kıpırdamadan çocukların yanındaki bir sandalyede oturmuş. Kız kadının oğlana arada bir kaşıkla mama yedirmesine izin vermiş.

Komşulardan birinin aklına, genç olduğu halde hem bir sürü küçük kardeşine hem de domuzlara bakmak zorunda kalan, çok çalışmaya alışkın olan kız kardeşi Joan gelmiş. Çiftçinin evinde çalışsa iyi olmaz mıymış? Evi çekip çevirecek, çocuklara bakacak, ateşi besleyip yemeği pişirecek birine ihtiyaçları varmış sonuçta. Sonrasında neler olacağı belli mi olurmuş? Çiftçi, herkesin bildiği gibi, güzel bir evi ve dönüm dönüm arazisi olan varlıklı bir adammış; doğru düzgün bir disiplin altında, çocuklar da biraz yola gelirmiş belki.

Artık doğru mudur, değil midir bilinmez ama güya çiftliğe gidişinin üzerinden bir ay bile geçmeden, Joan kızın yaptıklarını herkese anlatıp şikâyet etmeye başlamış. Çocuk aklını başından alıyormuş. İki kez gece vakti uyanıp kızı elini tutarak tepesinde dikilirken bulmuş. Cebine bir şey koyarken yakalamış ve o şeyi incelediğinde, tavuk tüyüne bağlı birkaç çer çöp olduğunu görmüş. Yastığının altında bulduğu sarmaşık yapraklarını ondan başka kim oraya koyacakmış ki?

Köyün kadınları ne diyeceklerini bilememiş, ona inanıp inanmamaya karar verememişler ama Joan'un teninde benek benek lekeler ve kabarcıklar belirdiğini fark etmeyen de pek yokmuş. Ellerinde nasırlar çıktığını. Eğirdiği yünlerin iplik iplik dağılıp kördüğüm olduğunu, ekmeklerinin kabarmadığını. Ama kız daha çocukmuş ve o yaşta küçücük bir çocuk bunları nasıl yapabilirmiş ki?

Joan'un pes edeceğini, çiftliği bırakıp aile evine döneceğini sanırsınız. Ama Joan yaramaz, dik başlı bir çocuğa pabuç bırakacak kadın değilmiş. Azimle her şeye göğüs gerip nasırlarına domuz yağı sürmüş, yüzünü küle bastığı bezlerle silmiş.

Bu gibi durumlarda hep olduğu gibi, Joan da zaman içinde sabrının karşılığını almış. Çiftçi onunla evlenmiş ve o da kocasına, hepsi de kendisi gibi, babaları gibi beyaz tenli, al yanaklı ve tombul altı çocuk vermiş.

Düğünün hemen ardından, Joan ağzı dikilmiş gibi, kızdan şikâyet etmeyi bir anda kesmiş. Kesin bir tavırla, kızda bir gariplik olmadığını söylemeye başlamış. Hiçbir gariplik yokmuş. Kızın insan ruhunu görebildiğini söyleyenler aptalca bir dedikoduyu yayıyormuş sadece. Onun ailesinde, çiftlik evinde normal olmayan hiç ama hiçbir şey yokmuş.

Fakat kızın olağan dışı yetenekleri olduğu kulaktan kulağa yayılmış tabii. İnsanlar karanlığa sığınarak ona gelmeye başlamış. Kız büyüdükçe, ona ihtiyacı olanlarla karşılaşmanın yollarını bulmaya başlamış. Öğleden sonra geç saatlerde, akşamüstü ormanın çeperlerinde, ağaç dallarının altında dolaştığı, doğanının uçarak dalların içine dalıp sonra tekrar deri eldiveninin üzerine konduğu, civarda bilinen bir şeymiş. Kız şahinini alacakaranlıkta gezdiriyormuş ve aklınız bir parça çalışıyorsa, siz de o sırada oralarda gezinip ona rastlayabiliyormuşsunuz.

İstendiği takdirde, kız –artık genç bir kadın olan kız– doğancılık eldivenini çıkarıp yalnızca bir an için elinizi tutar, başparmağınızla işaretparmağınızın arasındaki, elinizin bütün gücünü taşıyan o yeri sıkar ve size ne hissettiğini söylermiş. Bunun baş döndürücü, kız bütün gücünüzü oradan çekip almış gibi bitkin düşürücü bir deneyim olduğunu söyleyenler varmış; kimileri de üzerlerine yağmur yağmış gibi, canlandırıcı, enerji veren bir deneyim olduğunu söylüyormuş. Doğanı kanatlarını açıp havada daireler çizer, gözcülük edercesine ötüp dururmuş.

Kızın adının Agnes olduğu söylenirmiş.

•

Agnes'ın çocukluğunun öyküsü, efsanesi böyle. Kendisi farklı bir hikâye anlatabilir.

Dışarıda her ne olursa olsun beslenmesi, sularının verilmesi, bakılması gereken koyunlar varmış. Koyunların dışarı çıkarılıp içeri sokulmaları, bir çayırdan diğerine götürülmeleri gerekiyormuş.

İçerideki ateşin sönmesine asla mahal vermemek gerekirmiş. Ateşin sürekli beslenmesi, körüklenmesi, karılması gerekirmiş ve annesi zaman zaman dudaklarını büzüp ateşe üflemek zorunda kalırmış.

Anne kavramı da akıl karıştırıcı bir şeymiş çünkü bir zamanlar çıplak ayaklarının üzerinde zarif, güçlü bilekleri olan bir anne varmış. Tabanları kapkara olan o ayaklar yerdeki taş döşemenin desenleri üstünde oraya buraya gider, bazen evden çıkıp koyunları geçerek ormana girer, yapraklarla çalı çırpının ve yosunların arasından yürürlermiş. Düşmesin diye Agnes'ı tutan, sıcacık ve sımsıkı bir el de varmış. Annesi ormanda yürürken Agnes'ı tutup sırtına aldığında, saçları üstünü pelerin gibi örtermiş. O zaman ağaçları keçe gibi, siyah lülelerin arasından bir fener alayı gibi görürmüş Agnes. Annesi, Bak, sincap, dermiş ve bunu diyerek hayvanı ağacın kabuğundan kendi yaratmış gibi, gösterişli kızıl bir kuyruk ağaca tırmanarak gözden kaybolurmuş. Bak, yalıçapkını: Bu kez değerli taşlarla kaplı bir ok gümüş rengi dereyi deliverirmiş. Bak, fındık: Annesi ağaca tırmanıp dallarını güçlü kollarıyla sarsar ve boz kabuklu inciler salkım salkım yere düşermiş.

Kocaman, şaşkın gözleri ve parmaklarını açtığında bembeyaz yıldızlara benzeyen elleri olan kardeşi Bartholomew annesinin göğsüne bağlı olurmuş ve ormanda ilerlerken onunla yüz yüze bakar, annelerinin yuvarlacık omuz kemiklerinin üzerinden parmaklarını birbirlerinin parmaklarına geçirirlermiş. Anneleri onlar için yeşil sazları kesip kurutur, sonra örgü bebekler yaparmış. İkisinin bebeği de aynıymış ve Agnes'la Bartholomew onları yan yana bir kutuya koyar, bebeklerin dümdüz beyaz yüzleri güven içinde tavana bakarmış.

Sonra o anne gitmiş ve yerine ateşi gözleyen, odunla besleyen, alevlere üfleyen, tencereyi ocaktaki taşın üstünden alıp ızgaraya

koyarken, Dokunmayın, dikkat, çok sıcak, diyen başka biri gelmiş. Bu ikinci anne tombulca, sarı saçlarını tepede sımsıkı topuz yapan, ter içindeki başlığının altına gizleyen biriymiş. Koyun eti ve yağ kokarmış. Sürekli al al olan yüzü, at arabasının sıçrattığı çamur gibi görünen çillerle kaplıymış. Kadının adı, "Joan", Agnes'a uluyan köpekleri hatırlatırmış. Bir gün eline bir bıçak alıp her gün bununla uğraşacak zamanı olmadığını söyleyerek Agnes'ın saçlarını kesivermiş. Sazdan yapılmış bebekleri alıp şeytan işi birer kukla olduklarını söyleyerek ateşe atmış. Agnes çoğu yanan bebekleri kurtarmaya çalışırken parmakları yanınca, gülerek Agnes'ın bunu hak ettiğini söylemiş. Üstten bağlamalı ayakkabıları varmış. O ayaklar çiftlikten çıkıp ormana dalmazmış hiç. Agnes izin istemeden tek başına gittiğindeyse, bu anne ayakkabılarından birini çıkarıp Agnes'ın eteğini kaldırır, ayakkabıyla bacaklarının arkasına pat küt vurur, Agnes bu şaşırtıcı, hiç tanımadığı acının karşısında haykırmayı bile unuturmuş. Onun yerine yukarı, öbür annesinin ortası delik bir taşa bir demet ot astığı tavan kirişlerine bakarmış. Uğursuzluğu uzakta tutmak için, dermiş öbür annesi. Agnes annesinin otları oraya asışını hatırlarmış. Dudağını ısırırmış. Ağlamayacaksın, diye emir verirmiş kendi kendine. Taşın kara deliğine bakarmış. O anne ne zaman dönecekmiş acaba? Hiç ağlamazmış.

Agnes, Sen benim annem değilsin, dediğinde, Bartholomew köpeğin kuyruğuna bastığında, Agnes çorbayı döktüğünde, kazların yola çıkmasına izin verdiğinde ya da yemek artıklarını kovayla domuzların yemliğine taşımayı unuttuğunda, bu yeni anne yine ayakkabısını çıkarırmış. Agnes sürekli tetikte olmayı, hızlı davranmayı öğrenmiş. Görünmez olmanın faydalarını, bir odadan hiç dikkat çekmeden nasıl geçileceğini öğrenmiş. Bir insanın içinde sakladıklarını, mesela, bardağının içine bir çimdik su mığferi atarak ortaya çıkarabileceğini öğrenmiş. Meşe gövdelerinden sökülen sarmaşıklar yatak çarşafına sürüldüğünde, orada yatan insanın gözüne uyku girmeyeceğini öğrenmiş. Babasını elinden tutup arka kapıya, Joan'un bütün orman bitkilerini söktüğü yere götürdüğünde, babasının hiç konuşmayacağını, Joan'un hüngür hüngür ağlayarak kötü bir niyetinin olmadığını, onları yabani ot

zannettiğini söyleyeceğini öğrenmiş. Joan'un sonradan masanın altından uzanıp onu çimdikleyeceğini, teninde morluklar bırakacağını öğrenmiş.

Sert mevsimlerin birbirini izlediği, karmakarışık bir dönemmiş. Duman kaplı loş odalar. Koyunların bitmek bilmeyen meleyiş ve inlemeleri. Babasının günün çoğunu ateşten uzakta, hayvanlara bakarak geçirişi. Dışarının çamurunu temiz iç mekânlardan uzak tutmaya çalışmaları. Agnes'ın Bartholomew'u ateşten, Joan'dan, su değirmeninden, yoldaki arabalardan ve atların toynaklarından, üst üste savrulan tırpandan uzak tutuşu. Güçsüz kuzular ateşin yanındaki bir sepete konur, süte banılan bezlerle beslenir, tiz haykırışları salonu delip geçermiş. Babası avluda dişi koyunları dizlerinin arasında kıstırır, koyunların gözleri dehşet içinde semaya bakar, babası makasla yünlerini kırkarmış. Fırtına bulutu misali yere inen yünlerden geriye farklı farklı yaratıklar kalırmış: zayıf, sütbeyaz, cılız.

Herkes Agnes'a başka annesinin olmadığını söylermiş. Ne diyorsun sen? diye bağırırlarmış. Israr ettiğinde, taktik değiştirirlermiş. Gerçek anneni hatırlayamazsın; hatırlaman mümkün değil. Agnes hatırladığını söylermiş; tepinirmiş; yumruklarını masaya indirirmiş; tavuk gibi ciyaklarmış. Ne demek oluyormuş bu böyle? Neden ısrarla yalan söyleyip onu kandırmaya çalışıyorlarmış ki? Hatırlıyormuş işte. Her şeyi hatırlıyormuş. Bunu köyün öbür ucunda yaşayan eczacının yünleri eğiren karısına da söylemiş; kadın Agnes hiç konuşmamış gibi pedalına basmayı sürdürmüş ama bir süre sonra başını sallamış. Senin annen, demiş, tertemiz kalpli bir kadındı. Onun tek bir serçeparmağında –diyerek kendi boğumlu parmağını havaya kaldırmış– buradakilerin hepsinden daha fazla iyilik vardı.

Agnes her şeyi hatırlıyormuş. Annesinin nerede olduğu, neden gittiği dışında her şeyi.

Geceleri, Bartholomew'a onlarla birlikte ormanda gezinmeyi seven, otları o delikli taşa bağlayan, onlara sazdan bebekler yapan, arka kapının orada bahçesi olan kadını anlatmış. O her şeyi hatırlıyormuş. Hemen her şeyi.

Derken bir gün babasını domuz ağılının arkasında, dizini bir kuzunun boynuna dayamış bıçağını indirirken görmüş. O koku, o manzara, o renk onu kıpkırmızı ve ıpıslak bir yatağın olduğu, vahşetle, şiddetle dolu, korkunç kızıllıktaki bir odaya geri götürmüş. Babasına bakmış, bakmış ama onu görmemiş. Onun yerine, ortası kıpkırmızı parlayan bir yatak ve ardından daracık bir tabut görmüş. Tabutun içinde annesinin olduğunu bilmiş ama annesi eski halinden çok farklıymış. Yüzü mum gibi, soğuk, sessiz, kucağında bir bebeğin hüzünlü, buruş buruş yüzünü gösteren kundağı tutan bir anneymiş. Rahibin gece vakti gelmesi gerekmiş çünkü gizlice gelen ve Agnes'ın hiç görmediği bir rahipmiş. Upuzun cüppeli, içinde ateş yanan bir kabı tabutun üzerinde gezdirerek melodili, tuhaf sözler mırıldanan bir adam. Babası, hıçkırıklarının arasında, rahibin gelip balmumu yüzlü kadın ve bebek için bu sihirli sözleri söylediğini ne komşulara ne de başka birine asla ama asla söylememesi gerektiğini tembihlemiş. Rahip gitmeden Agnes'ın başına bir kez hafifçe dokunmuş ve gözlerinin içine bakarak, Agnes'ın bildiği bir dilde, Zavallı kuzucuk, demiş ona.

Babası dizini öteki kuzunun boynuna dayamış, kuzunun boynuna atılan çizgiden kızıllık fışkırırken, Agnes bütün bunları babasına söylüyor. Bağırıyor; avazı çıktığı kadar, kalbinin derinliklerinden haykırıyor. Hatırlıyorum, her şeyi biliyorum, diyor.

Sus kız, diyerek ona dönüyor babası. Hatırlayamazsın. Sus bakayım. Öyle şeyler söyleme. O gece rahip falan gelmedi. Başına dokunmadı. Sakın bunları başkasının yanında söyleme. Annen duymasın sakın.

Agnes onun Joan'dan mı, evdeki kadından mı yoksa cennete giden kendi annesinden mi söz ettiğini anlayamıyor. Agnes için dünya, yumurta misali çatlamış gibi. Yukarıdaki gökyüzü her an yarılıp hepsinin üstüne ateş ve kül yağdırabilir. Göz ucuyla karanlık, belli belirsiz şekiller görür gibi oluyor. Çiftlik evi, domuz ağılı, bahçedeki kardeşleri, hem çok uzaklarda hem de dayanılmaz derecede yakın geliyor. O rahibin geldiğini biliyor. Babası nasıl öyle bir şey olmamış gibi davranabilir ki? Rahibin boynundaki haçı dudağına değdirip öptüğünü, kaptan çıkan tüye benzeyen dumanın

annesiyle bebeğin üzerinde nasıl süzüldüğünü, o gizemli duaların ortasında annesinin adını tekrar tekrar nasıl söylediğini hatırlıyor: Rowan, Rowan.* Ona, Zavallı kuzucuk, dediğini hatırlıyor. Babası, Sus, sakın bir daha söyleme, derken koşarak ondan, artık bütün kanı boşalmış ve kendini bırakmış, işkembe ve kemik dolu bir heybeye benzeyen koyundan uzaklaşıp ormana dalıyor ve kimsenin duymayacağı bir yerde her şeyi ağaçlara, yapraklara, dallara haykırıyor. Dikenleri ellerine batıncaya kadar böğürtlen dallarını sıkıyor ve her pazar bebekleri sırtlarına alıp tek sıra halinde yürüyerek gittikleri, dumanların, ateş yakılan kapların, garip dillerde söylenen sözcüklerin olmadığı kilisenin Tanrı'sına haykırıyor. Nefesi yettiği kadar bağırarak adını sesleniyor. Sen, diyor, sen, beni duyuyor musun, artık seninle işim bitti. Şu andan itibaren senin kilisene yalnızca zorunlu olduğum için gideceğim ama orada tek söz etmeyeceğim çünkü ölümden sonra hiçbir şey yok. Yalnızca toprak ve ceset var; başka hiçbir şey yok.

Bunu eczacının karısına da söylediğinde, kadın işinden başını kaldırıp ona bakıyor. Çark gitgide yavaşlarken, gözlerini ona dikiyor. Bunu sakın başkasına söyleme, diyor Agnes'a o hırıltılı sesiyle. Sakın. Yoksa başına büyük bela alırsın.

Agnes ayakkabı giyen annenin kendi beyaz tenli tombul çocuklarını öpüp okşadığını göre göre büyüyor. Ekmeğin en tazesini, etin en güzel yerlerini onların tabaklarına koyduğunu görerek büyüyor. İkinci sınıf, bir şekilde yetersiz, istenmeyen biri olduğu hissini kabullenmek zorunda kalıyor. Yerleri süpürmek, bebeklerin bezlerini değiştirmek, onları sallayıp uyutmak, ızgaradan külleri temizleyip ateşi canlandırmak hep ona düşüyor. Herhangi bir kazanın ya da talihsizliğin –düşürülen bir tabak, kırılan sürahi, sökülen örgü, kabarmayan ekmek– onun suçu olacağını görüyor, bunun farkında. Başka hiç kimse bunu yapmayacağı için, Bartholomew'u hayatın bütün darbelerinden korumak ve onu savunmak zorunda olduğunu bilerek büyüyor. Tamamen ve bütünüyle, onunla aynı kandan olan başka hiç kimse yok. İçinde gizli, mahrem bir

* Üvez ağacı. (*ç.n.*)

ateşle büyüyor: Alevler içini yalıyor, onu ısıtıyor, uyarıyor. Buradan kurtulman lazım, diyor ateş ona. Mutlaka.

Agnes büyürken ona –neredeyse hiç– dokunan olmuyor. Hep bunun yokluğunu hissederek büyüyor: elinin üstünde, saçlarında, omzunda bir el, koluna değen parmaklar. İyiliğin, duygudaşlığın insanca ifade edilişi. Üvey annesi yanına bile yaklaşmıyor. Kardeşleri pençe atıp tırmıklıyor ama aynı şey değil.

Agnes büyürken insanların ellerini büyüleyici buluyor, o ellere dokunmak, kendi ellerinde hissetmek istiyor hep. Başparmakla işaretparmağı arasındaki o kası karşı konulmaz buluyor. Kuş gagası gibi açılıp kapanabilen, tutuşun bütün kuvvetini, kavrayışın bütün gücünü barındıran bir yer. İnsanın nelere kadir olduğu, nereye kadar gidebileceği, özü, oradan anlaşılabiliyor. Yapıp ettikleri, kendilerine kattıkları, elde etmek istedikleri her şey orada. Biri hakkında bilmek istediği her şeyi yalnızca orayı sıkarak öğrenebileceğini fark ediyor Agnes.

Daha yedi ya da sekiz yaşlarındayken, eve gelen bir misafir elini o şekilde tutmasına izin veriyor ve Agnes, Bir ay içinde ölüp gideceksin, dedikten sonra dediği şey gerçek olmasın, misafir hemen ertesi hafta sıtmadan gitmesin mi? Çobanın yere düşüp bacağını kıracağını, babasının fırtınaya yakalanacağını, bebeğin ikinci yaşgününde hastalanacağını, babasından koyun postlarını satın almayı teklif eden adamın yalancı olduğunu, arka kapıya gelen satıcının mutfak hizmetçisine göz koyduğunu da söylüyor.

Joan'la babası çok endişeleniyor. Bu yetenek Hıristiyanlıkla bağdaşacak bir şey değil. Bundan vazgeçmesi, insanların ellerine dokunmaması, bu garip yeteneği saklaması için yalvarıyorlar. Bu işten hayır gelmez, diyor babası, ateşin yanında çömelmiş duran Agnes'ın tepesinde dikilerek, hiçbir hayır gelmez. Agnes elini eline uzattığında, tutup sertçe itiyor.

Agnes kendini istenmeyen, uygunsuz, fazla esmer, fazla uzun, gereğinden fazla itaatsiz, dik başlı, sessiz, garip biri gibi hissederek büyüyor. Ona yalnızca tahammül edildiğini; can sıkıcı, işe yaramaz, sevilmeyi hak etmeyen biri olduğunu; evlenmek istiyorsa

kendini bütünüyle değiştirmek, bastırmak zorunda olduğunu hissederek büyüyor. Aynı zamanda insanın olmak zorunda olduğu kişi olabildiği için değil, olduğu gibi, koşulsuz şartsız sevilmesinin nasıl bir şey olduğunu hatırlayarak büyüyor.

Onu aynı şekilde sevecek birine rastlayıncaya kadar bu anıyı yeterince canlı tutabilmeyi umuyor. Rastlarsa da, hiç tereddüt etmeyecek. Varlığını sürdürebilmek için, bir kaçış yolu olarak ona sımsıkı sarılacak. Başkalarının karşı çıkmalarına, itirazlarına, mantıklı sözlerine kulak asmayacak. Onun şansı, taşın ortasındaki daracık delikten geçebilme fırsatı bu olacak ve hiçbir şey onu engelleyemeyecek.

amnet şehir boyunca koşmaktan nefes nefese, merdivenden çıkıyor. Bir bacağını diğerinin önüne atar, basamakları birer birer çıkarken bile bütün gücünü harcıyor sanki. Kendini yukarı çekmek için tırabzana asılıyor.

Üst kata ulaştığında, annesinin orada olacağından emin, hiç şüphesi yok. Vücudunu bir yay gibi bükmüş, Judith'in yatağına eğilmiş olacak. Judith'in çarşafı, yorganı değişmiş olacak; yüzü solgun ama canlı, hareketli, güven dolu olacak. Agnes ona bir iksir veriyor olacak; Judith o acı şeyi içince yüzünü buruşturacak ama yine de hepsini yutacak. Annesinin ilaçları her derde deva; bunu herkes biliyor. Bütün şehirden, bütün Warwickshire'dan ve daha uzaklardan gelen insanlar daracık evin penceresinden annesiyle konuşur; hastalıklarını, neler çektiklerini, nelere katlandıklarını anlatırlar. Bazılarını içeri davet eder annesi. Çoğu kadındır ve onları güzel koltuğa oturtup ellerini ellerinde tutar, havanda kökler, yapraklar, bir tutam taçyaprak döver. Rahatlamış, hafiflemiş yüzlerle giderlerken ellerinde bez keseler ya da kâğıt ve balmumuyla tapalanmış minik şişeler olur.

Annesi orada olacak. Judith'i sağlığına kavuşturacak. O her hastalığı, her belayı kovabilir. Ne yapılacağını bilir.

Hamnet üst kattaki odaya giriyor. Kardeşi yine tek başına, yatakta.

Ona doğru yürürken, doktora gidip geldiği süre içinde yüzünün daha da solduğunu, bitkinleştiğini görüyor. Göz çevreleri morarmış gibi, mavimsi gri bir renkte. Azar azar ve sık nefesler alıyor, gözleri Hamnet'ın göremediği bir şeyi görürcesine gözkapaklarının altında ileri geri hareket ediyor.

Hamnet'ın dizleri bükülüyor. Döşeğin yanına çöküyor. Judith'in nefes alıp verişini duyabiliyor. Bu, biraz da olsa içini rahatlatıyor. Serçeparmağını kardeşinin aynı parmağına takıyor. Gözünden süzülen tek bir gözyaşı çarşafa damlayıp oradan alttaki samanlara geçiyor.

Bir gözyaşı daha damlıyor. Hamnet başaramamış. Bunu görüyor. Birini, birinin annesini ya da babasını, dedesini ya da büyükannesini, büyük birini, doktoru getirmesi gerekirdi. Hiçbir şeyi başaramadı. Yaşlar akmasın diye gözlerini kapayıp başını dizlerine düşürüyor.

Yarım saat kadar sonra, Susanna arka kapıdan eve giriyor. Sepetini bir sandalyeye bırakıp masaya çöküyor. Kasvetli gözlerle bir yana, sonra öteki yana bakıyor. Ateş sönmüş; evde kimse yok. Annesi evde olacağına söz verdiği halde dönmemiş. Annesi hiçbir zaman söz verdiği yerde değil.

Susanna şapkasını çıkarıp yanındaki banka fırlatıyor. Şapka kayarak yere düşüyor. Susanna eğilip almayı düşünüyor ama almıyor. Onun yerine ayak ucunu oraya kadar uzatıp şapkayı daha da uzağa itiyor. İç çekiyor. On dördünü doldurmasına az kalmış. Her şey –masanın üstüne dizilmiş kaplar, kirişlere asılı otlarla çiçekler, kız kardeşinin minder üstünde duran mısırdan yapılmış bebeği, ocağın yanındaki sürahili bardak takımı– onda derin ve engin bir rahatsızlık yaratıyor.

Susanna ayağa kalkıyor. Biraz hava girsin diye pencerelerden birini iterek açıyor ama sokakta at ve dışkı kokularıyla birlikte ekşi ve çürük bir koku var. Pencereyi çarparak kapıyor. Bir an, yukarıdan bir ses geldiğini zannediyor. Orada biri mi var? Durup kulak kabartıyor. Ama hayır. Başka ses gelmiyor.

Bu kez güzel koltuğa, annesine gelenlerin oturduğu, genellikle gece geç vakit sessizce kapıya gelen, fısıl fısıl acılarını, kanamalarını, kanamalarının olmayışını, rüyalarını, gelen işaretleri, ağrı sızılarını, yaşanan zorlukları, uygunsuz aşkları, yapışkan âşıkları, kehanetleri, ayın evrelerini, yollarına çıkan yabantavşanlarını, eve giren kuşları, bir yerlerindeki hissizliği, başka yerlerindeki aşırı hisliliği, döküntüleri, öksürükleri, yaraları, bir yerlerindeki, kulaklarındaki, bacaklarındaki, ciğerlerindeki ya da kalplerindeki ağrıları anlatan ziyaretçilerin oturduğu koltuğa oturuyor. Annesi başını eğip onları dinler, arada bir başını sallar, anlayışla dilini şaklatır. Sonra da ellerini tutar ve bir şey görmeyen, yarı kapalı gözleri yukarı, tavana, havaya bakar.

Susanna'ya annesinin bunu nasıl yaptığını soranlar olmuş. Pazar yerinde ya da sokakta yanına sokulup Agnes'ın vücudun neye ihtiyacı olduğunu, vücutta neyin eksik ya da çok fazla olduğunu nasıl hissedebildiğini, ruhun özlemle tutuşup tutuşmadığını, insanın ve kalbinin içinde neler gizli olduğunu nasıl bilebildiğini sormuşlar.

Susanna bunu düşününce şöyle bir iç çekip bir şeyleri duvara fırlatmak istiyor. Artık annesinin olağan dışı yeteneklerinin sorulacağını önceden anlayıp onlardan önce davranmaya, bir bahane uydurup kaçmaya ya da ailelerinden, havaların nasıl gittiğinden, ekinlerden söz edip sorular sormaya başlıyor. Bu sohbetlerin öncesinde bariz bir çekimserlik, belli bir yüz ifadesi –yarı merak, yarı kuşku– olduğunu öğrenmiş. Susanna'nın konuşmayı en son isteyeceği şeyin bu olduğunu neden göremiyorlar ki? Bütün bunların –otların, bitkilerin, tozlarla, köklerle ve taçyapraklarla dolu, evi gübre yığını gibi kokutan kavanozlarla şişelerin, ağlayıp sızlamaların, el tutmaların– onunla hiçbir ilgisi olmadığı neden anlaşılamıyor? Susanna küçükken doğruyu söylermiş: bilmediğini, bunun sihir gibi bir şey, doğuştan gelen bir yetenek olduğunu. Fakat son zamanlarda kısa kesmeye başlamış: Neden söz ettiğinizi anlayamadım, diyor başını yukarı kaldırıp, burnu havada, havayı koklar gibi.

Annesi nerelerde acaba? Susanna bileklerini üst üste atıp duruyor. Herhalde kırlarda dolanıyor, sulara dalıp çıkıyor, ot topluyor, bir bitkiye ulaşmak için çitlere tırmanıyor, üstünü başını yırtıyor, botları çamur içinde kalıyordur. Şehirdeki diğer anneler ekmeğe tereyağı sürüyor ya da çocuklarına bol kepçeden yahniler yediriyor olmalı. Ya Susanna'nınki? Her zamanki gibi kendini maskara ediyor, durup durup bulutlara bakıyor, bir katırın kulağına bir şeyler fısıldıyor, topladığı karahindibaları eteğinde taşıyordur.

Susanna pencerenin tıklatılmasıyla irkiliyor. Koltukta put gibi kalıp bir an dimdik oturuyor. Pencere bir kez daha tıklatılıyor. Susanna ellerinden destek alarak kalkıp cama doğru gidiyor. Çapraz kurşun çizgilerin ve bulanık camın ardından bir şapkanın belli belirsiz kavisini, koyu kırmızı korsajı görüyor: Demek varlıklı biri. Kadın Susanna'yı görünce buyurgan, mütehakkim bir tavırla tekrar camı tıklatıyor.

Susanna olduğu yerde kalıyor. "Evde yok," diye sesleniyor camı açmak yerine. "Daha sonra gelin."

Topuklarının üstünde dönüp yürüyerek tekrar koltuğa oturuyor. Cama iki kez daha vurduktan sonra uzaklaşmaya başlayan kadının ayak seslerini duyuyor.

İnsanlar, insanlar, sürekli gelip giden, eve girip çıkan insanlar. Susanna ikizlerle ve annesiyle birlikte çorba içmek için sofraya oturduğunda, daha kaşıklarını ağızlarına götürmeden kapı tıklatılıyor ve Susanna tavuk kemikleriyle, defalarca yıkanıp sonra da soyulması gereken havuçlarla uğraşarak, üstüne üstlük mutfağın sıcağında saatlerce çorbayı karıştıracağım diye debelenerek onca zahmete katlanmamış gibi, annesi çorbayı bırakıp masadan kalkıveriyor. Susanna bazen annesinin yalnız onun –ve tabii ki ikizlerin– değil bütün şehrin, bütün vilayetin annesi olduğunu düşünüyor. İnsanlar sürekli evlerine akın etmekten bir gün vazgeçecek mi acaba? Rahat rahat hayatlarını yaşamalarına izin verecekler mi? Susanna babaannesinin, Agnes'ın bu işi neden sürdürdüğünü anlayamadığını çünkü son zamanlarda paraya çok da ihtiyacı olmadığını söylediğini duymuş. Zaten, diye eklemiş babaannesi, o kadar para getiren bir iş de değil. Annesi bir şey dememiş, dikişinden başını kaldırmamış.

Susanna parmaklarıyla koltuğun, yüzlerce avcun dokunuşuyla aşınarak elma kadar pürüzsüzleşmiş kolçaklarını kavrıyor. Poposunun üstünde geri geri giderek sırtını koltuğun arkalığına yaslıyor. Eve geldiği zamanlarda, babasının oturmayı sevdiği koltuk da bu. Yılda iki, üç, dört, beş defa. Bazen bir haftalığına, bazen daha uzun. Gündüzleri koltuğu üst kata, başını kaldırmadan çalıştığı masaya götürüyor; akşam olduğunda, tekrar aşağı indirip ateşin başında oturuyor. Son gelişinde, parmak uçlarıyla Susanna'nın yanağına dokunarak, Her fırsatta geliyorum, demiş. Bunu sen de biliyorsun. Yine gitmek için toparlanıyormuş: yazdığı şeylerle kaplı rulo kâğıtlar, fazladan bir gömlek, kedi bağırsağıyla dikip kapağını domuz derisinden yaptığı bir kitap. Annesi yokmuş, kim bilir nereye gidip ortadan kaybolmuş çünkü babasının gidişini görmekten nefret ediyor.

Babasının yazdığı mektupları, annesi zorlanarak, sözcükleri parmağıyla takip ederek, sesleri heceleyerek okuyor. Anneleri biraz okuyabiliyor fakat yazma şekli çok acemice. Eskiden cevapları halaları Eliza yazarmış –onun yazısı güzel– ama artık Hamnet yazıyor. Hamnet haftanın altı günü, sabahın köründen akşama kadar okulda; konuşma hızıyla yazabiliyor, Latince ve Yunanca okuyabiliyor, rakamları alt alta yazabiliyor. Tüy kaleminden horozların toprakta yürürken çıkardıklarına benzer bir ses çıkıyor. Dedeleri gururlanarak kendisi göçüp gittiğinde eldiven işini Hamnet'ın devralacağını, çocuğun akıllı, mektepli, doğuştan iş adamı bir tip olduğunu, içlerinde bir tek onun kafasının çalıştığını söylüyor. Hamnet okul kitaplarının üstüne eğilip duymamış gibi yaparken, ateşin başında oturanlar bir tek başının tepesini, saçlarını ayırdığı yerin başında bir dere gibi kıvrıldığını görüyor.

Babasının yazdığı mektuplarda söz ettiği şeyler sözleşmeler, uzun günler, duyduklarından hoşlanmadıklarında onlara çürümüş şeyler fırlatan izleyiciler, Londra'daki koca nehir, rakip tiyatronun sahibinin yeni oyunlarının en can alıcı yerinde bir torba dolusu fareyi serbest bırakışı, rollerin ezberlenişi, ezberlerin hiç bitmeyişi, kaybolan kostümler, yangınlar, oyuncuların sahneye halatlarla ineceği bir sahnenin provası, turneye çıktıklarında yiyecek bir şeyler bulabilmenin zorluğu, devrilen dekorlar, yanlış yere konan ya da çalınan aksesuarlar, arabanın tekeri çıkınca hep birlikte çamura yuvarlanışları, onlara yatak vermeyi reddeden hanlar, ne kadar para biriktirdiği, annesinden yapmasını istedikleri, şehirde kimlerle konuşacağı, satın almak istediği bir arazi, satışa çıktığını duyduğu bir ev, alıp kiraya vermeleri gereken bir tarla, onları ne çok özlediği, sevgilerini yolladığı, teker teker yanaklarından öpmeyi ne kadar istediği, eve dönmek için nasıl da sabırsızlandığı.

Salgın Londra'ya da ulaşırsa, gelip aylarca yanlarında kalabilecek. Kraliçenin emriyle bütün tiyatrolar kapatılmış ve toplantılara izin verilmiyor. Annesi salgının gelmesini istemenin yanlış olduğunu söylese de, Susanna geceleri dualarını ettikten sonra bunu kimseye duyurmadan birkaç kez yapmış. Sonradan hep haç çıkarıyor. Ama yine de istiyor. Babası eve gelecek, aylar boyu onlarla

birlikte kalacak. Zaman zaman annesinin de bunu içten içe istiyor olabileceğini düşünüyor.

Arka kapının sürgüsü çat diye açılıyor ve babaannesi içeri giriyor. Mary. Yüzü kıpkırmızı, koltukaltlarında terden koyu yarım daireler, pofluyor.

"Orada ne demeye oturuyorsun öyle?" diyor Mary. Onun için aylaklık eden birinden daha asap bozucu bir şey olamaz.

Susanna omuz silkiyor. Parmak uçlarını koltuğun aşınmış kenarlarına sürtüyor.

Mary gözlerini odada gezdiriyor. "İkizler nerede?" diye soruyor sertçe.

Susanna tek omzunu kaldırıp düşürüyor.

"Görmedin mi?" diye soruyor Mary, alnını mendille silerek.

"Hayır."

"Onlara," diye mırıldanarak eğilip Susanna'nın yere düşen şapkasını alarak masanın üstüne koyuyor Mary, "çıraları kesip mutfakta ateş yakmalarını söylemiştim. Yapmışlar mı peki? Hayır. Yapmamışlar. Geldiklerinde gözüme görünmeseler çok iyi olur."

Dönüp elleri belinde Susanna'nın karşısında duruyor. "Annen nerede peki?"

"Bilmem."

Mary iç geçiriyor. Bir şey diyecek gibi oluyor. Ama demiyor. Susanna bunu görüyor, söylenmeyen sözcüklerin aralarında birer flama gibi çırpındığını hissediyor.

"İyi, haydi öyleyse," diyor Mary onun yerine, önlüğü Susanna'nın önünde sallayarak, "kıpırdan biraz. Yemeğin kendi başına pişecek hali yok. Burada böyle kukumav kuşu gibi oturacağına, gel de yardım et, kızım."

Mary, Susanna'yı kollarından tuttuğu gibi ayağa kaldırıyor. Dışarı çıktıkları arka kapı, arkalarından çarpılarak kapanıyor.

Üst katta, Hamnet irkilerek uyanıyor.

irdenbire dünyanın en harika işi Latince öğretmek oluyor. Öğretmen Hewlands'a gideceği günlerde sabahın ilk ışıklarıyla birlikte uyanıp yatağını yapıyor ve kovada hevesle yıkanıyor. Özenli hareketlerle saçını ve sakalını tarıyor. Kahvaltı için tabağını doldurup aldıklarını bitirmeden sofradan kalkıyor. Kardeşleri okula giderken kitaplarını bulmalarına yardım edip onları kapıya kadar yolcu ederek arkalarından el sallıyor. Şarkılar mırıldandığı duyuluyor, hatta babasına başıyla kibarca selam verdiği bile oluyor. Kendi kendine ıslık çalarken, yeleğini bir yandan, sonra öbür yandan iliklerken, çıkmadan önce pencere camından kendine bakarken, saçlarını kulaklarının arkasına atıp dururken, kapıyı arkasından çarparken, kız kardeşleri yan yan ona bakıyor.

Hewlands'a gitmediği günlerdeyse, babası yerinden kıpırdamadığı takdirde derisini yüzüp tabakhaneye yollamakla tehdit edinceye kadar yataktan çıkmıyor. Kalktıktan sonra da, söylenenlere cevap vermeden, içini çeke çeke evde dolaşıp duruyor, dalgın dalgın bir ekmeğin kabuğunu kemiriyor, bir şeyleri eline alıp sonra geri bırakıyor. Atölyede tezgâhın üzerine eğilip dikişlerinde, devinimsiz parmaklarında gizli bir anlam ararcasına, kadın eldivenlerini elinde çifter çifter evirip çevirdiği görülüyor. Derken bir kez daha iç geçirip hepsini gelişigüzel tekrar kutularının içine tıkıyor. Ned'in tepesinde dikilip bir şahinci kemerini dikişini izlerken o kadar yakınında duruyor ki sonunda çocuğun aklı karışıyor ve John gürleyerek sokakla arasında yalnızca bir kapı olduğunu söylüyor.

"Sen de," diyor John oğluna dönerek, "çık git buradan. Yapacak işe yarar bir şey bul. Mümkünse." John başını iki yana sallayarak işine dönüp bir sincabın postunu işe yarar, dar şeritler halinde kesmeye devam ediyor. "Onca eğitim aldın," diye mırıldanıyor kendi kendine, kaygan deri şeritlerine bakarak, "aklın hâlâ beş karış havada."

Annesi sonradan kız kardeşi Eliza'yı onu bulması için yolluyor. Eliza alt katı, bahçeyi turlayıp merdiveni çıkarak oğlanların odasından kendi odasına, oradan anne babasının yatak odasına girip çıkıyor; abisine sesleniyor.

Yanıtın gelmesi biraz zaman alıyor ve geldiğinde de sıkkın bir ses tonuyla, rahatsız, huzursuz olduğunu belli eden bir yanıt veriyor.

"Neredesin?" diye soruyor Eliza merakla, başını sağa sola çevirerek.

Yine uzun, isteksiz bir sessizlik. Sonra: "Yukarıda."

"Nerede?" diye soruyor Eliza anlamadan.

"Buradayım."

Eliza annesiyle babasının odasından uzaklaşıp tavan arasına çıkan merdivenin dibinde duruyor. Bir kez daha sesleniyor.

Bir iç çekiş. Gizemli bir hışırtı. "Ne istiyorsun?"

Eliza bir an için onun oğlanların –delikanlıların– zaman zaman yaptığı şeyi yapıyor olabileceğini düşünüyor. Onların tek başlarına yaptıkları bir şey olduğunu, o sırada rahatsız edildiklerinde çok kızdıklarını bilecek kadar çok erkek kardeşi ve abisi var. Tek eli basamakların birinde, merdivenin başında duraksıyor.

"Yukarı... gelebilir miyim?"

Yine sessizlik.

"Hasta mısın?"

Yine bir iç çekiş. "Hayır."

"Annem diyor ki, önce tabakhaneye, oradan da—"

Yukarıdan boğuk, anlaşılmaz bir çığlık, duvara fırlatılan ağır bir şeyin, bir botun ya da bir somun ekmeğin sesi, bir hareket, ardından küt diye, ayağa kalkarken tavana vurulan bir başın çıkartacağı sese benzer bir ses duyuluyor. Abisi, "Ah," diye haykırarak kimileri ürkütücü, kimileri Eliza'nın hiç duymadığı ve moralinin yerinde olduğu bir zamanda ona soracağı bir dizi küfür savuruyor.

Eliza, "Yukarı geliyorum," diyerek merdivenden çıkmaya başlıyor.

Yalnızca bir balyanın üstüne konmuş iki mumun ışığıyla aydınlanan sıcacık ve tozlu yere önce başını sokuyor. Abisi başını ellerinin arasına alıp yere çökmüş.

"Dur bakayım," diyor Eliza.

Abisi anlaşılmaz, büyük ihtimalle küfür içerikli bir şey homurdanıyor ama demek istediği açık: Aslında oradan gidip onu yalnız bırakmasını istiyor.

Eliza iki eliyle abisinin ellerini tutup parmaklarını başından ayırıyor. Tek eliyle mumlardan birini alıp acıyan yeri inceliyor. Saçlarının başladığı yerde bir şişkinlik, kızarıklık ve morluk var. Eliza morluğun kenarına bastırınca, abisi irkilerek yüzünü buruşturuyor.

"Hımm," diyor Eliza. "Daha kötülerini de görmüşsündür."

Abisi başını kaldırıyor ve bir an göz göze geliyorlar. Abisi şöyle bir gülümsüyor. "Doğru," diyor.

Eliza abisinin elini bırakıyor ve mum hâlâ elinde, tavan arasını yerden çatıya kadar dolduran yün balyalarından birine oturuyor. Yıllar boyu hep çıktıkları bir yer burası. Bir seferinde, geçen kış, bahçede eldivenleri kumaşlara sarar, parmaklar aşağı bilekler yukarı, parmaklar aşağı bilekler yukarı sepetlere dizip at arabasına yüklerlerken, abisi herkesin içinde tavan arasının neden yün balyalarıyla dolu olduğunu, o balyaların ne işe yarayacağını soruvermiş. Babaları arabanın öteki tarafından uzanıp abisini yeleğinden tutmuş. Bu evde yün balyası falan yok, derken her sözcükte oğlunu sarsmış. Anlaşıldı mı? Eliza'nın abisi gözünü bile kırpmadan, dosdoğru babasının gözlerinin içine bakmış. Anlaşıldı, diye cevap vermiş sonunda. Babası oğlunu bırakmadan, üstündeki giysiyi yumruğunun içinde burarak, küstahlık edip etmediğini anlamaya çalışır gibi bir süre daha öylece tuttuktan sonra serbest bırakmış. Seni ilgilendirmeyen işlere burnunu sokma, diyerek eldivenleri dizmeye devam etmiş ve bahçedeki herkes rahat bir nefes almış.

Eliza varlığını sonsuza kadar inkâr etmek zorunda oldukları balyalardan birinin üstünde hafifçe hopluyor. Abisi bir an ona bakıyor ama bir şey demiyor. Başını geriye atıp kirişlere bakıyor.

Eliza bu tavan arasının öteden beri onların sığınağı olduğunu, abisinin hatırlayıp hatırlamadığını merak ediyor; abisiyle ikisinin ve ölmeden önce Anne'in de sığınağı olduğunu. Öğleden sonraları, abileri okuldan döndükten sonra, üçü birden buraya çıkar, küçük kardeşlerin bütün yalvarıp yakarmalarına rağmen merdiveni yukarı çekerlermiş. O zamanlar babalarının her nedense sakladığı

birkaç hayvan postu dışında hiçbir şey yokmuş burada. Orada kimse onlara ulaşamazmış; anneleri bir iş yapmaları ya da bir süreliğine küçüklere bakmaları için çağırıncaya kadar, tavan arası yalnızca ona, abisine ve Anne'e aitmiş.

Eliza abisinin buraya hâlâ geldiğinden habersiz; burayı hâlâ evdekilerden kaçıp sığınılacak bir yer olarak gördüğünü hiç fark etmemiş. Anne'in ölümünden beri o merdiveni hiç tırmanmamış. Gözlerini tavan arasında gezdiriyor: eğimli tavanlar, kiremitlerin alttan görünüşü, burada saklanması, kimsenin görmemesi gereken balya balya yün. Eskiden yakılıp bitmiş mumlar, bir çakı, bir şişe mürekkep görüyor. Yerde üstlerine bir şeyler yazılmış, üstleri çizilip tekrar yazılmış, tekrar çizilip buruşturularak fırlatılmış bir sürü kâğıt var. Abisinin işaretparmağı ve başparmağının, tırnak kenarlarının simsiyah olduğunu görüyor. Neden burada gizlice çalışıyor ki?

"Sorun nedir?" diyor Eliza.

"Hiç," diye yanıtlıyor abisi ona bakmadan. "Yok bir şey."

"Canını sıkan nedir?"

"Hiç."

"Öyleyse burada ne işin var?"

"Hiç."

Eliza rulo kâğıtlara bakıyor. "Asla" ve "ateş" sözcüklerini, "uçmak" ya da "denemek" olabilecek bir sözcüğü görüyor. Gözlerini kaldırdığında, abisinin kaşlarını kaldırmış ona baktığını görüyor. İsteksizce şöyle bir gülümsüyor. Evde –hatta bütün şehirde– Eliza'nın harfleri tanıdığını, okuyabildiğini bilen tek kişi o. Nereden mi biliyor? Çünkü ona ve Anne'e okumayı öğreten kişi abisi. Her öğleden sonra, okuldan döndüğünde, burada. Yere, tozların üstüne bir harf yazar, Bak Eliza, bak Anne, bu *t*, bu da *o*, sona bir de *p* koyarsan, "top" olur, dermiş. Anlayabildiniz mi? Sesleri birleştirmeniz, birlikte söylemeniz, anlamları kafanızda oturtmanız lazım.

"'Hiç'ten başka bir şey söylemeyecek misin?" diyor Eliza.

Abisinin dudağının seğirdiğini görünce, soruyu aynı sözcükle cevaplamanın bir yolunu bulabilmek için güzel konuşma ve tartışma derslerini baştan sona aklından geçirdiğini anlıyor.

"Yapamazsın," diyor neşeli bir sesle. "Ne kadar uğraşırsan uğraş, 'hiç'i 'hiç'le cevaplamanın bir yolunu bulamazsın, değil mi? Yapamazsın. Kabul et."

"Hiçbir şeyi kabul etmiyorum," diyor abisi zafer kazanmış gibi.

Bir an öylece kalıp bakışıyorlar. Eliza tek ayakkabısının topuğunu öbürünün burnuna dayıyor.

"Herkes," diyor temkinli bir sesle, "Hewlands'taki kızla birlikte görüldüğünden söz ediyor."

Beş parasız ve işsiz, üstüne üstlük evlilik çağına gelmiş ve yüklüce drahoma getirecek bir kızla flört etmek için çok genç olan abisinin arkasından söylenen daha kaba, iftira niteliğindeki şeylerden söz etmiyor. Eliza pazardaki bir kadını, arkasından, bu işin çocuk için tam bir kurtuluş olacağını söylerken duymuş. Babasından kurtulmak için paralı biriyle evlenmek istemesinde şaşılacak bir şey yok, demiş kadın.

Eliza bu kız hakkında neler söylendiğinden söz etmemek için kendini tutuyor. Zalim ve yabani, insanları lanetleyebilen, her şeyi tedavi edebildiği gibi her şeyi de yapabilecek biri olduğundan söz etmiyor. Geçen gün birini, kadın doğanını elinden aldığı için üvey annesinin yanaklarındaki yağ bezelerini onun çıkardığını söylerken duymuş. Sütü yalnızca parmaklarıyla dokunarak ekşitebiliyormuş.

Sokaktaki insanların, komşuların, eldiven sattığı müşterilerin onun yanında öne sürdüğü bu iddiaları duyduğunda, Eliza duymamış gibi falan yapmıyor. Olduğu yerde duruyor. Dedikodu yapan kişinin gözlerine bakıyor (bakışıyla insanları alt edebilen biri: Bunu biliyor; abisinin sıkça söylediği bir şey bu; göz renginin saflığıyla, gözlerini kocaman açıp irislerini olduğu gibi ortaya çıkarabilmesiyle ilgili bir şey olduğunu söylüyor abisi). Eliza henüz on üç yaşında ama yaşına göre uzun bir kız. Gözlerini hiç kaçırmadan bakarak sonunda karşısındakinin kaçırmasını, cesaretinden, sessiz şiddetinden ürkerek süklüm püklüm çekip gitmesini sağlayabiliyor. Sessizliğin büyük bir güç olabileceğini öğrenmiş. Abisinin şimdiye dek öğrenemediği bir şey bu.

"Duyduğuma göre," diyor Eliza aşırı kontrollü bir sesle, "birlikte yürüyüşe çıkıyormuşsunuz. Derslerden sonra. Doğru mu bu?"

Abisi, "Ne olmuş yani?" derken ona bakmıyor.

"Ormanda."

Abisi ne evet ne de hayır anlamına gelen bir omuz silkişle yanıt veriyor.

"Annesi biliyor mu?"

Abisi çabucak, neredeyse hiç düşünmeden, "Evet," dedikten sonra, "Bilmiyorum," diyerek cevabını düzeltiyor.

"Ama ya...?" Eliza abisine sormak istediği sorunun fazla ağır gelebileceğini hissediyor; sorunun neyi ima edebileceğini, neler olup bittiğini, nelerin risk altında olduğunu ancak belli belirsiz sezebiliyor. "Ya yakalanırsanız? O yürüyüşlerin birinde?"

Abisi tek omzunu kaldırıp düşürüyor. "O zaman yakalanmış oluruz."

"Bu fikir gözünü korkutmuyor mu?"

"Niye korkutsun ki?"

"Erkek kardeşi..." diye söze başlıyor Eliza, "... koyunları yetiştiren adam. Onu hiç görmedin mi? Dev gibi bir şey. Ya onunla—"

Abisi bir el hareketiyle Eliza'yı susturuyor. "Çok pimpiriklisin. O sürekli koyunların başında. Kaç kez Hewlands'a gittim, bir kez bile karşılaşmadık."

Eliza parmaklarını birbirine geçirip gözlerini kısarak bir kez daha yerdeki rulo kâğıtlara bakıyor ama yazıları okuyamıyor. "Onun hakkında," diyor çekinerek, "neler söylendiğini biliyor musun bilmem ama—"

"Hakkında neler dendiğini gayet iyi biliyorum," diyor abisi çıkışır gibi.

"Çoğu söylentiye göre o—"

Abisi birden celallenerek doğruluyor. "Hiçbiri doğru değil. Hiçbiri. Böyle boş laflara kulak asman beni şaşırttı."

"Özür dilerim," diye haykırıyor Eliza süklüm püklüm. "Ben sadece—"

"Bunların hepsi," diye sözüne devam ediyor abisi, Eliza hiç konuşmamış gibi, "üvey annesinin yaydığı yalanlar. Kadın onu öyle kıskanıyor ki yılanlık etmeden duramıyor ve—"

"—senin için korkuyorum!"

Abisi şaşkın şaşkın ona bakıyor. "Benim için mi? Niye ki?"

"Çünkü..." Eliza düşüncelerini toparlamaya, duyduğu her şeyi süzgeçten geçirmeye çalışıyor. "... çünkü babam buna asla razı olmaz. Bunu bilmen gerekirdi. O aileye borçluyuz. Babam adlarını bile ağzına almaz. Bir de söylentiler var. Ben inanmıyorum," diye ekliyor çabucak, "tabii ki inanmıyorum. Ama yine de rahatsız edici bir durum. İkinizin ilişkisinden kimseye hayır gelmeyeceği söyleniyor."

Eliza'nın abisi yenilmiş gibi, kendini yeniden yün balyalarına bırakıp gözlerini kapıyor. Öfkeden ya da başka bir şeyden, bütün vücudu titriyor. Eliza onun ne hissettiğini anlayamıyor. Uzun bir sessizlik oluyor. Eliza eteğini minik minik pililer halinde katlıyor. Derken abisine sormak istediği bir şey aklına geliyor ve öne doğru eğiliyor.

"Cidden atmacası var mı?" diye soruyor farklı bir ses tonuyla.

Abisi gözlerini açıyor, başını kaldırıyor. Abi kardeş, bir an bakışıyorlar.

"Var," diyor abisi.

"Sahi mi? Duymuştum ama emin olamadım—"

"Atmaca değil kerkenez," diyor abisi çabucak. "Kendisi eğitmiş. Bir rahipten öğrenmiş. Kuş deri eldiveninden ok gibi fırlayıp ağaçların arasına dalıyor. Böyle şey görmemişsindir. Uçtuğu zaman çok farklı; adeta iki farklı hayvan var. Yerdeki ve havadaki. Çağırdığında, gökyüzünden geniş daireler çizerek ona öyle bir dönüyor, eldivene öyle bir güçle, öyle bir kararlılıkla iniş yapıyor ki."

"Bunu yapmana izin mi verdi? Onun eldivenini giyip atmacayı koluna mı kondurdun?"

Abisi, "Kerkenez," diye düzelterek başını sallarken, gururla adeta ışıldıyor.

"Aslında," diye fısıldıyor Eliza, "görmeyi ben de çok isterdim."

Abisi ona bakarak lekeli parmak uçlarıyla çenesini sıvazlıyor. "Belki," diyor kendi kendine konuşur gibi, "bir gün seni de götürürüm."

Eliza elbisesini bırakıyor, yaptığı pililer açılıyor. Hem heyecanlı hem de dehşet içinde. "Sahi mi?"

"Elbette."

"Peki atmacayı uçurmama izin verir mi sence? Kerkenezi?"

"Vermemesi için bir neden göremiyorum." Abisi bir an dikkatle ona bakıyor. "Onu seversin bence. Bazı yönlerden benzeşmediğiniz söylenemez."

Bu söz Eliza'yı çok şaşırtıyor. Hakkında herkesin bu kadar kötü şeyler söylediği bir kızla benzeşen yönleri mi var yani? Daha geçen gün, kilisede, Hewlands'ın sahibi kadının cildini –o çıbanları, kızartıları, yağ bezelerini– inceleme fırsatı olmuş ve insanın başka birine böyle bir şey yapabileceğini düşünmek onu fazlasıyla rahatsız etmiş. Fakat bunu abisine söylemiyor ve doğruyu söylemek gerekirse, bir yandan da kızı yakından görmeyi, onun gözlerine bakmayı çok istiyor. Eliza bu yüzden susuyor. Abisi sıkıştırılmaktan, sıkboğaz edilmekten hiç hoşlanmaz. Ona sezdirmeden, temkinli davranarak, huzursuz bir ata yaklaşır gibi yaklaşmak gerekir. Eliza onunla tatlı tatlı konuştuğu takdirde daha fazlasını öğrenebilir.

"Nasıl biri, öyleyse?" diye soruyor Eliza.

Abisi cevap vermeden önce biraz düşünüyor. "Onun gibisini tanımamışsındır. İnsanların ne diyeceği umurunda bile değil. Kendi bildiğinden şaşmıyor." Öne doğru eğilip dirseklerini dizlerine dayıyor ve sesini alçaltarak fısıldamaya başlıyor. "Birine bakıp ruhunun en derinliklerini görebiliyor. İçinde bir nebze kötülük yok. İnsanı olduğundan farklı göründüğü ya da olması gerektiği gibi olduğu için değil, olduğu gibi seviyor." Eliza'ya bir bakış atıyor. "Bunlar az bulunur özellikler, değil mi?"

Eliza başını tekrar tekrar salladığını hissediyor. Böylesine özenli bir konuşma onu mest ediyor, birinin onunla böyle konuşması gururunu okşuyor. "O..." diyerek doğru sözcüğü bulmaya çalışıp birkaç hafta önce bizzat abisinin öğrettiği bir sözcüğü hatırlıyor, "...emsalsiz birine benziyor."

Abisinin yüzündeki tebessümden sözcüğü öğretişini hatırladığını anlıyor. "Aynen öyle, Eliza. Emsalsiz biri."

"Ayrıca," diye söze başlıyor Eliza dikkatle, abisini ürkütmemek, yeniden sessizliğe gömülmesine neden olmamak için aşırı özen göstererek; zaten bu kadarını anlattığına bile inanamıyor, "sanki kararını çoktan vermişsin. Kapılmışsın. Ona."

Abisi bir şey demeden elini uzatarak avcunu yanındaki yün balyasına vuruyor. Eliza bir an fazla ileri gittiğini, abisinin ona daha fazla açılmayı reddedeceğini, kalkıp gideceğini ve bundan sonra ona içini açmayacağını zannediyor.

"Ailesiyle konuştun mu?" demeye cüret ediyor.

Abisi başını iki yana sallayarak omuz silkiyor.

"Konuşacak mısın peki?"

"Konuşurdum," diye mırıldanıyor abisi, başı önde, "ama beni reddedeceklerinden eminim. Onun için iyi bir damat adayı olmadığımı düşünecekler."

"Belki," diyor Eliza çekine çekine, elini abisinin koluna koyarak, "bir sene kadar beklesen. O zaman reşit olacaksın. Yerini de sağlamlaştırmış olursun. Belki babamın işleri de iyi gider ve şehirdeki itibarını biraz geri kazanır, şu yün işinden vazgeçmeye de ikna edersek—"

Abisi elini itip doğruluyor. "Onun," diye parlıyor, "herhangi bir şeye ikna olduğu, mantıklı davrandığı nerede görülmüş ki? Hatalı olduğunda bile, ne zaman fikrini değiştirdi?"

Eliza balyanın üstünden kalkıyor. "Ama bence—"

"Bana," diye sözünü sürdürüyor abisi, "ihtiyacım olan ya da istediğim bir şeyi vermek için ne zaman kılını kıpırdattı? Benim iyiliğimi düşündüğünü ne zaman gördün? Bana köstek olmak için elinden geleni yapmadığı nerede görülmüş?"

Eliza boğazını temizliyor. "Belki biraz beklersen, o zaman—"

Abisi, "Zaten sorun da bu ya," diyerek tavan arasında yere saçılmış sözcüklerin arasından hızla yürüyüp rulo kâğıtların botlarının etrafında sarsılarak savrulmasına neden oluyor, "bekleyemem. Beklemeye tahammülüm yok."

Dönüp ayağını merdivene atıyor ve gözden kayboluyor. Eliza merdivenin iki ucunun atılan her adımda sarsılışını, sonra yine öylece kalışını izliyor.

Raflardaki dizi dizi elmalar hareket ediyor, sarsılıyor, sallanıyor. Her bir elma bu küçük deponun duvarları boyunca uzanan raflardaki özel oyuklara yerleştirilmiş.

Tak tak, tuk tuk.

Meyveler özenle, bu şekilde dizilmiş: Odunsu saplar aşağı, yıldıza benzeyen kaliksler yukarı bakıyor. Kabukların birbirine değmemesi lazım. Ahşap oyuklar tarafından hafifçe tutularak, birbirlerinden birer parmak uzaklıkta, kış boyunca bu şekilde durmaları lazım yoksa bozulacaklar. Birbirlerine değdikleri takdirde renkleri kahverengine dönecek, yumuşayacak, büzüşecek ve çürüyecekler. Sapları aşağıda, birbirlerine değmeden, hava alacak şekilde dizilmiş durmak zorundalar.

Bu görev evdeki çocuklara verilmiş: elmaları ağaçların eğri büğrü dallarından koparıp sepetlere koyma, ardından buraya, elma deposuna getirip kışı ve ilkbaharı çıkartacak, ağaçlar yeniden meyve verinceye kadar dayanacak, hava alacak, korunacak şekilde, raflara eşit aralıklarla özenle dizme görevi.

Fakat elmaları kımıldatan bir şey var. Tekrar tekrar, defalarca, ısrarlı bir hareketle dürter gibi, yerlerinden oynatan.

Tüneğinde duran kerkenezin başlığı takılı ama kuş tetikte, hep tetikte. Başını boynundaki benekli tüylerin içinde döndürüp durarak bu tekrarlı, rahatsız edici sesin kaynağını belirlemeye çalışıyor. Gerektiğinde otuz metre ötedeki bir farenin kalp atışlarını, ormanda yürüyen bir kakımın ayak seslerini, tarlalarda uçan bir çit kuşunun kanat çırpışını ayırt edebilecek kadar güçlü olan kulakları şunu algılıyor: oyuklarının içinde sarsılan, hoplayan, duruşları bozulan dört yüz elmanın sesi. İştahını kabartamayacak kadar büyük boyutlardaki iki memelinin gitgide hızlanan solumaları. Bir avuç içinin hafifçe kaslara ve kemiklere değişi. Dişlere değen bir dilin şapırtılı kaygan sesi. Birbirinin üzerinde zıt yönlere hareket eden, farklı dokulardaki iki kumaş yüzeyi.

Elmalar ters dönüyor; alttaki saplar ortaya çıkıyor, kaliksler yana, sonra geriye, yukarı, aşağı bakıyor. Çarpmaların hızı değişiyor: Duruyor; yavaşlıyor; canlanıyor; yine azalıyor.

Agnes'ın dizleri havada, kelebek kanatları gibi açılmış. Hâlâ botların içinde duran ayakları karşıdaki rafa dayanmış; elleriyle badanalı duvara tutunmuş. Sırtı adeta kendiliğinden bükülüp doğrulurken, ağzından hırıltı misali boğuk sesler çıkıyor. Onun için

büyük bir sürpriz: bedeninin kontrolü bu şekilde ele alması. Loş ışıkta bembeyaz ve bükük duran bacakları, rafın kenarına dayalı kalçası, duvarın taşlarına tutunan parmakları ne yapılacağını, ne tepki verileceğini, neyin nasıl olacağını, ne şekilde duracaklarını nasıl da biliyorlar.

Karşı rafla arasındaki daracık boşlukta Latince öğretmeni var. V şeklinde duran beyaz bacaklarının arasında. Öğretmenin gözleri kapalı: Parmakları belinin kıvrımını kavramış. Boynundaki bağcıkları çözen, iç gömleğini indiren, göğüslerini ortaya çıkaran onun elleri olmuş; gündüz vakti, yan yana, havada öylece dururken, öyle şaşkın, öyle beyaz görünüyorlar ki; o pembemsi kahverengi gözler de şoka uğramış halde ona bakıyor. Fakat eteğini kaldıran, onu destekleyip rafın üzerine çıkartan, Latince öğretmeninin vücudunu kendine çeken eller kendi elleri. Sen, demiş o eller öğretmene, seni seçiyorum.

Şimdiyse bu haldeler; uyum içinde. O âna dek hissettiği hiçbir şeye benzemiyor. Bir elin eldivene girişini, dişi koyundan ıpıslak çıkan bir kuzuyu, odunu yaran baltayı, yağlanmış bir kilitte dönen anahtarı hatırlatıyor ona. Bu kadar iyi, diye düşünüyor öğretmenin yüzüne bakarak, bütünleyici, bu kadar doğru gelen bir uyum hissi nasıl olabiliyor?

İki yanına doğru uzayıp giden elmalar oyukların içinde hoplayıp dönüyor.

Latince öğretmeni bir an gözlerini açtığında, siyah gözbebekleri kocaman, bir şey görmüyor gibi. Gülümseyip elleriyle yüzünü tutarak mırıldandığı şeyi anlayamıyor ama o an için hiçbir önemi yok. Alınları birbirine değiyor. Birine, diye düşünüyor Agnes, bu kadar yakın olmak ne tuhaf: kirpiklerin, düşük gözkapaklarının, kaşlardaki hepsi de aynı yöne bakan kılların o ezici yoğunluğu. Alışkanlıkla da olsa, elini tutmuyor: Buna ihtiyacı yok.

İlk kez karşılaştıkları o gün elini tuttuğunda, hissettiği şey... ne miydi? Benzerini hiç deneyimlemediği bir şey. Gramer okulunda okumuş, botları tertemiz, şehirli bir çocukta bulmayı hiç beklemediği bir şey. Geniş kapsamlı bir şey: O kadarını biliyor. Üst üste katmanları olan bir manzara gibi. Açıklık ve boşlukları, yoğun

bölgeleri, yeraltı mağaraları, yükseltileriyle alçaltıları olan. Bütün bunları tam anlayacak zamanı olmamış; fazla büyük, fazla karmaşıkmış. Çoğu parmaklarının arasından kayıp gitmiş. Kavrayabileceğinden fazla, ikisinden de büyük bir şey olduğunu anlamış. Bir de ona ket vuran, onu tutan bir şeyin olduğunu hissetmiş; o manzarayı bütünüyle kapsaması, kontrolü ele alması için koparılması ya da gevşetilmesi gereken bir düğüm, bir bağ olduğunu.

Agnes bir elmanın kırmızı alacalı etli yüzünü ona çevirişini, sonra yine dönüşünü, kabuk tutmuş çukur bir yara izinin, ardından göbek deliğine benzeyen alt tarafının belirip kayboluşunu izliyor.

Öğretmenin çiftliğe son gelişinde, dersten sonra birlikte yürüyüşe çıkmış; alacakaranlık çöker, ağaçları siyah siluetlere çevirir, yeni biçilmiş tarlalardaki saban izleri birer vadi gibi görünürken, son tarlaya kadar yürümüşler ve sürüdeki koyunların kıvrak sağrıları arasında yürüyen Joan'la karşılaşmışlar. Joan, Bartholomew'un yaptığı işi kontrol etmekten ya da Bartholomew'un kontrol edildiğini bilmesinden hoşlanıyor. İkisinden biri. Agnes, Joan'un onları gördüğünü anlamış. Patikada birlikte yürürlerken, Joan'un başını onlara çevirip uzun uzun baktığını görmüş. Neden geldiklerini anlamış, el ele yürüdüklerini fark etmiş olsa gerek. Agnes öğretmenin tedirgin olduğunu hissetmiş: Parmakları aynı anda hem buz gibi olmuş hem de titremeye başlamış. Elini bir kez, iki kez sıkıp bırakmış ve önüne geçmesine, kapıdan ilk onun girmesine izin vermiş.

Olamaz, demiş Joan. Sen, ha? Sonra dört bir yandaki koyunları ürküten, küt başlarını kaldırıp yarık ayaklarını oynatmalarına neden olan tiz bir şakıma halinde gülmüş. Olamaz, demiş bir kez daha. Yaşın kaç senin? Cevabı beklemeden, soruyu kendi yanıtlamış: Reşit bile değilsin. Aileni tanırım, demiş Joan yüzünü küçümser gibi buruşturup parmağını öğretmene doğrultarak. Herkes bilir. Babanı ve onun ne üçkâğıtlar çevirdiğini, nasıl bir yüz karası olduğunu. Eskiden şerif yardımcısıydı, derken "eskiden"i tükürür gibi söylemiş. O kırmızı cüppelerin içinde ayılıp bayılarak hepimize dindarlık taslamayı pek severdi. Ama o günler geçti

artık. Babanın bu şehirdeki kaç kişiye borcu olduğundan haberin var mı senin? Bize ne kadar borçlu olduğundan? Bütün oğullarım koca birer adam oluncaya kadar onlara ders versen, o borcun birazını bile ödeyemezsin. O yüzden, hayır, demiş gözlerini öğretmenden ayırıp Agnes'a bakarak, onunla evlenemezsin. Agnes bir çiftçiyle evlenecek, yakındır; iyi bir geleceği olan, ona iyi bakacak biriyle. O bu şekilde yetiştirildi. Babası mirasında ona yüklü bir drahoma bıraktı; eminim biliyosundur, ha? Senin gibi işsiz güçsüz, sorumsuz biriyle evlenemez.

Sonra konu orada kapanmış gibi sırtını dönmüş. Ama ben çiftçiyle evlenmek istemiyorum ki, diye haykırmış Agnes. Joan buna da gülmüş. Öyle mi? Onunla mı evlenmek istiyorsun? Evet, demiş Agnes. İstiyorum. Hem de çok. Joan bir kez daha gülerek başını iki yana sallamış.

Biz sözlü sayılırız, demiş öğretmen. Teklifimi kabul etti ve birbirimize söz verdik.

Hayır, vermediniz, demiş Joan. Benim onayım olmadan olmaz.

Öğretmen tarladan bir hışım çıkıp kapkaranlık ve fırtınalar estiren bir yüzle patikadan yürüyerek ormana dalınca, Agnes üvey annesiyle baş başa kalmış ve Joan orada öyle budala gibi durmamasını, eve gidip çocuklara bakmasını söylemiş. Latince öğretmeninin çiftliğe bir sonraki gelişinde, Agnes ona el etmiş. Ben bir yolunu buldum, demiş. Çaresi var. Bu işi, demiş, kendimiz halledebiliriz. Gel. Benimle gel.

O an elmaların her biri, Agnes için, birbirinden dünyalar kadar farklı, apayrı, eşsiz şeyler, her biri kırmızı, sarı ve yeşilin farklı farklı çeşitlemeleriyle kaplı. Hepsi de tek gözlerini bir ona, bir başka yere, sonra yine ona çeviriyor. Bu kadar çok olmaları, çıkardıkları gürültü, sürekli tekrar eden, gitgide hızlanan o takır tukur, ritmik sallanma sesi çok fazla, çok çok fazla, aşırı yoğun. Nefesini kesiyor, yüreğini hoplatıp göğsünde güm güm attırıyor, artık daha fazla dayanamayacak, yapamayacak, yapamayacak. Elmalardan bazıları yerlerinden çıkıp dosdoğru yere düşüyor ve öğretmen üstlerine basmış olmalı ki havayı tatlımsı, ekşimtırak bir koku kaplarken, Agnes gencin omuzlarını kavrıyor. Her şeyin iyi olacağını, suyun

kendi yolunu bulacağını biliyor, hissediyor. Vücudunu vücuduna bastırınca ciğerlerindeki havanın boşaldığını, dolduğunu, tekrar boşaldığını hissediyor.

Joan boş boş oturan bir kadın değil. Altı çocuğu var (yarı kaçık üvey kızı ve evlenince bakmak zorunda kaldığı budala kardeşi de sayılırsa sekiz). Geçen sene dul kalmış. Kocası çiftliği tabii ki Bartholomew'a bırakmış ama mirasın hükümlerine göre Joan da çiftlikte yaşama, işlere göz kulak olma hakkına sahip. O da aynen öyle yapıyor. Bartholomew'un burnunun ucundan ötesini görebileceğine inanmıyor. Oğlana kızların da yardımıyla mutfağı yönetmeyi, bahçeye ve meyve bahçesine bakmayı sürdüreceğini söylemiş. Bartholomew da oğlanların yardımıyla sürülerle ve tarlalarla ilgilenecek, Joan haftada bir her şeyin yolunda olup olmadığını kontrol etmek için onunla birlikte araziyi gezecekmiş. Yani Joan'un her gün tavuklarla domuzlara bakması, inekleri sağması, erkeklerin, ırgatların ve çobanın karnını doyurması gerekiyor. İki küçük oğlanın da olabildiğince iyi bir eğitim alması lazım; Tanrı da biliyor ya, çiftlik ne yazık ki onlara kalmayacağı için eğitim almaları mutlaka gerekli. Joan'un gözünün önünden ayırmaması gereken üç (öbürünü de sayarsak dört ama Joan genelde saymıyor) kızı var. Ekmekleri pişirmesi, süt sağması, reçelleri yapması, birayı mayalandırması, giysilerle çorapları onarması, yerleri silmesi, bulaşıkları yıkaması, yatakları havalandırması, halıları dövmesi, pencereleri cilalaması, masaları silmesi, saçları fırçalaması, koridorları süpürmesi, merdivenleri ovması lazım.

Yani aylık çamaşırlardan birkaçının eksik olduğunu ancak üç ay sonra fark edebilmesi mazur görülebilir.

İlk başta hata yaptığını zannediyor. Çamaşırları iki haftada bir, pazartesi sabahı erkenden yıkıyor ve böylece kurutup ütüleyecek zaman kalıyor. Ayrıca az sayıdaki aylık çamaşırlara da bir gününü ayırıyor; Joan ve kızları eşzamanlı olarak âdet görüyor; öteki kız her konuda olduğu gibi burada da onlardan farklı. Joan ve kızlar bu rutini biliyor: İki haftada bir kendininkilerle birlikte kızlarının da kuruyup pas rengine dönmüş yığınlarca çamaşırı, bir de Agnes'ın

az sayıdaki çamaşırı yıkanıyor. Joan bu çamaşırları genelde nefesini tutarak, ahşap maşayla kazana atıp üzerlerini tuzla kaplıyor.

Ekim sonlarına doğru bir sabah, Joan çamaşırhanedeki yığınla kirli çamaşırı tanzim ediyor. Bir yığın iç gömleği, manşet ve başlık tuzlu kaynar suya atılmaya hazır; bir yığın çorap o kadar sıcak olmayan suyla dolu bir leğene atılacak; çamur ve kirle kaplı pantolonlar, üzerine bir şey dökülmüş bir elbise, bir su birikintisinin neredeyse tamamını emmiş bir pelerin. Joan'un "kirliler" dediği yığın her zamankinden daha küçük.

Joan kirli bir şeyi, sidik kokan bir çarşafı elini burnuna götürerek kaldırıyor (en küçük oğlu William, bütün tehditlere ve dil dökmelere rağmen, bu dönemi hâlâ aşabilmiş değil ama Tanrı onu korusun, daha üç yaşında). Hayvan pisliğine benzeyen bir şeyle gömleklerden birine yapışmış bir şapka. Joan alnını kırıştırarak etrafına bakınıyor. Bir an öylece durup düşünüyor.

Dışarı çıkıp kızları Caterina, Joanie ve Margaret'in bir çarşafı iki ucundan tutarak sıktığını görüyor. Caterina, William'ın beline bağladığı sicimin öteki ucunu da kendi beline bağlamış. William çimleri avuçlaya avuçlaya, alçak sesle homurdanarak gergin ipi çekiştiriyor. Domuz ağılına gitmeye çalışıyor ama Joan domuzların çocukların üstünde tepindiğine, onları yediğine ya da ezdiğine dair öyle çok hikâye dinlemiş ki. Küçüklerin oraya istedikleri gibi gidip gelmelerine izin veremez.

"Aylıklar nerede?" diyor kapıda durarak.

Birbirlerinden uzakta ama işkenceyle yere sular damlatan çarşafla bağlı halde duran kızları dönüp ona bakıyor. Bir şey bilmediklerini belli eden masum yüz ifadeleriyle omuz silkiyorlar.

Joan tekrar çamaşırhaneye giriyor. Hata yapmış olmalı. Mutlaka orada bir yerdedirler. Yerdeki yığınları birer birer kaldırıyor. İç gömleklerini, başlıkları, çorapları elden geçiriyor. Dışarı çıkıp kızlarının yanından geçerek eve giriyor ve dosdoğru yüklüğe gidiyor. Orada, üst rafta, yıkanmış ve katlı halde duran kalın giyecekleri sayıyor. Evde kaç tane olduğunu biliyor ve raftaki sayı bildiği sayıyla aynı.

Joan koridorda hışımla yürüyüp çıktığı kapıyı çarparak kapıyor. Burnundan soluyarak, bir an basamakta duruyor. Hava serin,

güzden kışa geçişin belirtisi, kendini hissettiren bir soğuk var. Bir tavuk çalımla kümesin merdivenini tırmanıyor; ipe bağlı keçi ona bakarak dalgın dalgın bir avuç otu çiğniyor. Joan'un zihni açık, aklında tek bir düşünce dönüp duruyor: Hangisi, hangisi, hangisi?

Belki de zaten biliyor ama yine de basamakları hızla inip avludan geçerek kızlarının hâlâ önünde durmuş kendi aralarında kıkırdaya kıkırdaya ıslak çarşafları sıktığı çamaşırhaneye gidiyor. Önce Caterina'yı kolundan tutup gözlerinin içine bakarak, çığlıklarını duymazdan gelerek elini kızın karnına bastırıyor. Çarşaf Joan'un ve korkmuş kızın üstünde durduğu, yapraklarla kaplı ıslak toprağın üstüne düşüyor. Joan yokluyor: dümdüz bir karın, çıkık kalça kemiği, boş bir mide. Caterina'yı bırakıp daha gepgenç, genç olmayı bırak, küçücük bir kız olan Joanie'yi yakalıyor ve eğer oysa, biri ona bunu yaptıysa, Joan feci, çok kötü, korkunç bir şey yapacak, mutlaka intikamını alacak, o adam Hewlands'a ayak bastığına, kızını o götürdüğü yere götürdüğüne pişman olacak ve muhakkak ki—

Joan elini düşürüyor. Joanie'nin karnı da dümdüz, neredeyse içe kaçmış. Belki de bu kızları biraz daha iyi beslemesi, etten daha çok almaya teşvik etmesi gerektiğini düşünürken buluyor kendini. Onlara çok mu az yediriyor acaba? Olabilir mi bu? Erkeklerin kendi paylarından fazlasını yemelerine izin mi veriyor?

Kafasını sallayarak bu düşünceleri kovuyor. Margaret, diye düşünerek en küçük kızının pürüzsüz ve kaygılı yüzünü inceliyor. Hayır. Olamaz. O daha çocuk.

"Agnes nerede?" diyor.

Dehşet içinde ona bakan Joanie gözlerini ayaklarının dibindeki çamurlu çarşafa düşürüyor; Caterina'nın da bunun ne demek olduğunu anlamış gibi gözlerini kaçırdığını, başını çevirmeden yan tarafa baktığını fark ediyor Joan.

Caterina, "Bilmem," diyerek çarşafı almak için eğiliyor. "Galiba—"

"İneği sağıyor," diye yumurtlayıveriyor Margaret.

Joan daha ahıra ulaşmadan çığlığı basıyor. Ağzından eşekarısı misali, bildiğinden habersiz olduğu sözcükler püskürüyor, püskü-

rürken çatırdayarak yara açıyor, dilini eğip bükerek mengeneden geçiriyor.

"Sen," diye haykırıyor sıcacık ahıra girerken, "neredesin söyle?"

Agnes'ın başı sağdığı ineğin yumuşacık sağrısına yaslanmış. Joan fış fış kovaya fışkıran sütün sesini duyuyor. Joan'un haykırışını duyan inek kıpırdanınca, Agnes başını kaldırıp dönerek temkinli bir yüz ifadesiyle üvey annesine bakıyor. İşte başladık, diye düşünür gibi.

Joan kızı kolundan tutup taburenin üstünden çekerek ineğin durduğu bölmenin duvarına yapıştırıyor. Oğlu James'in yandaki bölmede durduğunu çok geç görüyor: Süt sağan Agnes'a yardıma gelmiş olmalı. Joan kızın elbisesiyle, önlüğünün bağlarıyla uğraşmak zorunda kalırken, Agnes karşı koyuyor, parmaklarını üstünden çekmeye çalışıyor ama Joan bir an için de olsa karnına dokunmayı başardığında hissettiği şey – nedir öyle? Sert dokulu ve sıcacık bir şişkinlik. Ekmek gibi kabarmış, hareketli bir tümsek.

Joan tükürür gibi, "Orospu," derken, Agnes onu itiyor. "Sürtük."

Joan geriye, ortamdaki bu değişiklikten, sağılmasına nedensiz yere ara verilmesinden huzursuzlanarak başını kaldırıp indirmeye başlayan ineğe doğru savruluyor. İneğin buduna çarparak hafifçe sendeleyince, Agnes tabanları yağlayıp ahırda koşmaya başlıyor ve uyuklayan koyunları geçip kapıdan dışarı fırlıyor ama Joan'un onu elinden kaçırmaya niyeti yok. Joan dengesini bulup üvey kızının peşine düşerken öfkesinin verdiği güçle öyle hızlı koşuyor ki Agnes'a kolayca yetişiyor.

Elini uzatıyor, Agnes'ı bir tutam saçından yakalıyor. O bir tutam saçı kolayca çekip kızı durduruyor, başının dizginlerinden çekilmiş gibi geriye savruluşunu hissediyor. Bunu bu kadar kolayca yapabilmesi onu hem şaşırtıyor hem de iyice coşturuyor. Agnes yere serilip sırtüstü beceriksizce düşüyor ve Joan saçı eline birkaç kez dolayarak onu orada tutmayı beceriyor.

Böylece, avlu çitinin yanında baş başa kalıyorlar ve Joan, Agnes'a söyleyeceklerini rahatça söyleyebiliyor.

"Bunu," diye bağırıyor kıza, "kim yaptı? Seni kim hamile bıraktı?"

Joan babasının vasiyetinde bıraktığı drahomanın miktarı duyulduğundan beri Agnes'la evlenmeye aday olmuş azımsanmayacak sayıdaki erkeği aklından geçiriyor. Onlardan biri olabilir mi acaba? Tekerci, Shottery'nin öteki ucunda yaşayan çiftçi, demircinin çırağı. Fakat kız hiçbirinden hoşlanmamış ki. Başka kim olabilir? Agnes ellerini başına götürmüş Joan'un parmaklarını saçlarından ayırmaya çalışıyor. Yüzü –pek gururlandığı o mağrur, çıkık elmacıkkemikli, soluk tenli yüz– acıyla, bastırılmış bir öfkeyle buruş buruş. Gözlerinde biriken yaşlar yanaklarından aşağı süzülüyor.

"Söylesene," diyor Joan, oraya geldiğinden beri her gün ona kayıtsızca, küstahça bakışına katlanmak zorunda kaldığı o yüze bakarak. Joan o yüzün çiftçinin ilk eşine, âşık olduğu eşine, kocasının asla sözünü etmediği, mendile sarılı saçlarını gömleğinin cebinde, kalbinin üzerinde sakladığı –bunu kocasını cenazeye hazırlarken anlamış– kadına benzediğini biliyor. Ta en başından beri, onun evini temizlediği, kocasını beslediği, çocuklarını doğurduğu yıllar boyunca, o saçlar hep oradaymış herhalde. Joan bunun ne kadar onur kırıcı, içini sızlatan bir acı olduğunu hiç unutamayacak.

"Çoban mı yoksa?" diyor ve Agnes'ın bu soruya her şeye rağmen sırıtarak karşılık verdiğini görüyor.

"Hayır," dediğini duyuyor Agnes'ın, "çoban değil."

Joan, "Kim, öyleyse?" deyip komşu çiftçinin oğlunu söylemek üzereyken, Agnes yerde dönerek kavalkemiğinin üstüne öyle bir tekme atıyor ki Joan birden ellerini açarak geriye doğru sendeliyor.

Agnes doğrulup biraz uzaklaşıyor, çabucak ayağa kalkıp eteğini topluyor. Joan da zar zor kalkıp yine peşine düşüyor. Çiftliğin avlusunda kıza yetişiyor. Bileğinden yakalayıp kendine doğru çekerek yüzüne tokat atıyor.

"Kim olduğunu bana hemen—" diye başladığı cümleyi bitiremiyor çünkü başının sol tarafında bir gümbürtü duyuyor: gök gürlemesi gibi, kulakları sağır edebilecek türden bir patlama. Ne olduğunu, o sesin nereden geldiğini bir an anlayamıyor. Ardından acıyı, tenindeki sızıyı, kemiğin daha derindeki ağrısını hissediyor ve Agnes'ın da ona vurduğunu anlıyor.

Joan dehşet içinde elini yüzüne götürüyor. "Bunu nasıl yaparsın?" diye bağırıyor. "Bana vurmaya nasıl cüret edersin? Bir kız annesine el kaldırır mı hiç, onu besleyip—"

Agnes'ın dudağı şişmiş, kanıyor ve bu yüzden dili dolaşarak belli belirsiz bir şey söylüyor ama Joan yine de onu anlıyor: "Sen benim annem değilsin."

Joan hiddetle bir tokat daha atıyor. Agnes'ın da tereddütsüz bir tokat daha atmasına inanamıyor. Joan tekrar elini kaldırıyor ama biri arkadan elini tutuyor. Beline sarılıyor; koca, yabani Bartholomew onu yerden kaldırıp uzaklaştırıyor, ellerini yalnızca parmaklarıyla tutarak hiç çaba harcamadan aşağıda tutuyor. Joan'un oğlu Thomas da orada, elinde bir çoban değneği, Agnes'la aralarına girerek duruyor ve Bartholomew üvey annesine sakinleşmesini, durmasını söylüyor. Öteki çocukları ağızları beş karış açık, şaşkın, kümesin orada duruyorlar. Caterina ağlayan Joanie'ye sarılırken, Margaret'in kucağındaki William yüzünü ablasının boynuna gömmüş.

Joan avlunun karşı tarafına taşındığını hissediyor ve Bartholomew dertlerinin ne olduğunu, neden kavga ettiklerini sorunca, o da Thomas'ın yardımıyla ayağa kalkmayı deneyen Agnes'ı göstererek anlatıyor.

Olanları dinlerken, Bartholomew'un suratı asılıyor. Bartholomew gözlerini kapayarak nefes alıp veriyor. Eliyle sert sakalını ovalayarak bir an ayaklarını inceliyor.

"Latince öğretmeni," diyerek karşı taraftaki Agnes'a bakıyor Bartholomew.

Agnes cevap vermeden, çenesini hafifçe yukarı kaldırıyor.

Joan bir üvey oğluna, bir üvey kızına, oğullarına, kızlarına bakıyor. Üvey kızı dışında hepsi gözlerini düşürünce, kendi göremediği şeyi onların, hepsinin bildiğini anlıyor. "Latince öğretmeni mi?" diyor o da. Çocuğun en uzaktaki tarlanın kapısında durup kem küm ederek Agnes'a talip oluşu gözünün önüne geliyor birden. Neredeyse unutup gitmiş. "*O mu?* O —o çocuk mu? O hayta? O beş parasız, işsiz güçsüz, sakalsız—" Cümlenin sonunu getiremeden gülmeye başlayarak göğsünü bomboş ve ateş gibi hissetmesine neden olan kulak tırmalayıcı, neşesiz sesler çıkarıyor. Ona hayır derken

çocuğun orada öylece duruşunu, her şeyi hatırlıyor şimdi; yüzündeki üzgün ifadeye bakarken, üstelik öyle bir babası olduğunu düşünerek, o delikanlıya bir an için acıdığını da hatırlıyor. Fakat çocuk gözden kaybolur kaybolmaz, Joan onu aklından çıkarıp atmış.

Joan, Bartholomew'un elinden kurtuluyor. Kararlı, acımasız bir ruh haline geçiyor. Agnes'ı, kendi çocuklarını, tavukları geçerek eve kadar hızla yürüyor. Kapıyı bir itişte açıyor ve içeri girer girmez seri ve kararlı hareketlerle ilerliyor. Odanın içinde oraya buraya giderek üvey kızına ait ne varsa topluyor. İki tane iç gömleği, fazladan bir başlık, bir önlük. Ahşap tarak, ortası delik taş, bir kemer.

Joan evden çıkıp çıkını Agnes'ın ayaklarının dibine fırlattığında, bütün aile hâlâ avluda.

"Bu evden," diye haykırıyor Joan, "sonsuza kadar kovuldun."

Bartholomew gözlerini Agnes'tan ayırarak Joan'a, sonra tekrar Agnes'a bakıyor. Kollarını kavuşturarak bir adım atıyor. "Bu ev benim," diyor. "Babam vasiyetinde bana bıraktı ve ben Agnes'ın kalabileceğini söylüyorum."

Joan ne diyeceğini bilemeden ona bakarken yanakları kızarıyor.

"Ama..." diye gürlüyor düşüncelerini toparlamaya çalışarak, "... ama... vasiyette ayrıca benim de evde kalabileceğim yazılı, ta ki sen—"

"Kalabilirsin," diyor Bartholomew, "ama ev benim."

"Ama evin yönetimi de bana bırakıldı!" Joan zafer kazanmış gibi, çaresizce buna yapışıyor. "Çiftliğin bakımı da sana. Bu durumda, onu evden göndermek benim haklarım dahilinde çünkü bu çiftlikle değil, evle ilgili bir konu ve—"

"Ev bana ait," diyor Bartholomew bir kez daha usulca. "Agnes kalıyor."

"Kalamaz," diye haykırıyor Joan hiddetle, aciz bir sesle. "Sen de... kardeşlerini, bu ailenin itibarını, elbette kendi itibarını, toplum içindeki—"

"Kalacak," diyor Bartholomew.

"Gitmeli, gitmek zorunda." Joan hızla düşünmeye, Bartholomew'un fikrini değiştirecek bir şeyler bulmaya çabalıyor. "Babanı düşün. O ne derdi? Yüreği nasıl da parçalanırdı. Baban olsa asla—"

"Kalacak. Tabii eğer—"

Agnes elini kardeşinin koluna koyuyor. Bir şey demeden, uzun bir an boyunca bakışıyorlar. Sonra Bartholomew yere tükürüp elini ablasının omzuna koyuyor. Agnes'ın yarık ve kanlı dudağında çarpık bir tebessüm beliriyor. Bartholomew başını sallayarak yanıt veriyor. Agnes bir koluyla yüzünü yukarı aşağı siliyor; çıkının düğümünü açıp yeniden iki kez bağlıyor.

Çıkını omzuna atarken, Bartholomew onu izliyor. "Bu işi halledeceğim," diyerek ablasının eline dokunuyor. "Merak etme."

"Etmiyorum," diyor Agnes.

Avludan yürümeye başlayarak biraz sarsak adımlarla uzaklaşıyor. Elma deposuna giriyor ve birkaç saniye sonra kolunda kerkeneziyle çıkıyor. Kuşun başlığı takılı, kanatları vücuduna yapışık ama başı yeni koşulları anlamaya çalışır gibi bir o yana bir bu yana dönüp durmakta.

Agnes çıkınını sırtlayıp veda etmeden avludan çıkıyor ve evin etrafından dolaşan patikada yürüyerek gözden kayboluyor.

Latince öğretmeni pazarda, babasına ait tezgâhın arkasında miskinlik ediyor. Hava ayaz, kış başlangıcının o metal soğuğu var. Öğretmen nefesinin vücudundan gözle görülen, sonra kaybolan bir akım halinde çıkışını izler, bir yandan sincap astarlı eldivenlerle tavşan astarlılar arasında kararsız kalan bir kadına kulak verirken, Eliza yanında bitiveriyor.

Gözlerini kocaman açarak garip, bütün dişlerini gösteren bir tebessümle ona bakıyor.

"Eve gitmen lazım," diyor alçak sesle, yüz ifadesini hiç bozmadan. Ardından eldivenlere göz atan kadına dönerek, "Buyurun efendim?" diyor.

Latince öğretmeni doğruluyor. "Neden eve gidiyormuşum? Babam demişti ki—"

"Git sen," diye tıslıyor Eliza, "hemen," ve sesini yükselterek müşteriyle konuşuyor: "Bence en sıcak tutan, tavşan astarlılar."

Latince öğretmeni uzun adımlarla pazarda ilerleyerek tezgâhların arasına girip çıkıyor, lahana dolu bir arabayı, bir demet saz

taşıyan bir çocuğu savuşturuyor. Acelesi yok: Nasılsa babası iş yapma şeklinden, görevlerinden, unutkanlığından, tembelliğinden, önemli şeyleri hatırlamayışından ya da "dürüstçe çalışmak" deme yüzsüzlüğünü gösterebildiği şeyi başaramayışından dem vurarak sayıp dökecek. Bir siparişi almayı, tabakhaneden derileri getirmeyi unutmuş ya da annesi için odun kesmeyi boşlamış olmalı. Geniş ve işlek Henley Caddesi'nden geçerken birkaç komşuyla laklak etmek, bir çocuğun başını okşamak için duruyor ve nihayet evin kapısına geliyor.

Botlarını paspasa silip kapının arkasından kapanmasını bekleyerek babasının atölyesine bir göz atıyor. Babasının koltuğu boş, aceleyle geriye itilmiş gibi. Cılız omuzlu çırak iş tezgâhındaki bir şeyin üzerine doğru eğilmiş. Kapı mandalının yerine oturduğunu duyan çocuk başını çevirip yuvarlacık, ürkek gözlerle ona bakıyor.

"Selam, Ned," diyor Latince öğretmeni. "Nasıl gidiyor?"

Ned bir şey diyecek gibi oluyor ama sonra ağzını kapıyor. Başını yukarı aşağı ve iki yana sallamak arası bir hareket yaparak parmağıyla salon tarafını işaret ediyor.

Öğretmen çocuğa gülümseyip koridordaki kapıdan girip kare taşlarla kaplı holü, yemek masasını, boş ocağı geçerek salona giriyor.

Karşılaştığı manzara öyle anlaşılmaz, öyle akıl karıştırıcı ki kafasında bir yere oturtması, neler olduğunu anlaması biraz zaman alıyor. Latince öğretmeni olduğu yerde, kapıyla çerçevelenmiş halde kalakalıyor. Hayatının bir dönüm noktasında olduğunu hemen alıyor.

Agnes alçak bir taburede, ayaklarının dibinde eski püskü bir çıkınla oturmuş; annesi onun karşısında, ateşin yanında; babası pencerede, sırtı dönük. Kerkenez merdiven arkalıklı bir sandalyenin en üst basamağına tünemiş, pençeleriyle ahşap çubuğu kavramış, ayak bağları ve zili aşağı sarkmış. Öğretmenin bir yanı dönüp kaçmak istiyor. Bir yanı kahkahayı basmak istiyor: yırtıcı bir kuşun ve Agnes'ın, annesinin salonunda, çok gururlandığı o süslü püslü ve rengârenk duvar halılarının ortasında olduğunu düşününce.

Kendini toparlamaya çalışarak, "Hah," deyince üçü birden ona dönüyor. "Ben de..."

Agnes'ın yüzünü görünce sözcükler boğazına diziliyor. Sol gözü şişip kapanmış, kızarık, mosmor; kaşının altı yarılmış, kanıyor.

Ona doğru yürüyerek aralarındaki mesafeyi aşıyor. "Aman Tanrım," diyerek elini omzuna koyunca, Agnes'ın kürekkemiğinin, mümkün olsa kuşu gibi uçacakmış, havalanacakmışçasına çekilerek gerildiğini hissediyor. "Ne oldu? Kim yaptı bunu sana?"

Yanağında yeni olduğu besbelli izler, dudağında bir yarık, bileğinde tırnak izleri, kızarıklıklar var.

Mary boğazını temizliyor. "Annesi," diyor, "evden kovmuş."

Agnes başını iki yana sallıyor. "Üvey annem," diyor.

"Joan," diye araya giriyor Latince öğretmeni, "Agnes'ın üvey annesi, gerçek—"

"Biliyorum," diye atılıyor Mary. "Lafın gelişi öyle dedim—"

"Ayrıca o beni kovmadı," diyor Agnes. "Orası onun evi değil. Bartholomew'un. Ben evden kendi isteğimle ayrıldım."

Mary sabrının son kırıntılarını da kullanır gibi bir nefes alarak bir an gözlerini kapıyor. "Agnes," diyerek gözlerini açıp oğluna dikiyor, "hamile kalmış. Çocuğun senden olduğunu söylüyor."

Latince öğretmeni hem başını sallayıp hem omuz silkerek annesinin arkasında dikilmiş hâlâ sokağa bakan babasının geniş sırtına bir bakış atıyor. Evlenmeye ant içtiği kadının elini tutmasına rağmen, her şeye rağmen, elinde olmadan, o kaçınılmaz yumruğu savuşturabilmek, o yumruktan kurtulmak, kaçabilmek, geleceğini bildiği darbelerden Agnes'ı koruyabilmek için ne tarafa hamle yapması gerektiğini kestirmeye çalışıyor. Ailede ilk kez böyle bir şey yaşanıyor. Babasının ne yapacağı, o yamru yumru kel kafanın içinde neler döndüğü tam bir muamma. Derken babasıyla nasıl bir ilişkisinin olduğunu, hayatının ne türden öfke patlamaları ve mücadeleler içinde geçtiğini Agnes'ın da göreceğini fark ederek derin bir utancın girdabına dalıyor; Agnes onun gerçek yüzünü, bacağını tuzağın mengenesine kaptırmış biri olduğunu görecek; bir anda her şeyi görüp anlayacak.

"Öyle mi?" diyor annesi bembeyaz, gergin bir yüzle.

Öğretmen kendini gergin ve öfkeli, dolayısıyla hazırcevap olamayacak kadar zayıf hissederek, "Ne öyle mi?" diye soruyor.

"Senden mi?"

"Ne benden mi?" diyor öğretmen yine, neredeyse neşeli bir sesle.

Mary dudaklarını sıkıyor. "Senin mi yani?"

"Ne benim mi?"

O sırada Agnes'ın başını çevirip ona baktığını hissediyor –o koyu renk gözlerin ona bakarak incelediğini, iplik sarılan makara misali bilgi topladığını hissedebiliyor– ama yine de kendini durduramıyor. Ne olacaksa hemen olup bitmesini istiyor: Babasını kışkırtmayı, harekete geçirmeyi istiyor; bu işin kesin olarak sonuçlanmasını istiyor. Artık konunun etrafında dolaştığı yeter. Babasının gerçek yüzü ortaya çıksın. Agnes da görsün.

"Çocuk." Mary bunu aklı kıt birine söyler gibi yüksek sesle, yavaşça söylüyor. "Karnındaki. Senden mi?"

Latince öğretmeni yüzünde bir tebessümün belirdiğini hissediyor. Bir çocuk. Agnes'la birlikte, depodaki elmaların arasında yaptıkları. Artık evlenmemeleri mümkün mü? Bu koşullar altında, hiçbir şey evliliklerine mani olamaz. Aynen Agnes'ın dediği gibi, olacak işte. Evlenecekler. Hem bir eş hem de baba olacak ve artık yaşamaya başlayıp bunu, bütün bunları, bu evi, babasını, annesini, atölyeyi, eldivenleri, onların oğlu olarak yaşadığı hayatı, bu ağır işi yapmanın yoruculuğunu ve usandırıcılığını geride bırakabilecek. Müthiş bir fikir bu, müthiş bir şey. Agnes'ın karnındaki bu çocuk her şeyi değiştirecek, onu nefret ettiği bu hayattan, birlikte yaşamaya tahammül edemediği babasından, artık katlanamadığı bu evden kurtaracak. Agnes'la birlikte kaçacaklar: başka bir eve, başka şehre, başka bir hayata.

"Benden," diyor tebessümünün iyice yayıldığını hissederek.

Aynı anda birçok şey oluyor. Annesi oturduğu yerden ona doğru fırlayarak onu yumruk sağanağına tutuyor; öğretmen yumrukları göğsünde ve omuzlarında davula vurulan darbeler gibi hissediyor. Agnes'ın, Yeter, durun, diyen sesinin ardından birbirlerine söz verdiklerini, günah işlemediklerini, evleneceklerini, mutlaka evleneceklerini söyleyen başka bir sesi, kendi sesini duyuyor. Annesi çığlık çığlığa daha reşit olmadığını, onların rızası olmadan

evlenemeyeceğini ve buna asla razı olmayacaklarını, ona büyü falan yapıldığını, bunun büyük bir yıkım olacağını, onu uzaklara göndereceğini, o köylü kızıyla evlendiğini görmektense denize açılmasını yeğleyeceğini, bunun tam bir felaket olduğunu söylüyor. Öğretmen arkasındaki kuşun sandalyede huzursuzca kıpırdandığını, tüylerini silkindiğini, kanatlarını açarak sertçe çırptığını, zilinin şıngırdadığını duyuyor. Derken babasının karanlık geniş silueti yaklaşıyor ve bu kargaşanın içinde Agnes nerede, arkasında mı, babasının ulaşamayacağı bir yerde mi acaba diye düşünüyor çünkü Tanrı şahidi olsun, onun saçının teline bile dokunursa onu öldürecek, gerçekten öldürecek.

Babası elini uzattığında öğretmen hazır, kasları gergin ama o koca el ona vurmuyor, yumruk halinde kıvrılmıyor, zarar vermiyor. Onun yerine, omzuna konuyor. Öğretmen beş parmak ucunun da kumaş gömleğinin üstünden etine gömüldüğünü hissederken, deri ve sepi karışımı o –buruk, yakıcı, idrara benzeyen– kokuyu alıyor.

Babası hiç alışılmadık bir şey yapıp onu aşağı doğru iterek bir sandalyeye oturtuyor. "Otur," diyor sakin bir sesle. Arkalarında kuşunu sakinleştiren Agnes'a da işaret ediyor. "Otur, kızım."

Öğretmen bir anlık tereddüdün ardından söyleneni yapıyor. Agnes da gelip yanında durarak parmaklarının tersiyle kerkenezinin tüylerini düzeltiyor. Öğretmen annesinin onu inanamayan bir yüz ifadesiyle, yalın bir hayretle incelediğini görüyor. Bunu görünce yine gülmek geliyor içinden. Derken babası konuşuyor ve dikkatini ona veriyor.

"Bir... anlaşmaya varabileceğimizden," diyor babası, "hiç şüphem yok."

Babasının yüzünde garip bir ifade var. Öğretmen bu alışılmadık ifadeye bakakalıyor. John'un dudakları dişlerinin üzerinden geriye çekilmiş, gözlerinde tuhaf bir ışıltı var. Babasının resmen gülümsediğini anlaması biraz zaman alıyor.

"Ama John," diye feryat ediyor annesi, "böyle bir şeyi kabul etmemiz asla—"

"Sus, kadın," diyor John. "Çocuk birbirlerine söz verdiklerini söylüyor. İşitmedin mi? Benim hiçbir oğlum sözünden dönmez,

sorumluluklarından kaçmaz. Çocuk kızı gebe bırakmış. Bir sorumluluğu var ve—"

"Daha on sekiz yaşında! İşi gücü yok! Bunu nasıl—"

"Sus dedim sana." Babası bir an her zamanki sert öfkesiyle konuştuktan sonra o garip, adeta yaltaklanan ses tonuna dönüyor. "Oğlum sana söz verdi, öyle mi?" diyor Agnes'a bakarak. "Seni ormana götürmeden önce?"

Agnes kuşunu okşuyor. Sakin ve kararlı gözlerle John'a bakıyor. "Biz birbirimize söz verdik."

"Peki bu birlikteliğe annen –ah, üvey annen– ne diyor?"

"Pek... olumlu bakmıyordu. Önceden. Şimdiyse," diyerek karnına bakıyor Agnes, "bilemiyorum."

"Anlıyorum." Babası biraz susarak düşünüyor. Babasının bu sessizliğinde oğluna tanıdık gelen bir şey var ve gözlerini dikmiş, alnını kırıştırmış, merakla ona bakarken, ne olduğunu anlıyor. Babasının bir iş anlaşmasını, kârlı bir anlaşmayı düşünürken takındığı yüz ifadesi bu. Bir miktar ucuz deri ya da tavan arasında saklayacağı fazladan birkaç yün balyası eline düştüğünde, pazarlık için acemi bir tacir gönderildiğinde takındığı yüz ifadesi. Karşı tarafa anlaşmadan kendisinin kârlı çıkacağını sezdirmemeye çalışırken takındığı.

Haris. Sevinçli. Bastırılmış. Oğlunun iliklerine kadar ürpermesine neden oluyor. Altındaki sandalyenin kenarlarını iki eliyle birden sıkmasına neden oluyor.

Boğucu bir inanamazlık hissiyle, bu evliliğin babasına, çiftçinin dul karısıyla yaptığı gizemli anlaşmaya yarayacağını anlıyor oğul birden. Babası her şeyi –Agnes'ın kanlı yüzünü, oraya gelmiş olmasını, kerkenezini, karnında büyüyen bebeği– kendi yararına çevirmek üzere.

Buna inanamıyor. İnanamıyor. Agnes'la birlikte, bilmeden de olsa, babasının eline koz verdiklerine inanamıyor. Bunu düşününce salondan kaçmak istiyor. Agnes'la birlikte Hewlands'ta, ormanda yaşadıkları, kerkenezin tepelerindeki yapraklara kumaşı diken bir iğne gibi dalıp çıkışı eğrilerek bir halat haline getirilecek ve babası bu sayede onu bu eve, buraya daha da sıkı bağlayabilecek.

Buna tahammül edemez. Dayanılmaz bir durum. Bu adamdan, evden, işten hiç kurtulamayacak mı yani?

John aynı tatlı sesle tekrar konuşmaya başlayarak bizzat Hewlands'a gideceğini, çiftçinin dul eşiyle, Agnes'ın abisiyle konuşacağını söylüyor. Herkesin faydasına olacak koşullarda bir anlaşma yapılmasını sağlayacağından emin olduğunu söylüyor. Çocuk kızla evlenmek istiyor, diyor karısına, kız da onunla: Onlar kim ki, bu birlikteliğe engel olacaklar? Bebek onlar evlendikten sonra doğmalı, gayrimeşru olamaz. Sonuçta onların torunu, değil mi? Zaten çoğu evlilik bu şekilde gerçekleşir. Doğanın kanunu bu.

O esnada karısına dönüp bir kahkaha atıyor, uzanıp kadının kalçasını sıkıyor ve oğlunun öyle midesi bulanıyor ki gözlerini yere dikiyor.

John al al bir yüzle, heves ve coşkuyla ayağa fırlıyor. "Karar verildi, öyleyse. Hewlands'a gidiyorum ve ailelerimiz arasındaki bu... ani ve... mutlu birlikteliğin koşullarının... kendim adına... hepimiz adına... belirlenmesini sağlıyorum. Kız burada kalıyor." Oğluna el ediyor. "Seninle biraz yalnız konuşabilir miyiz lütfen?"

Koridora çıktıklarında, John babacanlık maskesini çıkarıp atıyor. Oğlunun yakasına yapışıp soğuk parmaklarını tenine dayıyor; Latince öğretmenini kendine çekip onunla burun buruna geliyor.

"Başka hiç kimse olmadığını," diyor usulca, saç sakal kırlaşmış bir tehditkârlıkla, "söyle bana."

"Başka kim olacak ki?"

"Söyle. Başkası yok. Değil mi?"

Oğlu sırtının, omuzlarının duvara bastırıldığını hissediyor. Yakasına yapışan parmaklar öyle güçlü ki havayı boğazında hapsediyor.

"Var mı?" diye tıslıyor babası yüzüne yüzüne. Nefesinde belli belirsiz bir balık, balçık kokusu var. "Kapıma dayanıp senden hamile kaldıklarını söyleyecek başka Warwickshire'lı zilliler de olacak mı? Başkalarıyla da uğraşacak mıyım? Bana hemen gerçeği söyle. Çünkü, Tanrı korusun, eğer varsa ve bu ailesinin kulağına da giderse, başımız belada demektir. Hem senin hem de bütün ailenin. Anladın mı?"

Latince öğretmeni nefes almaya çalışarak babasını itiyor ama omzuna dayanmış bir dirsek, boynuna dayanmış kol, olduğu gibi kalıyor. Hayır, asla, bir tek o var, o zilli falan değil, bunu nasıl söylersin, demek istiyor ama sözcükleri ağzından çıkaramıyor.

"Çünkü eğer başka birinin –tek bir kişinin– içine daha tohumlarını ektiysen, seni gebertirim. Ben gebertmezsem, erkek kardeşi gebertir. Duydun mu beni? Tanrı şahidim olsun, canını alırım senin. Bunu sakın unutma."

Babası nefes borusuna son bir kez bastırdıktan sonra yanından ayrılarak çıktığı kapı, arkasından çat diye kapanıyor.

Oğlu iki büklüm olup boynunu ovuşturarak nefes alıyor. Doğrulurken çırağın, Ned'in ona baktığını görüyor. Bir an göz göze geliyorlar ve Ned başını çevirip yine tezgâha eğilerek yaptığı işi inceliyor.

John yürüyerek dosdoğru Hewlands'a gidiyor. Eliza'yı sıkboğaz etmek, eleştirileri ve hükümleri bildirmek, stok kontrolü yapmak için tezgâhına uğramıyor. Rother Caddesi'nde rastladığı, loncadan bir adamla laflamak için de durmuyor. Shottery'ye giden patikaya girip kız her an doğurabilirmiş ve fırsat elinden kaçabilirmiş gibi hızla ilerliyor. Bilhassa kendi yaşındaki bir adam için hızlı ve canlı adımlarla yürüdüğünü düşünmek hoşuna gidiyor. İyi bir anlaşmayla karşı karşıya olmanın beklentisiyle, bu özel hazzın bir kadeh şarap gibi damarlarında dolaştığını hissediyor. John bunun eline geçen büyük bir fırsat olduğunu, bir şeylerin değişmesiyle avantajını kaybedebileceğini ve anlaşmanın bir an önce yapılması gerektiğini biliyor. Üstünlük onda, evet. Kız onda, onun evinde; çocuk da onun, reşit olmadığı için özel bir belgeye, annesiyle babasının imzalı iznine ihtiyacı var. Aralarındaki şu eski borç sorunu da var ama şu an en acil konu kızın durumu. Kız o durumdayken, onu evlendirmeleri gerek ama John'un onayı olmadan evlilik falan olamaz. Mükemmel bir konumda. Bütün kartlar onda. Patikada yürürken, gençliğinden bildiği bir dans şarkısını rahatça duyulacak şekilde ıslıkla çalmadan edemiyor.

Kızın kardeşini uzaklardaki bir çayırda buluyor; yanına gitmek için mecburen pisliğin içinde ilerlerken, çocuk değneğine yaslanıp hiç kıpırdamadan onun gelişini izliyor.

Koyunlar gruplar halinde etrafında hareket ediyor, pörtlek gözleriyle ona bakıyor, kocaman ve korkunç bir yırtıcı hayvanmış gibi ondan uzak duruyorlar. Sizi gidi eldivenler, diye mırıldanıyor fısıldayarak, çok yakında hepiniz eldiven olacaksınız. Ben bu işi birazcık biliyorsam, Warwickshire'ın eşrafı yıl sonundan önce hepinizi ellerine takacak. Çayırda ilerlerken, sevincinin yüzünden belli olmamasını sağlamak kolay değil.

Şehir botlarının altındaki su birikintileri donup kalmış beyaz bulutlar gibi, dalgalanan çamurun içinde katılaşmış haldeler.

John koyun güden kardeşin yanına kadar gidiyor. Elini uzatıyor. Kızın kardeşi bir an eline bakıyor. Gözleri Agnes'ı andıran, siyah saçları ensesinde bağlanmış, dev gibi bir adam. Eskiden babasının da yaptığı gibi koyun postundan bir gocuk giymiş ve elinde oymalı bir değnek var. Ondan daha açık tenli, yaşı daha küçük, yine değnek taşıyan başka bir çocuk da arka taraflarda, tetikte, geziniyor ve John bir an için hafif bir tereddüt yaşıyor. Ya bu adamlar, bu erkek kardeşler, bu insanlar ona zarar vermeye, boş gezenin boş kalfası oğlu ablalarının bekâretini bozduğu için intikam almaya niyetliyse? Ya durumu yanlış değerlendirdiyse, aslında avantaj onda değilse ve buraya gelerek büyük bir hata yaptıysa? Bir an ecelinin burada, Shottery'deki bu buzlu çayırda geldiğini görür gibi oluyor. Cesedini, çoban değneğiyle darmadağın olmuş başını, donmuş toprağın üstünde buharı tüten, dört bir yana saçılmış beynini görüyor. Mary'si dul, çocukları, küçük Edmond'la Richard yetim kalacak. Hep şu uçarı oğlunun yüzünden.

Çiftçi çocuk değneğini öbür eline geçirip yere ağız dolusu tükürdükten sonra John'un parmaklarını tutarak acıta acıta sıkıyor. John kendi ağzından çıkan tiz, neredeyse çıtkırıldım denebilecek çığlığı duyuyor.

"Evet," diyor John, çıkarabildiği en davudi, en erkeksi sesle kıs kıs gülerek, "Bartholomew, sanırım konuşmamız gereken konular var."

Kızın kardeşi uzun bir an boyunca ona bakıyor. Sonra John'un omzu üzerinden uzağa bakarak başını sallıyor.

"Evet, var," diyerek işaret ediyor. "Joan da gelmek üzere. Eminim onun da diyecekleri vardır."

Joan iki yanında kızları, kalçasında taşıdığı küçük bir oğlanla, çayırlardan hızla onlara doğru yürüyor.

"Sen," diye sesleniyor, John çiftlikte çalışan çocuklardan biriymiş gibi. "Sana iki sözüm var, dur hele."

John ona kibarca el salladıktan sonra dönüp başını yan yatırarak gülümseyişine Bartholomew'u da dahil etmeyi deniyor. John'un Bartholomew'u da katmayı denediği, çaktırmadan yapılan, sırdaş, erkeksi, Ah bu kadınlar! diyen bir baş hareketi. Hep kendi dedikleri olsun isterler. Biz erkekler her daim onların dışlanmamış hissetmesini sağlamak zorundayız.

Bartholomew aynı ablasınınkilere benzeyen benekli gözleriyle şöyle bir John'un gözlerine bakıyor ama o gözler ifadesiz, soğuk. Ardından gözlerini düşürüyor ve belli belirsiz bir hareket yaparak kardeşine gidip Joan'a kapıyı açmasını söyledikten sonra bir ıslık çalarak köpekleri de onunla birlikte yolluyor.

Bartholomew, Joan ve John uzun süre çayırda kalıyorlar. Öbür çocuklar da görünmeden, bir duvarın arkasına gizlenerek onları izliyor. Bir süre sonra birbirlerine sormaya başlıyorlar: Anlaştılar mı, oldu mu bu iş, Agnes onlara mı gitmiş, evlenecek mi, bir daha dönmeyecek mi yani? En küçük kardeş duvarın dibinde durarak oynanan bu oyundan sıkılıp onu yere bırakmaları için mızmızlanmaya başlıyor. Kız kardeşler gözlerini koyunların içinde duran üç kişiden ayırmıyor. Köpekler kendi aralarında didişerek esniyor, başlarını patilerine dayayıp arada bir Thomas'a bakmak için kaldırıyor, ondan gelecek komutları bekliyor.

Abilerinin başını iki yana salladığını, konuşmayı kesmek ister gibi yan döndüğünü görüyorlar. Eldivenci önce bir elini, sonra diğerini açarak bir şeyler talep eder gibi. Sağ elinin parmaklarıyla bir hesap yapıyor. Joan elini kolunu sallayarak, evi göstererek, önlüğünü tutarak uzun zaman heyecanla konuşuyor. Bartholomew koyunlara uzun uzun baktıktan sonra eğilip birinin sırtına

dokunuyor, eldivenciye hayvanla ilgili bir şeyi ispatlar gibi başını çevirip adama bakıyor. Eldivenci coşkuyla başını sallayıp uzun bir konuşma yaptıktan sonra zafer kazanmışçasına gülümsüyor. Bartholomew'un değneğiyle botuna vurması, kesinlikle mutlu olmadığının işareti. Eldivenci bir adım atarak yaklaşıyor; Joan geri adım atmıyor. Eldivenci elini Bartholomew'un omzuna koyuyor; çiftçi çocuk o elin orada kalmasına izin veriyor.

Derken el sıkışıyorlar. Eldivenci Joan'un, ardından Bartholomew'un elini sıkıyor. Oh, diyor kızlardan biri. Oğlanlar rahat bir nefes alıyor. Caterina, Oldu bu iş, diye fısıldıyor.

Hamnet irkilerek uyanınca, altındaki döşek hışırdıyor. Onu uyandıran bir şey var –bir gürültü, çarpma sesi, bağırtı– ama ne olduğunu bilemiyor. Odaya vuran uzun huzmelerden akşamüstü olduğunu anlıyor. Ne demeye o yatağa yatmış uyuyor ki?

Başını döndürünce, her şeyi hatırlıyor. Yanında sırtüstü yatan, başı yana düşmüş biri var. Judith'in yüzü mum gibi ve kıpırtısız, tenini kaplayan ter tabakası yüzünü cam gibi parlatmış.

Hamnet yutkununca, boğazının kupkuru ve tıkalı olduğunu hissediyor. Dili ağzına sığmayacak kadar büyümüş, hantal, üstünde tüyler varmış gibi. Birden doğrulunca, oda dört bir yanında dalgalanıyor. Başının arkasına saplanan bir sancı oraya siniyor, köşeye kıstırılmış bir fare gibi hırlıyor.

Aşağıda, Agnes kendi kendine bir şarkı mırıldanarak ön kapıdan içeri giriyor. Masanın üzerine şunları koyuyor: iki demet biberiye, deri çantası, bal kavanozu, yaprağa sarılı bir parça balmumu, hasır şapkası, ayıklayıp kuruttuktan sonra ılık yağda bekletmeyi düşündüğü bir demet karakafes otu.

Agnes evin içinde ilerliyor, şöminenin yanındaki koltuğu düzeltiyor, Susanna'nın şapkasını masanın üstünden alıp kapının arkasındaki kancaya asıyor. Müşterisi gelebilir diye caddeye bakan pencereyi açıyor. Önlüğünün bağlarını çözüp üstünden çıkarıyor. Sonra da arka kapıyı açıp patikadan mutfağa doğru yürüyor.

Adımlarca öteden hissedilen bir sıcak var. İçeri girdiğinde, Mary'nin tenceredeki suyu karıştırdığını, yanındaki taburede oturan Susanna'nın birkaç soğanın üstündeki toprağı temizlediğini görüyor.

"Geldin demek," diyor Mary sıcaktan kızarmış yüzünü ona dönerek. "Bayağı oyalandın."

Agnes belli belirsiz gülümsüyor. "Arılar meyve bahçesine dadanmıştı. Hepsini tekrar kovanlara sokmak zorunda kaldım."

Mary, "Hımm," diyerek bir avuç malzemeyi suyun içine atıyor.

Arılara tahammülü yok. Ne yapacağı belli olmayan yaratıklar. "Hewlands'takiler nasıl bakalım?"

Agnes, "İyiler galiba," diyerek kızını saçına dokunarak selamladıktan sonra sabah pişirdiği ekmeği alıp tezgâhın üstüne koyuyor. "Kendi kabul etmese de, Bartholomew'un bacağı hâlâ kötü maalesef. Topalladığını fark ettim. Yalnızca nemli havalarda ağrıdığını, başka bir sorun olmadığını söylüyor ama ona dedim ki—" Ekmek bıçağı elinde, sözünü yarıda kesiyor Agnes. "İkizler nerede?"

Mary de, Susanna da başlarını işlerinden kaldırmıyorlar.

"Hamnet'la Judith," diyor Agnes. "Nerede onlar?"

"Hiç bilmiyorum," diyor Mary, yemeğin tadına bakmak için kaşığı ağzına götürerek, "ama onları bulduğumda, elimden çekecekleri var. Çıralar kesilmemiş. Sofra kurulmamış. İkisi de ortada yok, Tanrı bilir neredeler. Yemek vakti yaklaştı ama ikisinden de ses seda yok."

Agnes bıçağın tırtıklı kenarını bir kez, iki kez ekmeğin içinden geçiriyor ve dilimler üst üste düşüyor. Kabuğa üçüncü bir kesik atmak üzereyken bıçağı elinden bırakıveriyor.

"Ben gidip bir..." Bu cümleyi de yarıda bırakıp mutfak kapısından dışarı çıkıyor ve patikadan büyük eve gidiyor. John'un "sakın-rahatsız-etmeyin" duruşuyla tezgâhın üzerine eğilmiş olduğu atölyeye bir göz atıyor. Yemek salonundan ve salondan geçiyor. Merdivenden yukarı adlarını sesleniyor. Cevap yok. Ön kapıdan Henley Caddesi'ne çıkıyor. Günün sıcağı dinmiş, caddenin tozu toprağı yere inmiş, herkes akşam yemeğini yemek üzere evlere çekilmekte.

Agnes o akşam ikinci kez sokak kapısından kendi evine giriyor.

Merdivenin dibinde duran oğlunu görüyor. Put gibi kalmış, yüzü bembeyaz, parmakları tırabzanı kavramış. Kaşında Agnes'ın o sabah görmediğinden emin olduğu bir şişlik, bir yarık var.

Agnes odayı birkaç adımda aşıp hemen oğlunun yanına gidiyor.

"Ne oldu?" diye soruyor omuzlarından tutarak. "Nen var? Yüzüne ne oldu senin?"

Hamnet konuşmuyor. Başını iki yana sallıyor. Merdiveni gösteriyor. Agnes basamakları çifter çifter çıkıyor.

liza, Agnes'a düğün tacını kendisinin yapacağını söylüyor. Tabii eğer, diye ekliyor, Agnes da isterse.

Bir sabah erkenden, ürkekçe, temkinli bir ses tonuyla yapılan bir teklif bu. Eliza evlerine hiç beklenmedik, olaylı bir şekilde gelen kadınla sırt sırta yatıyor. Şafak henüz çökmüş ve sokaktan geçen ilk arabaların sesleriyle ayak sesleri duyuluyor.

Mary nikâh gerçekleşinceye kadar Eliza'nın yatağını Agnes'la paylaşmak zorunda olduğunu söylemiş. Annesi bunu dudaklarını kaskatı sıkarak, yatağın üstüne fazladan bir battaniye atarak, Eliza'yla göz göze gelmeden söylemiş. Eliza pencereye en yakın döşeğin, kız kardeşi Anne öldükten sonra boş kalan öbür yarısına şöyle bir bakmış. Annesine bakınca onun da aynı şeyi yaptığını görmüş ve, Onu hiç düşünüyor musun, geceleri ayak seslerine, sesine, nefes alıp verişine kulak kabartırken buluyor musun kendini, ben bunu hep yapıyorum, demek gelmiş içinden. Bir gün uyanıp onu yine burada, yanımda bulacağımı düşünmeden edemiyorum; zaman bir şekilde büzüşecek ya da ikiye katlanacak ve onun yaşadığı, nefes alıp verdiği âna geri döneceğiz sanki.

Fakat Eliza o yatakta her gün tek başına uyanıyor.

Ama şimdi abisiyle evlenecek olan bu kadın var: Anne yerine Agnes. Abisi için özel izin gerektiğinden, her şey bir telaş, zar zor yapılmış ve –Eliza çok da emin değil ama– galiba parayla ilgili süründemede kalan (ateşli) tartışmalar yaşanmış. Agnes'ın kardeşinin birkaç arkadaşı ona kefil olmuş: O kadarını biliyor. Agnes'ın karnında bir bebek olduğunu duymuş Eliza ama sadece kapıların ardından. Ona bunu açıkça söyleyen olmamış. Nikâhın yarın sabah olacağını da söylemedikleri gibi: Agnes'la abisi rahibin onları evlendirmeyi kabul ettiği Temple Grafton'daki kiliseye kadar yürüyerek gidecek. Adam onların rahibi değil, her pazar gittikleri kilise de orası değil. Agnes o rahibi iyi tanıdığını söylüyor. Ailenin yakın dostuymuş. Hatta ona kerkenezini veren de oymuş. Rahip o kuşu yumurtadan çıkışından itibaren kendi yetiştirmiş ve bir zamanlar

Agnes'a avcı kuşlardaki akciğer çürümesinin nasıl tedavi edileceğini öğretmiş; Agnes, Mary'nin çıkrığını pedalla çevirirken, nikâhı o rahibin yapacağını çünkü onu çocukluğundan beri tanıdığını ve adamın ona hep çok iyi davrandığını söylemiş, mutlu mesut. Bir seferinde rahibe bir fıçı bira verip karşılığında kuş için ayak bağları aldığını anlatmış. Adamın kuşçuluk, bira yapımı ve arıcılık gibi konularda uzman olduğunu ve bu üç konudaki engin bilgisini onunla da paylaştığını söylemiş.

Agnes salondaki ateşin yanında, çıkrığın başında otururken bunları anlattığında, Eliza'nın annesi kulaklarına inanamıyormuş gibi örgü şişlerini elinden bırakınca, Eliza'nın abisi bardağının içine doğru güldüğünü gizleyememiş ve babaları buna çok kızmış. Fakat Eliza kendinden geçmiş vaziyette, tek sözünü kaçırmadan, onu dinlemiş. O güne dek hiç böyle şeyler duymamış, evlerinde daha önce hiç kimse bu şekilde, diyeceklerini ölçüp tartmadan, böyle içten bir sevinçle konuşmamış çünkü.

Sonuçta, nikâh günü belirlenmiş durumda. Doğancı, balcı, biracı rahip onları ertesi gün erkenden, alelacele, el altından, gizlice ayarlanmış bir törenle evlendirecek.

Eliza evlenirken çiçeklerden yapılmış bir taç takıp Henley Caddesi'nde güpegündüz, ele güne karşı yürümek istiyor. Törenin şehirden kilometrelerce uzaktaki, rahibin damatla ikisini kapısından gizlice sokacağı küçük bir kilisede yapılmasını istemiyor; Eliza şehirde, başını dimdik tutarak evlenecek. Bundan emin. Evlilik yeminlerini kilisenin kapısında yüksek sesle edecekler. Ama babasıyla Agnes'ın kardeşi bu işi kendi aralarında halletmiş ve kimseye söz hakkı tanımamışlar.

Yine de Agnes için çiçeklerden bir taç yapmak istiyor. Başka kim yapacak ki? Agnes'ın üvey annesinin ya da kız kardeşlerinin yapacaklarını zannetmiyor; onlar Shottery'de hiçbir işe karışmadan yaşayıp gidiyorlar. Nikâha gelseler de olur, gelmeseler de, demiş Agnes omzunu silkerek.

Ama Agnes'ın tacı olmalı. Bebeği olsun olmasın, taçsız evlenemez. Eliza bu yüzden soruyor. Önce boğazını temizliyor. Parmaklarını dua eder gibi birbirine geçiriyor.

"Acaba..." diye başlıyor söze, buz gibi odanın içinde, "... düşündüm de acaba sen... çiçekli tacını benim yapmamı ister misin? Yarın için?"

Arkasındaki Agnes'ın onu dinlediğini hissediyor. Eliza onun nefes aldığını duyuyor ve bir an için reddedeceğini, hayır diyeceğini, yersiz davrandığını düşünüyor.

Agnes yüzünü ona dönerken, altlarındaki döşek hışırdayarak sarsılıyor.

Agnes, "Taç mı?" derken, Eliza onun ses tonundan gülümsediğini anlıyor. "Cidden çok hoşuma gider. Teşekkür ederim."

Eliza da yuvarlanarak ona dönüyor ve bir anda suç ortağı olmuş gibi bakışıyorlar.

"Yılın bu zamanında," diyor Eliza, "hangi çiçekleri bulabileceğimizden emin değilim. Belki biraz böğürtlen çiçeği ya da—"

"Ardıç," diyerek sözünü kesiyor Agnes. "Ya da çobanpüskülü. Biraz eğreltiotu. Çam da olabilir."

"Sarmaşık da var."

"Veya fındık çiçeği. Bugün birlikte nehre gidip," diyerek Eliza'nın elini tutuyor Agnes, "neler olduğuna bakabiliriz."

"Geçen hafta orada boğan otları görmüştüm. Belki—"

Agnes, "Onlar zehirlidir," diyerek sırtüstü yatıp Eliza'nın elini karnının tam üstüne götürüyor. "Bebeği hissetmek ister misin? Sabah erken saatlerde çok kıpırdanıyor. Kızım kahvaltısını istiyor herhalde."

"Kızın mı?" diyor Eliza, bu ani samimiyetten, kadının gepgergin, kalınlaşmış tenindeki sıcaklıktan, elini sımsıkı tutuşundan afallamış vaziyette.

"Bence kız olacak," diyor Agnes kısacık esneyerek.

Agnes parmaklarıyla Eliza'nın elini sıkıyor. Etine batmış bir kıymık ya da bir yaradaki iltihap çekilircesine garip bir his ama aynı zamanda içine bir şeyler akar gibi. Eliza elinden zorla bir şeyin mi alındığını yoksa ona bir şey mi verildiğini anlayamıyor. Elini hem çekmek istiyor hem de orada tutmak.

"Kardeşin," diyor Agnes usulca. "Senden küçük müydü?"

Eliza yakında yengesi olacak kadının pürüzsüz alnına, beyaz

şakaklarına ve siyah saçlarına bakıyor. Eliza'nın Anne'i düşündüğünü nereden anlamış olabilir ki?

"Evet," diyor Eliza. "İki yaş kadar."

"Öldüğünde kaç yaşındaydı peki?"

"Sekiz."

Agnes acıyla dilini şaklatıyor. "Kaybın için çok üzgünüm," diyor.

Eliza daha o yaşta bir başına kalan Anne'in, her neredeyse orada onsuz ne yaptığını düşünerek endişe ettiğini söylemiyor. Geceleri yattığında uzun zaman uyumayıp belki de dinliyordur, kendi sesi onu belki biraz olsun rahatlatır diye adını fısıldadığını da. Anne'in bir yerlerde zor durumda olduğunu ve onu duyamadığını, ona ulaşamadığını düşünmenin ona nasıl acı verdiğini de söylemiyor.

Eliza'nın elinin üstüne pat pat vuran Agnes hızla konuşuyor: "Öteki ablaları da yanında, unutma. Sen doğmadan önce ölen iki kız. Hepsi birbirine göz kulak oluyor. O senin endişe etmeni istemiyor. İstediği şey..." Agnes susup ya soğuktan ya da şoktan ya da her ikisi yüzünden titreyen Eliza'ya bakıyor. "Yani," diyor farklı, dikkatli bir ses tonuyla, "bence endişe etmeni istemezdi. İçinin rahat olmasını isterdi."

Bir an susuyorlar. Caddeden kuzeye doğru giden bir atın klik klak nal sesleri pencerenin önünden gelip geçiyor.

"Ölen öteki iki kızı," diye fısıldıyor Eliza, "nereden biliyorsun?"

Agnes bir an düşünür gibi oluyor. "Abin anlatmıştı," diyor Eliza'ya bakmadan.

"Onlardan birinin," diyor Eliza fısıldarcasına, "adı da Eliza'ymış. İlk çocuğun. Bunu biliyor muydun?"

Agnes başını sallayacak gibi olup omuz silkiyor.

"Gilbert bazen der ki..." deyip devam etmeden önce omzunun üstünden arkaya bir bakış atıyor Eliza, "...gecenin bir yarısında gelip yatağımın yanında durarak ismini benden geri isteyebilirmiş. Adını aldığım için bana çok öfkeli olmalıymış."

"Halt etmiş," diyor Agnes hemen. "Gilbert saçmalıyor. Sakın ona kulak asma. Ablan adını sen aldığın, sen taşıdığın için çok mutlu. Bunu hiç unutma. Gilbert'ın bunu bir kez daha söylediğini duyarsam, donuna ısırgan otu doldururum."

Eliza kahkahayı basıyor. "Haydi oradan."

"Tabii ki yaparım. Böylece insanları korkutmanın ne demek olduğunu anlar." Agnes, Eliza'nın elini bırakıp doğruluyor. "Haydi bakalım. Güne başlama vakti."

Eliza eline bakıyor. Teninde, Agnes'ın başparmağının tırnağını bastırdığı yerde bir iz, izin etrafında gül kırmızısı bir kızarıklık var. Öbür eliyle izi ovalarken, mumun üstüne tutulmuş gibi sıcacık olmasına şaşıyor.

Eliza eğreltiotu, melez çam ve yıldızpatılardan bir taç yapıyor. Tacı yapmak için yemek masasına oturuyor. Çalışırken en küçük kardeşi Edmond'a bakma görevi de ona verildiğinden, çocuğa biraz melez çam yaprağıyla yıldızpatıların taçyapraklarından veriyor. Edmond yere oturup bacaklarını uzatarak yaprakları ciddi bir iş yapar gibi teker teker ahşap bir çanağa attıktan sonra kaşıkla karıştırıyor. Eliza çocuğun yaprakları karıştırırken ağzından fısıldarcasına ardı ardına çıkardığı sözcükleri dinliyor: "yaprak" yerine "prak", "Eliza" yerine "ayz", "çorba" yerine "baa". Nasıl dinleyeceğinizi bilirseniz, sözcüklerin hepsini söylüyor.

Eliza –deri dikmeye daha alışkın, uzun ince– parmaklarıyla dalları taç şeklinde örüyor. Edmond ayağa kalkıyor. Tay tay pencereye kadar gidip döndükten sonra bu kez şömineye doğru giderken kendi kendini azarlıyor: "Na-na-na-na-na." Eliza gülümseyerek, "Hayır, Edmond, ateş yasak," diyor. Edmond anlaşıldığı için heyecanlanarak yüzünü sevinçle ona dönüyor. Ateş, sıcak, dokunma, yasak. Ateşe yaklaşmasına izin verilmediğini biliyor ama o capcanlı, hoplayıp sıçrayan renkler, yüzüne vuran sıcak, odunları dürtüp karmak ve küremek için yan yana dizilmiş alet edevat içini muazzam ve karşı konulmaz bir istekle dolduruyor.

Eliza annesinin evin arka tarafında, mutfakta, tencere tavayla bam güm sesler çıkardığını duyuyor. Annesinin cinleri tepesinde ve hizmetçiyi şimdiden ağlatmış durumda. Mary bütün öfkesini, gazabını yemeğe kusuyor. Et pişmek bilmiyor. Turtanın hamuru ufalanıp duruyor. Hamur bir türlü kabarmıyor. Tatlıların tadı saman gibi. Eliza mutfakta kasırgalar estiğini ve orada, kasırgadan uzakta, Edmond'la birlikte kalırsa daha güvende olacağını hissediyor.

Parmak uçlarıyla tık tık, dalların kesik uçlarını örgünün içine gizliyor; çalışırken yuvarlak tacı öteki elinin avcunda çeviriyor.

Yukarıdan erkeklerin patır kütür ayak sesleri geliyor. Bir homurtu, bir kahkaha fırtınası, Richard'ın serbest bırakılmak için ağlayıp sızlanışı, Gilbert'ın sahte yeminleri, bir çarpma sesi, döşeme tahtalarından gelen gıcırtı ve ardından boğuk bir "Ah!"

"Çocuklar!" diye bir kükreme duyuluyor atölyeden. "Kesin şunu! Yoksa nikâh var demem, yukarı gelip sizi gerçekten ağlatırım."

Üç erkek kardeş itişip kakışarak kapıda beliriyor. Eliza'nın en büyük abisi, damat, yerde kayarak gelip omuzlarından tutarak onu başının tepesinden öpüyor ve ansızın dönüp Edmond'ı havaya kaldırıyor. Edmond'ın bir elinde ahşap kaşığı, öbüründe bir avuç yaprak var hâlâ. En büyük abisi onu bir kez, sonra bir kez daha döndürüyor. Edmond kaşlarını kaldırıp gülerken, alnındaki saçlar havaya kalkıyor. Kaşığı yanlamasına ağzına sokmayı deniyor. Sonra tekrar yere bırakılıyor ve abilerinin üçü de çabucak kapıdan caddeye çıkıyor. Edmond kaşığını yere bırakıp bu ani terk edilişin nedenini anlayamadan mahzun mahzun arkalarından bakıyor.

Eliza gülüyor. "Geri gelecekler, Ed," diyor. "Uzun sürmez. Nikâh olur olmaz. Görürsün."

Agnes kapıda beliriyor. Saçları açılıp fırçalanmış. Kapkara bir su gibi omuzlarının üzerinden sırtına akıyor. Üstünde Eliza'nın hiç görmediği, önü çok hafif şişkin duran, açık ve pastel sarı bir elbise var.

"Hah," diyerek bir kez el çırpıyor Eliza. "Sarı renk yıldızpatıların ortalarıyla çok iyi gidecek." Elinde taçla, ayağa fırlıyor. Agnes tacı takabilmesi için öne doğru eğiliyor.

Gece her yer don tutmuş. Kiliseye giden yoldaki her bir yaprak, ot, ince dal buzla kaplanmış, kendinin buzdan bir kopyasını yapmış. Bastıkları yerler kaskatı, çıtır çıtır. Damatla erkekler en önde; grup halinde tezahürat yapıyor, bağırıp çağırıyor, yola bir girip bir çıkan arkadaşlarının çaldığı gaydanın titrek sesi eşliğinde şarkılar söylüyorlar. Bartholomew grubun en arkasında, başı önde, boyunun uzunluğuyla önündekilerin görülmesini engelliyor.

Gelin sağına soluna bakmadan, dümdüz yürüyor. Eliza, Eliza'nın kucağında taşıdığı Edmond, Mary, gelinin birkaç arkadaşı ve fırıncının karısı da yanında. Joan ve üç kızı yan tarafta, biraz uzaklarında. Joan en küçük oğlunu elinden tutmuş çekiştiriyor. Üç kız aynı hizada, dip dibe, kol kola, kendi aralarında gülüşüp fısıldaşarak yürüyor. Eliza onlara defalarca göz ucuyla baktıktan sonra başını çeviriyor.

Agnes bunu, Eliza'nın hüznünün onu bir sis gibi sardığını görüyor. Agnes her şeyi görüyor. Çalı çitlerdeki, uçları kahverengine dönmeye başlamış kuşburnuları; erişilemeyecek kadar yüksekteki, toplanmamış böğürtlenleri; yol kenarındaki bir meşenin dalları arasında gidip gelen bir ardıçkuşunu; en küçük oğlunu sırtında taşıyan üvey annesinin ağzından bembeyaz çıkan nefeslerini, eşarbının altından çıkan ve garip bir şekilde renksiz görünen tutam tutam saçı, kalçasının geniş salınımını. Agnes, Caterina'nın düz ve geniş kemikli burnunu, Joanie'nin düşük saç çizgisini, Margaret'in kalın boynuyla uzun kulakmemelerini annelerinden aldıklarını görüyor. Caterina'nın kendini mutlu edebilme becerisine ya da yeteneğine sahip olduğunu, Margaret'in onun kadar olmasa da bu konuda yine yetenekli olduğunu, Joanie'de bu yeteneğin hiç olmadığını görüyor. Bu kez Caterina'nın elini tutarak yürümeye başlamış olan en küçük oğlanda babasını görüyor: onun sarı saçlarını, kare denebilecek yüz şeklini, dudak kenarlarının yukarı kıvrıklığını. Bacak kasları altta hareket ettikçe, çoraplarına bağlı kurdelelerin bir gerilip bir gevşediğini hissediyor. Tacındaki dallarla çiçeklerin ve otların hareket ederek başına battığını, saplarıyla yapraklarındaki suyun hafif hafif dışarı sızdığını hissediyor. Kendi içinde de bitkilerle eşzamanlı, uyumlu bir hareket, bir akım, dalga ya da gelgit olduğunu, kanın ondan karnındaki çocuğa aktığını hissediyor. Bir hayatı bırakıyor; yeni bir hayata başlıyor. Artık her şey olabilir.

Sol tarafta bir yerlerde, öz annesini de hissediyor. Hayatı farklı bir yöne doğru gitmiş olsa, şu an yanında o olacaktı. Agnes evlenmek için kiliseye yürürken elini o tutacak, parmaklarını parmaklarına geçirecekti. Adımlarını onun ritmine uyduracaktı. Bu yolda yan yana, birlikte yürüyeceklerdi. Tacı yapan, Agnes'ın başına takan, saçlarını omuzlarına ve sırtına dökülecek şekilde fırçalayan

o olacaktı. Mavi kurdeleleri alıp çoraplarına bağlayacak, saçına yer yer kurdelelerle örgü yapacaktı. Hepsini o yapacaktı.

Ardından da tabii, hangi formda gelebiliyorsa o formda, mutlaka orada olduğu düşüncesi geliyor. Agnes başını çevirmek, onu ürkütüp kaçırmak istemiyor. Bedenlenmiş halde olmasa da, ruhuyla, enerjisiyle, bir şekilde orada olduğunu bilmek yetiyor ona. Seni görüyorum, diye düşünüyor. Burada olduğunu biliyorum.

Onun yerine dümdüz önüne, yolun ilerisine, babasının erkeklerle birlikte olacağı yere bakıyor ve müstakbel kocasını görüyor. Kaliteli yünden yapılmış şapkası, çevresindeki erkeklerden –kardeşlerinden, babasından, arkadaşlarından, Agnes'ın kardeşlerinden– daha bir canlı, zıpkın gibi yürüyüşü. Arkaya bak, diye düşünüyor Agnes yürürken, dönüp bana bak.

Evleneceği adamın aynen öyle yapıp başını çevirmesine, ona bakmak için saçlarını geriye atıp yüzünü ortaya çıkarmasına hiç şaşırmıyor. Müstakbel kocası yolda durup bir an gözlerine baktıktan sonra gülümsüyor. Bir elini havaya kaldırıp ötekini ona yaklaştırarak bir hareket yapıyor. Agnes başını sorar gibi yana yatırıyor. Delikanlı gülüşünü bozmadan aynı hareketi bir kez daha yapıyor. Agnes parmağına yüzük takar gibi yaptığını zannediyor; öyle bir şey. Derken kardeşlerinden biri, Agnes emin olamasa da galiba Gilbert, yandan fırlayarak abisinin üstüne çullanıyor, omuzlarından tutup itiyor. Abisi de aynı şekilde karşılık verip Gilbert'ı boyunduruğa alınca, kardeşi çığlığı basıyor.

Kilisenin kapısında bekleyen rahip donun bembeyaz yaptığı taşların önünde, cüppesiyle kara bir siluet. Erkeklerle oğlanlar kapıya doğru ilerlerken sessizleşiyor. Sabahın ayazında al al olmuş yüzlerle, tedirgin, sessizce, rahibin etrafını sarıyorlar. Agnes kilisenin kapısına giden yolda yürürken, rahip ona gülümseyerek bir nefes alıyor.

Gözlerini kapayarak konuşmaya başlıyor: "Şimdi üç kez bu adamla kadının evliliğine itirazı olan var mı diye soracağım." Herkese, çocuklara bile bir durgunluk çöküyor. Fakat Agnes da içinden kendi dileğini tutuyor: Buradaysan, diye düşünüyor, bana bir işaret gönder, burada olduğunu belli et, hemen, lütfen, seni bekliyorum, buradayım. "İçinizde bu insanların kutsal evlilik anlaşma-

sıyla birleşmesine bir engel, evlenmemeleri için bir neden olduğunu düşünen varsa, şimdi söylesin. Bu ilk soruşum."

Rahibin gözkapakları açılıyor ve gözleri sırayla herkesin yüzünde dolaşıyor. Thomas bir çobanpüskülüyle James'in boynunu dürtüyor; Bartholomew çocuğun ensesine derhal bir şamar patlatıyor. Richard ağırlığını bir sağ, bir sol ayağına vererek sıçrayıp dururken, mesaneyi boşaltmak zorundaymış gibi görünüyor. Caterina'yla Margaret çaktırmadan damadın erkek kardeşlerine bakarak çocuklara değer biçiyorlar. John başparmaklarını ceketinin gergin bağlarına geçirmiş, sırıtıyor. Mary donuk, adeta felçli gibi görünen yüzünü öne eğmiş, yere bakıyor.

Rahip yine bir nefes alıyor. Soruyu ikinci kez soruyor. Agnes üst üste iki kez nefes alınca, bebek bir gürültü, bir çığlık, kendi adının ilk kez seslenildiğini duymuşçasına kıpırdanıyor. Hemen bir işaret gönder, diye düşünüyor Agnes, sözcükleri zihninde büyük bir özenle ölçüp biçerek. Joan oğlunun ne dediğini anlamak için eğiliyor; parmağını dudağına götürerek çocuğu susturuyor. John ağırlığını öbür ayağına verip yanlışlıkla karısına çarpıyor. Elindeki eldivenleri düşüren Mary, kocasına ters ters bakmayı ihmal etmeden eğilerek yerden almak zorunda kalıyor.

Rahip ellerini herkesi kucaklayacakmış gibi açıp hepsine tek tek bakarak soruyu üçüncü kez soruyor. Daha sözünü bitirmeden, damat birkaç adım atıp sundurmanın altına girerek, Haydi yapalım şu işi artık, der gibi rahibin yanındaki yerini alıyor. Grupta gülüşmeler, bir rahatlama oluyor ve Agnes sol tarafında, göz ucuyla, saçı yüzüne düşer, uçan bir kuş geçer gibi ani bir hareket, bir renk patlaması görüyor. Tepelerindeki ağaçtan aşağı bir şey düşüyor. O şey önce Agnes'ın omzuna, elbisesinin sarı kumaşına, oradan göğsüne, karnındaki hafif şişkinliğin üzerine düşüyor. Agnes düşen şeyi ustaca bir hareketle yakalayıp avcunun içine hapsederek elini vücuduna bastırıyor. Altları gümüş rengine dönmüş daracık yaprakları hâlâ üstünde duran, ateş kırmızısı, bir salkım kuşüvezi.

Agnes salkımı bir an parmaklarının üstünde tutuyor. Derken kardeşi yanına geliyor. Agnes'ın avcundaki kuşüvezlerini inceliyor.

Başını kaldırıp tepelerindeki ağaca bakıyor. Abla kardeş göz göze geliyor. Sonra Agnes, Bartholomew'un elini tutuyor.

Bartholomew'un tutuşu güçlü, belki biraz fazla güçlü: Nasıl olağanüstü bir güce sahip olduğunu hâlâ fark edebilmiş, anlamış değil. Parmakları soğuk, teni pütür pütür ve sert. Agnes'ı kilisenin kapısına doğru yürütüyor. Damat onu almaya çoktan hazır, kolunu hevesle ona doğru uzatmış. Bartholomew durarak Agnes'ı da durduruyor. Damat elini uzatmış, yüzünde bir tebessümle bekliyor. Bartholomew eliyle Agnes'ın belinden tutarak ona doğru eğiliyor. Öteki elini uzatıp müstakbel damadı omzundan tutuyor. Agnes söylediklerini ona duyurmak istemediğini biliyor ama yine de duyuyor: Kulakları şahin kadar keskin. Bartholomew eğilip evleneceği adamın kulağına şunları fısıldıyor: "Ona çok iyi bak, Latinceci, iyi bakarsan, benden sana bir zarar gelmez."

Bartholomew doğrulduktan sonra yüzünü kalabalığa dönüp bütün dişlerini göstererek sırıtıyor; ablasının elini bırakıyor ve Agnes biraz solgun görünen damada doğru yürüyor.

Rahip yüzüğü kutsal suya batırıp bir dua mırıldanarak damada veriyor. Herkesin, en arkadakilerin bile duyabileceği kadar net bir sesle, *In nomine Patris*, diyerek yüzüğü Agnes'ın başparmağına takıp çıkarıyor; *in nomine Filii*, diyerek işaretparmağına, *in nomine Spiritus Sancti*, diyerek ortaparmağına takıp çıkarıyor. *Amin*, derken, damadın önceki gün kaçıp meyve bahçesine saklandıklarında, oradan geçen bir damarın dosdoğru kalbe gittiğini söylediği yüzükparmağına takıyor. Agnes teninde bir an soğukluk ve kutsal su yüzünden ıslaklık hissediyor ama sonra kalbinden pompalanan kan yüzüğü ısıtıyor, ısısını vücut ısısıyla eşitliyor.

Agnes üzerinde taşıdığı üç şeyin fazlasıyla farkında, kiliseye giriyor. Parmağındaki yüzük, avcunda tuttuğu kuşüvezi salkımı ve kocasının eli. Sıraların arasında birlikte ilerlerken, arkalarındaki bir yığın insan taş zeminde takır tukur ayak sesleri çıkararak sıralardaki yerlerini alıyor. Agnes ayini dinlemek üzere kocasının solunda, altarın önünde diz çöküyor. Başlarını birlikte öne eğiyorlar ve rahip onları iblislerden, şeytandan, dünyadaki bütün kötülüklerden ve istenmeyen şeylerden korumak için üzerlerini örtüyor.

gnes üst kattaki odada, içlerinde havada akınlar halinde süzülen toz zerreciklerinin görüldüğü, gitgide birbirine yaklaşan huzmelerin içinden hızla ilerliyor. Saman döşekte yatan kızının elbisesi hâlâ üstünde, ayakkabıları çıkarılıp yanına konmuş.

Nefes alıyor, diyor Agnes kızına yaklaşırken kendi kendine, çırpınan kalbine, güm güm atan nabzına, bu iyiye işaret, değil mi? Göğsü inip kalkıyor işte, bak, yanakları al al, elleri yanlarında, parmakları kıvrılmış. O kadar da kötü değil. Olamaz. O da burada, Hamnet da.

Agnes yatağın yanına kadar gidip çömelince, eteği etrafında kabarıyor.

"Judith?" diyerek elini kızın alnına, bileğine, sonra tekrar yanağına koyuyor.

Hamnet'ın da odada, hemen arkasında olduğunu bilen Agnes düşünürken başını öne eğiyor. Ateşi var, diyor kendi kendine, gayet sakin, soğukkanlı çıkan bir ses tonuyla. Sonra kendi sözünü düzeltiyor: Ateşi çok yüksek, teni terli ve ateş gibi. Solunumu sık ve sığ. Nabzı hafif, düzensiz ve çok hızlı.

"Ne zamandır bu halde?" Arkasına dönmeden, yüksek sesle konuşuyor.

"Okuldan döndüğümden beri," diyor Hamnet yüksek perdeden bir sesle. "Kediciklerle oynuyorduk ve Judith... babaannemin odunları kesmemizi söylediğini hatırladı, kesecektik ama elimizde kurdeleyle kediciklerle oynuyorduk. Odunlar öylece duruyordu ve ben—"

"Boş ver odunları şimdi," diyor Agnes kontrollü bir sesle. "Mühim değil. Judith'i anlat."

"Boğazının ağrıdığını söyledi ama biraz daha oynadık, sonra ben odunları keseceğimi söyledim, o da kendini çok yorgun hissettiğini söyledi ve buraya gelip yattı. Biraz odun kestim –hepsini değil– sonra da ona bakmak için yukarı çıktım ama hiç iyi görünmü-

yordu. Sonra seni aradım, babaannemi aradım, herkese baktım," derken Hamnet'ın sesi yükseliyor, "ama kimse yoktu. Sana seslene seslene her yere baktım, her yeri aradım. Sonra koşup doktora gittim ama o da evde değildi ve başka ne yapacağımı bilemedim. Bilemedim... bilemedim işte..."

Agnes doğrulup oğluna doğru uzanıyor. "Yok bir şey," diyerek kollarını uzatıyor. O dümdüz, sarı saçlarla kaplı başını omzuna bastırınca vücudunun nasıl titrediğini, nasıl titrek nefesler alıp verdiğini hissediyor. "İyi etmişsin, elinden geleni yapmışsın. Hiçbiri senin suçun—"

Kendini zorla ondan kurtaran Hamnet'ın yüzü ıpıslak ve acı içinde. Çocuk, "*Sen* neredeydin?" diye bağırırken korkusu öfkeye dönüşüyor, sesi titriyor, son zamanlarda yapmaya başladığı gibi ilk sözcüğü vurgulayarak, ikinci sözcükte yine yükseliyor. "Bakmadığım yer kalmadı!"

Agnes gözlerini kaçırmadan ona baktıktan sonra yine Judith'e dönüyor. "Hewlands'a gitmiştim. Bartholomew arıların bahçeye akın ettiğini haber verdi. Zannettiğimden daha uzun sürdü. Üzgünüm," diyor. "Burada olmadığım için çok üzgünüm." Yine oğluna doğru uzanıyor ama Hamnet ondan kaçarak yatağa doğru gidiyor.

Kızın yanında, birlikte diz çöküyorlar. Agnes kızının elini tutuyor.

"O da... yakalandı," diyor Hamnet boğuk bir fısıltıyla. "Değil mi?"

Agnes ona bakmıyor. Hamnet'ın öyle hızlı çalışan, karşısındakinin zihnine öylesine kolayca uyum sağlayabilen bir zihni var ki Agnes ne düşünürse düşünsün, oğlunun kâğıda yazılmış gibi okuyabileceğini biliyor. Bu yüzden başını öne eğip düşüncelerini kendine saklamak zorunda. Renkleri değişmiş mi, sinsice ilerleyen bir grilik ya da siyahlık var mı diye, kızının parmak uçlarını birer birer kontrol ediyor. Bir şey yok. Bütün parmak uçları pespembe, tırnakları beyaz, hepsinin dibinde bir yarım ayın tepesi var. Ayağını, ayak parmaklarını, ayak bileklerindeki kırılgan ve yuvarlak kemikleri de inceliyor.

"O da... vebaya yakalandı," diye fısıldıyor Hamnet. "Değil mi? Anne? Değil mi? Sen de öyle düşünüyorsun, değil mi?"

Agnes, Judith'in bileklerini tutuyor; nabzı pır pır, düzensiz, hızla yükselip alçalıyor, duracak gibi olup sonra dörtnala gitmeye başlıyor. Agnes'ın gözü Judith'in boynundaki yumruya takılıyor. Yeni bırakılmış bir tavuk yumurtası kadar. Elini uzatıp parmağının ucuyla hafifçe dokunuyor. Yumru ıslak ve sulu, bataklık çamuru gibi. Judith'in iç gömleğinin bağını çözüp boynunu gevşetiyor. Koltukaltlarında oluşmuş, bazıları küçük, bazıları iri ve korkunç, soğan gibi görünen, tenini geren başka yumurtalar da var.

Bunları daha önce de görmüş; şehirde hatta vilayette, hayatının bir döneminde vücudunda bu yumrulardan çıkmamış çok az insan var. Çoğu insanın en korktuğu, kendi vücudunda ve sevdiklerinde asla çıkmamasını dilediği şeyler bunlar. Korkularda öyle güçlü bir yerleri var ki onları gerçekten gördüğüne, hayal gücünün yarattığı birer sanrı ya da yanılsama olmadıklarına inanamıyor.

Gözünün önündeler işte. Kızının tenini gererek beliren yuvarlacık yumrular.

Agnes ikiye bölünür gibi oluyor. Bir yanı hıyarcıklara bakarak nefesini tutuyor. Öbür yanı o nefes sesini duyuyor, gözlemliyor, kaydediyor: nefes sesi, pekâlâ. Birinci Agnes'ın gözleri yaşlarla doluyor, kalbi kendini kemiklerden yapılmış kafesinin duvarlarına savurup duran bir hayvan misali güm güm atıyor. Diğer Agnes belirtileri sayıyor: hıyarcıklar, ateş, derin uyku. Birinci Agnes kızının alnını, yanaklarını, şakağında saçların çıktığı çizgiyi öpüyor; öteki düşünüyor: ufalanmış ekmek, fırınlanmış soğan, kaynatılmış süt ve kuyrukyağından lapa; kuşburnu, dövülmüş sedefotu, karakafes otu ve yabani hanımelinden şurup.

Ayağa kalkıyor, odadan çıkıp aşağı iniyor. Hareketlerinde garip şekilde tanıdık gelen, hatırlayacak gibi olduğu bir şeyler var. Öteden beri korktuğu şey oldu işte. Evinde. Onu en korkutan an, uykusuz geçen karanlık gecelerde, boş kaldığı zamanlarda, yalnızken hep düşündüğü, enine boyuna düşündüğü, zihninde evirip çevirdiği, tekrar tekrar provasını yaptığı an. Salgın evine kadar geldi. Çocuğunun boynuna damgasını vurdu.

Hamnet'a gidip babaannesiyle ablasını bulmasını söyleyen kendi sesini duyuyor, evet, dönmüşler, mutfaktalar, git ve buraya

gelmelerini söyle, hemen, evet, haydi, durma. Derken raflı dolaplarının önüne gidip tıpalı kavanozları bulmak için ellerini uzatıyor. Sedefotu ve tarçın, ateşi düşürmeye yarar, tarla sarmaşığı kökü ve kekik de var.

Gözlerini alt raflara indiriyor. Ravent? Kurutulmuş sapları bir an elinde tutuyor. Evet, ravent, mideyi temizler, virüsü vücuttan atar.

Bunu düşünür düşünmez, kısacık, köpek ciyaklaması gibi bir ses çıkardığını fark ediyor. Başını sıvalı duvara yaslıyor. Kızım, diye düşünüyor. Yumrular, diye düşünüyor. Olamaz, geçit vermeyeceğim, buna müsaade etmeyeceğim, diye düşünüyor.

Havanının tokmağını alıp küt diye havanın içine atarak tozları, yaprakları ve kökleri masaya yayıyor.

Hamnet dışarı çıkıp bahçe yolundan arka bahçeye, oradan mutfağa girerek babaannesinin fıçıdaki soğanları didiklediğini, hizmetçinin Mary'nin içine bir şeyler atmasını bekleyerek önlüğünü açmış yanında durduğunu görüyor. Mangaldaki ateş gürül gürül yanarak çıtırdıyor, alevler oltadaki yeme uzanır gibi yükselerek birkaç tencerenin altını yalıyor. Susanna tereyağı yayığının yanında, isteksiz eliyle yayığın kulpunu tutmuş.

Hamnet'ı ilk o görüyor. Hamnet ona bakıyor; o da ağzı hafif aralık kalmış vaziyette kardeşinin haline. Bir şey diyecek, bir konuda ona sitem edecekmiş gibi alnını kırıştırıyor. Ardından başını, hizmetçiye soğanları soyup küçük küçük doğramasını söyleyen babaannesine çeviriyor. İçeride Hamnet'a dayanılmaz gelen bir sıcak var; cehennemin kapılarından püsküren dumanlar gibi, üzerine doğru soluduğunu hissediyor sıcağın. Adeta kapıya bariyer kuran, mutfağı bütünüyle dolduran, somut şiddetiyle duvarlara basınç yapan bir şey. Hamnet kadınların buna nasıl tahammül ettiğini anlayamıyor. Kaşının üstünden geçirdiği elinin konturları parıldar gibi oluyor ve Hamnet bir an için karanlıkta yanan, ışıl ışıl görünen alevleriyle desenler çizen binlerce mum, yolcuları bataklıklara davet edenlere benzeyen binlerce ışık, gulyabani mumu görüyor ya da görür gibi oluyor. Gözlerini kırpıştırınca hepsi kayboluyor; karşısında az önceki manzara var. Babaannesi, hizmetçi, soğanlar, ablası, başı kesilmiş ve gayet ölü göründüğü halde pullu bacaklarını

sanki ayakları çamur olmasın diye titizlenerek yukarı çekmiş masada duran başsız bir sülün.

"Babaanne?" diyor Susanna kararsızca, gözlerini kardeşinden ayırmadan. Bilhassa sabahın erken saatlerinde, uyandıktan sonra, Susanna sonradan bu anı tekrar tekrar yaşayacak. Kardeşinin orada, kapıda öylece duruşunu. Hamnet'ın yüzünün bembeyaz, sarsılmış, her zamankinden farklı göründüğünü, kaşının altındaki yarığı hatırlayacak. Bunu babaannesine de söylemiş olsa bir şey fark eder miydi acaba? Annesinin ya da babaannesinin dikkatini buna çekmiş olsa? Bir şey değişir miydi? Bunu asla bilemeyecek çünkü o an tek söylediği bu: "Babaanne?"

Mary hizmetçiye şunları söylemekle meşgul: "Ayrıca bu sefer sakın yakayım deme, kenarlardan birazcık bile yanmasınlar; kızarmaya başladıkları anda tencereyi ateşten alacaksın, duydun mu beni?" Derken önce Susanna'ya, ardından onun bakışlarını takip ederek kapıya, Hamnet'a bakıyor.

Mary elini kalbine götürerek yerinden sıçrıyor. "Oh," diyor. "Korkuttun beni! Ne yapıyorsun sen, çocuk? Orada öyle hayalet gibi durmasana."

Sonraki günler ve haftalar boyunca, Mary kendi kendine bunları asla demediğini söyleyecek. Mümkün değil. Hamnet'a "hayalet" demiş, görünümünde korkutucu, garip bir şeyler olduğunu söylemiş olamaz. Hamnet gayet iyi görünüyordu. Mary böyle bir şeyi asla söylemedi.

Agnes masaya saçılmış taçyapraklarla kökleri, titreyen elleriyle havanın içine süpürüp bileğini döndüre döndüre dövmeye başladığında, eklemleri bembeyaz, tırnakları ahşap tokmağa geçiyor. Kurutulmuş bir sap ravent, sedefotu ve tarçın hep birlikte toz haline geliyor, tatlı, keskin ve acı tatları birbirine karışıyor.

Havanda döverken, bir yandan da içinden bu karışımın kurtardığı insanları sayıyor. Değirmencinin çıldırmış gibi üstünü başını yırtan karısı var. Bu karışımdan iki doz içtikten sonra, hemen ertesi gün yatağında kuzu kuzu oturup çorbasını yudumlamış. Snitterfield'daki toprak sahibinin yeğeni var: Toprak sahibinin gönderdiği adam Agnes'ı gecenin bir yarısında oraya götürmüş. Çocuk

bu karışımla ve bir lapanın da yardımıyla iyileşmiş. Copton'daki demirci, Bishopton'daki yün eğirici. Hepsi de iyileşmiş, değil mi? Olmayacak şey değil.

Agnes işine öyle yoğunlaşmış durumda ki dirseğine dokunulunca yerinden sıçrıyor. Tokmak parmaklarının arasından masaya düşüyor. Kayınvalidesi Mary, mutfağın sıcağından yüzü kızarmış, kollarını sıyırmış, alnını kırıştırarak kaşlarını bitiştirmiş vaziyette yanında duruyor.

"Doğru mu?" diyor Mary.

Agnes bir nefes alıyor ve dilinde tarçının kasvetli aroması, dövülmüş raventin asitli tadıyla, konuştuğu anda ağlayacağını hissederek başını sallıyor.

"Vücudunda hıyarcıklar mı var? Ateşi mi çıkmış? Doğru mu?"

Agnes yine, yalnızca bir kez başını sallıyor. Mary'nin yüzü gergin, gözleri alev alev. Gören öfkeli olduğunu sanır ama Agnes öyle olmadığını biliyor. İki kadın göz göze geliyor ve Agnes, kayınvalidesinin sekiz yaşında, her yeri yumrularla kaplı ve ateşler içinde, kararıp leş gibi kokan parmakları ellerinden kopa kopa vebadan ölen kızı Anne'i düşündüğünü anlıyor. Bu olayı Eliza anlattığı için biliyor ama o anlatmasa da bildiği bir şey zaten. Agnes başını çevirmiyor, gözlerini Mary'nin gözlerinden ayırmıyor ama küçük Anne'in odada, kapının üzerinde bir yerde, kefeni omzundan aşağı sarkmış, saçı açık vaziyette, iltihaplı parmaklarını oynatamadan, boynundaki yumrular yüzünden nefes alamadan, onlarla birlikte olduğunu biliyor. Agnes aklından, Anne, burada olduğunu biliyoruz, unutulmadın, cümlesinin gelip geçmesine izin veriyor. Kendi dünyalarıyla onun dünyası arasındaki perde, Agnes için öylesine ipince ki. Agnes bu dünyaların arasındaki perdeyi ancak hayal meyal ayırt edebiliyor, onun için iki dünya dip dibe, istediği anda birinden ötekine geçebildiği yerler. Ama Judith'in oraya geçmesine izin vermeyecek.

Mary bir dizi sözcüğü mırıldanarak dua eder, yakarır gibi sıraladıktan sonra Agnes'ı kendine çekiyor. Parmaklarıyla Agnes'ın dirseğini sıkıp kolunu sımsıkı omzuna bastırırken, onu zapt etmek ister gibi. Agnes'ın yüzü Mary'nin başlığına gömülüyor; Agnes başlıktaki

sabun kokusunu, kül ve donyağından, uzun ince lavanta çiçeklerinden kendi yaptığı sabunun kokusunu alıyor; alttan kumaşa sürtünen saçların çıkardığı sesi duyuyor. Kendini ona bırakıp gözlerini kaparken, Susanna'yla Hamnet'ın arka kapıdan girdiğini görüyor.

Sonra Mary onu bırakıp dönüyor ve paylaştıkları bu an geçip gidiyor, bitiyor. Mary bu kez işe koyulup önlüğünü şöyle bir silkeliyor, havanın içindekilere bakıyor, şömineye gidip ateş yakacağını söylüyor, Hamnet'a, git bir koşu odun getir oğlum, diyor, burada büyük bir ateş yakacağız çünkü ateşi düşürmenin en tesirli yolu alev alev yanan bir ateştir. Şöminenin önünde yer açmaya başlayınca, Agnes saman döşeği oraya taşıyacağını anlıyor; temiz çarşaf ve battaniye getirecek, yatağı oraya, ateşin yanına çekecek ki Judith yanan ateşin yanında yatabilsin.

Agnes'la Mary'nin arasındaki bütün ayrılıklar –ki bu kadar iç içe yaşarken, yapılacak bir sürü iş, bir sürü çocuk, bir sürü boğaz varken, ikisi de yemekleri pişirmek ve giysileri yıkayıp onarmak, erkeklere göz kulak olup onları pohpohlamak, yatıştırıp yol göstermek zorundayken, tabii ki aralarında çok fazla görüş ayrılığı oluyor– bir işbölümünün içinde kaybolup gidiyor. Normalde iğneli sözlerle dırdır edip birbirlerini sinir edebilirler; fazla tuzlu, taneli ya da baharatlı olduğu için diğerinin pişirdiği bir yemeği götürüp domuzlara verebilirler; birbirlerinin örgüsüne, dikişine, nakışına dudak bükerek bakabilirler. Ama böyle zamanlarda da, bir kişinin iki eli gibi iş görebilirler.

İşte. Agnes bir tencereye su doldurup karışımı içine serpiştiriyor. Mary körüğü kontrol ediyor, Hamnet'tan odunları alıyor, Susanna'ya öbür evdeki sandıktan çarşafları getirmesini söylüyor. Ardından mumları yakıyor ve alevler parlayarak uzuyor, odanın karanlık köşelerine kavisli ışıklar vuruyor. Agnes tencereyi Mary'ye veriyor, o da suyu ısıtmak için ateşin üstüne tutuyor. Sonra konuşmaya bile gerek kalmadan merdivenden birlikte çıkarlarken, Agnes kayınvalidesinin Judith'i güler yüzle selamlayacağından, duygularını ona belli etmeden cesaret verici şeyler söyleyeceğinden adı gibi emin. Kızıyla birlikte ilgilenecek, döşeği aşağı indirecek, ilacını verecekler. Bu işi birlikte halledecekler.

Agnes'ın evlendiği gün, saat gece yarısını geçmiş, hatta şafak sökmek üzere olabilir. Verdiği her nefesi görünür kılan, sarındığı battaniyede damlacıklar halinde yoğunlaşmasını sağlayan bir soğuk var.

Pencerelerden gördüğü Henley Caddesi zifiri karanlığa gömülmüş. Dışarıda kimsecikler yok. Evin arka tarafından, ara ara, gecenin içinde titrek çığlıklarını atan bir baykuşun sesi geliyor.

Kimileri, diye düşünüyor Agnes, battaniyeye sarınmış, pencerenin önünde dururken, bunu kötüye yorup baykuş çığlığını ölüm habercisi gibi görebilir. Ama Agnes baykuşlardan korkmuyor. Onları da, kadifeçiçeklerinin ortasına benzeyen gözlerini de, üst üste binen benekli tüylerini de, esrarengiz yüz ifadelerini de seviyor. Ona sorarsanız, bu yaratıklar yarı doğaüstü varlık, yarı kuş, çifte bir varoluş içindeler.

Agnes gerdek yatağından kalkmış yeni evinin odalarında geziniyor. Çünkü uyku bir türlü gelip onu kanatlarının altına almıyor. Çünkü kafasının içinde kendine yer açmak için itişip kakışan bir sürü, çok fazla düşünce var. Çünkü zihninde bir yere oturtması gereken, o gün yaşanmış olan çok fazla şey var. Bir de ilk kez hem üst katta hem de yatakta uyumak zorunda kalmış.

Bu yüzden evin içinde geziniyor, zaman zaman bir şeylere dokunuyor: bir sandalyenin sırtına, boş bir rafa, şöminenin önündeki alet edevata, merdiven tırabzanına. Evin ön tarafına, sonra arkaya, sonra tekrar ön tarafa geçiyor; merdiveni inip çıkıyor. Elini kocasının annesiyle babasının evlilik hediyesi olarak verdiği yatağı çevreleyen perdeden geçiriyor. Perdeyi aralayıp bir uyku okyanusuna dalmış, yatağın ortasına yayılıp dalgaların üzerinde süzülür gibi kollarını açmış yatan adamı, kocasını inceliyor. Üzerinde üçgen şeklinde küçük bir tavan arası olan tavana bakıyor.

Artık onun olan bu ev, aile evinin yanına yapılmış. İki katlı: Alt katta şömineyle ahşap kanepe, masa ve sofra takımı, yukarıda yatak var. John burayı bir şeyler için depo olarak kullanıyormuş; ne

olduğundan hiç söz edilmemiş ama Agnes yukarı ilk çıktıklarında havayı koklayarak kırkılmış, sarılıp yıllarca orada bırakılmış yün balyalarının bariz kokusunu almış. Orada eskiden her ne varsa alınıp başka yere götürülmüş.

Agnes bu durumun kardeşiyle bir ilgisi olduğunu, belki de evlilik için koştuğu şartlardan birinin de bu olduğunu seziyor. Eşikten ilk geçişlerinde, Bartholomew da oradaymış. Daracık odalara bakmış, merdiveni inip çıkmış, duvardan duvara yürümüş ve kapıda durup bekleyen John'a bir baş işaretiyle olurunu vermiş.

John'un anahtarı oğluna vermesi için, Bartholomew'un ikinci kez başını sallaması gerekmiş. Agnes'a ilginç gelen, garip bir an yaşanmış. Babanın anahtarı yavaşça, ağır ağır oğluna uzatışını izlemiş Agnes. Baba anahtarı vermekte ne kadar isteksizse, oğlu da almaya o kadar –belki de daha fazla– gönülsüzmüş. Parmakları kayıtsız, gevşekmiş; babasının elindeki anahtarı ne olduğundan emin değilmiş gibi inceleyerek duraksamış. Sonra anahtarı bir tek işaretparmağını ve başparmağını kullanarak alıp zararlı bir şey olup olmadığını anlamaya çalışır gibi kol mesafesinde tutmuş.

John durumu kurtarmak ister gibi ocak ve aşla, mutlulukla, kadınlarla ilgili bir laf edip uzanarak oğlunun sırtına bir şaplak atmış. Tatlı, erkeksi, babacan bir hareketmiş bu ama Agnes sonradan, rahatsız edici bir yanı da yok muydu aslında, diye düşünecek. Yapmacık bir yanı? John şaplağı sanki kasten, biraz fazla hızlı atmış. Oğlu böyle bir şeyi hiç beklemediği için dengesini yitirip yana doğru sendelemiş. Sonra bir boksör ya da eskrimci gibi çabucak, belki biraz fazla çabuk toparlanarak parmak uçlarında yükselmiş. İkisi bir an için anahtarı falan unutup yumruklaşacak gibi görünmüş.

Agnes'la Bartholomew bunu odanın iki ucundan izlemiş. John'un oğlu başını çevirip anahtarı belindeki keseye koymak yerine metalik, tok bir sesle masanın üstüne bırakınca, Agnes'la Bartholomew göz göze gelmiş. Tek kaşını hafifçe havaya kaldırmasının dışında, kardeşinin yüzü ifadesizmiş. Fakat Agnes'a çok şey anlatıyormuş. Nasıl bir ailenin içine düştüğünü, dediğini biliyormuş kardeşinin, şimdi gördün mü? Ayrı ev konusunda neden ısrarcı olduğumu, diyormuş kardeşinin o kaş hareketi, şimdi anladın mı?

Agnes pencereye doğru uzanıp nefesiyle camları buğuluyor. Bu ev, bu odalar ona adının baş harfini, babasının ucu sivriltilmiş bir sopayla toprağa kazıyarak öğrettiği harfi hatırlatıyor: "A". Bu olayı, annesi ve babasıyla birlikte yerde, annesinin bacakları arasında oturuşunu, başını dizinin kaslı yerine dayayışını öyle net hatırlıyor ki, elini uzatsa annesinin ayaklarına dokunacak sanki. Babasının, "İşte, Agnes, bak," diyerek toprağa o harfi çizen sopasının hareketlerini görebilmek için öne eğilen annesinin saçlarının kendi omuzlarına dökülüşünü hisseder gibi oluyor. Harf, mutfaktaki ateşte yakılarak sertleştirilmiş sopanın simsiyah ucunun altında beliriyor: "A". Onun harfi, sonsuza kadar.

İşte bu evin şekli de o harf gibi, iki hat tepede birleşiyor ve ortada bir kat var. Agnes baykuşu değil, kayınvalidesinin ona acıyla uzun uzun bakışını, kocasının gençliğini, evin daracık oluşunu, bomboş ve durağan bir yer hissi verişini, kayınbabasının attığı sert şaplağı, bunların hiçbirini değil, bunu –toprağa kazınan harfi, annesinin güçlü ayaklarının, omzuna düşen saçlarının anısını– işaret olarak alıyor.

Tam bir bohçayı açmış, içindekileri çıkararak yere dizerken yataktan gelen sesle irkiliyor.

"Neredesin?" Kocasının zaten kalın olan sesi uykudan, sesini boğan perdeler yüzünden daha da kalınlaşmış gibi.

"Buradayım," diyor Agnes yere çömelmiş vaziyette, bir para kesesini, kitabı, tacını elinde tutarak; taç artık solarak dağılmaya başlamış ama ipe bağlayıp çiçekleri kurutursa olduğu gibi saklayabilecek.

"Buraya gel."

Agnes ayağa kalkıyor ve elindekileri bırakmadan yatağa gidip perdeyi açarak kocasına bakıyor. "Uyanmışsın," diyor.

"Sen de çok uzaklardasın," diyor kocası, gözlerini kısıp ona bakarak. "Neden burada değil de ta oradasın?" Yanındaki boş yeri gösteriyor.

"Uyuyamıyorum."

"Niye ki?"

"Ev A şeklinde."

Cevap gelmeyince, Agnes onu duymadığını zannediyor. "Hıı?" diyerek tek dirseğinin üstünde doğruluyor kocası.

Agnes bir kez daha, "A şeklinde," diyerek tuttuğu her şeyi tek eline geçirip harfi odadaki soğuk havaya çiziyor. "Bu A harfi, değil mi?"

Kocası ciddi bir tavırla başını sallıyor. "Evet. Ama bunun evle ne alakası var?"

Agnes kocasının durumu anlayamadığına inanamıyor. "İki hat tepede birleşiyor ve ortada bir kat var. Burada uyuyabileceğimi hiç zannetmiyorum."

"Nerede?"

"Burada." Agnes etrafı gösteriyor. "Bu odada."

"Nedenmiş o?"

"Çünkü bu oda havada, A'nın ortasındaki çizgi gibi. Altında toprak yok. Olduğu gibi boşluk var."

Kocası yüzünde beliren bir gülücükle, dikkatli gözlerle onu inceledikten sonra kendini yeniden yatağa bırakıyor. "Biliyor musun," diyor yatağın tepesindeki tülle konuşur gibi, "sana âşık olmamın en büyük nedeni bu."

"Havada uyuyamayışım mı?"

"Hayır. Dünyayı herkesten farklı görmen." Kocası kollarını uzatıyor. "Haydi yatağa gel. Yeter artık. Zaten bir süre hiç uyumayacağız bence."

"Öyle mi?"

"Evet, öyle."

Kocası ayağa kalkıyor, Agnes'ı kucaklayıp özenle yatağa yatırıyor. "Bu A'nın içinde," diyor o da yanına yatarak, "Agnes'ım benim olacak. Tekrar tekrar ve defalarca benim olacak."

Vurgulamak için, söylediği her sözcükte onu öperken, Agnes kahkahalarla gülüyor ve saçları ikisinin de üzerine, aralarına düşerek kocasının dudaklarına, sakalına, parmaklarına takılıyor.

"Bir süreliğine," diyor kocası, "bu yatakta hiç kimse uyumayacak. Bu şeyleri ne demeye elinde tutuyorsun ki? Nedir bunlar? Şu an hiçbirine ihtiyacımız yok bence."

Hepsini –Agnes'ın eldivenlerini, tacını, para kesesini– teker

teker elinden alıp yere koymaya başlıyor. Elinden İncil'i de aldıktan sonra bir kitap daha alıyor ama yere koymadan önce duraksayarak kitaba şöyle bir bakıyor.

"Bu nedir?" diye soruyor arkasını çevirerek.

"Bir komşumuz öldükten sonra benim olmasını istedi," diyor Agnes, parmak ucuyla kitabın ilk sayfasına dokunarak. "Bizim için yün eğirirdi ve yünleri ona ben götürür, işi bitince de gidip alırdım. Bana karşı hep çok iyiydi ve vasiyetinde kitabın bana kalmasını istediğini yazmıştı. Önceden de kocasınınmış, adam eczacıydı. Çocukken bahçe işlerinde ona yardım ederdim. Bir seferinde..." diyerek biraz susuyor, "...annemle birlikte bu kitaptan çok faydalandıklarını söylemişti."

Kocası ona sarılan kolunu çekip kitabı iki eliyle tutarak sayfalarını çeviriyor. "Küçüklüğünden beri sende mi yani?" diyerek dip dibe basılmış sözcükleri tarıyor. "Latinceymiş," diyerek alnını kırıştırıyor. "Bitkilerle ilgili. Kullanım alanları. Bitkileri nasıl tanıyacağın. Bazı hastalık ve rahatsızlıkları nasıl iyileştirdikleri falan."

Agnes kocasının omzu üzerinden bakıyor. Gözyaşı şeklinde taçyaprakları, iç içe geçmiş uzun ve koyu renk kökleri olan bir bitkiye, meyve dolu kalın bir dalın resmine bakıyor. "Biliyorum," diyor. "Bu kitaba çok baktım ama okuyamıyorum tabii. Sen bana okur musun?" diye soruyor.

Kocası aslında ne yapmak istediğini hatırlamış gibi görünüyor. Kitabı bırakıyor; gözleri karısının üstünde geziniyor. "Okurum tabii," diyor, Agnes'ın iç gömleğinin bağlarını çözmeye başlayarak. "Ama şimdi değil."

Bu dönemde, bir ay içinde köyden şehre, çiftlikten şehir evine, üvey anneden kayınvalideye, bir aileden başka bir aileye geçmiş olması, Agnes'a çok tuhaf geliyor.

Bu evin diğer evden çok farklı bir rutini olduğunu öğreniyor. Henley Caddesi'ndeki evin, birkaç nesil birlikte hayvanlara ve toprağa bakılan evden apayrı bir yapısı var: Anneyle baba, oğullar, kızlar, ardından domuzlar ve domuz ağılı, kümesteki tavuklar, sonra çırak ve ondan sonra da, en altta, hizmetçiler var. Agnes yeni gelin

olarak kendi konumunun belirsiz, çırakla tavukların arasında bir yerde olduğunu zannediyor.

Gelip giden insanları izliyor. Bu dönem boyunca bilgi topluyor; sırları, gündelik rutinleri, insanların karakterlerini ve aralarındaki etkileşimleri öğreniyor. Gözleri duvardaki, hiçbir şeyi kaçırmayan bir tablo gibi. Kendine ait küçük, daracık bir evi var ama arka kapıdan dosdoğru ortak bahçeye çıkabiliyor: Kocasıyla birlikte mutfağın bahçesini, evden ayrı bir yapı olan mutfağı, domuz ağılını, tavukları, çamaşırhaneyi, birahaneyi kullanabiliyorlar. Yani hem evine çekilip yalnız kalabiliyor hem de ötekilerle birlikte zaman geçirebiliyor. Agnes hem gözlemci hem de katılımcı.

Hizmetçiler erkenden, Agnes'ın kalktığı saatte kalkıyorlar: Şehirdeki insanlar yatakta köydekilerden çok daha uzun kalıyor ve Agnes güne şafak sökmeden başlamaya alışkın. Bu kızlar odunları getirip salon ve mutfaktaki ateşleri yakıyor. Kümesin kapılarını açıp tavuklara yem ve tahıl atıyor. Artık yemekleri domuz ağılına taşıyor. Birahaneden bira getiriyor. Geceden mutfaktaki kavanozda mayalanmaya bırakılmış hamuru alıp güzelce yoğuruyor, ısınan fırının yanına bırakıyor. Aile üyeleri kendi odalarından en az bir saat sonra çıkıyor.

Burada, şehirde, onarılması gereken çitler yok; botlardaki çamuru temizlemeye gerek kalmıyor. Giysilerin üzerine yol yol toprak, kıl, hayvan pisliği bulaşmıyor. Erkekler öğle vakti kurt gibi acıkmış, iliklerine kadar donmuş vaziyette eve gelmiyor. Ocağın yanında ısıtılacak kuzular, gaz sancısı çeken, bağırsak paraziti olan ya da ayakları iltihaplanan hayvanlar yok. Sabahın köründe beslenecek hayvanlar, hatta kerkenezi bile yok: Agnes'ın kuşu nikâhı kıyan rahibe gitmiş. Adamcağız istediği zaman gelip görebileceğini söylemiş. Çitlerden kaçmaya çalışan koyunlar yok. Saz dama konup bacadan aşağı seslenen kuzgunlar, güvercinler, çulluklar da yok.

Bunların yerine gün boyu gelip geçen at arabaları ve faytonlar, kalabalıklar ve gruplar, caddede bağrışan insanlar var. Gidip gelen gönderiler var. Arkada eldiven atölyesine ait, ormanda yaşayan hayvanların yüzülmüş derilerinin işkence gören günahkârlar gibi gerilmiş halde durduğu bir depo var. Ayakkabılarıyla taş zeminde

tak tuk sesler çıkaran, asık suratlarıyla salona girip çıkan hizmetçiler var. Agnes'ı bir yere koymaya çalışır gibi tepeden tırnağa süzüyor, koyacak yer bulamıyorlar. Olur da yollarına çıkarsa, belli belirsiz iç çekiyorlar ama Mary'yi gördüklerinde dimdik duruyor, başlıklarını düzeltiyor ve, Evet hanımım, hayır hanımım, bilmiyorum hanımım, diyorlar.

Hayvanlar ve ekinler köydeki insanların o kadar çok vaktini alıyor ki birbirlerine misafirliğe gidecek halleri kalmıyor ama bu eve günün her saatinde ilgi ve hizmet bekleyen insanlar gelebiliyor: Mary'nin akrabaları, John'un iş ortakları. Akrabalar salona alınıyor; ötekiler önce atölyeye buyur ediliyor ve hangi odaya geçeceklerine, John sonradan karar veriyor. Mary bir yere misafirliğe gitmemişse çoğu zaman evde, hizmetçilerle çırağa göz kulak oluyor ya da oturup gergef işliyor. John çoğu zaman ortadan kayboluyor. Oğlanlar okula gidiyor. Agnes'ın kocası bazen evde, bazen dışarıda: Ders veriyor, geceleri meyhaneye gidiyor, zaman zaman babasının ayak işlerini yapıyor. Geriye kalan zamanlarda, her fırsatta evlerinin üst katına çıkıp bir şeyler okuyor ya da pencereden dışarı bakıyor.

Atölyenin penceresine eldivenleri incelemek, bir şeyler sormak için günün her saatinde müşteriler geliyor; John'un bazen içeri aldığı bu müşteriler bütün atölyeyi geziyor, kimileri bir çift özel eldiven ısmarlıyor.

Agnes üç-dört gün boyunca bunları izliyor. Beşinci gün hizmetçilerden önce kalkıp arka kapıdan ortak bahçeye çıkıyor. Hizmetçiler geldiklerinde, mutfaktaki fırını çoktan yakıp hamuru bezelere ayırdığını, mutfak bahçesinde yetiştirilip öğütülmüş otlardan bir avuç alıp hamura kattığını görüyorlar. Kaygıyla bakışıyorlar.

Kahvaltı sofrasına oturan aile üyeleri her zamankinden daha yumuşak, daha yassı görünen, üstleri parlak bir tabakayla kaplı, küçük ve yuvarlak ekmeklerden alıyor. Tereyağları tabaklara kalın ve tırtıklı halkalar şeklinde konmuş. Bölünen ekmeklerden sıcacık bir kekik ya da mercanköşk kokusu yayılıyor. John'un aklına kuşağında her daim bir demet ot taşıyan bir kadını, büyükannesini getiren bir koku. Mary'ye de büyüdüğü çiftliğin kapısındaki duvarlı, kare mutfak bahçesini, annesinin bahçeye dalıp kekikleri yiyen

kazları süpürgeyle kovalayışını hatırlatıyor. Mary aklına gelen bu anıyla, annesinin çiyden ıslanıp çamurlanmış eteğini, gücenmiş gibi ötüp duran kazları görür gibi olunca gülümseyerek bir ekmek daha alıp bıçağını tereyağına daldırıyor.

Agnes kayınbabasının, kayınvalidesinin, sonra kocasının yüzlerine bakıyor. Kocası bakışlarını yakalayıp belli belirsiz bir baş hareketiyle ekmekleri göstererek kaşlarını havaya kaldırıyor.

Mary evde bir değişim olduğunu ancak bir hafta kadar sonra fark ediyor. Mumların fitilleri hizmetçilere söylemesine gerek kalmadan kesilmiş. Yine hatırlatmasına gerek kalmadan, masa örtüleri değişiyor, duvar halılarının tozları alınıyor. Tabak çanak tertemiz ve pırıl pırıl. Bunları hepsini ara ara, özel bir çaba sarf etmeden görüyor. Ancak bir gün salonda misafir ağırlarken bariz, polenli bir balmumu kokusu alınca meraklanmaya başlıyor.

Misafiri gittikten sonra evde geziniyor. Salonda vazoya konmuş çobanpüskülleri var. Mutfaktaki tatlılara karanfiller saplanmış, bir çanakta Mary'nin ne olduğunu anlamadığı hoş kokulu yapraklar var. Birahanenin saçaklarına kurutulmak üzere yamru yumru ve topraklı kökler asılmış, içeri bir tepsinin içinde yemişler konmuş. Sahanlıkta preslenip kolalanmış bir sürü yaka duruyor. Ağıldaki domuzlar her nasılsa pespembe ve tertemiz, tavukların suluğu da temiz ve dolu.

Bazı sesler duyan Mary bahçedeki yoldan çamaşırhaneye gidiyor.

"Evet, bu şekilde," dediğini duyuyor Agnes'ın usulca, "avuçlarınızın arasında tuz ovar gibi. Yavaşça. Ufak ufak hareketlerle. Böylece çiçek başları bozulmaz."

Bir ses daha duyuluyor –Mary ne dendiğini anlamıyor– ve ardından bir kahkaha tufanı geliyor.

Mary kapıyı iterek açıyor: Agnes, Eliza ve iki hizmetçi çamaşırhaneye doluşmuş, önlüklerini bellerine dolamışlar, içerisi çok sıcak ve kül suyunun kekremsi, keskin kokusuyla kaplı. Edmond yerdeki bir küvetin içinde, önünde bir avuç çakıl taşı var.

"Na," diyor onu görünce. "Na-na-na!"

"Ah," diyerek dönen Eliza'nın yüzü sıcaktan ve gülmekten kıpkırmızı olmuş, "biz... biz şey..." Kızı yeniden kahkahalara boğulup

yüzüne düşen bir tutam saçı koluyla yana itiyor. "Agnes bize lavantalı sabun yapmayı öğretiyordu da öğretirken... biz de..." Eliza yeniden gülmeye başlayınca, hizmetçilerden biri de konumuna hiç yakışmayacak şekilde gülme krizine giriyor.

"Sabun mu yapıyorsunuz?" diye soruyor Mary.

Agnes kayarak öne çıkıyor. Gayet özgüvenli, telaşsız, yüzünde en ufak bir kızarıklık yok. Bunaltıcı, nemli bir çamaşırhanede erittiği şeyleri karıştırıp sabun yapmıyor da, salondaki bir koltuktan yeni kalkmış sanırsınız. Karnındaki şişkinlik önlüğünü kabartmış. Mary o karna bakıp gözlerini kaçırıyor. Kim bilir kaçıncı kez, bu hissi bir daha asla yaşayamayacağını, o yaşta, hayatının o döneminde, bu deneyime açılan kapının artık ona kapalı olduğunu hatırlıyor. Bu ihtimalin ortadan kalkmış olması bazen içini dağlıyor; bir kadının bundan vazgeçebilmesi kolay değil; evdeki başka bir kadın bu döneme daha yeni giriyorsa, daha da zor. Mary kızın karnını gördüğü her seferinde kendi içindeki boşluğu, ıssızlığı düşünüyor.

"Evet," diyor Agnes o küçük, keskin dişlerini göstere göstere gülümseyerek. "Lavantalı. Güzel bir değişiklik olacağını düşündüm. Umarım senin de hoşuna gider?"

"Elbette," diye tıslıyor Mary. Eğilip Edmond'ı küvetten alıveriyor. Çocuk öyle bir ürküyor ki ağlamaya başlıyor.

Mary, "Çok hoşuma gider," diyerek, gözyaşları dinmeyecekmiş gibi görünen oğlu kucağında, dışarı çıkıp kapıyı çarparak kapıyor.

Agnes evliliğinin ilk haftalarında izlenimleri yün toplar gibi biriktiriyor: biraz oradan, bir parça buradan, birkaç tutam bir çitten, birazını bir daldan, ta ki, ta ki bir kucak dolusu, eğrilebilecek miktarda yünü oluncaya kadar.

John'un, güçlü olduğu ve sırf eğlencesine insanları birbirine düşürmeyi sevdiği için, oğlanlardan en çok Gilbert'ı sevdiğini, Richard'ın da Mary'nin gözdesi olduğunu görüyor. Richard bir şey dediğinde Mary'nin başı hemen ona dönüyor; ne dediğini duyabilmek için ötekileri susturuyor. Agnes, Mary'nin Edmond'a da derin bir sevgi beslediğini ama çocuğun bakımını daha çok Eliza'ya bıraktığını görüyor. Edmond'ın sürekli kocasını, en büyük abisini

izlediğini görüyor. Kocası odada gezinirken, Edmond'ın gözleri sürekli onun üstünde; yanından geçerken ona doğru uzanıyor. Edmond'ın neşeli ve mutlu bir adam olacağını görüyor Agnes; kaçınılmaz olarak, kimseye sormadan abisinin yolundan gideceğini, pek fark edilmeyeceğini görüyor. Edmond uzun yaşamayacak ama güzel bir hayatı olacak; kadınlar ondan hoşlanacak; kısacık ömründe çok sayıda çocuğun babası olacak. Ölürken, son düşündüğü kişi Eliza olacak. Agnes'ın kocası cenaze masraflarını karşılayıp mezarı başında ağlayacak. Agnes bunları görüyor ama dile getirmiyor.

John aniden ayağa kalktığında, altı çocuğun birden yırtıcı bir hayvanın yaklaştığını sezen hayvanlar gibi irkildiğini de görüyor. Mary'nin gözlerini yavaşça, olacakları görmemek için kapar gibi kırptığını görüyor.

Bir gün yemek yenirken, Edmond yorgun, huysuz ve karnı aç ama bir şey yiyemiyor, karnındaki meçhul gurultuyla tabaktaki yemek arasında bir bağlantı kuramıyor. Ağlayıp sızlanarak başını sağa sola savuruyor. Agnes yanına oturmuş, çocuğu lokma lokma besliyor. Edmond'ın dişetleri kıpkırmızı ve delik delik, çıkacak dişlerin uçları görünüyor, yanakları al al ve ateş gibi. Çocuk yaygarayı basıyor, turtayı parmaklarının arasında sıkıyor, bardağını deviriyor, Agnes'ın omzuna yaslanıyor, peçetesini alıp yere atıyor. Agnes'ın öbür yanında oturan kocası yüzünü çok üzülmüş gibi yaparak, bugün pek mutlu değiliz, ha, diye soruyor. Fakat, Neyi var bu çocuğun, götürsenize şunu buradan, diye homurdanan babalarının yüzü gitgide kararmakta. Yemekten sıkılan Edmond turtanın kenarını fırlatıp John'un koluna isabet ettirerek orada kahverengi bir leke bırakınca, masada uzun, gergin bir sessizlik oluyor. Mary kucağındaki bir şey ilgisini çekmiş gibi başını öne eğerken, Eliza'nın gözleri yaşarmaya başlıyor ve John, Tanrım, yeter çocuk, ben sana şimdi... diyerek taburesinden fırlıyor.

Agnes neler olduğunu anlayamadan, kocası da ayağa fırlayıp masanın etrafından dolaşıyor. Ortamdaki değişimi sezmiş gibi, bu kez ağzını kocaman açıp avazı çıktığı kadar ağlamaya başlayan çocukla babasının arasına giriyor. Bir itiş kakış, kocasının babayı tutuşu, edilen bazı yeminler, göğüs göğüse duruş, havaya kalkan

bir elin olduğu yerde tutuluşu. Agnes çocuğun ayaklarını banktan kurtarıp masadan kalkarak Edmond'ı kucakladığı gibi odadan kaçmakla meşgul olduğu için olanları tam göremiyor.

Bir süre sonra, kocası gelip onu buluyor. Agnes, Edmond'ı bahçeye çıkarmış, şalını iki kez ufacık vücuduna sarmış ve keyfi yerine gelen Edmond da tavuklara yem veriyor. Agnes yem kabını tutmuş fazla konuşmadan, yalnızca gerekli şeyleri söylerken, tavuklar yeri didikliyor. Kocası gelip yanında durarak onları izliyor. Sonra başını başına dayıyor, kollarını ona sarıyor. Agnes yemleri tutmaya devam ederek kocasının içinde olduğunu sezdiği mağara ve boşluklarla dolu manzarayı düşünüyor. Bir eldivendeki, bütün parmakları boydan boya kaplayan ve uçlarından aşan, eldiveni takana ait olmayan deriyi bir arada tutan dikişleri düşünüyor. Eldivenin takıldığı, üstünü kapladığı eli, içinde nasıl da hapsettiğini. Depoda duran, tam değilse de neredeyse yırtılma ya da kopma noktasına kadar gerilmiş derileri düşünüyor. Atölyedeki, kesip şekillendirmeye, sabitleyip delmeye yarayan aletleri düşünüyor. Derinin eldivenci için işe yarar bir hale gelmesi adına hayvanlardan çalınıp bir yere atılmış olması gereken şeyleri düşünüyor: kalplerini, kemiklerini, ruhlarını, varlıklarını, iç organlarını. Bir eldivenci yalnızca deriyi, yüzeyi, dış tabakayı ister. Onun dışında her şey işini zorlaştıran, işe yaramaz, gereksiz bir pislik yığınıdır. Agnes eldiven kadar güzel ve kusursuz bir şeyde gizli olan acımasızlığı düşünüyor. Kocasının elini tutup parmak uçlarını oraya bastırsa önceden gördüğü manzarayla karşılaşacağını ama aynı zamanda bir varlığın kapkara siluetini, hayvanların iç organlarını çıkarıp derilerini yüzmek ve ruhlarını çalmak için kullandığı araçları da göreceğini düşünüyor. Edmond tavuklara yem atmayı sürdürürken, büyük ihtimalle bu evde fazla uzun kalmayacaklarını düşünüyor: Yakında gitmeleri, kaçmaları, yeni bir yer bulmaları gerekecek.

Eliza bahçeye çıkıp yemeğin bittiğini işaret ediyor. Yüzü donuk, gözleri nemli. Edmond'ı alıp eve geri götürüyor. Agnes'la kocası bir kez bakıştıktan sonra kendi evlerinin arka kapısına doğru yürüyorlar.

Mutfağa girerlerken, kocası ateşi karıştırıp içine bir odun atarken, Agnes artık onun ikiye bölünmüş bir adam olduğunu gayet

iyi biliyor. Kendi evlerindeyken başka bir adam, aile evindeyken bambaşka. Hem çakmak taşı hem çıra, çıkardığı kıvılcımlarla her an tutuşup yanmaya hazır. Kendi evlerindeyken de tanıyıp bildiği, evlendiği adam.

Yandaki büyük eve girer girmez suratı asılıyor, beti benzi atıyor, huysuz, hırçın biri olup çıkıyor. Niye ki? diye kafa tutuyor annesine. Ne gerek var? diye parlıyor. İstemez, diye tersliyor babasını. Agnes şimdiye dek bunun nedenini anlayamamış ama John'un içindeki patlamaya hazır öfkeyi, o tabureden kalkışını gördükten sonra başka bir şey bilmesi gerekmiyor.

Kendi evlerindeyken, kocası Agnes'ın elini tutmasına, onu ateşin yanından çekip bir sandalyeye oturtmasına, kendi gözlerinin dalıp gitmesine, Agnes'ın parmaklarını saçlarına geçirip başını ovmasına izin veriyor ve Agnes onun bir kişilikten ötekine geçiverdiğini hissediyor; öteki, büyük evdeki kişiliğin, yanan mumdan süzülen damlalar misali eriyip giderek içindeki adamı ortaya çıkardığını hissediyor.

vin kapısına üç kez sertçe vuruluyor: güm, güm, güm.

Kapıya, en yakın duran Hamnet bakıyor. Kapı açılırken, Hamnet ufak bir çığlık atarak kamburunu çıkarıyor: Basamakta duran korkunç bir şey, kâbuslardan, cehennemden fırlamış, şeytanın elçisi bir yaratık var. Upuzun, siyah pelerinli, yüzüne gudubet, insan yüzüne benzemeyen, dev bir kuşun gagası gibi sipsivri uzayan bir maske takmış.

"Hayır," diye haykırıyor Hamnet, "git buradan." Kapıyı çarpmaya yelteniyor ama yaratık tek elini uzatıp ürkünç, doğaüstü bir güçle tutarak kapamasını engelliyor. "Git buradan," diye bağırıyor Hamnet bir kez daha, bir tekme savurarak.

Derken babaannesi gelip onu yana iterek durumda hiçbir gariplik yokmuş gibi hortlaktan özür diliyor, hastaya bakması için eve buyur ediyor.

Ağzı olmayan hortlak da konuşarak eve girmeyeceğini, giremeyeceğini, ayrıca evde olanların da o andan itibaren dışarı çıkmaması, sokaklarda dolaşmaması gerektiğini, salgın bitene kadar evde kalmak zorunda olduklarını söylüyor.

Hamnet geriye doğru bir adım attıktan sonra bir adım daha atıyor. Caddeye bakan pencereye gidip müşterileriyle görüştüğü bölmeyi açmış olan annesiyle çarpışıyor. Annesi gelene bakmak için dışarı sarkıyor.

Hamnet hemen annesinin yanına fırlayıp yıllardır ilk kez elini tutuyor. Annesi ona bakmadan parmaklarını sıkıyor. "Korkma," diye fısıldıyor. "Doktor gelmiş."

"Doktor mu?" Hamnet gözlerini basamakta durmuş hâlâ babaannesiyle konuşan adama dikiyor. "Peki neden öyle...?" Kendi yüzünü, burnunu gösteriyor.

"Maske takmış çünkü bu sayede korunacağını düşünüyor," diyor annesi.

"Vebadan mı?"

Annesi başını sallıyor.

"Korur mu peki?"

Annesi dudaklarını sarkıtıp başını iki yana sallıyor. "Sanmam. Ama eve girmemek ve hastaya bakmayı reddetmek koruyabilir," diye homurdanıyor.

Hamnet ona dokunarak kendini koruyabilecekmiş gibi, öbür elini de annesinin güçlü, uzun parmaklarının altına sokuyor. Doktorun elini çantasına sokarak çıkardığı bir paketi babaannesine verdiğini görüyor.

Adam tekdüze bir sesle, "Bir bezle kızın karnına bağlayın," diyerek, Mary'nin eline tutuşturduğu birkaç bozukluğu kabul ediyor, "ve üç gün çıkarmayın. Sonra bir soğanı alıp—"

"Nedir o?" diyerek adamın sözünü kesiyor Hamnet'ın annesi, pencereden dışarı sarkıp.

Doktor dönüp ona bakınca, o korkunç sivri gagası da onlara dönüyor. Hamnet annesinin yanına siniyor. Adamın ona bakmasını istemiyor; bakışlarının ona değmesini istemiyor. Adamın gözleriyle görülmenin, fark edilip hafızasına kaydedilmenin korkunç bir uğursuzluk getireceği, onun yüzünden korkunç bir kadere mahkûm olacakları gibi çılgınca bir fikre kapılıyor. Koşup kaçmak, annesini de peşinden sürüklemek, adam içeri giremesin, bakışları kimseye değmesin diye kapıyı pencereyi sıkı sıkı kapamak istiyor.

Ama annesi zerre kadar korkmuş değil. Doktorla Hamnet'ın, müşterilerle görüştüğü pencerede duran annesi bir an göz göze geliyor. Hamnet erkekliğe geçiş yapmak üzere olan bir çocuğun keskin berraklığa sahip zihniyle, adamın annesinden hiç hoşlanmadığını anlıyor ve görüyor. Adam Hamnet'ın annesine kızgın: Annesi ilaçlar satıyor; kendi şifalı otlarını yetiştiriyor; yapraklar ve çiçekler, ağaç kabukları ve öz suları toplayıp insanları nasıl iyileştireceğini iyi biliyor. Adamın, annesine beddua ettiğini görüyor Hamnet birden. Annesi hastalarını elinden alıyor, onun pastasından, işinden pay alıyor. Yetişkinlerin dünyası o an Hamnet'a öyle akıl karıştırıcı, karmaşık, öylesine kaypak görünüyor ki. O dünyada kendi yolunu nasıl bulacak? Nasıl becerecek?

Doktor gagasını şöyle bir yana yatırıp Hamnet'ın annesini duymamış gibi tekrar babaannesine dönüyor.

"Kurutulmuş kurbağa mı?" diyor Agnes, gayet net, anlaşılır bir ses tonuyla. "Öyleyse, istemiyoruz."

Hamnet annesinin beline sarılıyor; bu konuşmayı derhal sona erdirip adamdan uzaklaşmanın ne kadar mühim olduğunu söylemek istiyor ona. Agnes yerinden kıpırdamıyor ama elini, Anlıyorum, buradayım, der gibi bileğinin üstüne koyuyor.

"Madam," diyor doktor gagasını tekrar onlara çevirerek, "inanın bana, bu konuda sizden çok daha bilgiliyim. Kurutulmuş kurbağanın birkaç gün karın bölgesinde bağlı durmasının, bu gibi durumlarda gayet tesirli olduğu kanıtlanmıştır. Şayet kızınız vebaya yakalandıysa, maalesef söylemek zorundayım ki yapılacak çok fazla şey—"

Cümle birden yarıda kesiliyor, geri kalanı duyulmuyor çünkü Agnes kendi bölmesinin camını çarparak kapatıyor. Hamnet sürgüyü çekmek için uğraşan annesini izliyor. Agnes'ın yüzü öfkeli, delirmiş gibi, kıpkırmızı. Alçak sesle bir şeyler mırıldanıyor: Hamnet yalnızca "adam", "cüret" ve "budala" sözcüklerini anlayabiliyor.

Annesinin belini bırakıyor ve salonda yürüyüşünü, bir sandalyeyi telaşla düzeltişini, bir kâseyi eline alıp bırakışını, sonra ateşin yanında duran, Judith'in yattığı döşeğe gidip yanında çömelişini izliyor.

"Kurbağaymış," diye homurdanarak ıslak bir bezle Judith'in alnını siliyor annesi.

Salonun öbür ucunda, babaannesi sokak kapısını kapayıp sürgüsünü çekiyor. Hamnet babaannesinin kurutulmuş kurbağanın olduğu paketi yüksekteki bir rafa koyduğunu görüyor.

Babaanne sessizce Hamnet'ın anlamadığı bir şey söyleyerek bir baş hareketi yapıyor.

Henley Caddesi'nde yaşayanlar 1583 yılında bir bahar sabahı yeterince erken kalksalar, John'la Mary'nin yeni gelinlerini yeni evli çiftin oturduğu küçücük, daracık evin kapısından çıkarken göreceklerdi. Bir sepeti omzuna astığını, elbisesini düzelttiğini ve kuzeybatıya doğru yola koyulduğunu göreceklerdi.

Üst katta, Agnes'ın genç kocası yatakta dönüyor. Hep olduğu gibi, derin bir uykuda. Karısının yattığı yerin boş ve hızla soğumakta olduğunu fark etmiyor. Başını yastığa iyice gömüp tek kolunu yorganın üstüne atıyor ve saçları yüzünün çoğunu kaplıyor. Bütün gençler gibi o da derin derin, dertsiz tasasız uyuyabiliyor; dokunan olmasa, daha saatlerce uyuyabilir. Ağzı hafif aralanıp havayı içine çekiyor ve Agnes'ın kocası usulca horlamaya başlıyor.

Agnes yürümeye devam ederek tezgâh sahiplerinin yeni yeni gelmeye başladığı Rother Pazarı'ndan geçiyor. Lavanta demetleri satan bir adam; arabasında sepetlik söğüt dalları satan bir kadın. Arkadaşıyla, fırıncının karısıyla konuşmak için duruyor. Havanın açık olduğundan, yağmur yağabileceğinden, fırının sıcağından, Agnes'ın hamileliğinin gidişatından, bebeğin artık kemiklere iyice oturduğundan söz ediyorlar. Fırıncının karısı Agnes'ın eline küçük bir ekmek tutuşturmaya çalışıyor. Agnes istemiyor. Fırıncının karısı vazgeçmeyip Agnes'ın sepetini açarak ekmeği içine sokuşturuyor. Gözüne tertemiz ve özenle katlanmış bezler, bir makas, tıpalı bir kavanoz çarpıyor ama bunda bir gariplik görmüyor. Agnes başıyla teşekkür edip gülümseyerek gitmesi gerektiğini söylüyor.

Fırıncının karısı boş tezgâhının başında durarak bir an uzaklaşan arkadaşının arkasından bakıyor. Agnes pazarın bitiminde biraz durup elini duvara dayıyor. Fırıncının karısı alnını kırıştırıp tam seslenmek üzereyken, Agnes doğrulup yoluna devam ediyor.

Zaman zaman olduğu gibi, Agnes dün gece de rüyasında annesini görmüş. Agnes, Hewlands'taki çiftliğin avlusunda duruyor, eteği yere değiyormuş; elbisesi suya batmışçasına, bir ağırlık var-

mış üzerinde. Aşağı baktığında, eteğinin uçlarında duran ve hoplayıp sıçrayan kuşlar olduğunu görmüş: ördekler, horozlar, keklikler, güvercinler, ufacık çalıkuşları. Kanatlarını açmış, beceriksizce hareketlerle itişip kakışarak eteğinin üstünde kalmaya çalışıyorlarmış. Agnes kuşları kışkışlayıp kurtulmaya çalışırken, yaklaşan biri olduğunu fark etmiş. Dönüp bakınca, annesinin geçip gittiğini görmüş; saçları arkadan örülmüş, mavi elbisesinin üstüne kırmızı şal bağlamış. Annesi gülümsemiş ama durmamış, kalçalarını sallayarak yürümeye devam etmiş.

Agnes içinde, çok derinlerde bir şeyin çözüldüğünü, özleminin zemberekten boşanır gibi içinde yükseldiğini hissetmiş. "Anne, demiş, "dur, beni bekle." Adım atmayı, annesinin peşinden gitmeyi denemiş ama kuşlar eteğinin uçlarında durmaya, yere yakın tüylü karınları, perdeli ve pençeli ayaklarıyla onu yere sabitlemeye devam etmiş. "Bekle!" diye haykırmış Agnes rüyasında, annesinin uzaklaşan sırtına doğru.

Annesi durmamış ama başını çevirip şunu söylemiş ya da Agnes'a öyle gelmiş: "Ormandaki dallar öyle yoğun ki yağmuru hissedemiyorsun." Sonra da ormana doğru yürümeyi sürdürmüş.

Agnes bir kez daha arkasından seslenip öne doğru sendeleyerek bir yığın halinde kanatlarını çırpıp duran ısrarcı kuşlara takılmış ve çamurun içine düşüvermiş. Tam yere çarparken, irkilip derin bir nefes alarak doğrulmuş ve o anda Hewlands'ta, avluda olmadığını, annesine seslenmediğini anlamış. Kendi evinde, yatakta olduğunu, geceliğinin omzundan aşağı kaydığını, karnının içinde bebeğin, yanında kocasının yattığını görmüş ve kocası uyanmadan kolunu uzatıp onu iyice kendine çekmiş.

Agnes kocasının pozisyonuna uygun bir pozisyonda tekrar yatmış; kocası yüzünü sırtına yaslamış. Agnes birbirine geçmiş bir tutam saç bulup saçları açmış, tekrar tekrar parmaklarına dolamış; kocasının düşüncelerinin başından dışarı süzüldüğünü, suyu içleri boş saplarına çeken sazlar misali, saçlarından kendi parmaklarına geçtiğini hayal etmiş.

Eşlerinin doğumu yaklaştığında bütün erkeklerin yaptığı gibi, kocasının onun için endişelendiğini hissetmiş. Aklında dönüp

duran düşünceler bununla ilgiliymiş: Sağ çıkabilecek mi? Başaracak mı? Kocası onu orada, güvenli yataklarında tutmak istercesine, Agnes'a sımsıkı sarılmış. Agnes ona şöyle demek istemiş: Kendini yiyip bitirmene gerek yok. İki çocuğumuz olacak ve ikisi de çok uzun yaşayacak. Ama sessizliğini korumuş: İnsanlar böyle şeyleri duymaktan hoşlanmıyorlar.

Bir süre sonra doğrulup yatağın perdesini aralayarak kalkmış. Pencereye gidip avcunu cama bastırmış. Dallar öyle yoğun ki, diye düşünmüş. Dallar. Yağmuru hissedemiyorsun.

Şöminenin yanındaki, kocasının kâğıtlarıyla tüy kaleminin durduğu küçük masaya gitmiş. Mürekkep hokkasının kapağını açıp kalemi içine batırarak mürekkebi kalemin pençeye benzeyen ucuna almış. Agnes kargacık burgacık ve minik harflerle, belki de çoğu kişinin okuyamayacağı bir şekilde, biraz da olsa yazabiliyor (hem gramer okuluna gitmiş hem de sonradan etkili konuşma sanatını öğrenmiş olan kocasının tüylü kaleminin ucunda nakış işlenir gibi, hiç kesilmeden giden, kıvrımlı ve süslü harflere hiç benzemiyor onunkiler. Kocası gece geç saatlere kadar masasında oturup bir şeyler yazıyor. Agnes onun ne yazdığını bilmiyor. Öylesine yoğunlaşarak, öyle hızlı yazıyor ki Agnes takip edemiyor, sözcüklerden bir anlam çıkaramıyor). Ama bu cümleyi aşağı yukarı aynı olacak şekilde kaydetmeyi becerebilmiş yine de: Ormandaki dallar öyle yoğun ki yağmuru hissedemiyorsun.

Agnes ateşi karmış, içine birkaç odun atıp canlandırmış, masaya bir kâse kremayla bir somun ekmek bırakmış. Sepetini alıp sokak kapısından dışarı çıkmış. Arkadaşıyla, fırıncının karısıyla sohbet etmiş, şimdi de sepetini kolundan sarkıtarak dere kenarındaki patikadan yürüyor.

Mayıs ortası. Yerde güneş ışığından, göz kırpıp duran, şekil değiştiren parlak desenler var; bu gibi şeylerin, derenin iki yanında çiçek vermeye başlamış bitkilerin farkında bile olmayan Agnes her şeye rağmen bunu fark ediyor. Kediotları, nakıllar, kuşburunları, ekşi yoncalar, yabani sarımsaklar, bataklık süsenleri. Başka zaman olsa derhal dört ayak üstüne çöküp çiçekleri toplamaya başlardı ama bugün öyle yapmıyor.

Vakit henüz erken olduğu halde Hewlands'ın çitlerine fazla yaklaşmıyor. Yolda birine rastlama riski var. Joan'a, Bartholomew'a, öteki kardeşlerinden herhangi birine. Onu görecek olurlarsa herkesi ayaklandırırlar, kocasına haber yollarlar, onu zorla içeri, çiftlik evine sokarlar. Bunu yaparken olmak isteyeceği son yer orası. Ormandaki dallar, demiş annesi.

At yolundan yürürken, uzaktan kardeşi Thomas'ın evden avluya doğru yürüdüğünü görüveriyor, ardından Bartholomew'un keskin bir ıslık çalarak köpekleri çağırdığını duyuyor. İşte salonun saz damı, domuz ağılı, gördüğü anda onu gülümseten elma deposunun arka duvarı.

Hewlands'tan bir kilometre kadar sonra ormana giriyor. Sancılar artık düzenli aralıklarla geliyor. İki sancı arasında ancak şöyle bir nefeslenip kendini biraz toparlayarak bir sonraki sancıya hazırlayacak vakti oluyor. O his belinin alt tarafında, bacaklarının arasında, ta derinlerde bir kez daha başlayıp yukarı doğru hamle yapar, onu pençesine alır, şiddetle sarsarken, koca bir karaağacın yanında durup avcunu ağacın girintili, sert kabuğuna yaslamak zorunda kalıyor.

Yapmayı becerebildiğinde, sepetini yüklenip yola devam ediyor. Ormanın, ulaşmayı hedeflediği bölümüne geliyor. İç içe geçmiş yoğun dallarla dikenli çalıların, ardıçların arasından ilerlemek için mücadele veriyor. Dereyi, kış aylarında renkli görünen tek şeyle, yan yana büyümüş çobanpüsküllleriyle dolu bir ağaçlığı geçiyor. Sonra üzerine vuran güneş ışığının yeşil çimenleri dairesel desenlerle kaplı kalın bir halı gibi gösterdiği bir çeşit açıklığa geliyor, eğreltiotlarının kıvrımlı ve uzun yapraklarını görüyor. Burada neredeyse yere paralel duran bir ağaç, masallardaki devlere benzeyen, kökü dışarıda, devrilmiş kızılımsı gövdesi başka ağaçların çatallı dalları tarafından tutulan, etrafındaki daha küçük ağaçlar sayesinde havada duran muazzam bir köknar var.

Köknarın dibinde, bir zamanlar dik durmasını sağlayan kısmın alt tarafında –kuru, korunaklı, içine birkaç kişiyi sığdırabilecek kadar büyük– bir oyuk var. Agnes'la Bartholomew çocukken, Joan onlara bağırdığında ya da çok fazla iş verdiğinde buraya

gelirlermiş. Bez torbaya koydukları ekmeklerle peynirleri de yanlarında getirir, emekleyerek köklerin altından geçer ve hep orada kalacaklarını, elfler gibi ormanda yaşayacaklarını söylerlermiş; eve hiç dönmeyeceklerini.

Agnes yere çöküyor. Devrik ağacın altı kuru, iğne yapraklardan bir halıyla kaplı. Bir sancının daha geldiğini, dümeni ona doğru kırdığını, gök gürlemesi gibi yaklaştığını hissediyor. Agnes dönerek çömeliyor, bir köke tutunarak yapması gerektiğini bildiği gibi hızlı hızlı soluyor. Onu pençelerine alan acının en şiddetli ânında, aklındaki her şey silindiği ve ne zaman biteceğinden başka bir şey düşünemediği o anda bile acının gitgide güçlendiğini hissediyor. Şakası yok bu acının. Onu bırakıp gitmeye niyeti yok. Çok geçmeden birazcık dinlenmesine, kendini biraz olsun toparlamasına bile izin vermeyecek. Onu kendinden koparmaya, içini dışına çıkarmaya niyetli.

Bunu yaşayan kadınlar görmüş. Annesinin yaptığı doğumu hatırlıyor: kapı aralığından gördüğü; Bartholomew'la birlikte dışarı çıkarıldıklarında, evin önünden duyduğu. Joan'un bütün doğumlarında hazır bulunmuş, dünyaya gelen kardeşlerini kucağında tutmuş, ağızlarıyla burunlarındaki kaygan şeyleri ve kanları silmiş. Komşu kadınların doğumlarını da görmüş, haykırışlarının çığlığa dönüştüğünü duymuş, doğumun o paslanmış bozuk paraya benzeyen kokusunu almış. Domuzların, ineklerin, koyunların doğurduğunu da çok görmüş: Kuzucuklar sıkışıp kaldığında, babası da, Bartholomew da hep onu çağırmış. O daracık, ateş gibi, kaygan kanala girip yumuşacık toynakları, yapış yapış burunları, geriye yapışmış kulakları tutup dışarı çekmek için onun ince uzun ellerine, uçlara doğru incelen genç kız parmaklarına ihtiyaçları varmış. Agnes bu doğumdan sağ çıkacağını, hem kendisinin hem de bebeğin yaşayacağını, her zamanki sezgileriyle biliyor.

Fakat gördüklerinin hiçbiri onu böyle bir aman vermezliğe hazırlayabilmiş değil. Şiddetli bir fırtınada ayakta kalmaya, taşkın bir nehirde akıntıya karşı yüzmeye, devrilmiş bir ağacı kaldırmaya çalışmak gibi bir şey bu. Agnes kendi acizliğiyle, yetersizliğiyle ilk kez böylesine yüzleşiyor. Öteden beri kendini hep güçlü bulmuş:

Bir ineği itip süt sağma pozisyonuna getirebiliyor; bir yığın çamaşırı suya atıp karıştırabiliyor; küçük kardeşlerini, deri balyalarını, bir kova suyu, kucak dolusu ateşlik odunu kaldırıp rahatça taşıyabiliyor. Güçlü kuvvetli, esnek bir vücudu var: Pürüzsüz teninin altında sırf kas var. Ama bu başka bir şey. Bambaşka bir şey. Onunla baş etme, ona boyun eğdirme, üste çıkma çabalarına gülüp geçiyor. Agnes ona yenileceğinden korkuyor. Ensesinden tutup onu suya daldıracağından, orada öylece tutacağından.

Agnes başını kaldırıyor ve açıklığın ilerisindeki bir kuşüvezinin gümüş rengine çalan gövdesini, narin yapraklarını görüyor. Her şeye rağmen, gülümsüyor. O iki heceyi söylemeyi başararak –üvez, üvez– kendi kendine tekrarlıyor. Sonbaharda kızaran yemişleri kaynatılırsa, karın ağrılarına ve göğüsteki hırıltılara iyi gelir; bir evin kapısına dikilirse, kötü varlıkları evde yaşayanlardan uzak tutar. İlk kadının, bu ağacın dallarından yaratıldığı söylenir. Babası bir kez olsun söylememiş olsa da, annesinin adı bu ağaçtan geliyor; Agnes bunu çobana sormuş, ona çoban söylemiş. Ormandaki dallar.

Agnes ellerini uzatıp yere dayıyor ve dört ayak üstünde, kurt pozisyonunda durarak bir sancıya daha göğüs geriyor.

Henley Caddesi'nde, Agnes'ın kocası uyanıyor. Bir süre tepesindeki koyu kırmızı perdeye bakarak öylece yatıyor. Sonra kalkıp pencereye gidiyor ve dalgın dalgın sakalını kaşıyarak caddeye bakıyor. Öğleden sonra şehirdeki iki eve gidip Latince dersi verecek; derslerin boğuculuğunu ve sıkıcılığını, yakınlardaki bir hayvan leşinin kokusunu alır gibi şimdiden hissediyor. Oğlanların uyuklaması, küçük karatahtalarından çıkan gıcırtılar, ders kitabı sayfalarının kırıştırıla kırıştırıla hızla çevrilişi, fiillerle bağlaçların melodili tekrarları. Sabah teslimat ve tahsilat işlerinde babasına yardım edecek. Esneyip başını pencerenin ahşap çerçevesine dayayarak yularından tuttuğu bir eşeği çeken adama, avaz avaz ağlayan bir çocuğu ceketinden çekiştiren bir kadına, kolunun altında bir bağ ateşlik odunla aksi yönden koşarak gelen çocuğa ters ters bakıyor.

Kendi kendine soruyor: Sonsuza kadar bu şehirde mi kalacak? Başka yerler görmeyecek, başka bir yerde yaşamayacak mı?

Agnes'la bebeği alıp onlarla birlikte kaçabildikleri kadar uzağa kaçmaktan daha çok istediği hiçbir şey yok. Evlenirken, daha büyük, daha özgür bir hayata başlayabileceğini, artık bir erkek gibi yaşayabileceğini sanmış ama işte yine burada; büyüdüğü evle ve ailesiyle, babasıyla ve onun taşkınlıkları, dengesiz patlamalarıyla arasında yalnızca bir duvar var. Bebeği beklemek zorunda olduklarını, çocuk sağ salim doğuncaya kadar bir şey yapamayacaklarını elbette biliyor. Ama artık zamanı yaklaşıyor ve gidiş planında bir yere varabilmiş değil. Buradan nasıl kurtulacak? Aile evine yapılan daracık bir eklentide, böyle yaşayıp gidecekler mi? Hiç kaçış yolu yok mu yani? Agnes'a sorarsanız, yapması gereken—

Agnes'ı düşününce, doğruluyor. Onun yattığı tarafa, saman döşekte hâlâ duran o girintiye, vücudunun şekline bakıyor. Adını sesleniyor. Cevap yok. Tekrar sesleniyor. Yine ses yok. Karısının vücudunun o günlerdeki, insana hayret veren şekli, dün gece gördüğü haliyle gözlerinin önünden gelip geçiyor bir an: kollarıyla bacakları, düzgün göğüs kafesi, sırtında uzun bir oyuk halinde, at arabasının karda bıraktığı iz misali uzanan omurgası ve öndeki o yuvarlacık küre. Ay'ı mideye indirmiş bir kadın gibi.

Agnes'ın kocası pencerenin yanındaki sandalyeden giysilerini alıp giyiniyor. Çoraplı ayaklarıyla odada yürürken başını şöyle bir savurup saçlarını yakasından kurtarıyor. Midesinde gurul gurul, alçak sesli ve tehditkâr, vücudunun içinde sinip oturmuş bir köpek gibi sesler çıkaran bir açlık var. Aşağıda ekmek ve süt, tahıl ezmeleri ve tavuklar o gün bırakmışsa, yumurtalar onu bekliyor. Bunu düşününce, adeta gülümsüyor. Köşedeki masasının önünden geçerken, göz ucuyla baktığı masada bir farklılık varmış gibi geliyor. Bir değişiklik var. Duruyor. Tüy kalem, ucu aşağıda, tüylü kısmı yukarıda, mürekkep hokkasının içinde duruyor. Agnes'ın kocası kaşlarını çatıyor. Hiç yapmadığı bir şey bu: kalemi gece boyunca bu şekilde, bir hokkanın ıslak karanlığında bırakmak. Tam bir müsriflik, savurganlık. Mürekkep boşa gidecek.

Masaya gidip kalemi hokkadan çıkarıyor ve mürekkep kıvrık kâğıtlara damlamasın diye hafifçe sallıyor. Dün gece yazdıklarına bir şey eklendiğini o zaman fark ediyor.

İtalik benzeri harflerle yazılmış bir dizi sözcük; cümlenin başında hafifken, sona doğru ağırlaşır gibi, aşağı doğru kaymışlar. Agnes'ın kocası eğilip bakıyor. Noktalama işaretleri, nerede başlayıp nerede bittiğini gösterecek bir şey yok. "Dalları" ve "yağmur" sözcüklerini ("yamur" diye yazılmış) okuyabiliyor; büyük harf D ile, h ya da f ile başlayan sözcükler de var.

Bir şeyin dalları bir şey bir şey... yağmuru... bir şey. Anlayamıyor. Kâğıdı parmak uçlarıyla düz tutuyor. Öbür eliyle, kalemin tüylü tarafını yanağına sürtüyor. Dallar, dalları.

Karısı daha önce hiç böyle bir şey yapmamış, kalemi alıp masasına oturarak bir şey yazmamış. Ona yazdığı bir mesaj mı yoksa? Anlamak zorunda mı? Nedir bu böyle?

Agnes'ın kocası kalemi bırakıyor. Arkasına dönüyor. Bir kez daha, sorarcasına bir melodiyle, karısına sesleniyor. Daracık merdivenden aşağı iniyor.

Agnes salonda da değil, caddede de. Zaman zaman yaptığı gibi, kerkenezini uçurmak için rahibe gitmiş olabilir mi? Ama karnı burnundayken, doğum bu kadar yaklaşmışken, o kadar uzağa yürümeyi göze alamaz, değil mi? Agnes'ın kocası arka kapıdan bahçeye çıkıyor ve elindeki bir kumaşı kırmızı boyalı suya batırıp çıkaran Eliza'yı, kızın tepesinde dikilen annesini görüyor.

"Agnes'ı gördünüz mü?"

"Öyle değil," diye Eliza'yı azarlıyor annesi. "Dün gösterdiğim gibi, hafif hafif. Hafifçe, dedim." Annesi başını kaldırıp ona bakıyor. "Agnes mı?" diye soruyor.

Bebek yaşıyor; onun başını çevirdiğini, yüzünü öfkeyle haykırır gibi kırıştırdığını görünceye kadar, Agnes bütün sezgilerine rağmen böyle olmayabileceğinden ne kadar korktuğunu anlayamamış. Kızının ıslak, kül rengi yüzünde üzgün ve şaşkın bir ifade var. Kız yumruklarını başının iki yanına kaldırıp bir çığlık atıyor; böyle minicik bir yaratık için inanılmaz derecede güçlü ve keskin bir çığlık. Agnes babasının kuzulara yaptığı gibi kızını yan çeviriyor ve o sıvının –uzun aylar boyunca kaldığı, az önce çıktığı yerden gelen o sıvının– ağzından dışarı süzülüşünü izliyor. Bebeğin

dudakları pembeleşiyor ve ardından yanaklarına, çenesine, gözlerine, alnına da renk geliyor. Ansızın, bütünüyle insana benzeyiveriyor. Artık ilk çıktığındaki gibi suda yaşayan bir yaratık, bir deniz bebeği gibi değil, babasının yüksek alnını, altdudağını, başının tepesinde dönen saçlarını, Agnes'ın keskin hatlı elmacıkkemiklerini ve iri gözlerini almış küçücük bir insan gibi, aynı kendisi gibi görünüyor.

Agnes boşta kalan elini uzatıp sepetteki battaniyeyle makası alıyor. Bebeği battaniyenin üstüne yatırıp göbek bağını makasla kesmeyi deniyor. Bu kadar kalın ve dayanıklı bir şey olacağını, çizgi çizgi ve upuzun bir kalp gibi atmaya devam edeceğini kim tahmin ederdi? Doğuma ait renkler Agnes'ın üzerine hücum ediyor: kırmızı, mavi, beyaz.

Agnes iç gömleğini aşağı çekip memesini çıkararak bebeği oraya kadar kaldırıyor ve kızının ağzı kocaman açılıp memesine yapışarak emmeye başlarken, onu adeta huşu içinde izliyor. Bir kahkaha atıyor. Her şey yolunda. Bebek ne yapması gerektiğini ondan daha iyi biliyor.

Evde ve çok geçmeden bütün şehirde, muazzam bir bağırış çağırış, panik ve yas havası yaşanıyor. Eliza'nın iki gözü iki çeşme; Mary çığlık çığlığa, Agnes'ın dolaplardan birine saklandığını düşünür gibi, evin daracık merdivenini inip çıkıyor. Her şeyi hazırlamıştım, diye bağırıp duruyor, doğum odasını, gerekli her şeyi, buracıkta. John fırtına gibi atölyesine girip çıkarak bu gürültüde çalışamayacağını söylüyor, bu kızın hangi cehenneme gittiğini sorup duruyor.

Belki oradakiler bir şey biliyordur diye, çırak Ned'i Hewlands'a yolluyorlar. Sabah erkenden çıkan Bartholomew'u kimse bulamıyor ama çok geçmeden bütün kız kardeşler ve Joan, komşular ve köylüler yollara düşüp Agnes'ı aramaya başlıyor. Karnı burnunda, sepetli bir kadın gördünüz mü? Kız kardeşler yolda ileri geri yürüyüp gördükleri herkese onu soruyorlar. Ama Shottery yoluna doğru gittiğini söyleyen fırıncının karısı dışında gören yok. Önlüğünü çıkarıp atan kadıncağız ellerini birbirine geçirip durarak,

bir gariplik olduğunu sezmişken, gitmesine neden izin verdim ki, neden? diyor. Gilbert'la Richard sokaklarda gezerek rastladıkları herkese onu görüp görmediklerini soruyorlar.

Peki ya kocası? Bartholomew'u bulan o oluyor.

Bartholomew arazisini çevreleyen patikada ablasının kocasını görür görmez elindeki saman balyasını atıp uzun adımlarla ona doğru yürüyor. Onun tarladan yürüyerek yaklaştığını gören çocuğun yüzü –Bartholomew saçlarını arkaya doğru tarayan, kulağına halka küpe takan bu hanım evladı şehirliye ancak çocuk diyebiliyor– bembeyaz oluyor. Köpekler Bartholomew'dan önce yanına ulaşıp etrafını sararak havlıyorlar.

"Ne var?" diyor Bartholomew sertçe, işitme mesafesine geldiğinde. "Doğum mu başladı? Her şey yolunda mı?"

"Şey," diyor ablasının kocası, "öyle bir şey oldu ki, nasıl desem, bunu nasıl anlatacağımı hiç—"

Bartholomew çocuğun ceketine yapışıyor. "Şunu doğru dürüst anlat," diyor. "Hemen."

"Kayboldu. Hiçbir yerde bulamıyoruz. Sabah erkenden buraya gelirken görülmüş. Sen de gördün mü? Nerede olabileceğine dair—"

"Bulamıyor musun?" diye soruyor Bartholomew. Ceketinden daha sıkı tutup uzun uzun baktıktan sonra tehditkâr bir ses tonuyla, usulca konuşuyor: "Ben sana ne demiştim? Ona iyi bakacaksın dedim. Demedim mi? Ona çok iyi bakmanı söyledim. Tek yapacağın buydu."

"Bakıyorum! Baktım!" Agnes'ın kocası Bartholomew'un elinden kurtulmaya çalışıyor ama elleri çanak, omuzları meşe ağacı misali, izbandut gibi bir adam olan Bartholomew'la aralarında bir baş ve omuz boyu fark var.

Nereden çıktığı belli olmayan bir arı ansızın aralarında vızıldamaya başlıyor; arının hareketini yüzlerinde hissediyorlar. Bartholomew arıyı kovmak için içgüdüsel bir hareket yapınca, Agnes'ın kocası bunu fırsat bilip kendini onun elinden kurtarıyor.

Dövüşe hazır, atik bir hareketle yana sıçrayıp parmak uçlarında duruyor.

"Bak," diyor yeni konumunda, avuçlarını havaya kaldırıp bir o ayağının üstüne bir ötekine sıçrayarak. "Seninle dövüşmek istemiyorum—"

Bartholomew her şeye rağmen gülmemek için kendini zor tutuyor. Bu mürekkep yalamış soluk benizlinin onunla yumruk yumruğa dövüşeceğini düşünmek çok gülünç. "Bence de istemezsin," diyor.

"Şu an ikimiz de aynı taraftayız," diyor Agnes'ın kocası ileri geri adım atarak, "sen de, ben de. Öyle değil mi?"

"Hangi tarafmış o?"

"İkimiz de onu bulmak istiyoruz. Değil mi? Onun iyiliğini istiyoruz. Bebeğin de."

Agnes'ın –ve bebeğin– iyi olmayabileceğini düşününce, Bartholomew'un öfkesi yine ateşe konmuş su gibi kabarıyor.

"Biliyorsun," diyor, "ablamın o kadar erkek arasından niçin seni seçtiğini anlayabilmiş değilim. 'Onunla evlenip ne yapacaksın? Ne var ki onda?' diye sormuştum." Bartholomew değneğini alıp dümdüz ayaklarının arasına dikiyor. "Ne dedi biliyor musun?"

Agnes'ın kollarını kavuşturup dimdik durmuş olan kocası dudaklarını sıkarak başını iki yana sallıyor. "Ne dedi?"

"İçinde şimdiye dek tanıdığı herkesten daha çok şeyin gizli olduğunu söyledi."

Agnes'ın kocası duyduğu şeye inanamıyormuş gibi bakakalıyor. Yüzü kederli, acılı, şaşkın. "Öyle mi dedi?"

Bartholomew başını sallıyor. "Evlenmek için ne demeye seni seçtiğini anladığımı söyleyemem ama ablamla ilgili bildiğim tek bir şey var. Ne biliyor musun?"

"Neymiş?"

"O hiç yanılmaz. Hiçbir konuda. Bakış açısına göre, ya bir lütuf ya da lanettir bu. Ama eğer seninle ilgili böyle düşünüyorsa, haklı çıkma ihtimali de var."

"Bilemiyorum," diye araya giriyor Agnes'ın kocası, "eğer—"

Bartholomew onu duymamış gibi konuşmayı sürdürüyor. "Öyle de olsa, şu an bunun bir önemi yok. Şu an tek yapmamız gereken, onu bulmak."

Agnes'ın kocası bir şey demeden yere çöküp başını ellerinin arasına alıyor. Konuştuğunda, sesi boğuk çıkıyor. "Gitmeden önce kâğıda bir şeyler yazmış. Belki de bana mesaj yazmıştı."

"Ne diyor?"

"Yağmurla ilgili bir şey. Bir de dallar. Ama tam okunmuyordu."

Bartholomew bir iki saniye ona bakarak bu sözcükleri aklında evirip çeviriyor. Yağmur ve dallar. Dallar. Yağmur. Sonra değneğini alıp kemerine sokuyor.

"Kalk haydi," diyor.

Agnes'ın kocası kendi kendine konuşur gibi konuşmaya devam ediyor. "Sabah yataktayken, birdenbire kayboluverdi," diyor. "Kader gelip onu benden aldı, akıntıya kapılıp gitti sanki ve onu nerede bulacağımı, nereye bakacağımı bilemiyorum ama—"

"Ben biliyorum."

"—onu buluncaya kadar rahat edemem, biz—" Agnes'ın kocası ansızın susarak başını kaldırıyor. "Sahi mi?"

"Evet."

"Nasıl?" diye soruyor Agnes'ın kocası. "Sen onun aklını nasıl bu kadar kolay okuyabiliyorsun da ben, onunla evli olan adam—"

Bartholomew'un bunlarla kaybedecek vakti yok. Botunun ucuyla çocuğun bacağını dürtüyor. "Kalk dedim sana," diyor. "Yürü."

Çocuk ayağa fırlayıp temkinli bir tavırla onu süzüyor. "Nereye?"

"Ormana."

Bartholomew iki parmağını ağzına sokup gözlerini çocuğun yüzünden ayırmadan ıslık çalarak köpekleri çağırıyor.

Bartholomew onları bulduğunda, Agnes bebeği göğsüne bastırmış uyukluyor, uykuyla uyanıklık arasında gidip geliyor.

Bartholomew köpekleri peşine takmış, inleyip sızlanmayı sürdüren kocanın önünden giderek çayırlar boyunca yürümüş ve Agnes'ı burada, tam da olacağını düşündüğü yerde bulmuş.

"Haydi bakalım," diyerek ablasını kucağına almak için eğiliyor; doğumdan arta kalanlar, o pislik ve koku umurunda değil. "Burada kalamazsın."

Agnes uykulu vaziyette belli belirsiz karşı koysa da, başını kardeşinin göğsüne yaslıyor. Bartholomew bebeğin hayatta olduğunu, yanaklarının içeri çekilip tekrar şiştiğini fark ediyor. Emiyor demek. Bartholomew kendi kendine başını sallıyor.

Agnes'ın kocası da arkasından yetişmiş yaygarayı basarak gerilim yaratıyor, el kol hareketleri yapıyor, kendi saçlarını çekiyor, bir yükselip bir alçalan sesiyle sözcükleri yeşilliğin içine püskürtüyor da püskürtüyor. Agnes'ı kendisinin taşıyacağını söylüyor, erkek mi yoksa kız mı, bebeğin ne olduğunu soruyor, ayrıca Agnes ne demeye öyle ortadan kayboluvermiş, herkes deliye dönmüş, nereye bakacağını bilememiş. Bartholomew çocuğa bir tekme atmak, sesini kesmek, onu ıslak yapraklarla kaplı verimli toprağın üstüne devirmemek için kendini zor tutuyor. Kocası Agnes'ı kucağından almayı deniyor ama Bartholomew canını sıkan bir sineği kovar gibi, onu başından savıyor.

"Sen sepeti al," diyor çocuğa. Ardından, uzun adımlarla yürüyerek omzunun üstünden sesleniyor: "Ağır gelmezse."

Vebanın 1596 yazında İngiltere'ye, Warwickshire'a ulaşması için iki ayrı insanın hayatlarında iki olayın gerçekleşmesi, sonra da bu insanların karşılaşması gerekiyor.

Bunlardan biri Venedik Cumhuriyeti'ndeki Murano Adası'nda yaşayan bir cam ustası; diğeri bir sabah mevsim normallerinin üstündeki bir sıcaklıkta, doğudan esen bir rüzgârla İskenderiye'ye doğru giden bir ticaret gemisindeki miço.

Judith'in yatağa düşmesinden aylar önce, 1595'ten 1596'ya geçilirken, *millefiori* adıyla bilinen yıldız ya da çiçek desenli, beş-altı kat renkle elde edilen cam boncukları yapmakta usta olan cam ustasının, fırınların oradaki ateşçiler arasında çıkan bir kavga yüzünden bir an dikkati dağılıyor. Eli kayıyor ve iki parmağı bir saniye önce baloncuk halindeki camı uzayabilen, şekillendirilebilen bir macuna dönüştüren o gürül gürül, beyaz alevin üstüne geliyor. Duyuların ötesine geçen şiddetli acıyı bir an için hissedemiyor; ne olduğunu, neden herkesin şöyle bir bakıp ona doğru koştuğunu

anlayamıyor. Kızarmış et kokusu, ancak bir köpekten çıkabilecek kadar keskin bir çığlık, ardından etrafında bir kargaşa yaşanıyor.

Sonuçta, aynı gün, iki parmağı da kesiliyor.

Böylece ertesi gün kırmızılı, sarılı, mavili, yeşilli ve morlu boncukları kutulara yerleştirmek de iş arkadaşlarından birine kalıyor. Adamcağız o sırada evde, parmakları sarılmış, afyon şurubu sayesinde sarhoş bir uykuya dalmış olan cam ustasının boncukları kırılmamaları için genelde talaş ve kumla birlikte kutuladığını bilemiyor. Onun yerine atölyede, yerde duran birkaç paçavrayı alıp ona suçlayarak bakan yüzlerce minik, dört açılmış göze benzeyen boncukları bunlara sarıyor.

Aynı anda İskenderiye'de, Akdeniz'in öbür ucunda, Judith'in vebaya yakalanması ve bir trajedinin başlaması için miçonun da ondan çok uzaklarda gemiden ayrılması gerekiyor. Çok çalışıp aç bilaç düşmüş gemi mürettebatı için karaya çıkıp yiyecek bir şeyler bulma emrini alması gerekiyor.

O da karaya çıkıyor.

Gemi kâtibinin verdiği keseyi sıkı sıkı tutarak borda iskelesinden inerken ayak sürümesi, hafif topallayarak yürümesi, kâtibin kıçına bir de sertçe tekme atıvermiş olmasından.

Gemi mürettebatı Malezya'dan alınmış karanfil taneleriyle ve Hindistan'dan alınmış çivit boyalarla dolu sandıkları boşaltıyor, sonra da kahve çekirdeği çuvallarını ve kumaş balyalarını yükleyecek.

Miçonun ayak bastığı rıhtım, denizde geçen haftaların ardından, beklenmedik şekilde sert ve katı. Yine de sendeleyerek gözüne meyhane gibi görünen bir yere doğru yürüyor, baharatlı kuruyemişlerin satıldığı bir tezgâhın, boynuna yılan sarmış bir kadının önünden geçiyor. Maymununun boynuna altın rengi zincir takmış bir adama bakmak için duruyor. Niye mi? Çünkü ilk kez maymun görüyor. Çünkü bütün hayvanları çok seviyor. Sonuçta o sırada kış günü soğuk bir sınıfta oturmuş, öğretmenin şeffaf boynuz tabakasıyla kaplı ve üstlerinde Yunan şiirleri yazılı tahtaları dağıtışını izleyen Hamnet'tan çok da büyük değil.

İskenderiye limanındaki maymunun üstünde küçücük kırmızı bir ceket, başında aynı renk şapka var; sırtı köpek yavrularınınki gibi kavisli ve yumuşacık ama çocuğa bakan yüzü ifadeli, garip şekilde insana benziyor.

Man Adası'ndan bir ailenin oğlu olan miço maymuna, maymun ona bakıyor. Hayvan başını yan yatırıp boncuk gibi gözleriyle ona bakarak titreşen alçak bir ses çıkarıyor, dalgalanan yumuşak bir sesle usulca bir şeyler söylüyor. Çocuğa Man Adası'nda yapılan toplantılarda amcasının çaldığı bir enstrümanı, kız kardeşinin vaftizini, kuzeninin düğününü, evinin mutfağında hissettiği güvende olma hissini, annesinin balık ayıklamasını; yeri çamur yapmamasını ve gömleğinin önünü silmesini, yemeğini ancak ondan sonra yiyebileceğini söyleyişini hatırlatıyor. Amcasının flüt çaldığı ve herkesin büyüdüğü yerdeki dili konuştuğu, kimsenin ona bağırıp çağırıp tekmeler atmadığı ve ne yapacağını söylemediği, sonradan şarkıların söylenip dansların edildiği günlere götürüyor onu.

Miçonun gözleri yaşla dolarken, duyarlı ve anlayışlı gözlerle ona bakmaya devam eden maymun elini uzatıyor.

Maymunun parmakları çocuğa hem tanıdık hem de tuhaf geliyor. Bot derisi gibi siyah ve parlak, tırnakları elma çekirdeğine benziyor. Fakat avcu aynı çocuğunkiler gibi çizgi çizgi ve oracıkta, rıhtımdaki sıra sıra palmiyelerin altında, insanla hayvan arasında gerçekleşebilecek türden bir duygudaşlık ve birleşme ânı yaşanıyor. Çocuk o altın rengi zinciri kendi boynundaymışçasına hissediyor; maymun oğlanın hüznünü, evini ne kadar özlediğini, bacaklarındaki morlukları, su toplamış nasırlı parmaklarını, okyanus güneşinde geçen aylar boyunca amansızca kavrulan omuzlarının nasıl soyulduğunu görüyor.

Çocuk da elini uzatıyor ve maymun o eli tutuyor. Bu kadar güçlü tutabilmesi şaşırtıcı; aciliyetini, gördüğü kötü muameleyi, ihtiyacını, iyi bir dosta duyduğu açlığı anlatan bir tutuş bu. Maymun dört ayağını birden kullanarak çocuğun kolundan tırmanıp omzuna, oradan başının tepesine çıkıyor ve pençelerini saçlarına gömerek oraya oturuyor.

Çocuk emin olmak için elini gülerek başına götürüyor. Evet, başının üstünde oturan bir maymun var. İçinin birbiriyle savaşan sayısız dürtüyle dolduğunu hissediyor: Rıhtımdan koşup gemidekilere, Bakın, baksanıza, demeyi istiyor; olan şeyi kız kardeşine anlatmayı, Ne olduğunu asla tahmin edemezsin, bir maymun başıma oturdu, demeyi istiyor; maymuna sahip çıkmayı, fırlayıp koşmayı, zinciri çekip adamın elinden kurtararak borda iskelesinden bir koşu gemiye çıkmayı ve kayıplara karışmayı istiyor; o yaratığı sonsuza kadar kucağında tutmayı, hiç bırakmamayı.

Adam çocuğa el kol işaretleri yaparak ayağa kalkıyor. Yüzü çopur ve yara izleriyle kaplı, ağzındaki bütün dişler kararmış, bir gözü ötekinden farklı, ne aynı yöne bakıyor ne de rengi aynı. Bütün dünyada aynı anlama gelen hareketi yaparak parmaklarını birbirine sürtüyor adam: Para istiyor.

Çocuk başını iki yana sallıyor. Maymun saçlarına daha sıkı yapışarak kuyruğunu çocuğun boynuna sarıyor.

Çopur yüzü yara izleriyle kaplı adam atılarak çocuğu kolundan yakalıyor. Tekrar o hareketi yapıyor. Para, diyor ısrarla, para. Eliyle maymunu işaret edip yine aynı hareketi yapıyor.

Çocuk yine başını iki yana sallayıp beline takılı keseyi korumak ister gibi elini kesenin üstüne koyuyor. Gemiye yiyecek bir şeyler, bira götürmediği takdirde başına gelecekleri biliyor. Kâtibin kırbacının tadını –Malakka'da on iki, Galle'de yedi, Mogadişu'da on kırbaç yemiş– sonsuza kadar unutamayacak.

"Hayır," diyor çocuk. "Hayır."

Adam çocuğun yüzüne karşı öfkeyle verip veriştiriyor. İskenderiye denen bu yerde konuşulan dil bıçak ucu gibi sipsivri, keskin. Adam uzanıp maymunu tutunca, hayvan konuşur gibi sesler çıkararak bir çığlık atıyor, acı dolu keskin bir çığlık atarak çocuğun saçlarına, gömleğinin yakasına yapışıyor, minicik siyah tırnaklarıyla boynunu çiziyor.

Neredeyse hıçkırarak ağlamaya başlayan çocuk yeni arkadaşını bırakmak istemiyor. Bir an kolundan tutmayı başarıyor, sıcacık tüylü dirseğini avcunun içinde hissediyor ama adam zinciri çekince maymun çocuğun elinden kurtulup bir çığlık atarak yere,

arnavutkaldırımlı rıhtıma düşüyor ve kendini toparlayıp zincirinden bir kez daha çekilince hüzünlü sesler çıkararak adamın peşinden seğirtiyor.

Çocuk donakalmış vaziyette hayvanın uzaklaşmasını, kambur sırtını, sahibine yetişmeye çalışırken kıçının sağa sola gidişini izliyor. Yüzünü, gözlerini silerken başını çıplak ve bomboş hissediyor, o ânı geri getirebilmeyi, adamı maymunu ona vermeye bir şekilde ikna edebilmiş olmayı diliyor. O maymun ona aitti: Bunu herkes ilk görüşte anlardı.

Çocuğun bilmediği –bilemeyeceği– şeyse, maymunun kendinden bir şeyleri ona bıraktığı. O itiş kakışta, pirelerinden üçünü üstüne saçtığı.

Bu pirelerden biri kimseye görünmeden yere düşüyor ve çocuk onu fark etmeden ezip geçiyor. İkincisi çocuğun saman sarısı saçlarında biraz kaldıktan sonra başının tepesine çıkarak ön tarafa ilerliyor. Miço meyhaneden aldığı bir sürahi biranın parasını öderken –kıvrak, kavisli bir atlayışla– hancının omzuna sıçrayacak.

Üçüncü pire düştüğü yerde, çocuğa memleketindeki sevgilisinin verdiği, boynunda bağlı duran kırmızı mendilin kıvrımında duracak.

Sonradan, çocuk geceyi geçirmek için gemiye dönüp baharatlı yemişlerle ve küçük bir omlete benzeyen yassı ve garip bir ekmekle karnını doyurduktan sonra, gemideki kedilerden en sevdiğini, beyaz olduğu halde kuyruğu çizgi çizgi olan o hayvanı alıp boynuna bastıracak. Yeni bir ev sahibinin varlığına karşı tetikte olan pire de çocuğun boynundaki mendilden kedinin boynundaki gür, süt beyazı tüylere sıçrayacak.

Ertesi gün kendini iyi hissetmeyen ve bütün kediler gibi onu sevmeyenleri hatasız olarak sezebilen kedi, gidip kâtibin hamağına yerleşecek. Kâtip o gece hamağına gittiğinde ölen hayvanı görüp bir küfür savuracak ve hamağı ters çevirip törensiz merasimsiz yere düşürerek bir tekmeyle kamaradan dışarı atacak.

Biri maymundan gelen dört-beş pire kedinin durduğu yerde kalacak. Maymundan gelen pire çok zeki, hayatta kalıp başarılı olmaya kararlı. Bu yüzden hoplayıp sıçrayarak uykusunda horlayan

kâtibin ıslak ve bereketli koltukaltına ulaşıyor, alkolle karışık besleyici denizci kanıyla kendine güzel bir ziyafet çekiyor.

Üç gün geçiyor ve gemi Şam'ı geçmiş Halep'e doğru giderken kaptanın kamarasına giren serdümen, kâtibin hiç iyi olmadığını, aşağıda tutulduğunu söylüyor. Kaptan haritalarını ve sektantını incelemeye devam ederek başını sallıyor ve konuyu unutuyor.

Ertesi gün üst güvertede dururken kâtibin sayıkladığını, ağzının köpürdüğünü, boynunun yan tarafındaki şişkinlik yüzünden başını düz tutamadığını haber alıyor. Serdümen bunları kulağına söylerken kaşlarını çatan kaptan, gemi doktorunun gidip adama bir bakmasını emrediyor. Ha, diye ekliyor serdümen bunun üstüne, gemideki kedilerden birkaçı da ölmüş sanırım.

Kaptan başını çevirip serdümene bakıyor. Yüzünde hoşnutsuz, şaşkın bir ifade var. Kediler mi, dedin? Serdümen saygıyla, gözlerini yere dikerek başını sallıyor. Ne tuhaf.

Kaptan biraz daha düşündükten sonra denize doğru parmak şaklatıyor. Hepsini denize atın.

Sayıları hepi topu üç olan ölü kediler çizgili kuyruklarından tutulup Akdeniz'e fırlatılıyor. Güvertedeki bir kapaktan başını çıkarıp olanları izleyen çocuk kırmızı mendiliyle gözyaşlarını siliyor.

Çok geçmeden Halep'te rıhtıma yanaşıyorlar ve yine karanfil taneleri, bir miktar kahveyle birlikte gemiden çıkan onlarca fare derhal sahile yollanıyor. Gemi doktoru kamarasında üçüncü kaptanla havanın ve yelkenlerin durumunu tartışan kaptanın kapısını tıklatıyor.

"Hah," diyor kaptan, "şu adam nasıl... bizim şu... kâtip?"

Doktor peruğunun altından başını kaşıyıp sessizce geğiriyor. "Öldü, efendim."

Kaptan kaşlarını çatıp doktoru inceleyerek peruğunun yamuk durduğunu, adamın etrafa yoğun bir rom kokusu yaydığını fark ediyor. "Ne sebeple?"

Ancak kırık çıkıklara bakıp diş çekebilecek bir tip olan doktor, cevabı kamaranın alçak, ahşap tavanında bulacakmış gibi yukarı bakıyor. "Hummadan, efendim," diyor, bir ayyaşın kararlılığıyla.

"Hummadan mı?"

"Fikrimce," diyor doktor sözcüğü yaya yaya, "Afrika'dan kapmış olabilir. Bütün vücudu, kolları ve bacakları, adlarını hastalığın uğramadığı bu yerde ağzıma dahi almak istemediğim yerleri yer yer kapkara olmuştu. Bu yüzden hastalık kaptığı sonucuna vardım ve—"

Kaptan, "Anlaşıldı," diyerek doktorun sözünü kesip konuyu kapanmış varsayarak adama sırtını dönüyor ve tekrar haritalarına bakıyor.

Üçüncü kaptan boğazını temizliyor. "Efendim," diyor, "cenaze töreni yapmalıyız."

Kâtip kefene sarılıp güverteye çıkarılıyor. Yakınındaki denizciler burunlarını bezle örtüyor: Ceset fena kokmuş. Kaptan İncil'den kısa bir pasaj okuyor; denizde yirmi beş yıl geçirdiği ve hatırlayamayacağı kadar çok cenaze gördüğü halde ölen adamın kokusuna o da zor dayanıyor.

"Baba," diye başlıyor kaptan, arkalarda sezdirmeden kusmaya çalışanların seslerini bastıran bir ses tonuyla, "Oğul ve Kutsal Ruh adına, bu cesedi dalgalara emanet ediyoruz.

"Siz," diyerek en yakınındaki iki tayfaya el ediyor, "şunu... şeyi... ah... neyse... atın işte."

Adamlar yemyeşil olmuş yüzlerle fırlayıp cesedi alarak denize atıyor.

Akdeniz'in dalgalı, kıvrım kıvrım yüzeyi kâtibin cesedini kaplıyor.

Kuzeyden alacakları kürk siparişi için Konstantinopolis'e vardıklarında, kedilerin hepsi öldüğü için fare popülasyonu sorun yaratmaya başlamış durumda. Üçüncü kaptan, kaptana farelerin sandıkları kemirerek kurutulmuş et stokuna dadandıklarını söylüyor. O sabah mutfağın oralarda on beş, on altı tane fare görülmüş. Gözlerini pencereden görünen ufuk çizgisine dikerek adamların moralsiz olduğunu, hasta gemici sayısının bir gecede oldukça arttığını söylüyor.

İki adam daha öldükten sonra ölü sayısı üçe, ardından dörde çıkıyor. Hepsi de boyunda şişkinlik yapan, vücutta yer yer kızartılar, kararmalar, kabarcıklar oluşturan aynı Afrika humması yüzünden ölüyor. Kaptan böyle alelacele, yalapşap iş yapmaktan hiç

hoşlanmadığı halde rotayı değiştirip Ragusa'da durmak ve referanssız, tavsiyesiz, birkaç denizciyi işe almak zorunda kalıyor.

Yeni tayfalar fırıldak gözlü, kırık dişli; fazla konuşmuyor, konuştuklarında da Lehçe gibi bir dilde sohbet ediyor, gemidekilere fazla yanaşmıyorlar, Man Adalı mürettebat da onları ilk görüşte güvenilmez bulup adamlarla iletişim kurmuyor, kamaralarını onlarla paylaşmakta isteksiz davranıyor.

Fakat bu Polonyalılar fare öldürmekte çok usta. Bunu spor olarak görüyor, iplerin ucuna bağladıkları yiyecekleri tuzak olarak kullanıyor, sonra da ellerinde koca küreklerle pusuda bekliyorlar. Hayvanlardan biri ortaya çıktığında –parlak tüyleri, gemicilerin erzakıyla çektiği ziyafetler sayesinde şişip sarkmış karnıyla oltaya geldiğinde– Polonyalılar bağır çağır, şarkılar söyleyerek üstüne atılıp küreklerle vura vura öldürüyor, bütün duvarlarla tavanlar fare beyinleri ve iç organlarıyla kaplanıyor. Sonra da adamlar kuyrukları kesip kemerlerine diziyor, bir şişe şeffaf sıvıyı elden ele geçirerek hep birlikte içiyorlar.

İnsanın midesi kalkıyor, diyor Man Adalı denizcilerden biri miçoya, kamaranın öteki ucundan olanları izleyerek. Değil mi? Sonra da kendi boynuna, omzuna birer şaplak atıyor; geminin içi artık pire kaynıyor. Adam kendi kendine, Lanet olası fareler, diye homurdanıp hamağında ters dönüyor.

Venedik'te fazla kalmayı planlamıyorlar –kaptan İngiltere'ye gidecek yükleri bir an önce götürmek, alacağını almak, bu cehennem gibi seferi artık bitirmek istiyor– ama yükler indirilip yeni yükler alınırken, miçoya gemi için birkaç kedi bulmasını emrediyor. Miço sevinçle rıhtıma atlıyor; o gemiden, daracık kamaralardan, basık tavanlardan, fare, hastalık ve ölüm kokularından kurtulmaya fazlasıyla istekli. O gün iki adam daha hastalanıp kamaralarına kapatılmış; biri kendisi gibi Man Adalı, öbürü Polonyalılardan biri, adamın fare kuyruklarını dizdiği kemeri yanında asılı duruyor.

Çocuk Venedik'e daha önce bir kez daha, çıktığı ilk seferde de gelmiş ve her şey hatırladığı gibi: evlerin ön basamaklarını yeşim rengi suların yaladığı, pencerelerin oluk oluk mum ışığıyla aydınlandığı, sokak yerine sürekli birbirleriyle kesişerek baş döndürücü

bir labirent oluşturan daracık geçitlerin ve kemerli köprülerin olduğu, yarısı deniz, yarısı kara, tuhaf, melez bir yer. Sisin, binalarla çevrili meydanların ve yüksek binaların, sürekli çalan kilise çanlarının ortasında kolayca yolunuzu kaybedebileceğiniz bir yer.

Çocuk bir an durup sandıklarla çuvalları el birliğiyle taşıyan, Man Adası'nın dilinde, Lehçe ve İngilizce bağırıp çağıran tayfalara bakıyor. Venedikli bir adam kutu dolu bir arabayı onlara doğru itiyor; o da Venedik dilinde bağırmaya başlıyor. Arabasını bırakmadan, bir kutuları, bir gemicileri işaret ederken, çocuk adamın elindeki ilk iki parmağın eksik olduğunu, elinin erimiş mum gibi garip, buruş buruş bir dokusu olduğunu görüyor. Adam tayfalara seslenip sağlam eliyle bir gemiyi, bir kutularını gösterirken, çocuk arabanın yana devrilmek üzere olduğunu, kutuların birazdan rıhtıma saçılacağını fark ediyor.

Hemen fırlayıp arabayı kurtararak adamın şaşkın yüzüne doğru şöyle bir sırıttıktan sonra balık satılan bir tezgâhın altında birkaç kedinin bıyıklı, üçgen yüzlerini gördüğü için koşarak oradan uzaklaşıyor.

İskenderiye'deki maymundan gelen –son bir haftadır falan bir farenin, ondan önce de Halep yakınında ölen aşçının üzerinde yaşamış olan– pirenin çocuktan cam ustasının koluna sıçradığından, oradan sol kulağına kadar tırmanıp kulakmemesinin arkasını ısırdığından, ikisi de habersiz. Puslu kanaldaki soğuk bütün uzuvlarını hissizleştirdiği ve boncuk dolu kutuları gemiye yükletip parasını aldıktan sonra daha birçok siparişi yetiştirmek zorunda olduğu için, kısacık yokluğunu fırsat bilen ateşçilerin mutlaka yine kavgaya tutuştuğu Murano'ya dönmekten başka bir şey düşünmeyen cam ustası, ısırığı hissetmiyor bile.

Gemi Sicilya'nın dibinden dönerken, üçüncü kaptan da Afrika hummasına yakalanıyor, parmakları morarıp kararıyor, ateşi öyle yüksek ki terler hamağının düğümlerinden yerlere damlıyor. Napoli yakınlarında, iki Polonyalıyla birlikte, onu da denize gömüyorlar.

Venedik'ten alınan kediler fare avlamadıkları zamanlarda köklerine bağlı kalarak ambarda, Murano'dan yüklenen boncuk kutularının üstünde uyumayı tercih ediyor. O ahşap yüzeylerde,

kutuların üstlerindeki sicimlerin düğümlerinde, yanlarına tebeşirle Venedik dilinde yazılmış şeylerde, onları çeken bir şey var.

Seferler sırasında ambara fazla inen olmadığı için, kediler öldüğünde –kediler peş peşe, birer birer ölüyorlar– cesetleri kutuların üstünde kalıyor ve onları kimse bulamıyor. Ölen farelerden çizgi çizgi tüylerine sıçrayan pireler de kutuların içine girip minik minik, rengârenk, yüzlerce *millefiori* boncuğunu saran bezlere yerleşiyor (cam ustasının iş arkadaşı tarafından kutulara yerleştirilen bezlere; o cam ustası da şimdi Murano'da, atölyedeki işler durmuş çünkü çalışanların çoğu bilinmeyen bir hastalığa yakalanmış, hepsinin şiddetli ateşi var).

Geriye kalan Polonyalılar Barselona'da gemiden kaçıp limanın keşmekeşinde gözden kayboluyorlar. Kaptan dişlerini sıkıp sayıları çok azalmış olsa da yola devam edeceklerini söylüyor. Karanfil tanelerini, kumaşları ve kahveleri yerlerine teslim edip yola koyulacaklar.

Adamlar söyleneni yapıyor. Gemi Cádiz'e, Porto'ya, La Rochelle'e uğrarken birkaç kişi daha eksiliyor ve sonunda kuzeye, nihayet Cornwall'a varıyorlar. Londra'ya doğru yelken açtıklarında, müretteb atın sayısı beşe düşmüş durumda.

Miço gemiden ayrılıp Man Adası'na gidecek başka bir gemi ararken bir zamanlar kırmızı olan mendil hâlâ boynunda, Venedikli kedilerden hayatta kalan tek dişi kediyi kolunun altında taşıyor; öteki üç adam Londra Köprüsü'nün öbür ucundaki bir meyhaneye doğru yollanıyor; kaptan evine, karısıyla çocuklarının yanına gitmek için bir at hazırlanmasını emrediyor.

Gemiden indirilip gümrüğe bırakılan mallar yavaş yavaş Londra'nın çeşitli yerlerine dağıtılıyor: karanfiller, baharatlar, kumaşlar ve kahveler, başkalarına satılmak üzere tacirlere; ipekler Saray'a; cam eşyalar Bermondsey'deki bir satıcıya; kumaş balyaları Aldgate'teki kumaşçılara ve erkek terzilerine.

Murano Adası'ndaki ustanın, parmakları kesilmeden hemen önce yaptığı cam boncuklar, neredeyse bir ay boyunca ambardaki bir rafta duruyor. Derken bir tanesi Shrewsbury'deki bir kadın terzisine, biri York'a, biri de Oxford'daki bir takı tasarımcısına teslim

ediliyor. Son kutu, içlerinde en küçük olanı, Venedik'teki cam atölyesinde yerden toplanmış paçavralara sarılı halde, ulakla şehrin kuzey ucundaki bir hana yollanıyor ve bir hafta boyunca orada kalıyor. Sonra hancı tarafından, bir miktar posta ve paketlenmiş bir dantelle birlikte, at sırtında Warwickshire'a gidecek bir adama teslim ediliyor.

Atla giderken, adamın deri eyer çantasından ritmik şıngırtılar geliyor, boncuklar atın hareketleriyle birlikte hoplayıp sıçrıyor, altı renkli yüzlerce boncuk dönüp duruyor, birbirine sürtünüyor. İki gün süren yolculuk boyunca, adam bir yandan paketlenmiş kutuda ne olabileceğini merak edip duruyor: O kesik kesik, net sesleri çıkaran şey ne olabilir acaba?

Kendi kopyalarının ağırlığı altında ezilen iki boncuk kırılıyor. Beş tanesinin yüzeyi tamir edilemeyecek şekilde çiziliyor. Daha ağır olanlar, atın her sarsılışıyla birlikte, yavaş yavaş dibe doğru kayıyor.

Bezlerdeki pireler ambarda geçen uzun günlerin ardından aç bilaç kutudan çıkıyor. Fakat çok geçmeden kendilerine geliyor, canlanıyor, attan adama, adamdan ata, atlının yolda karşılaştığı insanlara –biraz süt aldığı bir kadına, atı okşamaya gelen bir çocuğa, yol kenarındaki bir meyhanede rastladığı delikanlıya– sıçramaya başlıyorlar.

Atlı Stratford'a vardığında, pireler çoktan yumurtlamış: adamın üstündeki ceketin dikişlerine, atın yelesine, eyerin dikiş yerlerine, dantelin desenlerine ve dokumasına, boncukların sarılı olduğu bezlere. Bu yumurtalarda maymundaki pirenin torun çocukları var.

Atlı danteli ve boncukların durduğu kutuyu şehrin yakınındaki bir hancıya bırakıyor. Bir oğlan bir peni karşılığında mektupları birer birer alıcılarına teslim ediyor (tesadüf bu ya, içlerinden biri de Henley Caddesi'ne gidiyor çünkü Agnes'ın kocası Londra'dan ailesine mektup göndermiş, basamaktan düşüp ayak bileğini burktuğunu, pansiyon sahibinin köpeğini, bir oyunla turneye çıkacaklarını, ta Kent'e kadar gideceklerini anlatmış). Dantel paketini bir iki gün sonra Evesham'dan gelen bir kadın alıyor.

Londra'ya dönmek için yola çıkan atlı sarsıldıkça bir rahatsızlık hissettiğini fark ediyor: Koltukaltında ağrılı, hassas bir nokta var. Ama buna aldırmayıp yoluna devam ediyor.

Aynı çocuk boncuk kutusunu da Ely Sokak'taki bir terziye teslim ediyor. Şehrin önde gelenlerinden bir adamın eşi, hasat festivalinde giymek üzere, kadına bir elbise ısmarlamış. Siparişi veren kadının zamanında Londra'yı ve Bath'ı gördüğü, elbiseler konusunda incelikli zevkleri olduğu söyleniyor. Terziye elbisenin korsajlı kısmına mutlaka Venedik boncukları işlenmesi gerektiğini yoksa gözünde hiçbir değeri olmayacağını söylemiş. Hem de hiç.

Terzi bu yüzden Londra'ya haber yollamış, oradakiler de Venedik'e haber yollamış ve bekleyip durmuşlar, siparişi veren kadının boncuklar zamanında yetişmeyecek diye içi içini yemiş ve Londra'ya bir mektup daha yazmışlar, bir haber gelmemiş ama sonunda boncuklar gelmiş işte.

Terzi kapının üst tarafını açıp uzanarak kutuyu çocuktan alıyor. Tam paketi açacakken, komşunun zaman zaman dikişlere, renkli ipliklerin düzenlenmesine ve kumaş kesimlerine yardım eden kızı Judith içeri giriyor.

Terzi kutuyu havaya kaldırıyor. "Baksana," diyor yaşına göre fazla ufak tefek olan, hem dışı hem de içi meleğe benzeyen kıza.

Kız el çırpıyor. "Venedik'ten istenen boncuklar mı? Geldiler mi?"

Terzi gülüyor. "Sanırım öyle."

"Görebilir miyim? Bakabilir miyim? Çok merak ediyorum."

Terzi kutuyu tezgâhın üstüne koyuyor. "Daha fazlasını da yapabilirsin. Paketi sen açabilirsin. Şu pis paçavraları kesmen gerekecek. Şuradaki makası alıver."

Kadın *millefiori* boncuklarının durduğu kutuyu kıza uzatıyor, Judith de hevesle, yüzünü ışıldatan bir gülücükle hemen alıyor.

usanna'nın ilk yazında bir öğleden sonra, Agnes evde değişik bir koku olduğunu fark ediyor.

İşte geliyor, yine geldi, diye diye bekleyiş içindeki Susanna'nın ağzına götürdüğü kaşık, mamayla dolu olarak girip çizgi çizgi ve parlayarak çıkıyor. Susanna masanın köşesindeki bir sandalyeye üst üste konan minderlerin üstüne oturtulmuş. Agnes onu bu bebek tahtına kendi şalıyla bağlamış. Çocuk mest olmuş vaziyette, minicik elleri salyangoz kabuğu gibi içe doğru kıvrılmış, gözleri kâseden ağzına kadar gelip tekrar kâseye giden kaşığa sabitlenmiş durumda.

"Boo," diye bağırırken, Susanna'nın ağzındaki, alttaki dişetlerine yan yana dizilmiş dört tane girintiden çıkmaya başlayan mavimsi beyaz diş görünüyor.

Agnes onu taklit ederek aynı sesi çıkarıyor. Kendini sık sık gözlerini çocuğundan ayırmayı beceremezken, ondan başka bir yere bakamazken buluyor. Susanna'nın beyaz gül yapraklarına benzeyen kulaklarını, kanat gibi açılan minicik kaşlarını, oraya fırçayla boyanmış gibi başının tepesinde duran siyah saçlarını doya doya izleyebilecekken, başka yere bakıp ne yapacak ki? Çocuğu onun için dünyadaki en güzel sanat eseri: Ne geçmişte ne de gelecekte, herhangi bir yerde, ondan daha mükemmel bir şey olamaz.

Susanna, "Şoo," diye haykırıp kararlı ve ustaca bir hamleyle kaşığa yapışınca, mamalar masaya, Susanna'nın önüne, yüzüne, Agnes'ın elbisesine saçılıyor.

Agnes bir bez bulup masayı, sandalyeleri, Susanna'nın hayret dolu yüzünü siler, o öfkeli gürlemeyi bastırmaya çalışırken başını kaldırıp havayı kokluyor.

Bozulmuş yemek ya da havalandırılmamış çarşafların kokusuna benzeyen nemli, kesif, kekremsi bir koku. İlk kez aldığı bir koku. Rengi olsa, grimsi bir yeşil olurdu.

Bezi elinden bırakmadan, dönüp kızına bakıyor. Susanna kaşığı tutmuş bir ritimle masaya vururken, ritim çalma tam yoğunlaşma

gerektiren bir işmiş gibi dudaklarını büzmüş, her vuruşta gözlerini kırpıyor.

Agnes bezi kokluyor; havayı kokluyor. Burnunu elbisesinin koluna, sonra Susanna'nın önlüğüne dayıyor. Salonda geziniyor. Nedir bu? Solmaya yüz tutmuş çiçek, suda fazla bırakılmış bir bitki, durgun ve pis bir gölet, ıslak liken gibi kokuyor. Evin içinde ıslak ve küflenmiş bir şey mi var?

Gilbert'ın köpeklerinden biri eve bir şey sokmuş olabilir diye masanın altına bakıyor. Yere diz çöküp sandığın altına bakıyor. Ellerini beline koyup salonun ortasında durarak derin bir nefes alıyor.

Ansızın iki şeyi birden anlıyor. Nasıl anladığını bilmiyor; anlıyor işte. Agnes bu aydınlanma anlarını, bilginin zihnine nasıl girdiğini hiç sorgulamıyor. Bu anları beklenmedik bir hediye almış gibi, zarif bir tebessümle ve sevecen bir şaşkınlıkla kabul ediyor.

Agnes karnında bir bebek olduğunu hissediyor. Kış sonunda eve bir bebek daha gelecek. Agnes kaç çocuğu olacağını zaten biliyormuş. Bunu önceden görmüş: Kendi ölüm döşeğinin başında iki çocuğunun duracağını biliyor. İkinci çocuğu da geliyor işte; onun ilk işareti, baş vermiş.

Bir de bu kokunun, bu nahoş kokunun somut bir şey olmadığını anlıyor. Bir anlamı var. Bir şeyin –kötü bir şeyin, evinde yolunda gitmeyen bir şey, bir terslik olduğunun– işareti. O şeyin bir yerlerde, kışın duvardaki badananın altından çıkan siyah küf gibi büyüdüğünü, filizlendiğini hissediyor.

Bu iki duygunun zıtlığı aklını karıştırıyor. Kendini zıt yönlere çekilir gibi hissediyor: bebek, iyi; koku, kötü.

Agnes tekrar masaya gidiyor. Aklına ilk olarak kızı geliyor. Bu hüzünlü karanlık madde kokusu ondan geliyor olabilir mi? Agnes yüzünü çocuğunun sıcacık boynuna gömüp kokusunu içine çekiyor. O mu acaba? Çocuğu, kızı, gitgide güçlenen karanlık bir gücün tehdidi altında mı?

Susanna bu ani ilgiye şaşıp bir çığlık atarak, Anne, anne, diye kollarını Agnes'ın boynuna doluyor. Agnes o kolların boynunu tamamıyla saracak kadar uzun olmadığını, bu yüzden parmakların acımasızca omuzlarına geçtiğini hissediyor.

Agnes iz kovalayan bir köpek misali, iki burun deliğini de açarak, kızının özünü emer gibi kokluyor. Susanna'nın tenindeki, saçındaki hafif armut çiçeği kokusunu, çarşaf ve yorgandan, mamadan sinen kokuları alıyor. Başka koku yok.

Ufacık, yuvarlacık kızını havaya kaldırıp şimdi bir dilim ekmek, bir bardak süt bulmaları gerektiğini söylerken içinde bir fındık tanesi kadar minicik yeni bir bebek olduğunu, Susanna'nın ona bayılacağını, birlikte oynayacaklarını, ikinci çocuğunun Susanna'nın Bartholomew'u olacağını, ömür boyu arkadaşı, yoldaşı, desteği olacağını düşünüyor. Erkek mi yoksa kız mı acaba? Agnes içinden bunu soruyor ve her nedense cevabı hissedemiyor.

Susanna ayaklarının dibinde dururken, bir dilim ekmek kesip üstüne bal sürüyor. Sonra Susanna'yı kucağına alıp masaya oturuyor çünkü o koku, o karanlık yaklaşmaya çalışabilir diye kızının yakınında, yanında olmasını istiyor. Kızını meşgul etmek, dünyadan koruyabilmek için konuşup duruyor. Çocuk Agnes'ın ağzından dökülen sözcükleri dinleyip bildiklerini yakalıyor ve bağırarak tekrarlıyor: ekmek, bardak, ayak, göz.

Birlikte yuva kuran kuşlar ve vızıldayan arılarla ilgili bir şarkı söylerken, Susanna'nın babası merdivenden salona iniyor. Agnes onun bir bardak alıp sürahiden suyla doldurarak içtiğini, sonra bir bardak daha, bir bardak daha içtiğini hissediyor. Sonra da arkalarından geçip masanın etrafından dolaşarak karşılarındaki bir sandalyeye yığılıyor kocası.

Agnes ona bakıyor. Rüzgârla dolan bir ağaç gibi, kendi nefes alıp verişini, nefes alıp verişini hissediyor. O ekşi, nemli kokuyu alıyor yine. Bu kez daha güçlü. Yanı başlarında. Kocasından duman gibi çıkarak grimsi yeşil bir bulut halinde tepesinde toplanmış. Kocası bu kokuyu etrafını saran bir pus gibi üzerinde taşıyor. Koku onun teninden dışarı sızar gibi.

Agnes kocasını inceliyor. Her zamanki gibi görünüyor. Cidden öyle mi? Sakalının altındaki yüzü sararmış, parşömen rengine dönmüş. Gözkapakları şiş şiş ve göz altlarında morumsu halkalar var. Pencereden dışarı bakıyor ama bir şey görmüyor. Önündeki hiçbir şeyi görmüyor sanki. Masaya koyduğu öbür eli bomboş

havayla dolu. Bir adamın tuval inceliğindeki, ardında bir şey olmayan resmine benziyor; gece uyurken ruhu emilmiş ya da çalınmış birine benziyor.

Agnes'ın burnunun dibinde, böyle bir şey nasıl olabilmiş? Agnes'tan habersiz, kocası bu hale nasıl gelebilmiş, belirtileri nasıl görememiş? Belirtiler olmuş mu? Agnes hatırlamaya çalışıyor. Kocasının her zamankinden fazla uyuduğu, geceleri meyhanelerde arkadaşlarıyla daha fazla zaman geçirdiği bir gerçek. Geceleri yataklarında, mum ışığında ona bir şeyler okumayalı çok zaman olmuş; Agnes kocasının bunu en son ne zaman yaptığını hatırlayamıyor. Eskiden olduğu gibi, geceleri şöminenin başında sohbet ediyorlar mı? Bunu da eskisi kadar sık yapmadıklarını zannediyor. Ama Agnes çocukla, evle, bahçesiyle, pencereye gelenlerle meşgulken, kocası da öğleden sonraları ders vermeyi, sabahları babasının ayak işlerini yapmayı sürdürüyor. Şimdiye dek hayatın ikisini de eşit derecede yorduğunu düşünmüş. Şimdi de bu çıkmış işte.

Susanna ellerini çırpa çırpa, hâlâ şarkı söylüyor. Eklemleri, eklemlerinin her biri gamzeli, bir noktadan kemiğe bağlı gibi. Şarkıdaki dört nota, aynı monoton sesle tekrar tekrar başa dönerek devam ediyor. Bu durum kocasının hoşuna gitmemiş olacak ki karşılarında yüzünü buruşturup tek kulağını eliyle örtüyor.

Agnes alnını kırıştırıyor. Karnındaki sıvının içinde kıvrılmış olan biteni dinleyen, bu pis havayı soluyan bebeği düşünüyor; kucağındaki Susanna'nın sıcacık ağırlığını düşünüyor; kocasından yayılan bu gri ve kokuşmuş bulutu düşünüyor.

Kocasındaki maraziliğin nedeni bu evlilik, çocuk, birlikte yaşadıkları hayat olabilir mi? İçindeki yaşam sevincini bu daracık evde yaşamak mı öldürüyor? Agnes bilemiyor. Bunları düşününce içi panikle doluyor. Kocası bu haldeyken yine hamile olduğunu ona nasıl söyleyebilir ki? Söylediği takdirde kasvetli ruh hali daha da kötüleşebilir ve Agnes vereceği haberin hüzünle, coşkudan başka bir şeyle karşılanmasına tahammül edemeyecek.

Agnes kocasının adını söylüyor. Yanıt gelmiyor. Tekrar söylüyor. Kocası çenesini kaldırıp ona bakıyor; yüzü Agnes'ı ürkütüyor. Kül gibi, şiş şiş, sakalı dağınık ve bakımsız. Bu hale nasıl geldi? Bu nasıl

olabildi? Agnes onun böyle bir değişim geçirdiğini nasıl oldu da fark etmedi? Görmediği ya da görmemeyi tercih ettiği şey nedir?

"Hasta mısın?" diye soruyor Agnes.

"Ben mi?" diyor kocası, onu duyabilmesi, cevabı oluşturup söyleyebilmesi için uzun zaman geçmesi gerekmiş gibi. "Hayır. Niye sordun ki?"

"İyi görünmüyorsun."

Kocası içini çekiyor. Elini alnından, gözlerinden geçiriyor. "Öyle mi?" diyor.

Agnes ayağa kalkıp Susanna'nın ağırlığını kalçasına veriyor. Kocasının alnına dokunduğunda, avcunda kurbağa derisi misali bir kayganlık ve soğukluk hissediyor. Kocası hırsla başını çekip Agnes'ın elini itiyor.

"Yok bir şeyim," derken ağzından çıkan sözcükler ağır, konuşurken çakıl taşları tükürür gibi. "Merak etme."

"Neyin var?" diye soruyor Agnes. Susanna havayı tekmeleyerek annesini kendine baktırmaya, şarkıya devam ettirmeye çalışıyor.

"Hiç," diyor Agnes'ın kocası. "Yorgunum. Hepsi bu." Sandalyeyi bacaklarıyla geriye iterek ayağa kalkıyor. "Ben yine yatacağım."

"Neden bir şey yemiyorsun?" diye soruyor Agnes, Susanna'yı kalçasında hoplata hoplata susturmaya çalışarak. "Biraz ekmek? Bal?"

Kocası başını iki yana sallıyor. "Aç değilim."

"Unutma, baban erkenden—"

Kocası sert bir el hareketiyle Agnes'ı susturuyor. "Gilbert'ı yollamasını söyle. Bugün hiçbir yere gitmiyorum." Ardından ayaklarını yerde sürüyerek, o puslu kokuyu yıkanmamış, eski ve ağır bir örtü gibi üzerinde taşıyarak merdivene doğru gidiyor. "Uykum var," diyor.

Agnes kocasının tırabzana tutuna tutuna yukarı çıkışını izliyor. Dönüp kızının yuvarlacık, koyu renk, zeki gözlerine bakıyor.

"Anne, şarkı," diye bastırıyor Susanna.

Agnes gecenin sessizliğinde kocasına fısıldıyor, ona neyi olduğunu, aklını neyin kurcaladığını, yardım edip edemeyeceğini so-

ruyor. Elini kocasının göğsüne koyup kalp atışlarını, aynı soruyu sorup yanıt alamazmış gibi tekrar tekrar, tekrar tekrar avcunda hissediyor.

"Hiç," diye cevap veriyor kocası.

"Var bir şey işte," diyor Agnes. "Söylesen ne olur ki?"

Kocası iç çekince, göğsü elinin altında kalkıp iniyor. Latince öğretmeni yorganın ucuyla oynuyor, bacaklarının duruşunu değiştiriyor. Agnes kavalkemiğinin bacağına sürtündüğünü, yorganın huzursuzca çekiştirildiğini hissediyor. Yatağın çekili perdeleri içinde birlikte yattıkları bir in yaratmış, Susanna kollarını kocaman açmış, dudağını sarkıtmış, saçları yanaklarına yapışmış vaziyette kendi döşeğinde uyuyor.

"Sen..." diye söze başlıyor Agnes, "... acaba... bizim... evlenmemiş olmamızı mı isterdin? Sorun bu mu?"

Kocasının belki de günlerdir ilk kez ona dönen yüzü acılı, dehşet içinde. Latince öğretmeni elini Agnes'ın eline bastırıyor. "Hayır," diyor. "Asla. Bunu nasıl söylersin? Ben yalnızca senin için ve Susanna için yaşıyorum. Başka hiçbir şeyin önemi yok."

"Neyin var, öyleyse?" diyor Agnes.

Kocası elini dudağına götürüp birer birer parmak uçlarını öpüyor. "Bilmiyorum," diyor. "Yok bir şey. Ruhumda bir ağırlık var. Melankoli işte. Geçer."

Agnes tam uykuya dalarken, kocasının, "Kayboldum. Yolumu kaybettim," dediğini duyuyor ya da duyar gibi oluyor.

Derken kocası ona doğru bir hamle yapıyor ve Agnes elinden kaçıp gelgitli muazzam bir denize çekilecekmiş gibi, beline sımsıkı sarılıyor.

Sonraki zamanlarda, Agnes hastasını gözlemleyen bir doktor gibi kocasını izliyor. Geceleri uyuyamadığını, sabahları yataktan kalkamadığını görüyor. Kocası öğle vakti beti benzi atmış vaziyette, sersem sepelek, dünyayı gıpgri görür gibi hissiz bir ruh hali içinde kalkıyor. Bu zamanlarda kokusu daha fena; o ekşi, kesif koku üstüne başına, saçlarına sinmiş oluyor. Babası kapıya gelerek bağırıp çağırıyor, artık kendine gelmesini, bir işin ucundan tutmasını

söylüyor. Agnes soğukkanlılığını korumak, sağlam durmak, bir bakıma daha fazla yer kaplayıp evi sabit bir rotada tutmak, bu karanlığın eline bırakmamak, ona karşı durmak, Susanna'yı ondan korumak, kendi çatlaklarını kapayıp onu dışarıda tutmak zorunda olduğunu hissediyor.

Kocasının öğrencilere ders vermeye giderken nasıl ayak sürüyüp göğüs geçirdiğini görüyor. Kardeşi Richard okuldan dönerken pencereden dışarı nasıl baktığını görüyor. Aile evindeki sofrada otururken yüzünü nasıl astığını, yemeğiyle, tabağıyla nasıl oynadığını görüyor. Babası Gilbert'ın tabakhanedeki bir işçiyi nasıl mat ettiğini anlatırken bira sürahisine uzandığını görüyor. Edmond'ın gelip yanında durarak başını koluna yasladığını görüyor; çocuk abisi onu fark edinceye kadar başıyla birkaç kez toslamak zorunda kalıyor. Kocasının dalgın, yorgun bir tavırla çocuğu kucağına alışını görüyor. Edmond'ın küçük ellerini kirli sakallı yanaklarına bastırarak abisine dikkatle baktığını görüyor. Onda bir gariplik olduğunu, Agnes dışında bir tek Edmond görebiliyor.

Kedi masaya sıçradığında, cereyandan kapı çarptığında, bir tabak masaya fazla sert konduğunda, kocasının oturduğu yerde nasıl irkildiğini görüyor. John'un onu nasıl payladığını, dudak bükerek Gilbert'ı nasıl yanına çekmeye çalıştığını görüyor. Kocası masa örtüsüne bira döktüğünde, John'un, Şu işi becer bari, dediğini duyuyor. Kendi biranı bile koyamıyorsun, keh keh keh, Gilbert, gördün mü şunu?

Kocasının tepesindeki bulutun daha da karardığını, leş kokulu gücünü gitgide artırdığını görüyor. O zaman masanın üzerinden uzanıp elini koluna koymak istiyor. Ben buradayım, demek istiyor. Ama ya bunu söylemesi yeterli değilse? Onun bu tarifsiz acısına iyi gelecek bir merhem değilse? Agnes hayatında ilk kez, birine nasıl yardım edeceğini bilemiyor. Ne yapacağını bilemiyor. Hem zaten orada, o masada, kocasının elini falan tutamaz. Aralarında tabaklar, bardaklar, mumlar var ve Eliza ayağa kalkmış et yemeğini kaldırırken, Mary de Susanna'ya yiyemeyeceği kadar büyük lokmalar halinde et yedirmeye çalışıyor. Böyle büyük bir ailede yapılacak, ilgilenilmesi gereken o kadar çok şey, farklı farklı ihtiyaçları olan o

kadar çok insan var ki. Birinin acısını ve ıstırabını, diye düşünüyor Agnes tabakları kaldırırken, gözden kaçırmak öyle kolay ki; bilhassa o kişi sesini çıkarmıyor, mantarı sımsıkı takılmış bir şişe gibi her şeyi kendi içinde tutuyor, basınç gitgide artıyorsa. Fakat nereye kadar?

Agnes hiç bilmiyor.

Agnes'ın kocası, arkadaşlarıyla değilse de yatak odasında, gece geç saatlere kadar içip duruyor. Kalem yapmak için tüy üstüne tüy kesiyor ama hiçbirinin tam olmadığını söylüyor. Biri çok uzun, biri çok kısa, biri elinde incecik kalıyor. Kâğıdı çizip kesiyor, mürekkebi dağıtıyor ya da damlatıyorlar. Çok şey mi istiyorum? Doğru düzgün yazan bir kalemim olamayacak mı? Agnes bir gece kocasının bunları haykırarak her şeyi, mürekkep hokkasını falan duvara fırlatıp Susanna'yı ağlatması üstüne uyanıyor. O an kocasını tanıyamayarak bebeğini tek kolunda tutuyor: öfkeden kararmış bir yüz, darmadağınık saçlar, sonuna kadar açılmış bağıran bir ağız, duvardaki kara bir adaya benzeyen mürekkep lekesi.

Sabahleyin kocası uyurken, Agnes, Susanna'yı sırtına bağlayıp Hewlands'a doğru yola çıkıyor ve yürürken ara ara durup birkaç tüy, gelincik çiçeği ve ısırgan otu topluyor.

Tak tak tekrarlayan sesleri takip ederek Bartholomew'u buluyor. Kardeşi en yakındaki ağılın orada, tepesine balyozu indirip durduğu bir kazığı yere çakmakla meşgul: pat, küt. Yeni koyunlar için çit ekliyor. Agnes kardeşinin bu işi başkasına yaptırabileceğini biliyor ama Bartholomew çit yapmakta çok usta: boyu, olağanüstü gücü, yaptığı işe kendini büyük bir kararlılıkla verişi sayesinde.

Agnes ona doğru yürürken, Bartholomew balyozu ayağının dibine bırakıyor. Yüzünü silip yaklaşan ablasını izleyerek bekliyor.

Agnes, "Bak, sana ne getirdim," diyerek bir parça ekmekle Henley Caddesi'ndeki evin mutfağında koyun sütünü tülbentte süzerek yaptığı peyniri uzatıyor.

Bartholomew bir baş hareketiyle uzatılanları alıp ısırdığı lokmayı çiğnerken gözlerini Agnes'ın yüzünden ayırmıyor. Uyuyan Susanna'nın başlığını kenardan kaldırıp parmağını yanağından

geçiriyor. Sonra gözleri tekrar Agnes'ın yüzünü buluyor. Agnes gülümsüyor; Bartholomew yemeye devam ediyor.

"Ee?" diyor kardeşi ilk olarak.

"Aman," diye söze başlıyor Agnes, "yok bir şey."

Bartholomew dişleriyle ekmeğin kabuğundan bir parça koparıyor. "Anlat haydi."

"Yani işte..." Agnes, Susanna'nın ağırlığını öbür tarafına veriyor. "...hiç uyumuyor. Bütün gece ayakta, sonra da uyanamıyor. Sürekli üzgün, surat asıp duruyor. Babasıyla kavga etmek dışında hiç konuşmuyor. Üstünde feci bir ağırlık var. Ne yapacağımı bilemiyorum."

Bartholomew bu sözleri, tam Agnes'ın beklediği gibi, başını yan yatırıp gözünü uzaklara dikerek düşünüyor. Durmaksızın çiğnemeyi sürdürürken yanaklarındaki ve şakaklarındaki kaslar bir kasılıp bir gevşiyor. Susmaya devam ederek peynir ekmeğin son lokmasını da ağzına atıyor. Lokmayı yutup nefesini bırakıyor. Yere eğiliyor. Balyozu alıyor. Agnes kardeşinin savuracağı balyozun ona değemeyeceği bir yere çekiliyor.

Bartholomew sağlam ve esaslı iki hamleyle balyozu direğin tepesine indiriyor. Kazık ürkerek siner gibi biraz daha kısalıyor. "Erkeklerin," diyor Bartholomew balyozu bir kez daha indirerek, "bir işe ihtiyacı vardır." Balyozu bir kez daha savurup kazığın tepesine indiriyor. "Gerçek bir işe."

Bartholomew kazığı eliyle kontrol edip yeterince sağlam buluyor. Toprağa gevşek bir şekilde sokulmuş olan yandaki kazığa geçiyor. "Seninki," diyerek balyozu savuruyor, "fazla düşünüyor. Düşünüp duruyor ama bir yere varamıyor. Onu yola getirecek bir işi, bir amacı olmalı. Babasının ayak işlerini yaparak, arada birkaç ders vererek nereye kadar gidecek? Onun kadar zeki biri, keçileri kaçırır."

Eliyle kontrol ettiği kazığın durumunu beğenmemiş olacak ki balyozla bir kez vurduktan sonra bir kez daha vuruyor ve kazık yere iyice çakılıyor.

"Duyduğuma göre," diye mırıldanıyor Bartholomew, "babası dayakçının tekiymiş. Bilhassa senin Latinceciye karşı. Doğru mu?"

Agnes içini çekiyor. "Kendi gözümle görmedim ama öyle olduğuna şüphem yok."

Bartholomew balyozu savurmak üzereyken duruyor. "Sana da el kaldırdı mı?"

"Hiç."

"Ya çocuğa?"

"Hayır."

"İkinizden birine el kaldıracak olursa," diye söze başlıyor Bartholomew, "bir fiske bile vururs a, o zaman—"

"Biliyorum," diye kardeşinin sözünü kesiyor Agnes gülümseyerek. "Buna cesaret edeceğini sanmam."

"Hımm," diye homurdanıyor Bartholomew. "Umarım öyledir." Balyozu yere atıp yığın halinde duran kazıklara doğru yürüyor. Bir tanesini seçip elinde tartarak havaya kaldırıyor, iyice inceleyerek düzlüğünü kontrol ediyor.

"Öyle bir zorbanın gölgesinde yaşamak," diyor Agnes'a bakmadan, "zor olmalı. Yandaki evde yaşasa da. İnsan nefes bile alamaz. Kendi yolunu bulmakta zorlanır."

Agnes ne diyeceğini bilemeden başını sallıyor. "Ben," diye fısıldıyor, "durumun bu kadar kötü olduğunu anlayamamışım."

"Onun bir işe ihtiyacı var," diyor Bartholomew bir kez daha. Kazığı omzuna alıp Agnes'ın yanına dönüyor. "Belki de babasından uzak bir yerde olmaya."

Agnes başını çevirip patikaya, pembe bir paçavraya benzeyen dilini sarkıtmış bir gölgede yatan köpeğe bakıyor.

"Ben de," diye söze başlıyor, "John'un işi büyütmek isteyebileceğini düşünmüştüm. Londra'da."

Bartholomew başını kaldırıp gözlerini kısıyor. "Londra," diye tekrarlıyor, sözcüğü dilinin üstünde yuvarlayarak.

"Orada da satış yapabilmek için."

Agnes'ın kardeşi duraksayarak çenesini kaşıyor. "Anladım," diyor. "Yani John birini bir süreliğine şehre yollayabilir. Güvendiği bir adamı. Belki de oğullarından birini."

Agnes başını sallıyor. "Bir süreliğine," diyor.

"Sen de mi onunla gideceksin?"

"Tabii."

"Stratford'dan ayrılacak mısın yani?"

"Hemen değil. Önce yerleşmesini, bir ev bulmasını bekleyeceğim, sonra Susanna'yı alıp gideceğim."

Abla kardeş göz göze geliyorlar. Agnes'ın sırtındaki Susanna kıpırdanıp bir kez hıçkırdıktan sonra tekrar uykuya dalıyor.

"Londra çok da uzak değil," diyor Bartholomew.

"Doğru."

"İş bulmak için çok giden var oraya."

"O da doğru."

"Orada başka fırsatlar da çıkabilir."

"Evet."

"Onun için. İş için."

"Bence de."

"Kendine başka bir iş bulabilir. Babasından kurtulmuş olur."

Agnes elini uzatıp Bartholomew'un tuttuğu kazığın kesik ucuna dokunuyor, parmağının ucunu oradaki halkaların üstünde gezdiriyor.

"John'un bu konuda bir kadına kulak vereceğini sanmıyorum. Bu fikri aklına iş ortaklarından biri –işte söz sahibi olan, payı olan biri– sokar ve John'un fikriymiş gibi gösterirse, o zaman..."

"Fikir aklına yerleşir." Cümleyi Bartholomew bitiriyor. Elini ablasının koluna koyuyor. "Peki ya sen?" diyor usulca. "Senden... önce gitmesini sorun etmeyecek misin? Orada bir düzen kurması zaman alabilir."

"Aslında sorun," diyor Agnes. "Büyük bir sorun. Ama başka ne yapabilirim ki? Bu şekilde devam edemez. Onu bu dertten kurtaracak şey Londra'ysa, benim istediğim de bu."

"Siz buraya gelirsiniz," diyerek başparmağını Hewlands'a doğru çeviriyor Bartholomew, "Londra'ya gidinceye kadar, Susanna'yla birlikte burada kalırsınız ki—"

"Mary bu fikre asla sıcak bakmaz. Ayrıca yakında bir kişi daha gelecek."

Bartholomew alnını kırıştırıyor. "Ne diyorsun sen? Bir çocuk daha mı geliyor?"

"Evet. Kış sonunda."

"Ona söyledin mi?"

"Daha değil. Her şey belli olana kadar bekleyeceğim."

Bartholomew başını salladıktan sonra yüzünde nadir görülen geniş tebessümlerinden biri beliriyor ve o güçlü kolları ablasına sarılıyor. "Ben John'u bulurum. Nerede içtiğini biliyorum. Bu gece oradayım."

Agnes elinde bir bezle yere, Judith'in yattığı döşeğin yanına oturmuş. Bütün gece oradan ayrılmamış: Kalkmamış, bir şey yememiş, uyuyup dinlenmemiş. Mary ancak biraz su içirebilmiş. Ateş öyle bir sıcak yayıyor ki Judith'in yanakları al al; başlığından çıkan tel tel saçlar boynuna ıslak harflerle bir şeyler yazar gibi.

Mary, Agnes'ın bezi su dolu kaba batırıp Judith'in alnını, kollarını, boynunu silişini izliyor. Agnes kızına usulca yatıştırıcı sözler fısıldıyor.

Mary çocuğun onu duyduğundan emin değil. Judith'in ateşi düşmemiş. Boynundaki hıyarcık öyle iri, öyle gergin ki her an patlayabilir. O zaman her şey bitecek. Kız ölecek. Mary bunu biliyor. Gecenin en karanlık saatlerinde olabilir çünkü hastalananlar için en tehlikeli zaman bu. Yarın, hatta ertesi gün olabilir. Ama olacak.

Artık yapabilecekleri bir şey yok. Tıpkı Mary'nin ikisi bebekken ölen üç kızı gibi, Judith de gidecek. Artık yanlarında olmayacak.

Agnes'ın kızını hayata bağlamak ister gibi, gevşek duran parmaklarını sımsıkı tuttuğunu görüyor Mary. Yapabilse, onu yalnızca irade gücüyle orada tutacak, çekip geri alacak. Mary bu duyguyu tanıyor; o da hissediyor; yaşamış; belki de sonsuza kadar, yaşamaya devam edecek. Yatağın yanında oturan, çocuğunu tutmaya, bırakmamaya çalışan kadın kendisi olmuş çok kereler. Hepsi boşuna. Verilen şey her an geri alınabilir. Acımasızlık ve yıkım her köşe başında, sandıkların içinde, kapıların ardında seni bekliyor: Bir hırsız ya da haydut gibi her an üstüne atlayabilirler. İşin sırrı, tedbiri bir an olsun elinden bırakmamak. Asla güvende olduğunu düşünmemek. Çocuklarının yaşamaya, süt emmeye, nefes almaya, yürüyüp konuşmaya, gülüşüp kavga etmeye, oynamaya nasılsa

bir şekilde devam edeceğini düşünmemek. Göz açıp kapayıncaya kadar yanından ayrılabileceklerini, elinden alınabileceklerini, şeytan arabasının tüyleri gibi senden kopup gidebileceklerini bir an olsun unutmamak.

Mary gözlerinin yaşlarla dolduğunu, boğazının düğümlendiğini hissediyor. Judith'in hâlâ örgülü duran saçları, o keskin hatlı çenesi ve boynu. Bir anda nasıl yokluğa karışacak? Agnes'la birlikte çok yakında onu yıkamayı, o örgüyü açıp saçlarını taramayı, Judith'i cenazeye hazırlamayı nasıl başaracaklar? Mary hızla dönüyor; bir sürahi, bez, tabak, eline ne geçerse alıp masaya bırakarak geri gidiyor.

Çenesini eline dayamış masada oturan Eliza, "Mektup yazsam iyi olacak. Değil mi, anne?" diye fısıldıyor.

Mary şöyle bir döşeğe, başını öne eğmiş dua eder gibi duran Agnes'a bakıyor. Agnes gün boyu Eliza'nın Judith'in babasına mektup yazmasını reddetmiş. Her şey yoluna girecek, deyip durmuş gitgide daha da ümitsiz ve sert hareketlerle otlarını döver, tentürlerle bitki çaylarını Judith'e içirmeye çalışır, kızının vücuduna merhemler sürerken. Onu telaşlandırmayalım. Hiç gerek yok.

Mary tekrar Eliza'ya dönüp çabucak, bir kez başını sallıyor. Eliza'nın dolaba gidip mürekkep, kâğıt ve kalem alışını izliyor; abisinin evde olduğu zamanlarda kullandığı şeyleri. Eliza masaya oturup kalemi mürekkebe batırıyor ve yalnızca bir an duraksadıktan sonra mektubu yazıyor:

Ağbiciğim,

Mağlesef kızın Juditin çok hasta olduğunu yazmak zorundayım. Fasla zamanı kaldığını sanmıyorus. Lütfen hemen buraya gel. Vakit kaybetme.

Yolun açık olsun ağbiciğim.

Sen çok seven kardeşin,

Eliza.

Mary mumun üstünde mühür mumunu eritiyor; katlanmış kâğıdın üzerine düşen damlaları izleyen Agnes'a bakıyor. Eliza ön

tarafa abisinin yaşadığı yerin adresini yazıyor ve Mary mektubu alıp yandaki kendi evine gidiyor. Bozuk para bulup bir pencereyi açacak, mektubu caddeden geçen birine verip Stratford'dan çıkan yoldaki hana götürmesini, hancıdan derhal Londra'ya, oğluna ulaştırmasını rica etmesini isteyecek.

Mary'nin bozuk para bulmaya, yoldan geçen birini çağırmaya gitmesinin üzerinden fazla zaman geçmeden, Hamnet uykunun yüzeyine süzülüyor. Bir süre yorganın altında kalıp kendini neden böyle garip hissettiğini, neden her şeyin biraz eğri büğrü göründüğünü, ağzının neden böyle kupkuru olduğunu, kalbindeki ağırlığın, başındaki ağrının nedenini anlamaya çalışıyor.

Karanlık odada yan tarafa bakıp annesiyle babasının yatağını görüyor: boş. Öbür yana bakıp ablasıyla kardeşinin uyuduğu döşeği görüyor. Yorganın altında yalnızca bir kişi olduğunu görünce hatırlıyor: Judith hasta. Nasıl unutabilmiş?

Yorganı açmadan ansızın doğrulunca iki şeyi birden fark ediyor. Başı ağzına kadar kaynar suyla dolu bir kap gibi, fena halde ağrıyor. Akıl karıştıran, tuhaf bir ağrı bu; aklındaki bütün düşünceleri, bütün hareket hissini alıp götürüyor. Başını bütünüyle kaplıyor; oradan kaslarına yayılıyor ve bakışlarını odaklamasını önlüyor; diş köklerinde, kulak içlerinde, burnundaki kanallarda, resmen saç tellerinde dolaşıyor. Muazzam, yok sayılamaz, ondan daha büyük bir acı.

Hamnet döşekten sürünürcesine kalkarken çarşafı da ardından sürüklüyor ama umursamıyor. Annesini bulması lazım: Bu içgüdünün şimdi bile, on bir yaşına gelmiş koca bir adamken bile bu kadar güçlü olması inanılmaz. Çok küçük yaşlarından hatırladığı –hatırlar gibi olduğu– bir duygu, bir dürtü bu: bunu yapacak başka hiç kimse olmadığından, annesiyle birlikte, onun görebileceği bir yerde, yanı başında, her an uzanıp ona dokunabileceği mesafede olmak için duyulan itici bir güç.

Şafak sökmek üzere olmalı çünkü günün ilk ışıkları, süt beyaz, hafif hafif odalara süzülmeye başlamış bile. Hamnet karşısında yalpalayıp salınır gibi görünen basamakları teker teker iniyor.

Etrafındaki her şey hareket ettiği için yüzünü duvara dönmek zorunda kalıyor.

Alt kattaki manzara şöyle: Halası Eliza başını kollarına yaslayıp masada uyuyakalmış. Mumlar kendi yarattıkları havuzların içinde boğularak sönmüş. Ateş için için yanan küllerden bir yığına dönüşmüş. Annesi iki büklüm, elinde bir bez, başı döşekte, uyuyakalmış. Judith'se dosdoğru gözlerinin içine bakıyor.

"Jude," diyor ya da demeye çalışıyor Hamnet çünkü sesi çıkmıyor sanki. Yalnızca bir hırıltı, bir titreşim; ağrılı, kupkuru boğazına takılıp kalmış gibi.

Hamnet dizlerinin üstüne çöküp saman döşeğin üstünde elleriyle kardeşinin yanına kadar ilerliyor.

Judith'in gözlerinde gümüş rengi, tuhaf bir pırıltı var. Durumu daha da kötü: Hamnet bunu görebiliyor. Avurtları çökmüş, bembeyaz, kansız dudakları çatlamış, boynundaki şişkinlikler kıpkırmızı parlıyor. Hamnet annesini uyandırmamaya özen göstererek ikizinin yanına çömeliyor.

Judith'in gözlerinin üst üste iki kez yukarı doğru kaydığını görüyor. Sonra kocaman açılıp ona doğru kayıyorlar. Bunu yaparken bile zorlanıyor sanki.

Judith'in dudakları yukarı kıvrılıyor ve yüzünde tebessüme benzeyen bir şey beliriyor. Hamnet parmaklarının sıkıldığını hissediyor. "Ağlama," diye fısıldıyor Judith.

Hamnet kendini bildi bileli hissettiği şeyi bir kez daha hissediyor: Judith onun yarısı, ikisi bir cevizin iki yarısı gibi birbirlerine bağlılar. O olmazsa Hamnet eksik kalır, yitip gider. Judith'in koparılıp alındığı yerdeki yara ölene kadar kapanmaz. Onsuz nasıl yaşar ki? Yaşayamaz. Kalbe ciğerler olmadan yaşamasını, ayı gökyüzünden koparıp alarak yıldızlara onun yerini almalarını söylemek, arpanın yağmursuz büyümesini beklemek gibi bir şey olur bu. Derken büyü yapılmış gibi, Judith'in yanaklarında gümüş rengi sazlar misali gözyaşları beliriyor. Hamnet bunların kendi gözyaşları olduğunu, kendi gözlerinden onun yüzüne damladıklarını biliyor ama onun gözyaşları olmaları da mümkün. İkisi bir bütünün parçaları.

"Senin iyi olman lazım," diye mırıldanıyor Judith.

Hamnet öfkeyle kardeşinin parmaklarını sıkıyor. "Olmayacağım." Dilini dudağından geçirince, tuz tadı alıyor. "Ben de seninle geleceğim. Beraber gideceğiz."

Judith'in yüzünde yine belli belirsiz bir tebessüm beliriyor, Hamnet bir kez daha parmaklarının sıkıldığını hissediyor. "Olmaz," diyor Judith, yüzünde Hamnet'ın parıldayan gözyaşlarıyla. "Kalman lazım. Sana ihtiyaçları var."

Hamnet ölümün odada, kapının orada bir yerde, gölgelerin içinde durduğunu, onlara bakmadığını ama yine de izlediğini, hep izlediğini hissediyor. Ölüm onları izliyor, zamanını bekliyor. Derisiz ayaklarıyla, nemli kül kokan nefesiyle süzülerek gelip Judith'i soğuk kollarıyla saracak ve Hamnet onu kurtarmak için hiçbir şey yapamayacak. Onu da götürmesi için ısrar etse mi acaba? Şimdiye dek hep yaptıkları gibi, birlikte mi gitmeliler?

Derken aklına bir fikir geliyor. Bunu daha önce nasıl akıl edemediğini anlayamıyor. Orada, Judith'in yanında çömelmişken, Hamnet'ın aklına ölümü kandırabilecekleri, Judith'le birlikte küçüklüklerinden beri yaptıkları numarayı yapabilecekleri geliyor: Birbirlerinin giysilerini giyip yer değiştirebilir, şimdiye dek herkesi kandırdıkları gibi ölümü de kandırabilirler. Yüzleri tıpatıp aynı. Bu öteden beri sürekli, günde en az bir kez söylenen bir şey. Hamnet'ın Judith'in şalını omzuna alması ya da Judith'in onun şapkasını takması yeterli; masada bu şekilde, yere bakarak, güldüklerini gizleyerek otururken anneleri elini Judith'in omzuna koyup, Hamnet, biraz odun getiriver, demiş kaç kez. Ya da babaları içeri girip ceketli çocuğu oğlu zanneder, Latince bir fiili çekmesini ister, derken ansızın karşısındakinin kahkahalarını bastırmaya çalışan kızı olduğunu anlar, Judith bu kandırmacanın keyfini çıkararak kapıyı kapatır ve arkasında saklanan gerçek oğlu ortaya çıkarmış.

Hamnet bu numarayı, bu şakayı son bir kez yapamaz mı? Yapabileceğini düşünüyor. Yapmak istiyor. Omzunun üstünden kapının yanındaki karanlık tünele bakıyor. Dipsiz, yumuşacık, mutlak bir karanlık. Arkana dön, diyor ölüme. Gözünü kapa. Bir saniyecik.

Ellerini Judith'in altına sokuyor; tek avcunu omuzlarının, öbürünü kalçasının altına koyup onu yan tarafa, ateşe doğru kaydırıyor. Kardeşi zannettiğinden daha hafif; Judith yan dönüp gözlerini hafifçe aralayarak biraz doğruluyor. Alnını kırıştırıp vücudunun döşekte bıraktığı ize yatan, onun yerine geçen, saçlarını yüzünün iki yanına yapıştıran Hamnet'ı izliyor ve Hamnet yorganı çenelerine kadar ikisinin üstüne çekiyor.

Hamnet aynı görüneceklerinden emin. Kimin kim olduğu anlaşılmayacak. Ölümü kandırmak, Judith'in yerine onu almasını sağlamak çok kolay olacak.

Judith yanında kıpırdanarak oturmaya çalışıyor. "Olmaz," diyor bir kez daha. "Hamnet, olmaz."

Hamnet, Judith'in, niyetini hemen anladığını biliyor. Her zaman anlar. Başını çevirip nefesini Judith'in kulak kıvrımlarına doğru bırakıyor; gücünü, sağlığını, her şeyini, bu nefesle ona veriyor. Sen kalıyorsun, diye fısıldıyor, ben gidiyorum. Bu sözcükleri kardeşine iletiyor: Hayatımı sana vermek istiyorum. Al, senin olsun. Sana veriyorum.

Birlikte yaşamaları mümkün değil: Bunu Hamnet da görüyor, Judith de. İkisine de yetecek kadar hayat, hava, kan yok. Belki de hep böyleydi. Birinden biri yaşayacaksa, bu Judith olmalı. Hamnet öyle istiyor. Yorganı iki eliyle sımsıkı tutuyor. Hamnet öyle buyuruyor. Öyle olacak.

kinci yaşgününe çok az kala, Susanna babaannesinin salonunda bir sepetin içine oturmuş, bağdaş kurmuş, eteği havayla dolup etrafında kabarmış. İki elinde de birer tahta kaşık var ve onları kürek gibi kullanarak bütün hızıyla çekiyor. Nehirde ilerliyor. Sert ve zikzaklı bir akıntı var. Otlar bir süre kayığıyla birlikte sürüklendikten sonra koparak nehre karışıyor. Suyun üstünde kalmak için aralıksız kürek çekmek zorunda; durduğu takdirde neler olacağını kim bilebilir? Süzülerek yanından gelip geçen ördeklerle kuğular telaşsız ve sakin görünüyor ama Susanna o perdeli ayakların suyun altında çalışıp durduğunu biliyor. Bu hayvanları bir tek o görebiliyor. Sırtı salona dönük halde pencerenin pervazına kuş yemi serpen annesi göremiyor. Dikiş kutusunu önüne açmış masada oturan babaannesi göremiyor. Siyah çoraplara sokulmuş, bir duvardan ötekine gidip duran iki bacaktan ibaret olan babası da göremiyor. Babasının giydiği ayakkabıların tabanları Susanna'nın nehrine sürtünüp tak tuk suyun üzerinde ilerliyor. Bir ördeğin önünden, bir kuğunun içinden geçip sazlığı aşıyor. Susanna ona dikkatli olmasını, nehirde yüzemeyecekse hemen çıkmasını söylemek istiyor. Babasının başının –çorapları gibi simsiyah görünen o başın– gürül gürül akan kahverengimsi yeşil suların altında kaybolduğunu görür gibi oluyor. Boğazının düğümlendiğini, gözlerinin yaşardığını hissediyor.

Başını kaldırıp bakınca, babasının durduğunu görüyor. Bacakları hareketsiz, dümdüz, bir çift ağaç gövdesi gibi. Dikişine devam eden, kumaşın altında kaybolup tekrar beliren iğnesi Susanna'ya bir balığı, gümüş rengi ince uzun bir balığı, sudan sıçrayıp tekrar dalan, sıçrayıp sıçrayıp dalan küçük bir sazanı ya da somonu hatırlatan annesinin karşısında duruyor ve Susanna tekrar kendi nehrine dönmüşken babaannesinin elindeki dikişi güm diye masaya koyduğunu, ayağa kalktığını, babasının tam karşısında durup ona bağırdığını fark ediyor. Kaşıktan kürekleri havada, dehşet içinde onlara bakakalıyor Susanna. Bu alışılmadık resmi alıp hafızasına

nakşediyor: Babaannesi, yüzü öfkeyle çarpılmış vaziyette, oğlunun koluna yapışıyor; oğlu kolunu ondan kurtarıp alçak ve tehditkâr bir ses tonuyla konuşuyor; ardından babaannesi Susanna'nın annesine doğru bir hareket yaparak sertçe adını söylüyor –babaannesi annesinin adını *Annis* diye söylüyor– ve annesi dönüp ona bakıyor. Annesi yine hamile olduğu için elbisesinin önü kabarık. Sana bir erkek ya da kız kardeş gelecek, demişler Susanna'ya. Annesinin kolunda da bir sincap var. Gördüğü gerçek olabilir mi? Susanna öyle olduğunu biliyor. Hayvanın kuyruğu camdan vuran ışıkta ateş kırmızısı parlıyor. Sincap annesinin kolundan başlığının altına, Susanna'nın bazen açıp fırçalamasına ve tekrardan örmesine izin verdiği saçlarının yanına kadar tırmanıveriyor.

Annesinin yüzü sakin. Salonu, babaanneyi, adamı, kayık sepetteki çocuğu inceliyor. Sincabın kuyruğunu okşuyor; Susanna da aynı şeyi yapmak için can atıyor, yapmamak için kendini zor tutuyor ama sincap onu yanına bile yaklaştırmaz. Annesi o kuyruğu okşayarak, söylenen şeye bir omuz silkişle tepki veriyor. Yüzünde belli belirsiz bir tebessümle dönüp sincabın kolundan inmesine ve pencerenin açık kanadından dışarı kaçmasına izin veriyor.

Susanna bunları izliyor. Ördeklerle kuğular gitgide yaklaşıyor, etrafına üşüşüyor.

Mary dikmeyi sürdürüyor, iğnesi kumaştan dışarı çıkıp tekrar içine dalıyor. Ne yaptığının pek farkında değil ama oğlunun dediklerini dinlerken gitgide daha geniş, daha biçimsiz ilmekler attığını görebiliyor ve bu durum bilhassa canını sıkıyor çünkü dikişteki becerisi dillere destan; cidden öyle, bunu biliyor. Mary kendine hâkim olmaya, sakinliğini korumaya çalışsa da, oğlu bu planın işe yarayacağından, babasının eldivenlerini Londra'da da satmayı başaracağından emin olduğunu söyleyip duruyor. Mary öfkesini, isyanını içinde tutmakta zorlanıyor. Gelini de pencerede, tartışmaya dahil olmadan ha bire budala gibi sesler çıkarıyor tabii.

Evin önündeki ağaçta yaşayan kızıl renkli, fare suratlı bir sincap var: Agnes zaman zaman bu hayvanı besleyip sevmekten hoşlanıyor. Mary'nin hayatta anlayamayacağı bir şey ve gelinine hayvanı

eve sokmamasını, kim bilir üstünde ne hastalıklar ve salgınlar taşıdığını kaç defa söylemiş ama Agnes hiç kulak asmamış. Agnes hiç söz dinlemiyor. Şu anda, kocasının evden ayrılmayı, kaçıp saklanmayı teklif edeceği yerde annesinin dizlerine kapanıp ondan af dilemesi, onu ve karnı burnunda gelinini kendi evine alışının üstünden daha üç yıl geçmemişken, Tanrı da şahit ya, kusurları olan ama ailesi için her zaman elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışan babasından af dilemesi gereken bir zamanda bile. Agnes söz dinlememeyi alışkanlık haline getirmiş biri.

Mary oğluna bakamıyor; bir kez daha şişen karnıyla orada öylece durmuş, olanların hiçbir önemi yokmuş gibi elindeki sincapla oynayan gelinine bakamıyor.

John, Agnes'a budala gözüyle, köyden gelmiş bir ahmak gözüyle bakıyor. Evde yanından geçtiğinde ya da onu masada gördüğünde başıyla selam veriyor. Bugün nasılız bakalım, Agnes? diyor çocukla konuşur gibi. Agnes cebinden birbirine geçmiş pis kökler çıkardığında ya da avcunu açıp topladığı parlak meşe palamutlarını onlara gösterdiğinde, kibarca bakıyor. Onun garipliklerini, gece gezmelerini, zaman zaman hırpani görünmesini, arada bir yumurtladığı deli saçması hayalleriyle kehanetlerini, eve çeşit çeşit hayvan ve yaratık getirmesini hoşgörüyor (Agnes eve bir semender getirip sürahiye koymuş, tüyleri dökülmüş bir güvercine evde bakıp yeniden sağlığına kavuşturmuş). Gece yattıklarında Mary şikâyet edecek olursa, pat pat karısının eline vurup, Kızı rahat bırak, diyor. O şehirli değil, unutma, köyden geldi. Mary'nin de buna diyecek üç sözü var: Agnes kız değil. Kendinden kaç yaş küçük bir çocuğu, oğlumuzu baştan çıkarıp olabilecek en kötü nedenle evliliğe mecbur bırakmış bir kadın. Ayrıca: Onun her şeyini affediyorsun ve bunun tek nedeni yüklü drahoması. Bilmiyorum zannetme. Son olarak: Ben de köyden geldim, bir çiftlikte büyüdüm ama geceleri oradan oraya gezip eve vahşi hayvanlar getirdim mi hiç? Hayır, getirmedim. İnsan, diyerek bir nefes alıp veriyor Mary, nasıl oturulup kalkılacağını biraz bilmeli canım.

"Babamın işini geliştirmek," diyor oğlu neşeli bir sesle, ısrarla, "durumumuzu düzeltir, hepimize fayda sağlar. Bence çok iyi

düşünmüş. Tanrı da biliyor ya, bu şehirde yaşamak onun için oldukça zorlaştı. Londra'da da satış yapmayı başarırsam, eminim ki bazı şeyleri—"

Mary ne olduğunu anlamadan, sabrı altından çekiliveriyor, ayaklarının altındaki buz tabakası çekilmiş gibi oluyor ve ayağa kalkıyor, oğlunun karşısına dikilip koluna yapışıyor, kolunu sarsarak şöyle diyor: "Bu plan budalalıktan başka bir şey değil. Bu fikri babanın aklına kim soktu bilmiyorum. Şimdiye dek onun işine zerre kadar ilgi gösterdin mi hiç? Sen bu türden bir sorumluluğu üstlenebileceğini ne zaman kanıtladın? Londra'ymış! Seni Charlecote'a o geyik postlarını almaya gönderdiğimizde hepsini yolda kaybetmiştin, unuttun mu? Bir düzine eldiveni bir kitapla değiştokuş etmene ne demeli? Unuttun mu? İkinizin Londra'da iş yapmayı aklınıza getirmeniz bile hata! Londra'da hiç eldivenci yok mu sanıyorsun? Seni gördükleri yerde çiğ çiğ yer onlar."

Aslında, Gitme, demek istiyor. Damarlarında vahşilik akan o mutfak hizmetçisiyle yaptığı evliliği bozabilmeyi, oğlunun onunla, el âlemin evlenilmeyecek kadar garip biri gözüyle baktığı o kadınla hiç karşılaşmamış olmasını diliyor. O kadın ne demeye Mary'nin oğluna, işsiz güçsüz, malı mülkü olmayan bir delikanlıya göz dikmiş ki? Ormanın dibindeki o çiftlik evine oğullarını gönderip çocuklara ders verdirme fikrinin aklına hiç gelmemiş olmasını istiyor: Geçmişe dönebilse, her şeyi değiştirirdi. Mary bu kadının kendi evinde olmasından, odalara sessizce girip çıkmasından, insana, insanın ta içine ya da suya, havaya bakar gibi delip geçerek bakmasından, çocuğa şarkılar ve ninniler mırıldanıp durmasından nefret ediyor. John'un Londra'da da iş yapma fikrini oğlunun hiç duymamış olmasını istiyor. Şehri, o kalabalıkları, hastalıkları düşündükçe nefesi kesilecek gibi oluyor.

"Agnes," diyor Mary, oğlu kolunu hırsla çekerken, "eminim sen de benimle aynı fikirdesindir. Gidemez. Böyle çekip gidemez."

Penceredeki Agnes nihayet onlara dönüyor. Sincabı hâlâ ellerinde tuttuğunu görmek Mary'yi kızdırıyor. Hayvanın kuyruğu Agnes'ın elinde kayarak parmak aralarından geçiyor; siyah benekli altın boncuklara benzeyen gözleri Mary'de sabitleniyor. Agnes'ın

çok güzel parmakları olduğunu görmek Mary'nin canını sıkıyor. Uçlara doğru incelen, beyaz, uzun ince parmakları var. Agnes'ın çarpıcı bir kadın olduğunu kabullenmek zorunda. Ama insanı rahatsız eden, tuhaf bir güzelliği var: siyah saçları bal rengi ve yeşil karışımı gözleriyle uyumsuz, teni sütten daha beyaz, dişleri düzgün ama tilki dişi gibi sivri sivri. Mary gelinine uzun uzun bakamıyor, onunla göz göze gelemiyor. Bu yaratık, bu kadın, bu elf, bu cadı, bu orman perisi –çünkü öyle, herkes öyle diyor, Mary de bunun doğru olduğundan emin– oğlunu büyüleyip kendine bağlamış, tuzağına düşürüp onunla birlikte olmuş biri. Mary bunu asla affetmeyecek.

Mary bu kez Agnes'tan medet umuyor. Bu konuda mutlaka güç birliği yapacaklar. Gelini bu konuda mutlaka onun tarafını tutacak, oğlunu yanlarında, evde, güvende, gözlerinin önünde tutmayı isteyecek.

"Agnes," diyor Mary, "bu konuda hemfikiriz, değil mi? Bunlar bir temeli olmayan budalaca planlar. Burada, yanımızda kalmalı. Bebek doğduğunda, burada olmalı. Onun yeri senin ve çocuklarının yanı. Burada, Stratford'da bir iş kurmalı. Böyle çekip gidemez. Değil mi? Agnes?"

Agnes başını kaldırınca, şapkasının altından bir an yüzü görünüyor. Yüzünde en esrarengiz, en delirtici tebessümü belirirken, Mary kalbinin teklediğini hissederek nasıl bir hata yaptığını, Agnes'ın asla kendisinden yana olmayacağını anlıyor.

"Onu istemediği bir yerde tutmak için," diyor Agnes uçarı, şakır gibi bir sesle, "bir neden göremiyorum."

Öfkesi Mary'nin boğazında düğümleniyor. Hamile olmasını umursamadan, o kadına bir tane geçirebilir. İğneyi alıp o bembeyaz tenine, oğlunun öpüp okşadığı ve kim bilir daha neler yaptığı o tene batırabilir. Bunu düşünmek, oğlunun, çocuğunun bu yaratıkla neler yaptığını düşünmek Mary'yi iğrendiriyor, midesini kaldırıyor.

Mary hıçkırıkla çığlık arası anlaşılmaz bir ses çıkarıyor. Dikişini yere fırlatıp sert adımlarla masadan, yaptığı işten, oğlundan uzaklaşarak ellerinde iki mutfak kaşığıyla ateşin yanındaki sepette oturan çocuğun üstünden atlıyor.

Koridora doğru giderken, Agnes'la oğlunun önce usulca, sonra yüksek sesle ve birbirlerini susturmaya çalışarak güldükleri, taş zeminde, şüphesiz birbirlerine doğru yürüyerek çıkardıkları ayak sesleri dikkatinden kaçmıyor.

Haftalar sonra, Agnes kocasının koluna girmiş Stratford sokaklarında yürüyor. Karnındaki şişkinlik çok hızlı yürümesine engel; bebek gitgide daha çok yer kapladığı için yeterince nefes alamıyor. Kocasının da onu yormamak için yavaş hareket etmeye çalıştığını, doğuştan gelen güç harcama, hareket etme, hızlı olma ihtiyacını bastırma çabasıyla kaslarının titrediğini hissediyor. Susuzluktan gözü dönmüşken su içmemeye çalışmak gibi bir şey bu, kocası için. Artık gitmeye hazır: Agnes bunu görebiliyor. Durmadan hazırlık yapılmış, çok tartışılmış, ayarlamalar yapılmış, mektuplar yazılmış, çantalar toplanmış, Mary giysileri tekrar tekrar bizzat yıkamış; başkasının yıkamasına izin yok. John'un gözetiminde hazırlanan eldiven örnekleri kutulara yerleştirilip çıkarıldıktan sonra tekrar paketlenmiş.

Derken artık o an gelmiş. Agnes fiili çekiyor: gidiyor, gidecek, gitti. Bu koşulları kendisi yaratmış; her şeyi o başlatmış ve bir kuklacı gibi perdenin arkasına gizlenip ahşap insanların iplerini hafif hafif çekerek onları yönlendirmiş, bir şeyler yaptırmış. Bartholomew'dan John'la konuşmasını istedikten sonra John'un kocasıyla konuşmasını beklemiş. Bartholomew bu fikri onun sayesinde John'un aklına sokmuş olmasa, bunların hiçbiri olmayacaktı. Bu ânı o –tek başına– yaratmış ama şimdi gerçeğe dönünce, gerçekten istediği şeyle taban tabana zıt olduğunu görüyor.

Agnes'ın esas istediği kocasının yanında kalması, elini tutmaya devam etmesi. Bebeği dünyaya getirirken orada, o evde olması. Birlikte olmaları. Fakat onun isteğinin bir önemi yok. Kocası gidiyor. Agnes, gizliden gizliye de olsa, onu gönderiyor.

Çantası hazırlanıp sırtına bağlanmış. Yerleştikten sonra arkasından başka şeyler de yollanacak. Botları tertemiz ve cilalı; Agnes Londra sokaklarının yağmurunu sızdırmamaları için dikiş yerlerine iyice yağ yedirmiş.

Agnes kocasına göz ucuyla bir bakış atıyor. Profili düzgün, sakalı düzeltilip yağlanmış (dün gece usturayı bileme kayışına sürtüp ölümcül keskinlikteki kenarını sevdiceğinin tenine sürte sürte, bu işi de Agnes yapmış; bu nasıl bir güven, nasıl bir teslimiyet). Kocası yere doğru bakıyor: İnsanlarla selamlaşmak, uzun uzun konuşmak istemiyor. Agnes'ın elini sımsıkı tutmuş, parmaklarıyla sertçe bastırıyor. Artık yola çıkmak için can atıyor. Bu işi bitirmek için. Demir almak için.

Londra'da yanına gideceği kuzeninden, kuzeninin ona bir oda ayarladığından söz ediyor.

"Nehir kenarında mı?" derken buluyor Agnes kendini, cevabı zaten bildiği halde: Bunları kim bilir kaç kez dinlemiş. Havadan sudan konuşarak bir sohbeti sürdürmeleri gerekiyor. Stratford'lılar etraflarını kuşatmış. İzliyor, inceliyor, dinliyorlar. Kocası için, Agnes için, aile için, iş için, uyum içindeymiş, iyi anlaşıyormuş, fikir birliği içindelermiş gibi görünmeleri çok mühim. Duruşlarıyla kulaktan kulağa yayılan dedikoduları yalanlamak zorundalar: Birlikte yaşamayı becerememişler; John'un işleri çok kötü; çocuk bir rezalet yüzünden Londra'ya gitmek zorunda kalmış.

Agnes çenesini biraz daha yukarı kaldırıyor. Sırtını dimdik tutarak, Utanacak hiçbir şeyimiz yok, diyor insanlara. Karnındaki çıkıntıyla gurur duyar gibi durarak evliliklerinin gayet iyi gittiğini anlatıyor. Kocasının pırıl pırıl botları da işlerin gayet yolunda gittiğini söylüyor.

"Evet," diyor kocası. "Üstelik tabakhanelere de çok uzak değil sanırım. Böylece babam için hepsini inceleyip en iyisini bulabileceğim."

"Nehirde," diyerek konuşmayı sürdürüyor, "tehlikeli akıntılar varmış."

"Sahi mi?" diyor Agnes, kocasını bunu annesine söylerken duyduğu halde.

"Kuzenim nehirden geçmek için tecrübeli tekneciler bulmanın çok önemli olduğunu söylüyor."

"Bence de."

Kocası konuşmayı sürdürerek nehrin farklı kıyılarından, iskelelerden, nehrin günün bazı saatlerinde daha güvenli olduğundan söz ediyor. Agnes boncuk işli bir elbise misali benek benek teknelerle kaplı, ölümcül akıntılarla büklüm büklüm olmuş, yoğun, geniş bir nehir hayal ediyor. Bu teknelerden birinin içinde kocasıyla birlikte akıntıya kapıldığını, kocasının başı açık, giysileri nehir suyuyla dolmuş, çamurla kaplanmış, botları kumla dolup taşmış vaziyette suda süzüldüğünü hayal ediyor. Kafasını sallayıp parmaklarını kocasının sert koluna geçirerek bunu aklından çıkarmaya çalışıyor. Olamaz, olmayacak; yalnızca aklı ona oyunlar oynuyor.

Agnes postaların gönderildiği hana kadar onunla birlikte yürürken, kocası bu kez pansiyonlardan, Agnes daha zamanın nasıl geçtiğini anlayamadan eve geleceğinden, her gün onu ve Susanna'yı düşüneceğinden söz ediyor. Orada, Londra'da, en kısa sürede üçü için bir ev ayarlayacak ve zaman içinde yine birlikte yaşamaya başlayacaklar. Tek bir okla Londra'yı gösteren taş tabelaya geldiklerinde (Agnes bu sözcüğü, güvenle aşağı indikten sonra yana doğru giden büyük L harfini, yuvarlak *o* harfini, kavisli *n*'yi biliyor) duruyorlar.

"Yazacak mısın?" diye soruyor kocası, yüzünü buruşturarak. "Zamanı geldiğinde?" İki elini birden uzatıp Agnes'ın karnını alttan kavrıyor.

"Tabii ki," diyor Agnes.

"Babam," diyerek hüzünle gülümsüyor kocası, "erkek istiyor."

"Biliyorum."

"Ama benim umurumda değil. İster erkek ister kız olsun. Benim için hepsi bir. Haberi alır almaz, gelip sizi de almak için bütün hazırlıkları yaparım. Sonra da hep birlikte Londra'ya taşınırız."

Agnes'ın karnındaki çocuk aralarındayken, kocası ona sarılıp bastırabileceği kadar kendine bastırıyor. "İçinde bir his yok mu?" diye fısıldıyor kulağına. "Bu kez hissedemiyor musun? Çocuğun ne olacağını?"

Agnes başını kocasının göğsüne, gömlek yakasının dibine yaslıyor. "Hayır," derken, sesindeki şaşkınlığın o da farkında. Karnındaki çocuğu gözünün önüne getirememesi, cinsiyetini tahmin edememesi ona da sürpriz olmuş: Erkek mi yoksa kız mı olduğunu

anlayamıyor. Kesin bir işaret gelmiyor. Geçen gün yere düşürdüğü bıçağın ateşi gösterdiğini sanmış. Demek ki kız, diye düşünmüş. Ama yine aynı gün kendini bir elmanın keskin tatlı, kıtır kıtırlığıyla insanı mest eden etli kısmını kaşıklayıp yerken bulmuş ve, Oğlan, diye düşünmüş. Bu konuda aklı çok karışık. Saçları kupkuru ve fırçalarken çatırdıyor, bu yüzden kız olmalı ama teninin yumuşacık, tırnaklarının güçlü olması da erkek olduğuna işaret. Geçen gün bir kızkuşu uçarak yolundan geçmiş ama sonra da dişi bir sülün gaklayarak çalıların içinden çıkmış.

"Bilemiyorum," diyor Agnes. "Nedenini de anlamıyorum. Ben—"

Kocası, "Endişe etmemelisin," diyerek iki eliyle yüzünü yanlardan tutup kaldırınca göz göze geliyorlar. "Her şey güzel olacak."

Agnes başını sallayarak gözlerini düşürüyor.

"Hep iki çocuğun olacağını söylemez miydin?"

"Evet," diyor Agnes.

"İyi ya, işte. Bak," diyerek avcunu karnına dayıyor kocası, "ikincisi burada. Gelmeye hazır, bekliyor. Her şey güzel olacak," diyor bir kez daha. "Biliyorum."

Kocası, Agnes'ı ağzından dolu dolu öptükten sonra geri çekilip yüzüne bakıyor. Agnes yüzüne komik bir tebessüm oturturken, kendini şehirdeki bazı insanların bunu görmüş olmasını dilerken yakalıyor. Sen, diye düşünerek avcunu kocasının yanağına dayıyor, ah sen, diyerek parmaklarıyla saçını okşuyor. Kocası, Agnes'ı bir kez daha, bu kez uzun uzun öpüyor. Ardından göğüs geçirerek avcuyla başının arkasından tutuyor ve yüzünü boynuna gömüyor.

"Gitmeyeceğim işte," diye mırıldanıyor ve Agnes bunun ne şekilde, nasıl isteksizce söylendiğini, aynı zamanda kocasının gerçek hislerini yansıttığını anlayabiliyor.

"Gideceksin," diyor.

"Gitmeyeceğim."

"Gitmen lazım."

Kocası bir kez daha göğüs geçirince, nefesi Agnes'ın kolalı başlığında hışırdıyor. "Belki de seni şu anda, bu haldeyken bırakmamalıyım... Belki de—"

Agnes, "Gitmelisin," diyerek kayınbabasının verdiği eldiven örneklerinden bazılarının çıkarılıp yerlerine kitap ve kâğıtların konduğunu bildiği kumaş çantaya dokunuyor. Yüzünde bir tebessüm belirip hemen kayboluyor. Kocası ne yaptığını bildiğini belki anlıyor, belki de anlamıyor.

"Annenle kız kardeşin," diye devam ediyor sözüne, elini çantaya bastırarak, "bütün ailen yanımda. Kendi ailem de var. Senin gitmen lazım. Londra'da bize yeni bir ev bul ve biz de en kısa zamanda yanına gelelim."

"Bilmiyorum," diye mırıldanıyor kocası. "Seni bırakmak hiç hoşuma gitmiyor. Hem ya başaramazsam?"

"Başaramazsan mı?"

"Ya bir iş bulamazsam? Babamın işini büyütemezsem? Ya—"

"Başaracaksın," diyor Agnes. "Biliyorum."

Kocası alnını kırıştırarak ona daha dikkatli bakıyor. "Biliyor musun? Bildiğin nedir? Söylesene. Hissettiğin bir şey mi var? Yoksa sen—"

"Benim ne bildiğimi boş ver. Gitmen lazım." Agnes kocasını göğsünden itince aralarına hava ve boşluk giriyor, kollarının çözüldüğünü, ondan ayrıldığını hissediyor. Kocasının yüzü kırış kırış, gergin, kararsız. Agnes gülümseyerek bir nefes alıyor.

"Sana veda etmeyeceğim," diyor sesinin titrememesine özen göstererek.

"Ben de sana."

"Gidişini izlemeyeceğim."

"Ben de seni görmeye devam edebilmek için," diyerek geriye doğru bir adım atıyor kocası, "geri geri yürüyeceğim."

"Ta Londra'ya kadar mı?"

"Gerekirse."

Agnes gülüyor. "Hendeğe düşersin. Araba çarpar."

"Olsun."

Kocası onu tek hamlede yakalayıp bir kez öpüyor. "Bu sana," diyerek bir kez daha öpüyor. "Bu Susanna için." Üçüncü kez öpüyor: "Bu da bebek için."

"Mutlaka iletirim," diyor Agnes tebessümünü bozmamaya çalışarak, "zamanı geldiğinde. Haydi git artık."

Kocası, "Gidiyorum," diyerek geri geri uzaklaşmaya başlıyor. "Böyle yürüyünce, gittiğim anlaşılmıyor."

Agnes elleriyle kışkışlıyor. "Git," diyor.

"Gidiyorum. Ama çok yakında gelip hepinizi alacağım."

Kocası yolun dönemecine gelmeden, Agnes arkasına dönüyor. Yolda onu arabasına almaya istekli bir çiftçiye rastlamazsa, kocası Londra'ya dört gün sonra varacak. Onu gitmesi için cesaretlendirebilir ama gidişini izleyemez.

Agnes geldiği yoldan, bu kez daha yavaş adımlarla, geri dönüyor. Aynı sokaklarda yürümek, yolu gerisingeri gitmek ne tuhaf; tüy kalem misali ayaklarıyla yazdıklarının, yazılı sözcüklerin üzerinden geçer, yeniden yazar, siler gibi. Ayrılıklar ne tuhaf. Aslında çok basit geliyor: Bir dakika önce, dört-beş dakika önce, kocası orada, yanındaydı, şimdiyse yok. Bir an onunla birlikteydi; sonraki an tek başına. Kendini fazla göz önünde, üşümüş gibi, soyulmuş soğan gibi hissediyor.

Az önce önünden geçtikleri, sedir talaşlarının içinde bakır tencerelerin yığılı olduğu tezgâh yine orada. Demin gördükleri, iki tencereyi iki elinde tutmuş tartan, karar vermeye çalışan kadın da orada ama Agnes'ın hayatında böyle bir değişim olmuş, böyle bir dönüşüm yaşanmışken, nasıl hâlâ orada olabilir, aynı şeyi yapmaya, tencere seçmeye nasıl devam edebilir ki? Kendi dünyası ortadan ikiye yarılmışken, işte yine aynı köpek, bir kapı aralığında uyukluyor. Aynı genç kız, az önce önünden geçerlerken yaptığı gibi, giysileri bohçalara sarmayı sürdürüyor. İşte komşuları, incecik yüzü sararmış gibi görünen o kır sakallı adam (Agnes adamın yılbaşına kadar yaşamayacağını düşünüyor, bu gerçek gökyüzünden geçen bir kırlangıç misali zihninden gelip geçiyor) yanından geçerken ona resmi bir tavırla selam veriyor. Agnes'ın gördüğünü o göremiyor, hayatının sona ereceğini, yakında göçüp gideceğini bilmiyor mu yani?

Bebek omuz silker gibi ani bir hareket yaparak bir avcunu, ayağını, omzunu Agnes'ın teninden oluşan duvara yaslıyor. Agnes

da hiçbir şey değişmemiş, hayat her zamanki gibiymişçesine elini oraya koyuyor; dışarıdaki el içerideki elin üstünde.

Eliza'nın yazdığı mektubu hana kadar birkaç ev ötede oturan bir delikanlı götürüyor: Babası doğum yapacak bir ineğe bakması için nehrin öbür ucuna gitmesini söylediğinden, çocuk şafaktan önce kalkıp evinden çıkmış Henley Caddesi'nde yürüyor. Mary onu pencereden çağırıp mektubu vererek hana götürmesini tembihlemiş ve bozuk parayı çocuğun eline tutuşturmuş.

Delikanlı üstüne karalanıvermiş eğimli harfleri inceledikten sonra mektubu koluna sokuyor. Okumayı bilmediği için sözcükler ona bir şey ifade etmiyor ama o ilmeklere, şekillere, ağaç dalları buz tutmuş pencere camlarına sürtündüğünde çıkan izlere benzeyen, mürekkebin koyu ve açık kaldığı yerlerde beliren desenlere bakmayı seviyor.

Delikanlı mektubu köprünün oradaki hana bırakıp yola devam ederek hâlâ doğum yapmamış olan, delikanlıya korku doluymuş gibi görünen iri gözleriyle ona bakarak geviş getiren ineğin yanına gidiyor. Hancı mektubu o sabah başka mektuplarla birlikte o gün atla Londra'ya gidecek olan bir tahıl tüccarına veriyor.

Eliza'nın abisine yazdığı mektup tahıl tüccarının deri heybesinde Banbury'ye kadar gidiyor. Oradan at arabasıyla Stokenchurch'e götürülüp pansiyonun kapısına bırakılıyor. Pansiyoncu hole vuran eğimli güneş ışığına tuttuğu mektuba gözlerini kısarak bakıyor. Gözleri iyi görmüyor. Dün Kent'e giden kiracısının adını seçiyor. Tiyatrolar salgın yüzünden mahkeme kararıyla kapatıldığı için kiracısı kumpanyayla birlikte yakın şehirlerde, kalabalık toplantılara izin verilen yerlerde turneye çıkmış.

Pansiyoncu iş için Cheapside'a giden oğlunun dönmesini beklemek zorunda. Oğlu döndükten sonra da –buluşacağı kişi gelmediği, sağanak yağmur yağdığı ve iliklerine kadar ıslandığı için yüzünden düşen bin parça– mürekkeple kalemi, şömine rafında duran mektubu alıncaya, dilinin ucunu ağzının kenarına dayayıp üstüne kiracılarının kalacağını söylediği, Kent'teki hanın adresini yazıncaya kadar saatler geçiyor.

Ardından mektup elden ele geçerek şehir yakınındaki bir hana kadar gidip Kent'e seyahat edecek birini bekliyor; bu kez üstünde bir kadın, bir köpek ve bir tavuğun oturduğu arabasını iten bir adamı.

Mektup eline ulaştığında, Susanna'nın babası –kiracı, abi, koca, baba ve bu kez oyuncu– Kent'in çeperindeki küçük bir kasabanın belediye binasında. İçinde durduğu salonda tütsülenmiş et ve haşlanmış pancar kokusu var; bir köşeye tarım aletleri ve çuvallar yığılmış; küf lekeli yüksek pencerelerden içeri daracık huzmeler süzülüyor.

Susanna'nın babası sırtını geriye yatırmış, bu cılız ışık değneklerini inceleyerek salonun ortasına doğru nasıl birleştiklerini, ışıktan revaklar oluşturduklarını, salonu olduğu gibi su altına benzetip ona ve kumpanyadakilere balık olmuşlar da yeşilimsi küçük bir gölün loş derinliklerinde yüzüyorlarmış gibi bir his verdiklerini düşünüyor.

Yalın ayak, başı kabak, üstü başı perperişan, teninde sıraca hastalığının kırmızı lekelerini taşıyan küçük bir çocuk –galiba bir erkek çocuğu– hak iddia eden tiz bir sesle oyuncunun adına benzeyen bir şey haykırarak havada tuttuğu mektubu bayrak gibi sallıyor.

Oyuncu bıkkın bir sesle, "Benim," diyerek elini uzatıyor. Ya ödeme talebi, ya bir şikâyet ya da hamilerden birinin bir buyruğu gelmiştir. "Beni dinleyin," diyor, oyuna en fazla üç saat kalmamış, o tozlu salonda yapacak bir işleri yokmuş gibi, ahşap platformda amaçsızca dolaşıp duran meslektaşlarına. "Adımlarınızı soldan sağa, bu şekilde saymak zorundasınız," diyerek adımlarını saya saya ayakkabısız çocuğa doğru gidiyor, "yoksa sahneden aşağı, seyircinin kucağına düşüverirsiniz. Burası alıştığımızdan daha küçük ama buna da alışmak zorundayız." Çocuğun karşısında duruyor. Oğlanın altdudağında uçuk var. Tırnak içleri kir dolu. Altı ya da yedi yaşında, belki biraz daha büyük.

Mektubu çocuğun elinden kapıveriyor. "Bu bana mı?" diyerek parmaklarını kesesine sokup para çıkarıyor. "Öyleyse bu da sana." Parayı havaya fırlatıyor. Çocuk ânında canlanıyor, cılız vücudu hareketlenıveriyor.

Oyuncu gülerek topukları üstünde dönüp aile amblemlerinin biraz yana doğru basıldığı kırmızı mührü çekip açıyor. Kız

kardeşinin el yazısını tanıyarak başını kaldırıyor. Sahnede, genç bir çocuk kazık gibi durarak yaşlı oyuncuya doğru adımlar atıyor, aşağısı kaynar kurşunla kaplıymış gibi platformun kenarında yan yan ilerliyor.

Oyuncu, "Tanrım," diye kükreyince, sesi ahşap payandaları, duvarlardaki sıvayı sarsıyor. Sesini nasıl yükselteceğini, bir devin sesine benzetecek şekilde nasıl genişleteceğini iyi biliyor. Oyuncular, ağızları beş karış açık, put gibi kalıyorlar. "Kentli güzel insanların bu salonu doldurmasına yalnızca birkaç saat var. Onlara sirk gösterisi mi yapacaksınız? Burada trajedi mi oynayacağız yoksa amacımız insanları güldürmek mi? Aklınızı başınıza toplamazsanız, yarın aç kalırız."

Etki yaratmak için, elindeki kâğıdı havada savurup bir kez çatırdatarak uzun bir an boyunca oyunculara bakıyor. İşe yaramış gibi görünüyor. Genç çocuk ağladı ağlayacak, kostümünü burup duruyor. Oyuncu, güldüğünü görmesinler diye arkasına dönüp mektuba göz atıyor.

"Ağbiciğim," yazdığını görüyor. Bir de "çok hasta" ve "kızın" yazdığını. "Lütfen hemen buraya gel," diyor mektupta: "Fasla zamanı kalmadı."

Birden nefesi kesiliyor. Salonun içi fırın gibi ısınıyor, tahıl kabuğundan tanecikler havada uçuşuyor. Göğsünün zorlanarak kalkıp indiğini hissediyor ama hiç nefes almıyor sanki. Gözünü mektuba dikip o sözcükleri üst üste iki kez daha okuyor. Kâğıdın beyazı nabız gibi atıyor, bir an şiddetle parlayarak öne çıkıyor, sonra harflerin siyah darbeleri ardında kayboluyor. Bir an kızını, Judith'in yüzünü kaldırıp ona bakışını, ellerini bitiştirip gözlerini ona dikişini görür gibi oluyor. Giysilerinden kurtulmak istiyor; bağ yerlerini kopartmak istiyor. Oradan gitmesi, o binadan çıkması lazım.

Mektubu yumruğunda sıkarak kapıya doğru fırlıyor, var gücüyle kapıyı itiyor. Dışarı çıktığında, renkler gözlerine hücum ediyor: göğün kavisli masmaviliği, toprakla buluştuğu yerdeki ölümcül yemyeşillik, yolda küçük bir atı çekiştiren kadının pembe elbisesi. Hayvanın iki yanına iki sepet asılmış. Oyuncu sepetlerden birinin

ötekinden çok daha ağır olduğunu hemen fark ediyor: Bir hizada durmuyorlar, ağır tarafa doğru sarkmışlar.

Tıpkı az önce salondaki oyunculara bağırdığı gibi, Eşitle şunların ağırlığını, diye bağırmak istiyor kadına. Ama nefesi yetmiyor. Ciğerleri hâlâ şişip şişip iniyor, kalbi göğüs kafesini dövüyor, tekliyor, sonra yine dövmeye başlıyor. Göz ucuyla parıltılar görüyor sanki; ağaçlardaki beyaz çiçekler bir ateşin etrafından görünür gibi dalgalanıyor.

Çok hasta, diye düşünüyor, fazla zamanı kalmadı.

Gökyüzünü alaşağı etmek, ağaçlardaki bütün çiçekleri koparmak, sırf ikisinden de kurtulmak için, yolundan çekilsinler diye, yanan dallardan birini alıp pembeli kadınla atını önüne katmak ve bir uçurumdan aşağı atmak istiyor. Çocuğuyla arasında kilometrelerce, öyle uzun bir yol ve o kadar az zaman var ki.

Omzunda bir el, yüzünün yanında bir yüz, koluna konulan ikinci bir el olduğunu hissediyor. Arkadaşlarından ikisi gelmiş soruyorlar: Ne, ne var, ne oldu ki? Bir tanesi, Heminge, mektubu elinden almaya, parmaklarını kâğıttan ayırmaya çalışıyor ama veremez, vermeyecek. Bir kişi daha okursa, yazılanlar gerçeğe dönüşebilir, gerçekten olabilir çünkü. Adamların ikisinden de, hepsinden de kurtulmaya çalışıyor çünkü artık birileri daha var, oyuncular etrafını sarmış ama her nasılsa yerdeki çakıl taşlarını dizlerinde hissediyor ve arkadaşı Heminge mektubu yüksek sesle okumaya başlıyor. Bu kez eller pat pat omuzlarına vuruyor; insanlar ayağa kalkmasına yardım ediyor. Biri birine gidip bir at, herhangi bir at bulmasını, onu en kısa zamanda Stratford'a yollamaları gerektiğini söylüyor. Durma, diye bağırıyor Heminge, daha demin sahneden düşeceğim diye endişe eden genç çocuğa, git de bir at getir. Çocuk yolda koşarken topuklarından geriye topraklar saçılıyor, kostümü – brokar ve kadifeden, erkek vücudunu kadın vücudu gibi gösterecek şekilde dikilmiş o gülünç şey– etrafında uçuşuyor.

Oyuncu etrafını bir ağaçlık gibi saran bacakların arasından çocuğun gidişini izliyor.

gnes'ın ikinci gebeliğinin sonlarına doğru, Mary tetikte. Agnes'ı fazla yalnız bırakmıyor. Gelininin karnının gitgide büyüdüğünü, inanılmaz derecede toparlak bir şeye dönüştüğünü fark etmiş. Agnes'ın bazı şeyleri masanın altındaki bir çuvala gizlediğinin de farkında: giyecekler, makaslar, sicim, paketlenmiş otlar ve kurutulmuş meyve kabukları. Elbisesinin içine gizlediği balkabaklarının kaçakçılığını yapan biri sanırsınız; görüntüsüyle insanı hayrete düşürüyor. Kızın hâlâ nasıl yürüyebildiğini anlamıyorum, diye mırıldanmış John bir gece, perdeleri sıkı sıkıya çekmiş yataklarında yatarlarken. Ayakta durmayı bile nasıl beceriyor ki?

Mary gözünü ondan ayırmıyor ve Eliza'yla hizmetçilere de sıkı sıkı öyle yapmalarını tembihliyor. Bu torununun da –herkes çocuğun erkek olacağını umuyor– Susanna gibi bir çalılıkta doğmasını istemiyor. Fakat zaten bu Agnes'ın nasıl biri olduğunu ve ayrıksılığının boyutlarını tam olarak idrak edişimizden önceydi, diye düşünerek kendini avutuyor.

"Sana Susanna'ya bakmanı söylediği, elini o çuvala uzattığını gördüğün anda bana haber vereceksin," diye tıslıyor Mary hizmetçi kıza. "Derhal. Duydun mu beni?"

Kız gözlerini kocaman açarak başını sallıyor.

Agnes ateşte ısıttığı balın içine kediotu ekstresi ve kuşotu tentürü katmayı planlıyor. İçine soktuğu kaşıkla, önce bir yana, sonra öteki yana iterek balın tahta kaşığın etrafından ve üzerinden süzülüşünü izliyor. Bal ısıya teslim olmaya, kıvamını kaybetmeye, gevşeyip yumuşayarak sıvılaşmaya, bir halden ötekine geçmeye başlıyor. Agnes'ın aklında o hafta kocasından gelen mektup var. Mektubu Eliza'ya iki kez okutmuş ve bugün onu bulur bulmaz bir kez daha okumasını isteyecek. Kocası mektupta Agnes'a bir tiyatronun oyuncularına eldiven yapılması için sözleşme imzaladığını yazmış: Agnes anladığından emin olabilmek için Eliza'dan o cümleyi

tekrar tekrar okumasını, sonradan gördüğünde tanıyabilmek için sözcüklerin kâğıttaki yerlerini göstermesini istemek zorunda kalmış. Oyuncular. Tiyatro. Eldivenler. Eliza ilk kez gördüğü sözcükleri sökerken alnını kırıştırıp kesik kesik okuyarak, Farklı eldivenler istiyorlar, demiş. Dövüşler için kalın deriden uzun eldivenler, krallarla kraliçeler ve sarayda geçen sahneler için taş ve boncuk işlemeli zarif eldivenler, hanımlar için yumuşak eldivenler olacak ama bunları genç erkekler takacağı için büyük beden olacaklar.

Mektupta kafa yorulacak çok şey var. Agnes'ın bütün ayrıntıları öğrenmesi günler sürmüş; sözcükleri içinden defalarca tekrarlamış, parmağının ucuyla takip ederek okumuş ve artık hepsini ezberlemiş durumda. Taşlar ve boncuklar. Sarayda geçen sahneler. Genç erkekler takacağı için. Hanımlar için yumuşak eldivenler. Kocasının bunları bu şekilde, en ince detayına kadar yazmış olmasında bir tuhaflık, oyuncuların takacağı eldivenlerle ilgili uzun paragrafta Agnes'a farklı gelen bir şey var. Henüz ne olduğunu bilemiyor. Kocasındaki bir değişim, bir farklılık ya da sapma. Daha önce böyle önemsiz bir konuda bu kadar uzun yazmamış hiç: sonuçta eldivenler için yapılan bir anlaşma. Önceki birçok anlaşmadan hiçbir farkı olmadığı halde Agnes neden kendini çok uzaklardan gelen bir sesi duymuş küçük bir hayvan gibi hissediyor?

Uzanıp kuşotu tentürünü almış tam yavaşça, damla damla bala katmak üzereyken, karnının alt tarafında garip ama tanıdık bir gerilme hissediyor. Aşağı doğru bir çekilme, burulma; ısrarcı, kendine has. Agnes duruyor. Olamaz. Daha çok erken. Bebeğin doğması için ayın en az bir kez daha dolunay olması lazım. Vücudu olacaklar için uyaran sahte bir sancı olmalı. Agnes ocaktan destek alarak doğruluyor. Karnı öyle kocaman ki –geçen sefere kıyasla o kadar büyük ki– her an alevlerin içine devrilebilir.

Ocak rafına tutunup hiç âdeti olmadığı halde uzaklardan bakar gibi eklemlerinin beyazlaşmasını izliyor. Neler oluyor böyle? Eliza'dan –bugün, yarın– kocasına yazıp yanlarına gelmesini söylemesini isteyecek. Doğum sırasında orada olmasını istediğine karar vermiş. Çocuk dünyaya gelmeden önce onu görmek, elini tutmak istemiş. Kocasının yüzüne bakmak, hayatında neler olduğunu

öğrenmek, ona krallarla kraliçeler ve oyuncular için hazırlanacak bu eldivenleri sormak istiyor. Ateşin başında dururken, onun eski kocası olup olmadığını, Londra'nın onu tanınmayacak şekilde değiştirip değiştirmediğini anlamak istediğini fark ediyor.

Agnes havayı içine çekiyor: balın o tatlı ve çiçekli kokusu, kediotunun burukluğu, kuşotunun miske benzeyen ekşimsi kokusu. Acı dineceğine daha da artıyor. Karnının demir bir şeritle sıkılır gibi gerildiğini hissediyor. Sahte sancı falan değil bu. O şerit bebeği vücudundan çıkarıncaya kadar sıkmaya devam edecek. Saatlerce de sürebilir, günlerce de: Agnes ne kadar süreceğine dair bir fikri olmadığını hissediyor. Tek eli ocakta, yavaşça, çok yavaş, nefesini bırakıyor. Bu hiç beklemediği bir şey. Geleceğini hiç sezmemiş.

Kocasına haber gönderecek kadar vakti olacağını sanmış. Ama artık hiç zaman yok. Daha çok erken. Bunu biliyor. Ama böyle bir acıya itiraz edilemeyeceğini, ondan kolay yoldan kurtulmanın mümkün olmadığını da biliyor. Agnes yüzünü salona dönüyor. Hepsini ilk kez görüyormuş, o masayı ve sandalyeleri her gün silip cilalamıyormuş, taş döşeli zemini her gün süpürmüyormuş, duvar halısını ve kilimi dövüp tozlarını çıkarmıyormuş gibi, çevresindeki her şey birden çok farklı görünüyor. Burada, bir ucunda kurşunla birleştirilmiş camların olduğu bu daracık salonda, tencerelerle tozların durduğu uzun rafların arasında yaşayan kim? O renkli, buruşuk yaprakları uzun tomurcuklarından erken çıkabilsin diye fındık dallarını bir sürahiye koyan kim?

Hiçbir şeyi önceden bilememiş. Hiçbir şey düşündüğü gibi olmamış. Agnes daha zamanı olduğunu düşünüyormuş; bebeğin gelmesine daha çok zaman olduğunu düşünüyormuş ama görünüşe göre öyle olmayacak. Olacakları öteden beri önceden hissedebilen, ona tamamıyla şeffaf görünen bir dünyada huzur içinde yaşayan Agnes hazırlıksız yakalanmış, gafil avlanmış. Nasıl olabilir ki?

Agnes içindeki çocukla iletişim kurmak ister gibi, elini karnına koyuyor. Pekâlâ, demek istiyor sanki ona, nasıl olması gerekiyorsa öyle olsun. Anlaşıldı. Senin için hazırlanacağım.

Acele etmesi lazım. O evden olabildiğince çabuk çıkması lazım. Bebeği burada, bu çatının altında doğurmayacak. Mary'nin gözleri

üstünde, bunu biliyor. Hızlı, sessiz, kurnazca hareket etmek zorunda. Hemen gitmesi lazım.

Susanna yanında yere çömelmiş, oyuncak bebeğini bacağından tutmuş, kendi kendine bir şeyler söylüyor.

"Gel," diyor Agnes kızına, canlı ve neşeli ses tonunu tutturmaya çalışarak. Elini uzatıyor. "Gidip Eliza'yı bulalım, olur mu?"

Baş aşağı tuttuğu bebeğiyle oynamaya dalmış olan Susanna, bir büyüğün tepeden uzanan elini görünce şaşıp kalıyor. Daha demin bebeği görünmez kanatlarıyla uçabilen bir insanken ve Susanna da uçabildiği için bebeğiyle birlikte gökyüzünde, kuşların arasında, ağaçların tepesinde süzülürken, şimdi tepesinde bu şey var: bir el.

Susanna başını arkaya yatırıp tepesinde dikilen, karnı burnunda annesinin çok uzaklara gitmiş gibi görünerek Eliza'yla, gitmekle ilgili bir şeyler dediğini duyuyor.

Susanna'nın yüzü asılıyor, alnı kırışıyor. "Hayır," diyerek bebeğinin bacağını iki eliyle birden tutuyor.

Annesi, "Lütfen," derken, sesi her zamanki gibi değil. Kısık ve küçülmüş bir elbise gibi gergin.

"Hayır," diyor Susanna tekrar, bu kez öfkeyle, çünkü tepeden söylenen bu sözler yüzünden oyunun gerçekliği uçup gitmek üzere, oyunla olan bağı koptu kopacak. "Hayır-hayır-hayır!"

Agnes da, "Evet," diyor ve Susanna bir anda havalandığını, ocağın önündeki kilim altından kayarken ateşe teğet geçtiğini hissederek afallıyor ve annesi onu aldığı gibi evden çıkararak, yere düşen bebeğinden ayırarak bahçe yolundan çamaşırhaneye, ayakta durmuş bir kabın içinde bir şeyleri ovalayan hizmetçinin yanına kadar götürüyor.

"Merhaba," diyor Agnes avazı çıktığı kadar ağlayan çocuğu hizmetçinin kucağına vererek. "Onu Eliza'ya götürür müsün?" Eğilip Susanna'yı yanağından, alnından, sonra tekrar yanağından öpüyor. "Üzgünüm, hayatım. Ben hemen döneceğim. Uzun sürmez."

Agnes bahçe yolundan çabucak, derhal ocağının başına dönüyor ve sancı bir kez daha geliyor. Artık neler olduğuna dair hiçbir şüphesi yok. Geçen seferden her şeyi hatırlıyor ama yine de bu kez biraz farklı. Çok sert, çok erken, fazla ısrarcı. Henüz olması

gereken yerde, ormanda, tek başına, ağaçların altında değil. Yalnız değil. Hâlâ orada, şehirde, evin içinde. Kaybedecek bir saniyesi bile yok. Ah-ah-ah, diye soluduğunu duyuyor. Sancı geçinceye kadar bir sandalyenin arkalığına tutunuyor. Ardından masaya, çantasını bıraktığı yere kadar yürüyor.

Parmaklarını çantanın sapından geçirip birkaç saniye içinde sokak kapısına ulaşıyor ve kapıdan zar zor geçerek dışarı çıkıyor. Kapıyı kapamadan önce bir an kulak kabartıyor ve duyduğu şeyden memnun olarak başını sallıyor: Susanna'nın çığlıkları kesilmiş, demek halasının yanında.

Bir atın geçmesi için durduktan sonra karşıdan karşıya geçerken, biri gelip yanında yürümeye başlıyor. Başını çevirip bakınca kayınbiraderi Gilbert'ın sırıtarak ona baktığını görüyor.

"Bir yere mi gidiyorsun?" diyor Gilbert kaşlarını kaldırarak.

Agnes, "Hayır," derken, içindeki panik nabız gibi alnında atıyor. Ormana gitmesi gerek, gitmek zorunda. Onu zorla burada tuttukları takdirde neler olacağını bilemiyor. Hiç iyi olmaz. Bir şeyler ters gider. Nedenini açıklayamasa da, bundan adı kadar emin. "Yani, evet. Şeye..." Bakışlarını Gilbert'a odaklamaya çalışıyor ama Gilbert'ın yüzünü, sakalını bulanık, hayal meyal görebiliyor. Gilbert'ın abisine hiç benzemeyişi onu bir kez daha şaşırtıyor. "Şeye..." diyerek inandırıcı bir yer bulmaya çalışıyor, "... fırına."

Kayınbiraderi Agnes'ı dirseğinden yakalıyor. "Gel," diyor.

"Nereye?"

"Eve gidiyoruz."

Agnes, "Hayır," diyerek dirseğini çekiyor. "Olmaz. Ben fırına gidiyorum... bırak kolumu. Beni durduramazsın."

"Durdurmak zorundayım."

"Hayır, durduramazsın."

Bu sırada Mary bir telaş, nefes nefese yanlarına geliyor. "Agnes," diyerek gelinini öteki kolundan tutuyor, "eve gelmelisin. Her şeyi hazırladık. İçin rahat olsun." Sonra da ona duyurmayacak şekilde, Gilbert'la konuşuyor: "Git, ebeyi çağır."

"Hayır," derken, Agnes artık bağırıyor, "bırakın beni." Orada kalamayacağını, bebeği bu şekilde doğuramayacağını bu insanlara

nasıl anlatabilir ki? O mektupta yazılı olanları duyduğundan beri içinin nasıl bir dehşetle dolu olduğunu nasıl anlatabilir?

Agnes'ı yarı taşıyarak yarı sürükleyerek kendi evine değil, öteki eve götürüp geniş kapıdan içeri sokuyor, holden geçirip dar merdivenden yukarı çıkarıyorlar. Bir kapı itilerek açılıyor ve ayak bilekleri suçlular, deliler gibi yan yana tutulmuş vaziyette havada süzülerek kapıdan içeri giriyor.

Hayır, hayır, hayır, diyen bir ses duyuyor; yağmur bulutunun geleceğini bulutu görmeden sezer gibi, yeni bir sancının geleceğini hissediyor. Hazırlanmak, hazır olmak, dayanabilmek için ayağa kalkmak, çömelmek istiyor ama biri omuzlarından bastırarak onu yatakta tutuyor. Başka biri de alnından bastırıyor. Ebe gelmiş, Agnes'ın eteğini kaldırıyor, bakması gerektiğini, erkeklerin çıkmasını, yalnızca kadınların kalabileceğini söylüyor.

Agnes'ın tek istediği, ormanın yeşilliği. Işığın yerde yarattığı benek benek, hareketli desenlerin içinde, tepedeki yaprakların şefkatli gölgeliğinde, sessizlik olmayan o sessizlikte, art arda uzanarak gözden kaybolan ağaç gövdelerinin mahremiyetinde olmak için can atıyor. Ormana gidemeyecek. Artık hiç zaman yok. Bu evde çok fazla kapı var, bunu biliyor.

Keşke kocası da orada olsaydı. Bu insanları ondan uzak tutabilirdi. Herkese yaptığı gibi, başını uzatıp sözlerini içercesine dinleyerek yakarışlarına kulak verirdi. Ormana gitmesini sağlar, onu zorla buraya getirmelerine engel olurdu. Agnes ne yaptı böyle? Neden onu uzaklara gönderdi? Böyle ayrı ayrı yaşar, kocası tiyatro işleriyle uğraşıp pazarlıklara oturur, kadın kılığına giren genç erkeklerin ellerine olacak eldivenler yaptırır, kendisi uzaklarda, bu odada hapsedilmişken ve ona destek olacak hiç kimse yokken, ne olacak halleri? Agnes ne yaptı böyle?

Agnes herkesi itip yataktan kalkıyor. Ağaçlar arasındaki inişli çıkışlı, kesik kesik bir patika yerine odada yürüyerek bir duvardan ötekine gidip geri dönüyor. Düşüncelerini toparlayıp bir sıraya sokmakta zorlanıyor. Kafasında her şeyi netleştirmek için acıdan kurtulmaya, biraz yalnız kalmaya ihtiyacı var. Ellerini ovuşturuyor. Bunu neden yaptım? diyen kendi sesini ya da başka birinin sesini

duyuyor. "Bunu" derken neyi kast ettiğini bilemiyor. Kocasının bu odada doğduğunu biliyor; bütün kardeşlerinin, küçük yaşta ölenlerin de. Kocası ilk nefesini burada, bu perdelerin ardında, bu pencerenin yanında almış.

Zihni allak bullakken, ağaçlarla, likenlerin yarattığı desenlerle ve işaretlerle, hatta doğum sırasında ölen annesiyle değil, kocasıyla konuşuyor. Lütfen, diyor ona, zindan gibi gelen kafatasının içinde, lütfen geri dön. Sana ihtiyacım var. Lütfen. Keşke seni göndermek için dolap çevirmeseydim. Bu çocuğun sağlıklı doğmasını sağla, hayatta kalmasını sağla, benim de hayatta kalmamı sağla ki ona bakabileyim. İkimiz de bu işten sağ çıkalım. Lütfen. Ölmeme izin verme. Soğuk cesedim kanlı bir yatakta kalmasın.

Yolunda gitmeyen, yanlış bir şey, bir gariplik var. Agnes bunun ne olduğunu bilemiyor. Tek teli akort edilmemiş bir müzik aletini dinler gibi: her şeyin olması gerektiği gibi olmadığına dair kulak tırmalayıcı bir his. Her şey gereğinden fazla hızlı, fazla erken oluyor. Agnes yaklaştığını bile hissedememiş. Olması gereken yerde değil. Kocası da değil. Agnes bu kez başaramayabilir, bu gayet mümkün. Annesi şu anda onu insanın geri dönmediği o yere çağırıyor olabilir.

Mary ebeyle birlikte Agnes'ı yakalıyor; onu bir tabureye doğru yürütüyorlar ama normal bir tabure değil bu. Karartılıp cilalanmış tahtadan, üç ayaklı, ayakları eğimli, altında bir leğen var ve oturacak yeri yok; orada koca bir boşluk var. Agnes tabureden hiç hoşlanmıyor, olmayan oturma yerine, o boşluğa oturmayı hiç istemediği için kollarını kadınlardan kurtarıyor. O siyah tabureye oturmayacak.

O mektup. Ne var ki o mektupta? O detaylı anlatım, gerekli eldivenlerin listesi değil. Hanımlar için uzun eldivenlerden söz edilmiş olması mı? Onu rahatsız eden, takıldığı şey hanımlardan söz edilmiş olması mı? Hiç sanmıyor. Daha çok kâğıttan yayılan bir his. Kocasının yazdığı sözcüklerin arasından buhar gibi yükselen o sevinç. Birbirlerinden bu kadar uzakta, bu kadar ayrı olmaları Agnes'a hiç doğru gelmiyor. Kocası eldivenlerin ne kadar uzun, boncukların hangi türden olacağına, kralı oynayacak oyuncunun

eldivenine nasıl bir işlemenin daha iyi gideceğine karar verirken, Agnes acının pençesinde ölmek üzere.

Öleceğini zannediyor. Olacakları önceden hiç sezmemiş olmasının başka ne açıklaması olabilir ki? Ölmek, göçüp gitmek, hayata veda etmek üzere olmasından başka? Kocasını ve Susanna'yı bir daha hiç göremeyecek.

Agnes bu önseziyle sarsılarak yere çöküyor. Bir daha asla. Avuçlarını yere dayayıp kıvrık bacaklarını yanlara açarak çömelmiş vaziyette doğuma hazırlanıyor. Öleceksem hemen öleyim, diye dua ediyor. İçimdeki çocuk yaşasın. Kocam geri gelip çocuğa sahip çıksın. Beni hep iyi hatırlasın.

Ebe kolundan çekiştirirken, Mary tabureye oturması için ikna etmeye çalışmaktan vazgeçmiş görünüyor. Agnes söyleneni yapmayacak; Mary'nin artık bunu anladığını hissediyor. Mary o lanet olası tabureye kendi oturup bir tülbendi iki elinde gererek bebeği yakalamaya hazırlanıyor.

Kocası tiyatronun Shoreditch* diye bir yerde olduğunu yazmış; Eliza sözcüğü harf harf söküp anlamını çözmek zorunda kalmış. Önce, "Shore," demiş, sonra da "ditch". Shore-ditch? Agnes sözcüğü tekrarlamış. Bir nehrin alüvyonlu, sınırı sazlıklarla işli, belki üzerinde sarı süsenlerin büyüdüğü, kuşların yuva kurduğu kıyısını, sonra da bir hendeği, kaygan eğimli ve güvenilmez bir çukuru, çukurun dibindeki çamurlu suyu hayal etmiş. "Shore" ve "ditch". Sözcüğün ilk kısmı hoş bir yeri çağrıştırırken, ikinci kısım korkunç. Nehir kıyısında ne hendeği olacak ki? Bunu Eliza'ya da soracak gibi olmuş ama Eliza kocasının eldivenler için anlaşma yapacağı bir adamı beklerken orada izlediği, özenti bir dükle ve onun vefasız oğullarıyla ilgili oyunu anlattığı bölüme geçerek okumaya devam etmiş.

Ebe oflayıp poflayarak yere çöküyor, eteğiyle önlüğünü çekiştiriyor, dizlerinin zor dayandığını, ücreti artırmak zorunda kalacağını söyleyip duruyor. Halının üstüne neredeyse dümdüz yatıp dikkatle yukarı bakıyor.

"Az kaldı," diyerek kararını bildiriyor. "İyice ıkın," diyor biraz sert bir sesle.

* Shoreditch Türkçede kıyı hendeği gibi bir anlama geliyor. (*ç.n.*)

Mary bir elini Agnes'ın omzuna, ötekini koluna koyuyor. "Haydi bakalım," diye mırıldanıyor. "Çok az kaldı."

Agnes kadınların söylediklerini çok uzaklardan duyar gibi. Düşünceleri şimdi kısa kısa, kırpık kırpık, fazlalıklardan arındırılmış. Kocam, diye düşünüyor. Eldiven. Oyuncular. Boncuklar. Tiyatro. Özenti dük. Ölüm. İyi düşünsün. Artık anladığı şeyi, kocasının o mektubu yalnızca farklı değil aslına dönmüş biri gibi yazdığını sözcüklere dökemese de, bir his olarak algılıyor. Kendini bulmuş. Düzelmiş. Daha iyi durumda. Aslına dönmüş.

Bacaklarının arasında beliren kubbemsi şeyi dalgın dalgın, hayranlıkla izliyor. Görebilmek için başını iyice eğiyor, iki büklüm oluyor. İçinden çıkan başın tepesi dönüyor, bükülüyor, ıslak ve kaygan, bir su yaratığı gibi, ardından bir omuz, omurgası nokta nokta boncuklu bir omuz çıkıyor. Ebeyle Mary bebeği birlikte yakalıyor ve Mary, Erkek, erkek, derken, Agnes kocasının çenesini, büzüşmüş dudaklarını görüyor; bebeğin alnının üstünde kabarmış halde, bir kez daha kendi babasının sarı saçlarını görüyor; annesinin uzun, zarif parmaklarını görüyor; oğlunu görüyor.

Agnes'la oğlu yatakta, çocuk minik yumruğunu sahiplenircesine annesinin göğsünde kıvırmış süt emiyor. Agnes her şeyden önce, kendisi silinip temizlenmeden önce onu emzireceğini söylemiş. Göbek kordonuyla kesenin bir beze sarılmasını istemiş; Mary ebeyle birlikte isteğini yerine getirirken başını kaldırıp onları izlemiş. Kordonla keseyi bebek bir aylık olduğunda bir ağacın altına gömeceğini söylüyor kadınlara. Ebe aletlerini toplayarak heybesine koyuyor, bir çarşafı katlıyor, bir çanağın içindekileri pencereden dışarı döküyor. Mary yatağa oturmuş, Agnes'a bebeği kundaklamasına izin vermesi gerektiğini, en doğrusunun bu olduğunu, kendisinin bütün çocuklarını kundakladığını ve Agnes'ın hepsinin nasıl insanlar olduklarını, iriyarı ve güçlü delikanlılara dönüştüklerini, Eliza'nın da nasıl bir kız olduğunu gördüğünü söylüyor ama Agnes başını iki yana sallıyor. Kundak yok, teşekkürler, diyor ve ebe bir köşede buna için için gülüyor çünkü Mary'nin son üç doğumunu o yaptırmış ve onun kendisiyle biraz fazla övünen bir kadın olduğunu biliyor.

Elindeki bezi bir kabın etrafında döndüren ebe başını öne eğmek zorunda kalıyor çünkü neresinden bakılırsa bakılsın garip bir kız olan bu gelin Mary ile baş edebilecek biri. Bunu görebiliyor. Bu bebeğin asla kundaklanmayacağına dair bir bahis açılsa, bütün parasını (kerpiç evinin duvarında gizli bir çömlekte sakladığından herkesin habersiz olduğu bütün parasını) bahse yatırabilir.

Ebe elinde ıslak bezle, her nedense ansızın dönüveriyor. Sonradan bu hikâyeyi on-on beş kişiye anlatırken, neden döndüğünü bilemediğini söyleyecek: Dönmüş işte. Bir ebenin önsezisi, diyecek sonraları, parmak ucuyla tık tık burnuna vurarak.

Agnes yatakta doğrulmuş, bir elini karnına bastırmış; öteki eliyle bebeği göğsünde tutmaya devam ediyor.

Mary, "Ne var?" diyerek yataktan kalkıyor.

Agnes kafasını sallayıp hafifçe inleyerek yine iki büklüm oluyor.

"Çocuğu bana ver," diyerek kollarını uzatıyor Mary. Yüzünde panik dolu ama sevecen bir ifade var. Ebe onun her şeye rağmen, sekiz çocuk yapmış olmasına, o yaşa gelmiş olmasına rağmen o çocuğu çok istediğini görüyor. Bebeği de, bebeği kucağında hissetmeyi de, bezlere sarınmış o yoğun sıcaklığı kollarında tutmayı da çok istiyor.

"Hayır," diyor Agnes sıkılı dişlerinin arasından, iki büklüm vaziyette. Yüzünde şaşkın, gergin bir ifade, korku var. "Neler oluyor?" diye fısıldıyor çocuk sesi gibi çıkan hırıltılı, korku dolu bir sesle.

Ebe yanlarına gidiyor. Elini Agnes'ın karnına koyarak bastırıyor. Eteğini kaldırıp bakıyor. İşte: İkinci başın ıslak kavisi orada. Yanlış görüyor olamaz.

"Yeniden başlıyor," diyor ebe.

"Ne demek istiyorsun?" diye soruyor Mary, hafiften mütehakkim tavrıyla.

"Tekrar başlıyor," diyor ebe bir kez daha. "Bir bebek daha geliyor." Agnes'ın bacağını okşuyor. "İkizlerin olacak, kızım."

Agnes bu haber karşısında sessiz kalıyor. Oğlunu sımsıkı tutarak, bitkin vaziyette, küle dönmüş bir yüzle tekrar yatağa yattığında, bacakları gevşek, başı önünde. Başlayan sancıların tek belirtisi yüzündeki beyazlık, sarkıttığı dudakları. Bebeği ondan alıp ateşin yanındaki beşiğe koymalarına izin veriyor.

Ebeyle Mary yatağın iki yanında duruyor. Agnes beti benzi atmış vaziyette, kocaman açılmış cam gibi gözleriyle onlara bakıyor. Tek parmağını kaldırıp önce Mary'yi, sonra ebeyi işaret ediyor.

"İkiniz," diyor hırıltılı sesiyle.

"Ne dedi?" diye soruyor ebe Mary'ye.

Mary başını iki yana sallıyor. "Tam anlayamadım." Sonra geliniyle konuşuyor: "Agnes, haydi tabureye gel. Bak, hazır. Şuracıkta. Biz sana yardım ederiz. Zamanı geldi."

Agnes acının pençesinde bir sağa bir sola savruluyor. Parmaklarıyla çarşafı kavrayıp yataktan çekerek ağzına bastırıyor. Ağzından kesik kesik ve boğuk bir çığlık kopuyor.

"İkiniz," diye mırıldanıyor yine. "Yatağın başında duranların kendi çocuklarım olduğunu sanmıştım ama sizmişsiniz meğer."

Ebe, "Ne dedi?" diyerek bir kez daha Agnes'ın iç eteğinin altında kayboluyor.

"Hiçbir fikrim yok," diyor Mary, hissettiğinden daha canlı bir sesle.

"Sayıklıyor," diyerek omuz silkiyor ebe. "Nerede olduğundan bile haberi yok. Bazıları böyle gider. Neyse," diyerek tekrar doğruluyor, "bebek geldi gelecek. Onu yataktan kaldırmamız lazım."

Agnes'ı aralarına alıp koltukaltlarından tutarak ayağa kaldırıyorlar. Agnes kendisini yataktan tabureye kadar götürmelerine izin veriyor ve sesini çıkarmadan taburenin üstüne yığılıyor. Mary arkasında durarak belini doğrultamayan Agnes'ı dik tutuyor.

Bir süre sonra, çıkardığı seslere ve kopuk kopuk cümlelere konuşmak denebilirse, konuşmaya başlıyor Agnes. "Ben bunu asla..." diye mırıldanırken nefes almakta zorlanıyor, sesi ancak fısıltı halinde çıkıyor, "... ben asla... yanlış anlamışım... O burada değil... yapamam—"

"Yapabilirsin," diyor ebe uzandığı yerden. "Yapacaksın."

"Yapamam..." Mary'nin koluna yapışan Agnes'ın yüzü ıslak, gözleri kocaman açılmış, bir şey görmeden parlıyor, Mary'nin anlamasını istiyor. "... biliyorsun, annem de ölmüştü... ve... ve onu ben gönderdim... yapamam—"

Mary, "Sen—" diye söze başlayan ebeyi susturuyor.

"Kapa çeneni," diye paylıyor. "Sen işine bak." Agnes'ın kansız yüzünü avuçlarının arasına alıyor. "Ne diyorsun?" diye fısıldıyor.

Agnes'ın ona bakan benekli gözleri korku dolu, yakarır gibi. Mary bu ifadeyi onun yüzünde ilk kez görüyor.

"Sorun..." diye fısıldıyor Agnes, "... onu benim göndermiş olmam... ben yaptım... annem de ölmüştü."

"Biliyorum," diyor Mary duygulu bir sesle. "Ama sen ölmeyeceksin. Eminim bundan. Sen güçlüsün."

"O da... o da güçlüydü."

Mary gelininin elini tutuyor. "Sana bir şey olmayacak, göreceksin."

"Ama sorun..." diyor Agnes, "... şu ki... ben bunu asla... asla..."

"Neyi? Neyi yapmamalıydın?"

"Onu... göndermemeliydim... Londra'ya... Hata ettim... yapmam gereken—"

"Sen göndermedin," diyerek gelinini yatıştırmaya çalışıyor Mary. "John gönderdi."

Agnes'ın öne sarkmış titreyip duran başı ansızın ona dönüyor. "Ben gönderdim," diyor Agnes, sıkılı dişlerinin arasından.

"John gönderdi," diye üsteliyor Mary.

Agnes başını iki yana sallıyor. "Başaramayacağım," diyerek nefes almaya çalışıyor. Mary'nin elini sıkarak parmaklarıyla acılı izler bırakıyor. "Onlara siz bakar mısınız? Eliza'yla ikiniz. Olur mu?"

"Kime bakacakmışız?"

"Çocuklara. Bakar mısınız?"

"Elbette ama—"

"Onları üvey annemin eline bırakmayın."

"Bırakmam tabii. Bunu asla—"

"Joan bakmasın. Başka kim bakarsa baksın. Söz ver bana." Agnes çıldırmış gibi, bitkin görünüyor, parmakları Mary'nin eline kenetlenmiş durumda. "Onlara bakacağınıza söz ver."

Mary alnını kırıştırarak ve gelininin yüzüne bakarak, "Söz veriyorum," diyor. Bu kız ne görmüş ki? Ne biliyor? Mary donup kalmış gibi, huzursuz, teni dehşetle ürperiyor. İnsanların Agnes hakkında söylediklerine, gelininin geleceği görebildiğine, ellerinden her şeyi okuyabildiğine falan inanmayı çoğu zaman reddetmiş.

Ama şimdi ilk kez insanların ne demek istediğini anlıyor. Agnes başka bir dünyadan. Buraya ait değil. Buna rağmen onun yanında öleceğini düşününce bir ümitsizliğe kapılıyor. Buna izin veremez. Oğluna ne der sonra?

"Söz veriyorum," diyor bir kez daha, gelininin gözlerine bakarak. Agnes elini bırakıyor. Agnes'ın yuvarlacık karnına, alttaki ebenin omuzlarına birlikte bakıyorlar.

İkinci doğum kısa, hızlı ve zor oluyor. Sancılar üst üste, aralıksız gelirken, Mary gelininin suya dalıp çıkan bir yüzücü gibi, aralarda nefes almayı başaramadığını görüyor. Agnes sona doğru gözü dönmüşçesine kesik kesik, hırıltılı çığlıklar atıyor. Onu tutan Mary'nin yüzü de gözyaşlarıyla sırılsıklam. Mary aklından oğluna diyeceklerini geçirmeye başlıyor. Elimizden geleni yaptık. Yapılacak her şeyi yaptık. Ama kurtaramadık işte.

Bebek göründüğünde, korkarak bekledikleri ölümün Agnes için gelmeyeceğini herkes anlıyor. Bebeğin rengi kül gibi ve kordon sımsıkı boynuna dolanmış.

Ebe bebeği tek eliyle kaydırıp ötekiyle tutarken kimseden ses çıkmıyor. İlkinin yarısı kadar, sessiz bir kız çocuğu. Gözleri sımsıkı kapalı, yumrukları sıkılı, dudaklarını özür diler gibi sarkıtmış.

Ebe kordonu ustaca bir hareketle çabucak kesip yavrucağı baş aşağı tutuyor. Kıçına bir kez, iki kez şaplak atıyor ama tepki gelmiyor. Ne bir ses ne ağlama ne de yaşam kıpırtısı. Ebe üçüncü şaplak için elini kaldırıyor.

"Yeter," diyerek kollarını uzatıyor Agnes. "Bana ver onu."

Ebe bebeğe bakmaması gerektiğine, bunun uğursuzluk getireceğine dair bir şeyler mırıldanıyor. En iyisi hiç görmemen, diyor. Bebeği götürüp usulüne uygun bir şekilde gömdüreceğini söylüyor.

Agnes, "Bana ver," diyerek tabureden kalkmaya yelteniyor.

Mary bir adım atarak çocuğu ebeden alıyor. Yüzü kusursuz, aynı abisine benziyor, diye düşünüyor; alınları, çeneleri ve yanakları aynı. Kirpikleriyle tırnakları da var ve hâlâ sıcacık.

Mary minicik bebeği Agnes'a uzatıyor ve Agnes da alıp başını avcuna yaslayarak kucağında tutuyor.

Odada çıt yok.

"Çok güzel bir oğlun oldu," diyor ebe çok geçmeden. "Onu getirelim de, emzir."

Mary, "Ben getiririm," diyerek beşiğe doğru gidiyor.

"Hayır, ben alacağım," diyerek önüne geçip yolunu kesiyor ebe.

Mary buna sinirlenerek kadını omzundan itiyor. "Çekil yolumdan. Torunumu kendim alırım."

"Hanımım, söylemem gereken—" Ebe Mary'nin tam karşısında durarak bunu söylüyor ama cümleyi bitiremiyor çünkü arkalarından incecik, dönerek yükselen bir çığlık geliyor.

Aynı anda dönüp bakıyorlar.

Agnes'ın kucağındaki çocuk, kızı ağlamaya başlamış, kolları öfkeyle kaskatı kesilmiş, ilk nefesini alırken minicik vücuduna bir pembelik yayılıyor.

Demek bir değil, iki bebek varmış. Agnes perdeleri sert cereyanlara karşı sıkı sıkı kapatılmış yatakta yatarken kendi kendine böyle diyor.

O ilk haftalarda, küçük kızın yaşayıp yaşamayacağı hiç belli değil. Agnes bunu biliyor. İçinde, kemiklerinde, iliklerinde, kalbinde hissediyor. Kayınvalidesinin odaya parmak uçlarında girip çocuklara dikkatle bakışından, bazen elini göğüslerine koyuverişinden anlıyor. Mary'nin John'a çocukların bir an önce vaftiz edilmesi için ısrar edişinden anlıyor: John'la birlikte çocukları kat kat battaniyeye sarıp kendi giysilerinin içinde tutarak bir koşu rahibe götürüyorlar. Mary bir süre sonra bir yarışı tamamlamış, rakibini geçmiş biri gibi eve dalıp, Tamam, bu iş de halloldu, al bakalım, diyerek ikizlerin küçüğünü ona uzatıyor.

Agnes hemen hiç uyumuyor. Yataktan kalkamıyor. Tek eli bile boş kalmıyor. Her an ikizlerden birini ya da ikisini birden kucağına alması gerekebiliyor. Önce birini, sonra ötekini emzirdikten sonra sıra yine birinciye geliyor; kimi zaman ikisini aynı anda emzirdiğinde, başları göğsünün ortasında bitişiyor, vücutlarını kollarının altında tutuyor. Emziriyor, emziriyor, emziriyor.

Oğlu Hamnet çok güçlü. Agnes onu ilk gördüğü anda anlamış bunu. Hamnet göğsüne bariz ve net bir kararlılıkla kenetlenip sü-

tünü müthiş bir yoğunlaşmayla emiyor. Kızı Judith'inse teşvik edilmesi gerekiyor. Kimi zaman, ağzı açık olduğu ve göğsünün ucunu ağzına soktuğu halde Judith şaşkın, ne yapacağını bilemiyormuş gibi görünüyor. Agnes emmesi, sütü yudum yudum içmesi, yaşaması gerektiğini hatırlatmak için kızının yanağını okşamak, parmak ucuyla çenesine hafifçe vurmak, parmağını çenesinden geçirmek zorunda kalıyor.

Agnes'ın zihnindeki ölüm kavramı uzun zamandır, belki uçsuz bucaksız bir bozkırın ortasındaki, içeriden aydınlatılmış tek bir oda imgesiyle özdeşleşmiş. Yaşayanlar odanın içinde; ölenlerse etrafında dönüp duruyor, oraya geri dönmek, sevdiklerine kavuşmak için can atarak avuçlarını, yüzlerini, parmaklarını camlara bastırıyorlar. Odanın içindekilerden bazıları dışarıdakileri görüp duyabiliyor; bazıları duvarların ardından onlarla konuşabiliyor; çoğu farkında bile değil.

Agnes o minicik bebeğin orada, o soğuk ve puslu bozkırda, onsuz yaşayabileceğini düşünmek bile istemiyor. Kızının o duvarların ardına geçmesine izin vermeyecek. İkizlerden küçük olanı ölür hep: Bunu herkes biliyor. Agnes herkesin nefesini tutmuş bunu beklediğini hissedebiliyor. Odanın kapısının kızı için hafif aralık durduğunu biliyor; o soğuk cereyanı hissediyor, burnuna buz gibi havanın kokusu geliyor. Yalnızca iki çocuğu olacağını biliyor ama buna boyun eğmeyecek. Gecenin en karanlık ânında, kendi kendine böyle diyor. Bunun olmasına izin vermeyecek; ne bu gece, ne yarın ne de başka bir gün. O kapıyı bulup çarparak kapayacak.

İkizleri yorganın altında, iki yanında yatırıyor; nefeslerini kulaklarında hissediyor. Hamnet sütünü emmek için uyanıp zırladığında, Agnes, Judith'i de uyandırıyor. Em, küçüğüm, diye fısıldıyor kızına, beslenme zamanı.

Önceden gördüğü şey onu korkutuyor; çok korkutuyor. Kendi hayatı sona ererken yatağın ayak ucunda duran iki silueti buz gibi bir netlikle hatırlıyor. Çocuklarından birinin ölebileceğini, bunun gayet mümkün olduğunu artık biliyor çünkü çocuklar sürekli ölür. Ama buna izin vermeyecek. Asla. Bu çocuğun, bu çocukların içini yaşamla dolduracak. Dışarı açılan kapıyla onların arasına geçecek

ve dişlerini göstererek öylece duracak, çıkışı tıkayacak. Üç çocuğunu da dünyanın ötesindeki her şeyden koruyacak. Güvende olduklarına inanmadığı sürece bir an dinlenmeyecek, uyumayacak. Direnecek, savaşacak, ölürken yalnızca iki çocuğu olacağı kehanetini, başından beri bildiği bu gerçeği çürütecek. Başaracak. Bunu yapabileceğinden emin.

Kocası geldiğinde, bir an Agnes'ı tanıyamıyor. Kavanozlarıyla havanının başında duran o güzel, dolgun dudaklı karısını görmeyi beklerken, yatağa serilmiş, uykusuzluktan, azimden ve tek bir şeyi saplantı haline getirmiş olmaktan hafif çıldırmış gibi görünen bir deri bir kemik kalmış bir kadın buluyor karşısında. Emzirmekten bitkin düşmüş, gözlerinde gri halkalar olan kadının yüzünde ümitsizce tek hedefe odaklanmış gibi bir ifade var. Kocası esrarengiz yüzleri tıpatıp birbirine benzeyen, biri diğerinin iki katı olan bebekleri buluyor.

Onları kollarına alıyor; sabit bakan gözlerine bakıyor; gözleri de tıpatıp aynı; ikisini de başları yukarı gelecek şekilde dizlerine yatırıyor; bebeklerden biri öbürünün başparmağını ağzına alıp emerken onları izliyor; bu ikilinin çok zaman önce birlikte yaşamaya başladığını görüyor. Avuçlarıyla başlarına dokunuyor. Sen, diyor, hele sen.

Agnes o sersemlik ve bitkinlikle bile, daha el ele tutuşmadan önce, kocasının aradığı şeyi, dünyadaki yerini bulduğunu, olması gereken şey olduğunu görebiliyor; yaşaması gereken hayatı, yapması gereken işi bulmuş. Yatakta yatarken, kocasının upuzun boyuyla, geniş göğsüyle, kaygıdan ve hayal kırıklığından uzak bir yüz ifadesiyle yanında durduğunu görmek, hoşnutluğunun kokusunu içine çekmek onu gülümsetiyor.

Doğum odasında birlikte otururken, Agnes'ın da yakında Londra'ya gideceğini, üç çocuğu da alıp şehre göçeceğini ve orada birlikte yaşayacaklarını sanıyorlar hâlâ. Bunun olmasına çok az kaldığını zannediyorlar. Agnes nasıl toparlanacağını ve yanına neler alacağını planlamaya başlamış bile. Susanna'ya yakında büyük şehre taşınacaklarını ve orada evler, gemiler, ayılar, saraylar göreceğini söylüyor. Bebekler de gelecek mi? diye soruyor Susanna, göz ucuyla beşiğe bakarak. Evet, diyor Agnes da, güldüğünü belli etmeden.

Kocası ev bakmaya başlamış; bir evleri olsun diye para biriktiriyor. Susanna'yı omzuna alıp birlikte nehre baktıklarını, hep birlikte tiyatroya gittiklerini hayal edip durmuş. Yeni arkadaşlarının karısının kara gözlerine, eldivenli zarif bileklerine, çocukların güzel başlarına özlem dolu bir kıskançlıkla baktıklarını hayal etmiş. İçinde iki beşiğin durduğu, karısının ateşe doğru eğildiği bir mutfak, tavuk ve tavşan besledikleri bir arka bahçe hayali var. Orada yalnızca beşi olacak, bu sayı belki de zamanla artacak: Bu ihtimali yok saymıyor. Başka hiç kimse olmayacak. Diplerinde başka bir aile olmayacak. Olur olmaz zamanlarda eve dalan kardeşler, anne babalar, kayınbiraderler, kayınvalideler falan olmayacak. Hiç kimse. Yalnızca onlar, mutfak, beşikler. Kocası mutfaktaki kokuları şimdiden alır gibi oluyor: masaya sürülen balmumunun kokusu, bebeklerin kesilmiş süte benzeyen kokusu, çamaşırlardan gelen kola kokusu. Karısı iş yaparken bir şarkı mırıldanacak, bebekler agulayacak, Susanna arka bahçede tavşanlarla konuşup hayvanların sıvı gibi gözlerine, parıl parıl tüylerine bakarken, kendisi de bir pansiyon odasına tıkılıp ellerine dört günde ulaşan mektuplar yazmak yerine ailesiyle birlikte yaşadığı evde şöminenin karşısına kurulacak. Bu ikili yaşam sona erecek, artık ikiye bölünmeyecek. Oracıkta, yanı başında olacaklar; onları görmek için başını kaldırması yetecek. Bundan böyle koca şehirde bir başına olmayacak: Ayakları yere daha sağlam basacak; karısı, çocukları, bir evi olacak. Agnes da orada, yanındayken, daha neler olacağını kim bilebilir?

Minik bebekleriyle birlikte o odada otururken, bu planın asla gerçekleşmeyeceğinden ikisi de habersiz. Agnes çocukları da alıp hiçbir zaman Londra'ya gitmeyecek. Kocası hiçbir zaman oradan ev almayacak.

Küçük kız yaşayacak. O bebek tay tay yürümeye başlayıp çocuk olacak ama hayata tutunuşu hep biraz cılız, kırılgan, kararsız olacak. Havaleler geçirip çırpınacak, ateşli hastalıklar geçirecek, nefesi daralacak. Cildinde kızarıklıklar ve kabartılar oluşacak, ciğerleri havayla dolmakta zorlanacak. Öteki çocuklar başlarını üşütmeye görsün, o sıtmaya tutulacak. Öksürükleri tuttuğunda, o hırıltılı nefes alacak. Agnes da Londra'ya gidişlerini birkaç aylığına erte-

leyecek: Kız iyileşsin de öyle, diye yazmasını isteyecek Eliza'dan. İlkbahar bir gelsin de. Şu yaz sıcağı bir geçsin de. Güz rüzgârları kesilsin de. Karlar erisin de.

Judith iki yaşına geldiği halde annesi her gece ayakta kalıp o uyuyabilsin, mosmor dudaklarına renk gelsin, biraz uyuyabilsin diye çam ve karanfil kaynatıp yatağın perdelerini çekmeye, ona buhar solutmaya devam ederken, Londra'ya taşınma işinin asla gerçekleşmeyeceğini herkes anlıyor. Çocuk fazla hassas. Şehirde yaşaması mümkün değil.

Salgın döneminde tiyatrolar kapanınca, kocası ziyaretlerine geliyor. Artık eldiven satmayı, babasının ürettiği şeyleri pazarlamayı bırakıp kendini eldiven işinden tamamen koparmış durumda. Yalnızca tiyatrolarda çalışıyor. Bir gece karısının kızlarını salonda yürütüşünü izliyor; kızın midesi rahatsız.

Judith o berrak mavi gözleri, melek saçına benzeyen yumuşacık saçlarıyla, tarafsız gözlemciler için bile doğaüstü bir güzelliğe sahip. Salonun bir ucundan ötekine giderlerken, annesinin omzu üstünden, gözlerini babasına dikiyor. Gözlerindeki yaşlar yavaşça yanaklarından aşağı süzülürken, iki eliyle sımsıkı annesinin iç gömleğine yapışmış. Babası da gözlerini kaçırmadan ona bakıyor. Boğazını temizliyor. Karısına biriktirdiği parayla Londra'da ev almak yerine Stratford yakınındaki bir araziyi satın almaya karar verdiğini anlatıyor. O yerin iyi kira getireceğini söylüyor. Bu karara, yeni bir geleceğe göğüs gerercesine ayağa kalkıyor.

Doğum odasında, minik ikizler kucağında yatar, başlarını iki elinde tutarken ise, Agnes'a gördüğü şeyin, iki çocuğu olacağına dair kehanetin yanlış olduğuna inandığını söylüyor. Daha doğrusu, ikizleri tek çocuk gibi gördüğünü. Gözlerini iki bebekten ayırmadan, kehanetin aslında ikizlerin müjdecisi olduğunu söylüyor. Önce Susanna, sonra da ikizler.

Karısı sesini çıkarmıyor. Yatağa bakınca, tek beklediği onun gelmesi, bebekleri kucağına alması, başlarını ellerine yaslamasıymış gibi, Agnes'ın uykuya daldığını görüyor.

gnes irkilerek uyanıyor, başı yukarı kalkıyor, dudaklarıyla dili söyleyeceği bir sözcüğün yarısında kalmış gibi; ne diyeceğini hatırlayamıyor. Rüyasında rüzgâr, saçlarını sağa sola savuran, giysilerini çekiştirip duran, toprak ve kum tanelerini yüzüne çarpan muazzam, görünmez bir güç varmış.

Kendine şöyle bir bakıyor. Yatakta değil de, bir döşeğin ucunda, elbisesi üstünde, yarı oturur, yarı yığılmış vaziyette olduğunu görüyor. Elinde bir bez var. Islak, kırış kırış, avcunda dura dura ısınmış. O bez neden elinde? Neden böyle otururken uyuyakalmış ki?

Rüyasındaki rüzgârın aniden yön değiştirmesi gibi, birdenbire hatırlıyor. Judith, ateş, gece.

Agnes yalpalayarak ayağa kalkıyor. Uyumuş mu yani? Nasıl uyuyabilir? Uyku sersemliğinden, o rüyadan kurtulmak ister gibi üst üste iki kez kafasını sallıyor. Oda zifiri karanlık: gecenin en yoğun, en ölümcül olduğu saat. Ateş neredeyse sönmüş, için için yanan bir kül yığınına dönmüş ve mum da bitmiş. Agnes bir şey görmeden, çıldırmış gibi etrafını yokluyor: Yorganın altında bir bacak, diz, ayak bileği var. El yordamıyla yukarı çıkarak el bileklerinden birine, parmakları birbirine geçmiş iki ele dokunuyor. Evet, diyor kendi kendine, dönüp sandığın içini karıştırarak yeni bir mum ararken, güzel, çok güzel çünkü Judith'in hâlâ yaşadığına işaret.

Serin ve kaygan mumu alıp fitilini için için yanan odunlardan birine tutarken, Güzel, diyor, çok güzel. Hayat varsa, umut da vardır.

Mumun fitili yanıyor, alev titreşerek sönecek gibi oluyor, sonra yine güçleniyor.

İşte şömine, şömine rafı. Agnes'ın terlikleriyle şalı, yere düşmüşler. İşte döşek ve Judith, ayakları yorganın altından çıkmış; işte bacakları, dizleri, yüzü.

Agnes onu görünce elini ağzına götürüyor. Kızının teni öyle beyaz ki rengi neredeyse tamamen gitmiş. Gözleri yarı aralık, yukarı kaymış. Dudakları bembeyaz ve çatlak, ağzı açık, havayı azar azar içine çekiyor.

Agnes elini ağzından çekmeden, yukarıdan kızına bakıyor. Hastalara, ağrısı sızısı olanlara, nekahet döneminde olanlara, hasta numarası yapanlara, yaslılara, kafadan çatlaklara şifa veren yanı, fazla zamanı kalmamış, diye düşünüyor. O çocuğu emzirip beslemiş, bakmış, öpüp okşamış, giydirip kucaklamış olan öteki yanıysa, Olamaz, olmamalı, lütfen onu alma, diye düşünüyor.

Agnes elini kızının alnına koymak, nabzına bakmak, onu biraz rahatlatmaya çalışmak için eğilirken, mumun ışığında öyle tuhaf, öyle beklenmedik bir manzara görüyor ki ne gördüğünü anlaması için biraz zaman geçmesi gerekiyor.

İlk olarak algıladığı şey, Judith'in parmaklarının zannettiği gibi kendi parmaklarına geçmiş olmadığı. Döşekte Judith'ten başka biri daha, bir vücut daha, bir –bunu düşünmek çok garip ama– Judith daha var. Sönmeye yüz tutmuş ateşin karşısında, yan yana kıvrılmış iki Judith yatıyor.

Agnes gözlerini kırpıştırıyor. Kafasını sallıyor. Hamnet, tabii. Gece aşağı inip döşeğe yatarak ikizinin yanına sığışmış. Kardeşinin elini tutup huzur içinde, derin bir uykuya dalmış öylece yatıyor.

Agnes mumu havaya tutarak onları inceliyor. Sonradan bu ânı düşündüğünde, hiçbir şeyin göründüğü gibi olmadığını ne zaman anladığını soracak kendine. Ne zaman anladı? Onu uyandıran şey neydi?

Kızı cidden çok hasta, sırtüstü yatmış, yüzü yüksek ateşten bembeyaz ve oğlu da ona sarılıp yanına kıvrılmış. Fakat Hamnet'ın kolunda bir gariplik var. Agnes büyülenmişçesine, o kola bakakalıyor. O kol Hamnet'ın kolu ama bir yandan da değil gibi.

Bakışları Hamnet'ın tuttuğu ele, Judith'in eline kayıyor. Tırnaklarında siyah lekeler olduğunu görüyor. Mürekkep bulaşmış gibi.

Judith'in mürekkeple ne işi olabilir ki?

Kafasının içinde yüzlerce arı vızıldar gibi garip, delirtici bir kargaşa yaşanıyor. Agnes öne atılıp mumu raftaki bir şamdana sokuyor ve ellerini çocuklarının üstüne koyuyor.

Oğlunun sağlığı yerinde, ateşe yakın tarafta, kızıysa döşeğin öbür tarafında. Ama işte, parmaklarını Hamnet'ın ensesine götür-

düğünde, Judith'in örülmüş uzun saçları. Bunlar da Hamnet'ın bilekleri, Judith'in elbisesinin kollarından çıkmışlar, işte, küçükken orak kestiği için kalan hilal şeklindeki o iz. Judith yüksek ateşten terlediği için rengi koyulaşan saçlar aslında Hamnet'ın kısacık saçları; sağlıklı biri gibi rahat rahat uyuyansa Judith.

Agnes gördüğü şeye bir anlam veremiyor. Rüyada mı acaba? Yoksa geceleri ortaya çıkan bir hayaleti mi görüyor? Üstlerindeki yorganı çekip orada öylece yatan çocuklarına bakıyor. Hasta olan çocuğun ayakları daha aşağıda kalmış. Boyu daha uzun.

Hasta olan Judith değil, Hamnet.

Tam o sırada, belki de odanın soğuğunu hissettiği için, ikizlerden küçük olanın gözleri açılıp elinde yorganla tepelerinde duran annesine dikiliyor.

"Anne?" diyor çocuk.

Agnes, "Judith?" derken, gördüklerine hâlâ inanamadığı için ancak fısıldayabiliyor.

"Benim," diyor çocuk.

Hamnet babası için kiralanan attan habersiz. İş arkadaşının ona hırçın, ateş gözlü, sağrısı kaslı, tüyleri atkestanesi gibi parlayan bir canavar, bir kısrak bulduğunu hiç öğrenemeyecek.

Babasının o anda bu hırçın kısrağı var gücüyle koşturduğundan, yalnızca su içmek ve kısacık bir zamanda yiyebildiği kadarını yemek için durduğundan bihaber. Babası Tunbridge'den Weybridge'e, oradan Thames'e kadar gidiyor. Banbury'de at değiştiriyor. Aklında yalnızca kızı, aralarındaki yolu aşıp eve ulaşması, Judith öteki dünyaya göçmeden, son nefesini vermeden önce onu kollarına alması, son bir kez görmesi gerektiği var.

Fakat oğlu bundan habersiz. Hiçbiri bilmiyor. Annesinin lapa yapmak için biraz kantaron ve selamotu kökü getirsin diye evin arkasındaki şifalı ot bahçesine gönderdiği Susanna bilmiyor. Kız bütün öğleden sonrasını eve gitmek, annesini görmek zorunda olduğunu söyleye söyleye mutfakta ağlayarak geçirdiği için hizmetçiyi haşlayan Mary bilmiyor. Pencereye gelen bir kadına Agnes'ın bugün ya da yarın onu göremeyeceğini, gelecek hafta gelse daha

iyi olacağını izah etmeye çalışan Eliza bilmiyor. Sırtını pencereye verip döşeğin yanına çöken Agnes da bilmiyor.

Agnes'ın çocuğu, kızı, minicik doğan bebeği bir sandalyeye oturmuş. Agnes buna hâlâ inanamıyor. Judith'in yüzü solgun ama gözleri canlı ve tetikte. Zayıf ve güçsüz ama et suyuna çorba içmek için gözlerini annesine dikerek ağzını açıyor.

Agnes oğlunun yanında oturur, titreyen vücudunu tutarken ikiye bölünmüş gibi. Kızı kurtulmuş; bir kez daha onlara bağışlanmış. Ama buna karşılık, Hamnet onlardan alınacakmış gibi görünüyor.

Oğluna bağırsak temizleyici bir şey içirmiş, biberiyeli ve naneli jöle yedirmiş. Judith'e verdiği her şeyi ve daha fazlasını vermiş ona. Ortası delik bir taşı yastığının altına koymuş. Saatler önce, Mary'den kurbağayı getirmesini istemiş ve bir çarşafla Hamnet'ın karnına bağlamış.

Hiçbiri onu geri getirmemiş; iyileştirememiş. Agnes bütün umudunun delik deşik bir kovadan akan su gibi akıp gittiğini hissediyor. Aptalsın, diyor kendine, salaksın, körsün, budalanın tekisin. Başından beri Judith'i koruması gerektiğini zannederken, esas gidecek olan Hamnet'mış meğer. Kader ona nasıl böyle acımasızca bir tuzak kurabilir? Yanlış çocuğa odaklanmasını sağlayıp o başka yere bakarken uzanarak nasıl öbür çocuğunu alır?

Olanlara inanamayarak, büyük bir öfkeyle bahçesini, tozlar, iksirler, yapraklar, sıvılarla dolu raflarını düşünüyor Agnes. Ne işe yarıyor ki bütün bunlar? Ne anlamı var? Yıllar yılı o bitkilere bakmış, yabani otları yolmuş, budamış, toplamış. Çıkıp o bitkilerin hepsini köklerinden koparmak ve ateşe atmak geliyor içinden. Aptal, işe yaramaz, çokbilmiş Agnes. Kendi bitkilerinin bununla baş edeceğini nasıl düşünebilmiş?

Oğlunun vücudu cehenneme düşmüş işkence çeker gibi. Eğilip bükülüyor, kasılarak kıvranıyor. Agnes artık yapabileceği bir şey kalmadığını anlamaya başlıyor. Oğlunun yanında kalıp onu rahatlatmak için elinden geleni yapabilir ama bu hastalık muazzam, çok güçlü, çok acımasız bir şey. Yenemeyeceği kadar güçlü bir düşman. Sarmaşık kollarıyla oğlunu sımsıkı sarmış, bırakmıyor.

Hayvani, nemli, tuzlu bir kokusu var. Agnes onun çok uzaklardan, zindana benzeyen, kokuşmuş, rutubetli bir yerden geldiğini düşünüyor. İnsandı, hayvandı, böcekti demeden, karşısına çıkan her şeyi yarıp devirerek kendine yol açmış; acıyla, mutsuzlukla ve yasla besleniyor. Doymak bilmez, durdurulamaz, en fenasından, en karanlığından bir şeytan.

Agnes oğlunun yanından ayrılmıyor. Islak bezle alnını, kollarıyla bacaklarını siliyor. Döşeğe tuz serpiyor. Biraz rahatlasın, acısı biraz hafiflesin diye göğsüne bir demet kediotu ve kuğu tüyü koyuyor. Hamnet'ın ateşi yükseldikçe yükseliyor, şişkinlikler büyüdükçe büyüyor. Oğlunun yanında duran, mavimsi gri kasvetli bir renkte olan elini alıp yanağına bastırıyor. Her şeyi deneyebilir, her şeyi yapabilir. Birazcık işe yarayacağını bilse, kendi damarlarını açıp, göğsünü yarıp kanını, kalbini, bütün organlarını oğluna verebilir.

Hamnet ter döküyor, vücudundaki bütün sıvılar boşalmak istercesine teninden dışarı sızıyor.

Fakat Hamnet'ın zihni başka bir yerde. Annesini, Susanna'yla Judith'i, halasıyla babaannesini uzun zaman duyabilmiş. Etrafını sarıp ona ilaçlar verdiklerini, bir şeyler söyleyip ona dokunduklarını hissedebilmiş. Şimdiyse geri planda kalmışlar. Hamnet hiç bilmediği bambaşka bir âlemde. Burası sessiz ve soğuk. Hamnet tek başına. Yavaşça, sürekli yağan kar hiç durmayacak gibi. Hamnet'ın etrafında birikerek yolları, patikaları, kayaları kaplıyor; üstünde toplandığı ağaç dallarını aşağı sarkıtıyor; her şeyi beyaza, boşluğa, durağanlığa dönüştürüyor. O sessizlik, soğuk, karın gümüş rengine dönüştürdüğü gün ışığı Hamnet'a fazlasıyla huzur veriyor. Tek istediği karların içinde öylece yatmak, dinlenmek; bacakları yorgun, kolları ağrıyor. Bu parıl parıl, kalın ve beyaz battaniyenin altında uzanmak, öylece yatıp teslim olmak: Onu öyle rahatlatacak ki. İçinden bir şey uzanmaması, bu isteğe boyun eğmemesi gerektiğini söylüyor. Niye ki? Neden dinlenmeyecekmiş ki?

Bedeninin dışında, Agnes bir şeyler söylüyor. Boynundaki ve koltukaltlarındaki şişkinliklere yaptığı lapayı sürmeye çalışıyor ama Hamnet öyle bir titriyor ki karışım sürüldüğü yerde durmuyor. Agnes defalarca oğlunun adını söylüyor. Eliza, Judith'i kucakladığı

gibi odanın öbür ucuna götürüyor. Judith boğuk ve ıslıklı bir çığlık atarak halasının elinden kurtulmaya çalışıyor. Ölüme "göçüp gitmek" diyen ya da "huzur içinde" ölündüğünü düşünen her kimse, diye düşünüyor Eliza, hiç ölüm görmemiştir. Ölüm vahşi bir şey, bir savaş. Vücut duvara tutunan sarmaşık gibi hayata yapışıyor ve onu kolay kolay bırakmıyor, bırakmamak için savaş veriyor.

Susanna şöminenin yanında kıvranıp duran kardeşini, işe yaramaz macunu ve bandajlarıyla cebelleşen annesini izliyor. Yeter, bırak artık, rahat bırak onu, diye bağırarak hepsini annesinin elinden alıp duvara fırlatmak geliyor içinden. Artık çok geç olduğunu göremiyor musun? Yumruklarını hırsla gözlerine bastırıyor. Artık bakamayacak; dayanamayacak.

Agnes, Lütfen, lütfen, Hamnet, gitme, bizi bırakma, diye fısıldıyor. Kardeşinin yanına yatmak istediğini, Hamnet'ın ona ihtiyacı olduğunu, onunla konuşması gerektiğini, bırakmalarını söyleyerek kendini kurtarmaya çalışan Judith pencerenin yanında. Eliza onu tutarak, Tamam, tamam, diyor ama neden öyle dediğini kendi de bilmiyor. Mary döşeğin ayakucunda diz çökmüş, Hamnet'ın ayak bileğini tutmuş. Susanna alnını alçı duvara dayayarak elleriyle kulaklarını kapatıyor.

Hamnet'ın titremesi ansızın durunca, odaya muazzam bir sessizlik çöküyor. Hamnet'ın vücudu birden hareketsizleşiyor, gözleri çok yükseklerdeki bir şeye sabitleniyor.

Karlar ve buzlarla kaplı o yerde diz çöküyor, bacaklarının altında kıvrılmasına izin veriyor Hamnet. Önce bir avcunu, sonra diğerini karın çıtır çıtır billurlu yüzeyine bastırdığında müthiş bir hoşnutluk hissederek doğru olanı yaptığını anlıyor. Kar çok soğuk ya da sert değil. Hamnet uzanıyor; yanağını yumuşacık kara bastırıyor. Beyazlık gözlerini kamaştırıp onu rahatsız edince, yalnızca bir an, dinlenip gücünü toplamasına yetecek kadar bir süre gözlerini kapıyor. Uyumayacak, asla. Yola devam edecek. Ama bir an olsun dinlenmek zorunda. Dünyanın hâlâ yerinde durduğundan emin olmak için gözlerini açıp tekrar kapıyor. Birazcık.

Çenesini Judith'in başına dayayarak kızı sallayan Eliza bir dua mırıldanıyor. Susanna'nın yüzü kardeşine dönük, ıslak yanağı

duvarda. Mary haç çıkararak elini Agnes'ın omzuna koyuyor. Agnes öne doğru eğilerek dudaklarını oğlunun alnına değdiriyor.

Hamnet son nefesini işte orada, ateşin önünde, annesinin kollarında, emeklemeyi, yemeyi, yürümeyi, konuşmayı öğrendiği odada veriyor.

Alıyor, veriyor.

Sonrası sessizlik, dinginlik. Hepsi bu.

II

Ben gidiyorum,
ama sen daha buradasın;
... biraz daha katlan bu kötü dünyamıza,
benim hikâyemi anlatmak için.

Hamlet, Beşinci Perde, İkinci Sahne*

* Çev. Sabahattin Eyüboğlu, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983.

ir salon. Uzun ince bir salon ve yan yana dizilmiş, bir aynanın üzerinde düzlenmiş bayraklar. Pencerenin yanında toplanmış, yüzleri birbirine dönük usulca konuşan bir grup insan. Perdeler kapalı olduğu için çok az ışık var ama biri pencereyi birazcık, bir gıdım aralamış. İçeri giren esinti salonda geziniyor, havada bir akım yaratıyor, duvar halılarını ve şömine rafının örtüsünü kıpırdatıyor, yakınlarda pişen bir turtanın, karamelize edilmiş elmanın ekşi tatlı kokusunu eve taşıyor.

Sandalyeler masanın etrafına yerleştirilmiş. Bir kavanozun içinde duran çiçeklerin taçyaprakları aşağı doğru sarkmış, polenler masanın üstüne saçılmış. Minderin üstünde uyuyan bir köpek irkilerek uyanıp patisini yalamaya başladıktan sonra vazgeçip tekrar uykuya dalıyor. Masada bir sürahi su, sürahinin yanında dip dibe bardaklar var. İçen yok. Pencerenin oradaki insanlar kendi aralarında mırıldanmayı sürdürüyor; biri uzanıp birinin elini sıkıyor; eli sıkılan kişi başını eğerek gruptakilere beyaz, kolalı başlığını sergiliyor.

İnsanlar salonun diğer ucuna, şöminenin olduğu yere tekrar tekrar kaçamak bakışlar atıp yine gruba dönüyor.

Menteşelerinden sökülen bir kapı şöminenin yanında duran iki fıçının üzerine yerleştirilmiş. Yanında bir kadın oturuyor. Kamburunu çıkarmış, başı öne eğik, hiç kıpırdamadan duruyor. İlk bakışta nefes alıp verdiği bile anlaşılmıyor. Darmadağın saçları tutam tutam omuzlarına dökülmüş. Neredeyse iki büklüm olmuş, ayaklarını sandalyenin altına sokmuş, kollarını serbest bırakmış, ensesi görünüyor.

Kadının ön tarafında ölmüş bir çocuk yatıyor. Çıplak ayakları yanlara açılmış, ayak parmakları kıvrılmış. Tabanlarında ve tırnaklarında yaşarken, daha yeni birikmiş kirler var: yolun tozu, bahçenin toprağı, arkadaşlarıyla en fazla bir hafta önce yüzdüğü nehrin çamuru. Kolları yanlarında, başı hafif annesine doğru dönük. Teni yaşamdan gitgide arınıyor, parşömen beyazı, sert ve kupkuru bir şeye dönüşüyor. Üzerinde hâlâ geceliği var. Kapıyı menteşelerin-

den söküp odaya amcaları getirmiş. Çocuğu öldüğü döşekten kaldırıp yavaşça, ağır ağır, azami özen göstererek, nefeslerini tutarak sert ahşap kapının üzerine yatıranlar da onlar.

En küçük amcası Edmond ağlamış, gözyaşları görüşünü bulandırmış ve yeğeninin hareketsiz yüzüne bakmak ona büyük bir acı verdiği için böyle olması işine gelmiş. Kısacık hayatının her gününe şahit olduğu ve çok iyi tanıdığı, köpeğin pirelerini ayıklamayı, sazdan düdük yapmayı öğrettiği bir çocuk. Büyük amcası Richard hiç ağlamamış: Onun acısı öfkeye dönüşmüş; böyle bir görevi acımasızca yerine getirmek zorunda olmalarına, dünyaya, kadere, bir çocuğun bu şekilde hastalanıp ölebileceği gerçeğine duyduğu bir öfkeye. Bu öfkeyle, çocuğun ağırlığını yeteri kadar yüklenmediğini, bacaklarını –dizlerinden değil ayak bileklerinden– yeterince sıkı tutmadığını, göstermelik iş yaptığını, her şeyi yüzüne gözüne bulaştırdığını düşündüğü Edmond'a patlamış.

Amcaların ikisi de salondakilerle biraz laflıktan sonra yapılacak işleri olduğunu, bir yerlere gitmeleri, bir şeyler yapmaları gerektiğini bahane ederek çabucak gitmişler.

Salonda daha çok kadınlar var: çocuğun babaannesi; fırıncının, çocuğun vaftiz anneliğini yapmış olan karısı; çocuğun halası. Yapılacak her şeyi yapmışlar. Yorganla çarşafı, döşeği, samanları, yastıkları yakmışlar. Salonu havalandırmışlar. Hızla iyileştiği halde hâlâ güçsüz, keyifsiz olan kızı üst kattaki yatağa yatırmışlar. Salonu temizleyip havaya lavanta suyu serpmiş, kapıyı pencereyi açmışlar. Beyaz bir örtü, sağlam iplik, keskin iğneler getirmişler. Saygılı ses tonlarıyla, usulca, ölüyü hazırlamasına yardım edeceklerini, yanında olduklarını, bir yere gitmediklerini, başlamaya hazır olduklarını söylemişler. Oğlanın gömülmek üzere hazırlanması lazım, fazla vakit yok. Şehir yönetiminin aldığı karara göre vebadan ölenler derhal, bir gün içinde gömülmek zorunda. Bu karardan haberi yoktur ya da acısı yüzünden unutmuş olabilir diye kadınlar bunu anneye de söylemiş. Ilık suyla dolu kaplarla bezleri annenin yanına bırakıp boğazlarını temizlemişler.

Ama yanıt yok. Anne tepki vermiyor. Başını kaldırmıyor. Çocuğu hazırlamaya, vücudunu silmeye, kefeni dikmeye başlama

önerilerini dinlemiyor, belki duymuyor bile. Su dolu kaplara bakmıyor, sular yanında soğuyor. Kare halinde güzelce katlanmış, kapının dibine bırakılmış beyaz örtüye bir kez bile bakmıyor.

Başı öne eğik, tek eli çocuğun kıpırtısız, kıvrık parmaklarında, diğeri saçlarında, öylece oturuyor.

Agnes'ın kafasının içindeki düşünceler tekrar tekrar genişleyip daralıyor, genişleyip daralıyor. Önce şöyle düşünüyor: Olamaz, mümkün değil, nasıl yaşarız, ne yaparız, Judith buna nasıl dayanır, herkese ne derim, nasıl devam ederiz, nerede hata yaptım, kocam nerede, o ne diyecek, onu kurtarmak için ne yapabilirdim, neden yapamadım, esas onun tehlikede olduğunu nasıl fark edemedim? Sonra tek bir şeye odaklanıyor: Öldü o, öldü, öldü.

Bu sözün hiçbir anlamı yok. Zihninde bir yere oturtamıyor. Oğlunun, çocuğunun, evladının, en sağlıklı ve en güçlü bebeğinin birkaç gün içinde hastalanıp ölmüş olması imkânsız.

Bütün annelerinki gibi, onun düşünceleri de balık oltaları misali sürekli çocuklarına sabitleniyor, Agnes kendine sürekli onların nerede ne yaptıklarını, ne durumda olduklarını hatırlatıp duruyor. Şöminenin yanında otururken de, aklının bir bölümü alışkanlıktan çocukların nerede olduklarını listeliyor: Judith, yukarıda. Susanna, öbür evde. Peki ya Hamnet? Balığın oltaya gelmeyişi, Agnes'ın değişmeyen cevabıyla afallayan bilinçsiz zihni –Öldü, o yok artık– oltayı tekrar tekrar atıyor. Ya Hamnet? diye soruyor zihni yeniden. Okulda mı, oynuyor mu, nehre mi gitti? Peki ya Hamnet? Ya Hamnet? O nerede?

İşte burada, demeye çalışıyor Agnes kendi kendine. Soğuk ve cansız vücudu bu ahşap kapının üzerinde, hemen önünde. Bak, işte, burada.

Ya Hamnet? O nerede?

Agnes'ın sırtı kapıya, yüzü yanıp biten odunun şeklini dağıldı dağılacak bir yığın halinde korumaya çalışan küllerin durduğu şömineye dönük.

Hem sokak kapısından hem de bahçe kapısından girip çıkanlar olduğunun farkında. Kayınvalidesi, Eliza, fırıncının karısı, komşu, John, tanıyamadığı başka insanlar.

Bu insanlar ona bir şeyler diyor. Çoğu mırıldanarak söylenen sözcükleri ve sesleri duyuyor ama dönüp bakmıyor. Başını kaldırmıyor. Eve girip çıkan, söyleyip anlattıkları şeyleri kulaklarından içeri sokmaya çalışan bu insanların, gözünde hiçbir önemi yok. Ona verebilecekleri hiçbir şeyi istemiyor, ihtiyaç duymuyor.

Bir eli oğlunun saçlarında, ötekiyle hâlâ parmaklarını tutuyor. Vücudunda tanıdık gelen, hâlâ aynı görünen başka yer yok. Agnes bu düşüncenin aklından gelip geçmesine izin veriyor.

Hamnet'ın vücudu farklı. Gün ilerledikçe, gitgide daha çok değişiyor. Sanki güçlü bir rüzgâr –Agnes'a sorarsanız, rüyasındaki rüzgâr– oğlunu kapıp kayalara çarpmış, bir uçurumun dibinden alıp uçurarak tekrar aşağı bırakmış. Eziyet edip hor kullanmış, damgalamış, hırpalamış: Hastalık onu yerle bir etmiş. Morluklar ve kara lekeler, öldükten sonra bir süre daha yayılıp büyümeye devam etmiş. Sonra durmuş. Teni balmumuna, içyağına dönüşmüş, altından kemikleri belirmiş. Kaşındaki, Agnes'ın nasıl olduğunu anlamadığı yarık hâlâ mosmor ve kırmızı.

Agnes oğlunun yüzünü ya da eskiden ona ait olan yüzü, aklını içinde barındıran, konuşmasını sağlayan, gördüklerini içinde tutan şeyin yüzeyini inceliyor. Dudakları kupkuru, mühürlü. Onları ıslatmak, ona biraz su içirmek geliyor içinden. Yanakları gergin, yüksek ateş yüzünden çökmüş. Gözkapakları bahar başında açan çiçeklerin taçyaprakları gibi narin, morumsu gri bir renkte. Onları Agnes kapamış. Kendi elleriyle, parmaklarıyla kaparken, öylesine sıcacık ve kayganlarmış, bu görevi yerine getirmekte öyle zorlanmış, kendi parmaklarını –ıslak ve titrek parmaklarını– çok sevdiği, eline kömür kalem verilse ezberden çizebilecek kadar iyi bildiği o gözkapaklarına değdirmek öyle zor gelmiş ki. İnsan ölen çocuğunun gözlerini nasıl kapayabilir? Gözlerini kapalı tutmak için iki madeni para bulup nasıl üstlerine yerleştirebilir? Bunu kim yapabilir? Olamaz. Olmamalı.

Agnes oğlunun elini eline alıyor. Tenindeki sıcaklık oğlunun tenine geçiyor. Yüzüne, hiç yükselmeyen göğsüne hiç bakmadığı, tüm vücudunun acımasızca kaskatı kesilişini görmediği takdirde elinin hiç değişmediğine, oğlunun hâlâ yaşadığına inanabilecek

sanki. Elini daha sıkı tutmak zorunda. Öteki elini aynı eskisi gibi olan saçlarında tutmak zorunda: ipek gibi, yumuşacık, ders çalışırken çekiştirip durduğu uçları kırık kırık.

Agnes parmaklarını Hamnet'ın başparmağıyla işaretparmağının arasındaki kasa bastırıyor. O kası hafifçe, daireler çizerek ova ova bekliyor, dinliyor, yoğunlaşıyor. Eskiden sahip olduğu kerkenez gibi havayı okuyor, kulak kabartıyor, bir işaret, bir ses gelmesini bekliyor.

Gelmiyor. Hiçbir şey olmuyor. Bu ilk kez karşılaştığı bir durum. En anlaşılmaz, en içe kapalı insanlarda bile her zaman bir şeyler olur; kendi çocuklarından, başından beri bol bol imge, ses, sır, bilgi gelmiş ona. Agnes'ın bu şekilde istediği her şeyi öğrenebileceğini anlayan Susanna, annesinin yanındayken ellerini arkasında tutmaya başlamış.

Fakat Hamnet'ın eli sessiz. Agnes kulak kabartıyor; kendini zorluyor. Bu sessizliğin altında, ötesinde her ne varsa duymaya çalışıyor. Belli belirsiz bir mırıltı, bir ses, oğlundan gelecek bir mesaj belki. Nerede olduğuna, onu nerede bulacağına dair bir işaret. Ama hiçbir şey yok. Kilisenin çanı sustuktan bir an sonraki sessizliğe benzer, hacimli bir çınlamadan başka.

Agnes birinin yanında durup çömeldiğini, koluna dokunduğunu hissediyor. Gelenin Bartholomew olduğunu anlamak için bakmasına gerek yok. O koskoca ve ağır el. Botlarının yere güm güm basışı. Tertemiz saman ve yün kokusu.

Kardeşi Agnes'ın kupkuru yanağına dokunuyor. İki kez adını söylüyor. Çok üzgün olduğunu, kalbinin paramparça olduğunu söylüyor. Hiç beklenmedik bir şey olduğunu söylüyor. Böyle olmaması gerektiğini, onun harika, mükemmel bir çocuk olduğunu, hepsi için korkunç bir kayıp olduğunu söylüyor. Elini Agnes'ın eline koyuyor.

"Ben her şeyi hallediyorum," diye mırıldanıyor. "Richard'ı kiliseye gönderdim. Her şeyi önceden hazırlatacak." Bir nefes alıyor ve Agnes o nefeste etrafında söylenen her şeyi duyuyor. "Bütün kadınlar da burada, sana yardım edecekler."

Agnes sesini çıkarmadan başını iki yana sallıyor. Parmağının ucunu Hamnet'ın avcuna değdiriyor. Bebekliklerinde, beşikte

birlikte yatarlarken, Judith'le ikisinin avuçlarını inceleyişini hatırlıyor. O minicik parmaklarını açıp parmak ucunu gördüğü çizgilerin üstünde dolaştırmış. Ellerinde böyle çizgiler olması ona inanılmaz gelmiş: Aynı kendi ellerine benziyorlarmış, yalnızca daha küçüklermiş. Hamnet'ın avcunun ortasından bir fırça darbesi gibi geçen derin ve belirgin çizgi, uzun yaşayacağına işaretmiş; Judith'in hayat çizgisiyse belirsiz, kararsız, ara ara kesilen, sonra tekrar başlayan bir çizgiymiş. Agnes bunu görünce kaşlarını çatmış, o kıvrık parmakları dudaklarına götürüp defalarca, hırsla, adeta öfkeli bir aşkla öpmüş.

"Onu..." diyor Bartholomew, "kadınlar hazırlayabilir. Ya da sen hazırlarken yanında beklerler. Nasıl istersen."

Agnes hiç kıpırdamadan duruyor.

Hamnet'ın elini açıp avcuna bakıyor. Parmakları az öncekinden daha katı değil, kesinlikle öyle bir şey hissetmiyor. İşte o uzun, güçlü hayat çizgisi, bileğinden başlayıp parmakların dibine kadar gidiyor. Çok güzel, kusursuz bir çizgi, kırlardaki bir akarsu gibi. Bak, demek istiyor Bartholomew'a. Görüyor musun? Bunu açıklayabilir misin?

"Onu hazırlamak zorundayız," diyerek elini sıkıyor Bartholomew.

Agnes dudaklarını sıkıyor. Bartholomew'la baş başa olsalar, o zaman belki boğazına düğümlenen şeylerin birazını söyleyebilirdi. Ama hal böyleyken, salon suspus olmuş insanlarla doluyken, bunu yapamaz.

"Gömülmesi lazım. Sen de biliyorsun. Biz yapmazsak, gelip alacaklar."

"Hayır," diyor Agnes. "Daha değil."

"Ne zaman?"

Agnes başını öne eğip tekrar oğluna dönüyor.

Bartholomew ağırlığını öbür ayağına veriyor. "Agnes," diyor alçak sesle, belki de kimsenin duymaması için ama Agnes herkesin onları dinlediğini biliyor. "Belki de hâlâ haber almamıştır. Öğrenmiş olsa, gelirdi. Mutlaka gelirdi. Ama o gelmeden gömmemize gücenmez. Bunu yapmak zorunda kaldığımızı anlayacaktır. Yapmamız gereken, bir mektup daha göndermek ve bu arada—"

"Bekleyeceğiz," diye sözünü kesiyor Agnes. "Yarına kadar. Onlara böyle dersin. Ayrıca onu ben hazırlayacağım. Başkası değil."

Bartholomew, "Pekâlâ," diyerek ayağa kalkıyor. Agnes onun Hamnet'ı incelediğini, yeğeninin kapkara olmuş çıplak ayaklarından harap haldeki yüzüne kadar şöyle bir baktığını görüyor. Kardeşinin dudağı çizgi haline geliyor ve bir an gözleri kapanıyor. Bartholomew haç çıkarıyor. Dönüp gitmeden önce elini çocuğun göğsüne, eskiden kalbinin attığı yere koyuyor.

Bu işin yapılması gerek ve Agnes tek başına yapacak.

Akşam oluncaya, herkes gidinceye, insanların çoğu yatıncaya kadar bekliyor.

Suyu sağ elinde tutup içine birkaç damla yağ katacak. Yağ direnip suya karışmayı reddederek altın rengi daireler halinde yüzeyde kalacak. Agnes bezi suya batırıp sıkacak.

Silmeye en tepeden, oğlunun yüzünden başlıyor. Hamnet'ın geniş bir alnı ve dik saçları var. Son zamanlarda yatırabilmek için sabahları ıslatmaya başlamış ama saçlar hiç söz dinlememiş. Agnes da oğlunun saçlarını ıslatıyor ama yine, ölmüşken bile söz dinlemiyorlar. Gördün mü, diyor Agnes oğluna, sana verilen şeyi değiştiremezsin, payına düşeni eğip bükerek farklı bir şeye dönüştüremezsin.

Yanıt gelmiyor.

Agnes ellerini ıslatıp parmaklarını oğlunun saçlarından geçiriyor; eline biraz hav, bir tarakotunun dikenli ucu, bir tane erik yaprağı geliyor. Bunları alıp bir tabağa koyuyor; oğlundan arta kalanlar. Parmaklarıyla taraya taraya saçları tertemiz yapıyor. Acaba, diye soruyor oğluna, bir bukle alsam mı? Sakıncası var mı?

Yanıt gelmiyor.

Agnes meyvelerin çekirdekli kısımlarını ayıklamak için çok kullanışlı bulduğu –bir gün sokakta rastladığı bir Çingene'den satın aldığı– bıçağı alıp oğlunun başının arkasından bir tutam saç kesiyor. Aynı düşündüğü gibi, bıçak saç tellerini kolayca kesiyor. Saçı havaya tutuyor. Uçları açık sarı, yaz güneşinde renkleri iyice açılmış, köklere doğru koyulaşarak neredeyse kumrala dönüşüyorlar. Agnes bir tutam saçı özenle tabağın yanına bırakıyor.

Oğlunun alnını, kapalı gözlerini, yanaklarını, dudaklarını, kaşındaki kapanmamış yarayı siliyor. Kulaklarının deniz kabuğu kıvrımlarını, ensesinin alt tarafındaki o yumuşacık yeri siliyor. Elinden gelse, hastalığı da silecek, teninden çekip alacak. Hamnet'ın geceliğini kesmek zorunda olduğu için Çingene'nin bıçağını kollardan, göğsün ortasından geçiriyor.

Bezi hafif hafif koltukaltlarındaki morluklarla şişliklerin üstüne bastırırken, Mary geliyor.

Kapıda durarak çocuğa bakıyor. Yüzü ıslak, gözleri şiş. "Işığı gördüm," derken sesi çatlıyor. "Uyuyamadım da."

Agnes başıyla bir sandalyeyi işaret ediyor. Hamnet dünyaya gelirken Mary yanındaydı; dünyadan ayrılırken de kalabilir.

Mumun ışıl ışıl uzun alevi tavanı aydınlatırken, salonun köşeleri gölgede kalıyor. Mary sandalyeye oturuyor; Agnes kayınvalidesinin üstündeki geceliğin bembeyaz ucunu görüyor.

Bezi suya batırıp biraz sildikten sonra tekrar batırıyor. Seri hareketlerle. Parmaklarını Hamnet'ın Hewlands'taki bir çitten düştüğü günden kalma yara izinin, hasat festivalinde bir köpeğin ısırdığı yerde kalan sert kabartının üstünde gezdiriyor. Sağ elinin ortaparmağı kalem tutmaktan sertleşmiş. Karnında küçükken geçirdiği suçiçeğinden kalma minik minik oyuklar var.

Agnes oğlunun bacaklarını, ayak bileklerini, ayaklarını siliyor. Mary kabı alıp suyu değiştiriyor. Agnes ayakları bir kez daha silip kuruluyor.

İki kadın bir an bakışıyor ve Mary katlı duran kefeni alıp iki ucundan tutuyor. Kefen geniş taçyaprakları olan dev bir çiçek gibi açılıyor ve o ürkütücü, bomboş beyazlık Agnes'ın gözleri önüne seriliyor. Karanlık odanın içinde yıldız misali, önlenemez bir parıltı.

Agnes kefeni alıyor. Yüzüne bastırıyor. Ardıç, sedir ve sabun kokusu. Dokusu yumuşak, insanı içine çeken, bağışlayıcı bir doku.

Mary kefeni çocuğun altına kaydırabilmeleri için, Hamnet'ın bacaklarını, ardından gövdesini kaldırmasına yardım ediyor.

Kefeni üstüne çekmek çok zor. Kenarlarından tutup üzerine katlamak, onu o beyazlıkla kaplamak çok zor. O kolları, eklemleri,

bacakları, o başparmağın tırnağını, nasırı, yüzü, bundan böyle hiç göremeyeceğini düşünmek, bilmek çok zor.

Agnes ilk seferinde yapamıyor. İkinci seferde de yapamıyor. Kefeni tutup oğlunun üzerine örttükten sonra tekrar açıyor. Örtüyor. Açıyor. Çocuk çırılçıplak, tertemiz, elleri göğsünün üzerinde kavuşturulmuş, çenesi yukarı kaldırılmış, gözleri sımsıkı kapatılmış vaziyette kefenin ortasında yatıyor.

Agnes nefes nefese, kefeni iki eliyle tutarak Hamnet'ın üzerinde yattığı kapıya yaslanıyor.

Mary onu izliyor. Çocuğun üzerinden uzanarak Agnes'ın eline dokunuyor.

Agnes oğluna bakıyor. Göğüs kafesine, birbirine geçmiş parmaklarına, dizlerindeki yuvarlak kemiklere, kıpırtısız yüzüne, artık kupkuru görünen ve her zamanki gibi dik duran mısır rengi saçlarına. Hamnet'ın fiziksel varlığı, Judith'in aksine, başından beri öyle güçlü, öyle somutmuş ki. Agnes onun odaya girdiğini ya da odadan çıktığını her zaman hissedermiş: başkalarınınkine benzemeyen tak tuk ayak seslerinden, havayı yarışından, sandalyeye güm diye oturuşundan. Şimdiyse bu vücuttan ayrılmak, onu bir daha görmemek üzere toprağa vermek zorunda.

"Yapamayacağım," diyor Agnes.

Mary kefeni elinden alıyor. Önce bir taraftan çekerek çocuğun bacaklarını, sonra da diğer taraftan çekip göğsünü örtüyor. Agnes kayınvalidesinin bu işi ustaca yapışından, daha önce de defalarca yaptığını anlıyor.

Sonra, birlikte, tavandaki kirişlere uzanıyorlar. Agnes sedefotunu, karakafesi, papatyayı seçiyor. Mor lavanta ve kekik, bir avuç da biberiye alıyor. Hamnet kokusunu sevmediği için hercaimenekşe olmaz. Melekotu da olmaz çünkü artık çok geç ve bir işe yaramamış, görevini yerine getirmemiş, onu kurtarmamış, hastalığı kovamamış. Aynı nedenle, kediotu da olmaz. Devedikeni de olmaz çünkü dikenleri çok keskin ve tenine batıp kefeni nokta nokta kan yapabilir.

Agnes kurutulmuş bitkileri kefenin içine, oğluna fısıldayarak onu rahatlatmaları için Hamnet'ın yanına yerleştiriyor.

Sırada iğne var. Agnes kalın sicimi deliğe geçiriyor. Dikmeye ayaklardan başlıyor.

İğnenin ucu keskin; kumaşın dokusunu delip karşı taraftan çıkıyor. Agnes gözlerini işinden ayırmadan kefeni dikmeyi, Hamnet'ı o bezle kaplamayı sürdürüyor. Oğlunu öteki âleme götürecek geminin yelkenini diken bir denizci gibi.

Tam dizlerinin altına gelmişken, bir hisle başını kaldırıyor. Merdivenin dibinde biri var. Kalbi yumruk gibi kasılır, Döndün mü, sen misin? diye haykırmamak için kendini zor tutarken, orada duranın aslında Judith olduğunu görüyor. Aynı yüz ama bu canlı, acılı, titrek.

Mary, Doğru yatağa, haydi, gel, uyuman lazım, diyerek sandalyeden fırlıyor ama Agnes, Hayır, bırak, kalsın, diyor.

O haldeyken bile Hamnet'ın bir yerine batmaması için iğneyi dikkatlice bırakarak kollarını açıyor. Judith merdivenin dibinden gelip içeri giriyor, kendini annesinin kollarına atıp yüzünü önlüğüne bastırarak kediciklerle, hastalıkla, yer değiştirmekle, kendi suçu olduğuyla ilgili bir şeyler söyleye söyleye hıçkırıklara boğuluyor, hıçkırıklar ağaç dallarından geçen fırtına misali bütün vücudunu sarsıyor.

Agnes diyor ki: Senin suçun değil. Kesinlikle değil. Hastalık onu aldı ve yapabileceğimiz bir şey yoktu. Metin olmalıyız. Ardından şöyle diyor: Görmek ister misin?

Mary kefeni Hamnet'ın yüzünün görüneceği şekilde açıyor. Judith gelip kardeşinin yanında duruyor, ellerini göğsüne yapıştırıp parmaklarını kaskatı kıvırarak Hamnet'a bakıyor. Yüzündeki inanamazlık ürkeklikle, acıma hissiyle, acıyla karışıyor.

"Ah," diyor bir nefes alarak. "Bu cidden o mu?"

Kızının yanında duran Agnes başını sallıyor.

"Hiç benzemiyor."

Agnes bir kez daha başını sallıyor. "O gitti artık."

"Nereye?"

"O..." diyerek derin, neredeyse hiç titremeyen bir nefes alıyor Agnes, "şimdi... cennette. Vücudu burada kaldı. Bakımını biz üstlenmeliyiz."

Judith elini uzatıp ikizinin yanağına dokunuyor. Yüzünden birbiri ardına gözyaşları süzülüyor. Judith öteden beri narin vücuduyla taban tabana zıt, ağır inci tanelerine benzeyen koca koca gözyaşları döken bir kız. Kafasını hırsla bir iki kez sallıyor. Sonra da, "Hiç dönmeyecek mi?" diyor.

Agnes o an çocuğunun acısından başka her şeye dayanabileceğini anlıyor. Ayrılığa, hastalığa, darbelere, doğuma, yoksunluğa, açlığa, haksızlığa, dışlanmaya katlanabilir ama bu: çocuğunun ölen ikizine bakışı. Kardeşinin ardından hıçkıra hıçkıra ağlayışı. Çocuğunun acılar içinde kıvranışı.

Agnes'ın gözlerinden ilk kez yaşlar boşanıyor. Yaşlar ansızın gözlerine doluyor, görüşünü bulandırıyor, yüzünden, boynundan aşağı akarak önlüğünü ıslatıyor, giysilerinin altına sızıyor. Yalnızca gözlerinden değil, vücudundaki bütün gözeneklerden çıkıyorlar sanki. "Hayır, bir tanem, dönmeyecek," derken, bütün benliğiyle oğlunun, kızlarının, orada olmayan kocasının, hepsinin hasretini çekiyor, onlar için yas tutuyor.

Şafak vaktinin süt beyazı, kararsız ışığı salona ulaşıyor. Agnes kefene son dikişleri de atıp omuzları oturtmakla, dizlerin yanında kalan kıvrımları düzeltmekle meşgul. Mary kaplardaki suyu döküp bezleri sıkmış, yere düşen yapraklarla tomurcukları süpürmüş. Judith yanağını kefene, Hamnet'ın omzunun yanına yaslamış. Susanna öbür evden gelip kardeşinin yanına oturmuş, başı önünde.

Hamnet'ı hep birlikte hazırlamışlar. Beyaz kefen bezinin içinde tertemiz, gömülmeye hazır.

Agnes mezarı düşününce, zihninin hendek atlamayı reddeden bir at gibi şaha kalktığını fark ediyor. Onunla birlikte kiliseye kadar yürüdüğünü hayal edebiliyor; oğlunu Bartholomew, belki de Gilbert ve John birlikte taşıyacak: Rahibin ölüyü kutsadığını da hayal edebiliyor. Ama onu bir daha görmemek üzere toprağa verdiklerini, kara bir çukurun içine soktuklarını düşünemiyor bile. Bunu hayal edemiyor. Çocuğuna bunu yapmalarına izin vermesi mümkün değil.

Sicimi üçüncü ya da dördüncü kez iğneye geçirmeyi deniyor – kefenin yüz üstüne gelen bölümünü de dikmek zorunda, mutlaka,

bunun yapılması lazım– ama sicim alışkın olduğundan daha kalın ve iplik iplik olduğu için ne kadar denese de delikten geçmiyor. Tam sicimin ucunu ağzında ıslatacakken, kapıya güm güm vuruluyor.

Agnes başını kaldırıyor. Judith sızlanarak kapıya bakıyor. Şöminenin başında duran Mary onlara dönüyor.

"Kim olabilir ki?" diyor.

Agnes iğneyi bırakıyor. Dördü birden ayağa kalkıyor. Kapıya tekrar vuruluyor: bir dizi sert darbe.

Agnes bir an çıldırmış gibi, bir şeyin öbür çocuklarını da almak, hazırlığı bitmeden, onu tam hazırlayamadan oğlunu almak için evine geldiğini düşünüyor. Ağıtçıların ya da baş sağlığı dilemek isteyen komşuların, ölüyü alacak görevlilerin gelmesi için vakit çok erken. Kapılarına dayanan şey bir hayalet, hortlak falan olmalı. Ama kimin için gelmiş?

Kapıya tekrar vuruluyor: güm güm, tak tak. Kapı menteşelerinden sarsılıyor.

"Kim o?" diye sesleniyor Agnes, hissettiğinden daha cesur bir sesle.

Mandal yukarı kalkıp kapı açılınca, eşikten içeri ansızın giysileri ve başı yağmurdan sırılsıklam olduğu için renkleri koyulaşan saçları yol yol yüzüne yapışmış vaziyette kocası giriyor. Bembeyaz yüzünden uykusuzluk akıyor, deliye dönmüş. "Geç mi kaldım?" diyor.

Derken gözleri mumun yanında duran Judith'e takılıyor ve yüzünde bir tebessüm beliriyor.

"Sen," diyerek uzun adımlarla yürürken kollarını açıyor. "Buradasın, hayattasın. Öyle korktum ki –gözüme uyku girmedi– haberi alır almaz hiç vakit kaybetmeden geldim ama görüyorum ki—"

Birden susup put gibi kalıyor. Fıçıların üstünde duran kapıyı, kefeni, kefenin dolu olduğunu gördüğü için.

Teker teker herkese bakıyor. Yüzünde korku var, şaşkınlık var. Agnes kocasının herkesi teker teker saydığını görebiliyor. Karısı, annesi, büyük kızı, küçük kızı.

"Hayır," diyor kocası. "Olamaz... Yoksa...?"

Agnes ona, kocası Agnes'a bakıyor. Agnes'ın dünyada bu ânı sonsuza kadar uzatmaktan, zamanı geriye sarıp kocasının bilmediği âna dönmekten, onu bu gerçekten koruyabildiği kadar korumaktan daha çok istediği bir şey yok. Sonra da başını aşağı doğru hızla, tek bir kez sallıyor.

Agnes'ın kocasından, ancak çok ağır bir yükün altında kalmaya zorlanmış bir hayvandan çıkabilecek, bastırılmış ve boğuk bir ses çıkıyor. Gerçeğe inanamayan, acı dolu bir ses. Agnes'ın hiç unutmayacağı bir ses. Kocası öldükten çok yıllar sonra kendi hayatı da sona ererken, tonunu ve tınısını hâlâ net olarak hatırlayabileceği bir ses.

Agnes'ın kocası hemen gidip kefeni açıyor. Oğlunun mavi-beyaz zambaklara benzeyen, gözleri sımsıkı kapalı, dudağı olanlardan memnun değilmiş, hiç etkilenmemiş gibi sarkık duran yüzünü görüyor.

Avcunu oğlunun soğuk yanağına dayıyor. Titreyen parmakları dokunmadan, kaşındaki yaranın üstünde geziniyor. Hayır, hayır, hayır, diyor Hamnet'ın babası. "Aman Tanrım," diyor. Ardından çocuğun üzerine iyice eğilerek fısıldıyor: "Böyle mi olacaktı?"

Kadınlar etrafına toplanıp ona sarılarak kendilerine çekiyorlar.

Böylece cenazede Hamnet'ı babası taşıyor. Kollarını altına sokup kapıyı kaldırıyor ve kefene sarılı oğlunu etrafında çiçekler, hoş kokulu otlarla birlikte kucağında taşıyor.

Bir eliyle Susanna'nın, ötekiyle Judith'in elinden tutan Agnes, arkasında. Judith, Bartholomew'un kucağında; gözyaşlarıyla yüzünü boynuna gömdüğü dayısının gömleğini ıslatıyor. Mary ve John, Eliza ve erkek kardeşler, Joan ve Agnes'ın kardeşleri, fırıncıyla karısı da onların arkasında.

Henley Caddesi boyunca kimsenin yardımı olmadan Hamnet'ı taşıyan babasının yüzünden gözyaşları ve terler süzülüyor. Kavşağa doğru, Edmond ağıtçıların yanından ayrılıp abisinin yanına gidiyor. Babası başucundan, Edmond ayakucundan tutuyor ve kapıyı birlikte taşımaya başlıyorlar.

Komşular, şehir ahalisi, sokaklardaki insanlar sessizce ilerleyen cenaze alayını görünce yana çekiliyorlar. Ellerindeki aletleri,

çıkınları, sepetleri yere bırakıyorlar. Sokağın iki yanına doğru çekilerek yer açıyorlar. Şapkalarını çıkarıyorlar. Yanlarında çocuk olanlar, eldivencinin oğlunun kefene sarılmış oğluyla birlikte geçtiğini görünce onları sıkıca tutup yanlarına çekiyorlar. Haç çıkarıyorlar. Seslenerek teselli etmeyi deniyor, üzüntülerini bildiriyorlar. Kimileri ağlıyor. Kimileri kendi aralarında fısıldaşıp aileyle, eldivenciyle, karısının pek cakalı olduğuyla, eldivencinin oğlunun bir baltaya sap olamayacağını zannettikleriyle, öteden beri ona tam bir hayta gözüyle baktıklarıyla ilgili şeyler söylüyorlar ama şimdi bak şu haline: Londra'da mühim bir adam olduğu söyleniyor, bak işte, ceketinin kolları nasıl da işlemeli, botları pırıl pırıl parlıyor. Kimin aklına gelirdi? Onca parayı tiyatrodan kazandığı doğru mu cidden? Nasıl olur? Fakat hepsi de kefenin içindeki çocuğa, iki yanında kızlarıyla yürüyen annenin acılı yüzüne hüzünle bakıyor.

Mezarlığa kadar yapılan yürüyüş, Agnes için hem çok yavaş hem de hızlı. Dizi dizi gözün onları incelemesine, oğlunun kefenli halini bir imge olarak gözkapaklarının altında mühürlemelerine, onun özünden bir parça çalmalarına tahammülü yok. Kapılarının önünden, pencerelerinin altından geçerken, onu her gün görmüş olan insanlar bunlar. Onunla konuşmuş, saçlarını karıştırmış, okula geç kaldığında acele etmesini tembihlemişler. Hamnet onların çocuklarıyla oynamış, evlerine ve dükkânlarına girip çıkmış. Bu insanlar arasında haber götürüp getirmiş, köpeklerini sevmiş, güneşli havalarda pencere pervazlarında uyuklayan kedilerini okşamış. Şimdiyse onların hayatları hiç değişmeden devam ediyor, köpekleri şöminenin karşısında esniyor, çocukları hâlâ akşam yemeği için sabırsızlanıyor ama Hamnet artık yok.

Agnes o bakışlara katlanamıyor, kimseyle göz göze gelemiyor. Kimsenin ona acımasını, onun için dua etmesini, mırıl mırıl bir şeyler söylemesini istemiyor. İnsanların geçmeleri için yol açtıktan sonra hiçbir şey olmamış, öyle bir şey yaşanmamış gibi arkalarında tekrar bir araya gelmelerinden, açtıkları yolu silmelerinden nefret ediyor. Yola bir çizik atmak, belki de bir kazma alıp geçtiği yolları kazmak, Hamnet'ın bu yollardan geçtiği –Hamnet'ın yaşadığı– sonsuza kadar bilinsin diye bir işaret bırakmak istiyor.

Mezarlığa çok erken, çok çabuk varıyor, kapıdan geçiyor, o yumuşacık ve kıpkırmızı meyveleriyle beneklenmiş dizi dizi porsukağacının arasından yürüyorlar.

Mezar tam bir şok yaşatıyor. Toprağa bir devin pençesiyle öylesine açtığı bir yarığa benzeyen, derin, karanlık bir oyuk. Mezarlığın ta öteki ucunda. Hemen ötesinde, yavaşça geniş bir kavis çizen, suyunu farklı bir yöne doğru akıtmaya başlayan nehir var. O gün yüzeyi mat, halat gibi çizgi çizgi, bir telaş akarak ilerliyor.

Hamnet burayı nasıl da severdi. Agnes zihninde bu düşüncenin belirdiğini görüyor. Kendisi seçiyor olsa, burada, yanında olsa, ona dönüp sorabilse, oğlunun tam burayı göstereceğinden emin: nehrin hemen yanını. Hamnet öteden beri suyu çok sevmiş. Onu yabani otlarla kaplı kıyılardan, rutubetli kuyu ağızlarından, leş kokulu kanalizasyonlardan, koyun pisliğiyle dolu su birikintilerinden uzak tutmak için, Agnes akla karayı seçmiş. Şimdiyse işte burada, nehir kenarında, sonsuza kadar toprağın altında kalacak.

Babası Hamnet'ı mezara indiriyor. Nasıl yapabilir, bu nasıl olur? Agnes bunun gerekli olduğunu, kocasının babalık görevini yerine getirdiğini biliyor ama kendi görevi olsa, bunu yapabileceğini hiç zannetmiyor. Oğlunu toprağın içine bu şekilde, tek başına, üstünü soğuk toprakla örtmeleri için asla sokmaz, sokamaz. Kocasının zorlanan kollarına, kaskatı kesilip kırış kırış olmuş, parlayan yüzüne, Bartholomew'la Edmond'ın ona yardım etmek için ilerleyişine bakamıyor, mümkün değil. Hıçkırarak ağlayan biri var. Eliza mı acaba? Yoksa kendi bebeğini kaybedişinin üstünden fazla zaman geçmeyen, Bartholomew'un eşi mi? Judith de için için ağlıyor. Susanna eline yapışınca, Agnes o ânı kaçırıyor ve oğlunun, onun için diktiği kefenin gözden kayboluşunu, nehrin ıslattığı kara toprağa girişini göremiyor. Hamnet bir an oradayken, Judith'e bakmak için başını eğer eğmez kayboluveriyor. Sonsuza kadar...

Agnes için mezarlıktan ayrılmak, oraya girmekten daha da zor. Geçilecek o kadar çok mezar, üzüntü ve öfkeyle eteğine yapışan, soğuk parmaklarıyla ona dokunan, yüreğini paralayarak, ısrarla çekiştiren, Gitme, bizi de al, burada bırakma, diyen öyle çok hayalet var ki. Agnes eteğini iki yanından tutup ellerini önünde

bitiştirmek zorunda kalıyor. Oraya üç çocuğuyla birlikte girip iki çocuğuyla çıktığını düşünmek de, her nedense çok zor. Çocuklarından birini orada bırakmak zorunda olduğunu söyleyip duruyor kendine ama bunu nasıl yapabilir ki? Ağlayıp inleyen hayaletlerin, sularını damlatan porsukağaçlarının, üstüne yapışan buz gibi ellerin içinde nasıl bırakabilir?

Kapıya geldiklerinde, kocası koluna giriyor; Agnes'ın dönüp baktığı adamın yüzü öyle garip, yamuk yumuk ve yaşlı ki sanki onu ilk kez görüyor. Yaşadıkları uzun ayrılıktan mı, acıdan mı yoksa döktüğü onca gözyaşından mı böyle olduğunu anlayamadan, dikkatle ona bakıyor. Yanında duran, koluna girmeyi kendinde hak gören, onu yanına çeken bu insan da kim? Kocasının yüzünde ölen oğlunun elmacıkkemiklerini, kaşlarını görüyor ama hepsi bu. Onun dışında yalnızca yaşam, yalnızca kan, atmaya devam eden dirençli bir kalbin emareleri, yaşlarla parlayan bir göz, duygularla kızarmış bir yanak.

Agnes'ın içi bomboş, hatları bulanık ve belirsiz. Yaprağa düşen bir yağmur damlası gibi her an dağılabilir, paramparça olabilir. Oradan çıkamayacak, o kapıdan geçemeyecek. Onu orada bırakamaz.

Kapının ahşap dikmesine iki eliyle birden tutunuyor. Her şey paramparça ama o kapıya tutunmak yapılabilecek en iyi, yapabileceği tek şeymiş gibi geliyor. Bir yanında kızları, bir yanında oğluyla orada, o kapıda durabilse, her şeyi bir arada tutabilecek sanki.

Kocası, kardeşi ve iki kızı hep birlikte uğraşarak ellerini oradan çekmeyi, onu uzaklaştırmayı ancak beceriyorlar.

Agnes paramparça, ufalanıp dağılmış bir kadın. O günlerde etrafa bakınıp bir köşede bir ayak, ötede bir kol, yere düşmüş bir el görse hiç şaşmayacak. Kızları da aynı durumda. Susanna'nın yüzü asık, kaşları öfkeyle çatılmış gibi. Judith sadece sessizce ağlayıp duruyor; gözlerinden süzülen yaşlar hiç tükenmeyecek gibi.

Onları bir arada tutan raptiyenin Hamnet olduğunu nasıl bilebilirlerdi? Onun yokluğunda yere düşüp kırılan bir bardak gibi paramparça olarak dağılacaklarını?

•

İlk gece ve ondan sonraki gece, Agnes'ın kocası, Hamnet'ın babası salonu arşınlıyor. Agnes onu yukarıdaki yatak odasından duyuyor. Başka ses yok. Ne ağlama, ne hıçkırık, ne bir iç çekiş. Yalnızca durmaksızın atılan adımların, yolunu unuttuğu bir yere dönmek için uğraşırcasına, hafifçe yere sürünerek kalkıp tekrar inişi.

"Göremedim," diyor Agnes, aralarındaki karanlık boşluğa doğru.

Kocası başını çeviriyor; Agnes onu göremiyor ama yataktan çıkan hışırtı ve çıtırtıları duyuyor. Yazın acımasız sıcağına rağmen yatağın bütün perdeleri kapalı.

"Kimse göremedi," diyor kocası.

"Ama *ben de* göremedim," diye fısıldıyor Agnes. "Görmem gerekirdi. Anlamam gerekirdi. Görmeliydim. Korkunç bir kandırmaca olduğunu görmeliydim, Judith için korkmamı sağlayıp, sonra da—"

Kocası, "Hişşt," diyerek yüzüstü dönüp kolunu üstüne atıyor. "Sen yapabileceğin her şeyi yaptın. Yapılabilecek bir şey kalmamıştı. Sen elinden geleni yaptın ve—"

"Yaptım tabii," diye tıslıyor Agnes ani bir öfkeyle ve kocasının kolunu üstünden atıp doğrularak yatağa oturuyor. "İşe yarayacağını bilsem, kalbimi yerinden çıkarıp ona verirdim. Bilsem ki..."

"Biliyorum."

"Bilmiyorsun," diyerek yumruğunu yatağa indiriyor Agnes. "Sen yoktun. Judith," diye fısıldarken gözlerinden boşanan yaşlar yanaklarından aşağı süzülerek saçlarına damlamaya başlıyor, "Judith çok hastaydı. Ben... ben... ona o kadar dalmışım ki aklıma bile gelmedi... daha dikkatli olmam gerekirdi... neler olduğunu göremedim... başından beri Judith'in bizden alınacağını zannettim. Bu kadar kör, böyle salak olduğuma—"

"Agnes, sen yapılacak her şeyi yaptın, her yolu denedin," diyor kocası yine ve Agnes'ı yatağa çekmeye çalışıyor. "Bu hastalığı yenemezdin."

Agnes kocasına karşı direnip kıvrılarak kollarını dizlerine sarıyor. "Sen yoktun," diyor bir kez daha.

•

Hamnet gömüldükten iki gün sonra, Agnes'ın kocası şehre iniyor. Tarlalarını kiralayan bir adamla konuşması, adama borcunu hatırlatması gerek.

Sokak kapısından çıkar çıkmaz caddenin gün ışığıyla, çocuklarla dolu olduğunu görüyor. Cadde boyunca yürüyen, birbirine seslenen, anne babalarının elinden tutan, gülen, ağlayan, omuzlarda uyuyan, pelerinleri iliklenen çocuklar.

Tahammül ötesi bir manzara. Çocukların tenleri, kafatasları, kaburgaları, kocaman berrak gözleri: Öyle kırılganlar ki. Görmüyor musunuz? diye bağırmak istiyor annelerine, babalarına. Evden çıkmalarına nasıl izin verirsiniz?

Pazara kadar gidip orada duruyor. Topuklarının üstünde dönüp verilen selamları, kuzenlerinden birinin uzattığı eli görmezden gelerek doğruca eve dönüyor.

Eve vardığında, Judith arka kapıda oturuyor. Bir sepet elmayı soyma görevi ona verilmiş. Gidip yanına oturuyor. Az sonra, sepetten bir elma alıp soyması için ona veriyor. Judith sol elindeki –her şeyi sol eliyle tutar– soyma bıçağıyla elmanın kabuğunu soyuyor. Kabuk bıçağın üstünden, bir deniz kızının saçları gibi, uzun ve yeşil şeritler halinde kıvrılarak sarkıyor.

İkizler daha çok küçükken, belki ilk yaş günlerine yakın bir zamanda, kocası Agnes'a dönüp, Baksana, demiş.

Agnes çalışma tezgâhından başını kaldırmış.

Kocası incecik iki elma dilimini masanın üzerinden ikizlere doğru itmiş.

Tam aynı anda, Hamnet sağ elini uzatıp almış elmayı, Judith sol elini.

Elma dilimlerini, Hamnet sağ eliyle, Judith sol eliyle, aynı anda ağızlarına götürmüşler.

Aralarında sessiz bir haberleşme olmuş gibi, elmaları aynı anda masaya bırakıp bakışmışlar ve sonra Judith tekrar sol eliyle, Hamnet sağ eliyle, masadan geri almış.

Ayna gibi, demiş Agnes'ın kocası. Ya da ortadan ikiye ayrılmış bir insan gibiler.

İkisinin başı da açık, sırma gibi parlarken.

Agnes'ın kocası, babası tam atölyesinden çıkarken, koridorda babası John'la karşılaşıyor.

İki adam durup bakışıyor.

Babası elini çenesine götürüp fırça gibi sakalını kaşıyor. Yutkunurken, âdemelması huzursuzca yukarı kalkıp iniyor. Ardından homurtuyla öksürük arası bir ses çıkarıp oğlunun yanından süzülerek tekrar atölyesine giriyor.

Nereye baksa: Hamnet. İki yaşındayken, pencere pervazına tutunup caddeye bakmak için parmak uçlarında yükselişi, parmağını uzatıp geçen bir atı gösterişi. Bebekliğinde, beşikte Judith'le birlikte iki somun ekmek gibi yan yana yatışları. Okuldan geldiğinde sokak kapısını var gücüyle itişi, duvarda iz bıraktığı için Mary'nin kıyametleri koparıp onu azarlayışı. Pencerenin dibinde toplu oyuncağıyla oynayışı, iple bağlı topu tekrar tekrar çubuğun ucundaki oyuğa sokuşu. Yanağında virgül, nokta şeklinde bir tebeşir lekesi, ödevinden başını kaldırıp babasına Yunancadaki bir zaman kipini soruşu. Arka bahçeden, Domuzun sırtına kuş kondu, baksanıza, diye seslenişi, o ses tonu.

Karısı sessiz sakin ve solgun; büyük kızı bütün dünyaya kızgın, öfkeli sözlerle herkesi tersleyip duruyor. Küçük kızıysa yalnızca ağlıyor; annesi ya da babası yanına gidip ona sarılarak artık buna bir son vermesini yoksa kendini hasta edeceğini söyleyinceye kadar, başını masaya yaslayarak, kapıda durarak ya da yatarak ağlıyor da ağlıyor.

Bir de o deri, sepi, post, yanık tüy kokusu: Bundan kaçamıyor. Bu evde onca yıl yaşamayı nasıl becermiş? Artık o pis kokulu havayı soluyamadığını görüyor. Camı tıklatanlar, eldiven almak, eldivenlere bakmak, ellerine takıp denemek isteyenlerin talepleri, sürekli boncuk işlemelerle düğmelerden ve dantellerden söz edilişi. Bitmeyen bir muhabbet, dedim dedi, hangi tacir ne yapmış da

hangi sepici, hangi çiftçi, hangi soylu ne yapmamış, ipek fiyatları, yünün maliyeti, lonca toplantılarına kimler katılıp da kimler katılmamış, gelecek yıl başkan kim olacakmış.

Tahammül edemiyor. Hiçbirine. Kendini kayboluşun ağına yakalanmış; ne yana dönse ağa daha çok yakalanacakmış, bir şekilde mutlaka ısırılacak, o iğne bir yerine sokulacakmış gibi hissediyor. İşte yine burada, bu şehirde, bu evde ve bir daha asla kurtulamayacağından korkuyor; bu acı, yaşanan bu kayıp yüzünden kalmaya mecbur olabilir ve o zaman Londra'da kurduğu hayat sona erebilir. Onun yokluğunda, tiyatroda kargaşa ve düzensizlik baş gösterir; beş parasız kalıp dağılırlar, yerine başka birini bulabilirler; gelecek sezona oyun hazırlayamazlar ya da hazırlarlar ve o oyun kendisinin yazıp yazacağı her şeyden daha iyi olabilir; o zaman afişte onun değil öteki adamın adı yazar ve onu defederler, adam onun yerine geçer, artık onu kimse istemez. Orada inşa ettiği her şey elinden gidebilir. Tiyatrocuların hayatı öyle belirsizliklerle dolu, öyle kaygan bir zeminde ki. Babasının eldivenlerindeki işlemelere benzediğini düşünüyor sık sık: Yalnızca en güzel kısım, ufacık bir bölüm görünüyor ama onun altında emek ve yetenekten, hüsrandan, alın terinden oluşan sayısız dikiş var. Alttaki dikişlerin atılabilmesi, her şeyin planlandığı gibi gitmesi için daima orada olmak zorunda. Üstelik o pansiyon odasının dört duvarını, kimsenin gelip gitmediği, arayıp sormadığı, konuşup onu rahatsız etmediği, yalnızca bir yatak, bir sandık ve bir masanın olduğu o odayı çok özlediği de bir gerçek. Dört bir yanındaki seslerden, yaşamdan ve insanlardan kaçıp kurtulabildiği başka bir yer yok; dünyanın çok uzaklarda kaldığı, benlik hissinin eriyip gittiği, mürekkebe batırılmış tüyü tutan bir ele dönüştüğü ve tüyün ucundan gözlerinin önüne serilen sözcükleri seyre dalabildiği tek yer orası. Sözcükler birbiri ardına gelirken, bedeninden sıyrılıp onu içine alan öylesine rahatlatıcı, öylesine mahrem, sevinç dolu bir huzura eriyor ki bununla hiçbir şey boy ölçüşemez.

Karısı için olsa bile, bundan vazgeçebilmesi, bu evde, bu şehirde, eldivencilik işinin kıyısında köşesinde yaşaması mümkün değil. Oğlunun çürümekte olan soğuk cesedinin bir kilisenin çimleri

altında olduğu Stratford'da, babasının yanındaki evde, bacağını demir kapanın pençesine kaptırmış bir hayvan gibi, sonsuza kadar saplanıp kalabileceğini biliyor.

Kocası Agnes'ı bulup gitmek zorunda olduğunu söylüyor. Tiyatrodan uzun süre ayrı kalamaz. Ona ihtiyaçları var: Yakında Londra'ya dönecekler ve yeni sezona hazırlanmaları gerek. Tiyatronun batması öteki kumpanyaların işine gelir; bilhassa sezon başlangıcında, kızgın bir rekabet var. Yapılması gereken çok fazla hazırlık var ve hata yapılmaması için orada olması gerekiyor. İşi adamların üstüne yıkamaz. Güvenebileceği kimse yok. Gitmek zorunda. Çok üzgün. Agnes'ın anlayacağını umuyor.

Kocası bu konuşmayı yaparken, Agnes hiç tepki vermiyor. Sözcüklerin üzerinden süzülüp geçmelerine izin veriyor. Islatılmış yemek artıklarını leğenden domuzların yemliğine dökmeye devam ediyor. Çok basit bir görev: leğeni eğerek içindekileri oraya dökmek. Domuzların duvarına yaslanıp öylece durmaktan başka bir şey yapması gerekmiyor.

Kocası arkasından, "Haber yollarım," deyince, Agnes irkiliyor. Orada olduğunu unutmuş neredeyse. Ne diyordu ki?

"Haber mi göndereceksin?" diye soruyor Agnes. "Kime?"

"Sana."

"Bana mı? Niye ki?" Agnes kendini gösterir gibi bir hareket yapıyor. "Ben buradayım, karşındayım ya."

"Londra'ya vardığımda haber gönderirim demek istedim."

Agnes alnını kırıştırarak leğenin dibinde kalanları da boşaltıyor. Kocasının az önce Londra'dan söz ettiğini hatırlıyor, evet. Oradaki arkadaşlarından falan. "Hazırlıklar" demişti sanki. Bir de "gitmekten" söz etmişti.

"Londra mı?" diyor.

"Gitmem lazım," diyor kocası, hafiften enerjik bir sesle.

Bu öyle gülünç, öyle garip bir fikir ki Agnes gülmemek için kendini zor tutuyor.

"Gidemezsin," diyor.

"Ama gitmek zorundayım."

"Ama gidemezsin."

"Agnes," diyor kocası, bu kez kızgınlığını hiç gizlemeden. "Dünya durmuş değil. İnsanlar beni bekliyor. Sezon başlamak üzere ve kumpanyam artık her an Kent'ten dönebilir ve benim de gidip—"

"Gitmeyi nasıl düşünebilirsin?" diyor Agnes şaşkın şaşkın. Anlaması için ne yapması lazım? "Hamnet," derken bu sözcüğün, oğlunun adının, ağzının içinde adeta olgun bir armut gibi yuvarlandığını hissediyor. "Hamnet öldü."

Kocası bunu duyunca irkiliyor. Bunu dedikten sonra Agnes'a bakamıyor; başını öne eğip gözlerini kendi botlarına dikiyor.

Agnes için, durum çok açık. Oğulları, çocukları ölmüş, daha mezardaki cesedi soğumamış. Bir yere gidilmeyecek. Orada kalınacak. Kapılar kapatılacak ve halk danslarının sonunda yapıldığı gibi, dördü birlikte kendi içlerine kapanacaklar. Kocası orada, onunla, Judith'le, Susanna'yla birlikte olacak. Gitmekten nasıl söz edebilir? Çok saçma.

Agnes da kocasının bakışlarını takip ederek botlarına bakınca, orada, ayaklarının dibinde duran çantasını görüyor. İçi dolu, tıka basa, bebek bekleyen bir kadının karnı gibi.

Agnes bir şey diyemeden, sessizce çantayı gösteriyor.

"Gitmem lazım... şimdi," diye mırıldanıyor kocası; normalde çakıl taşlarıyla kaplı dik yatağında gürül gürül akan bir nehir gibi konuşan o adam, sözcükleri ağzından zar zor çıkarıyor. "Bugün... Londra'ya giden bir ticari kafile var... ve atlardan... atlardan biri boşmuş. Ben de dedim ki... yani, hani... senle vedalaşayım... sonra da, biraz erken ama, ne bileyim—"

"Hemen mi gidiyorsun? Bugün mü?" Agnes kulaklarına inanamayarak duvardan kocasına dönüyor. "Burada sana ihtiyacımız var."

"Ticari kafile... beni... nasıl desem.... Beni beklemeleri mümkün değil... güzel bir fırsat... böylece tek başıma seyahat etmemiş olacağım... Tek başıma seyahat etmemi istemezdin, unuttun mu? Kendin söyledin... kaç kez.... o yüzden ben de—"

"Hemen mi gidiyorsun?"

Kocası leğeni Agnes'tan alıp duvarın üstüne koyuyor, iki elinden de tutuyor. "Londra'da bana bel bağlamış çok insan var. Gitmeye mecburum. Bu adamları yüzüstü bırakamam ve—"

"Ama bizi bırakabilirsin, öyle mi?"

"Tabii ki hayır. Ben sadece—"

Agnes kocasıyla burun buruna geliyor. "Neden gidiyorsun?" diye tıslıyor.

Kocası gözlerini kaçırdığı halde ellerini bırakmıyor. "Söyledim ya," diye mırıldanıyor. "Tiyatro, diğer oyuncular ve—"

"Neden?" diye üsteliyor Agnes. "Baban yüzünden mi? Bir şey mi oldu? Anlatsana."

"Anlatacak bir şey yok."

"İnanmıyorum." Agnes ellerini çekmek istiyor ama kocası bırakmıyor. Agnes önce bir bileğini, sonra ötekini yana doğru büküyor.

"Tiyatro diyorsun," diyor yüzlerinin arasındaki boşluğa doğru ve o boşluk öyle az ki birbirlerinin nefesini soluyor olmalılar, "sezon diyorsun, hazırlıklar diyorsun ama bunların hiçbiri gerçek neden değil." Kocasının elini tutabilmek için ellerini, parmaklarını kurtarmaya çalışıyor; kocası bunu bildiği için ellerini bırakmıyor. Onu bu şekilde engellemesi Agnes'ı sinirlendiriyor, kızdırıyor, çocukluğundan beri hissetmediği kadar büyük bir öfkeye kapılmasına neden oluyor.

"Neyse, mühim değil," diyor Agnes soluk soluğa, yemlerini tıkınan domuzların yanında kocasıyla cebelleşirken. "Zaten biliyorum. Oltaya takılan balık gibi, o yere takılıp kaldın sen."

"Nereye? Londra'ya mı?"

"Hayır, kafanın içindeki o yere. Uzun zaman önce orada koca bir ülke, göz alabildiğine uzanan bir manzara görmüştüm. Oraya gittin ve orası artık senin için her yerden daha gerçek. Hiçbir şey seni oradan uzaklaştıramaz. Bunu görebiliyorum," diyor Agnes, kocası tek eliyle bileklerini bitişik tutup ötekini ayağının dibindeki çantaya uzatırken. "Görmediğimi zannetme."

Kocası ellerini ancak çantasını omzuna attıktan sonra bırakıyor. Agnes ellerini sallıyor, parmaklarıyla kocasının tuttuğu yerlerde kalan kıpkırmızı izleri ovuşturuyor.

Agnes'ın kocası nefes nefese, iki adım ötesinde duruyor. Onunla göz göze gelemeden, şapkasını yumruğunda sıkıyor.

"Veda bile etmeyecek misin?" diyor Agnes. "Bana veda etmeden çekip gidecek misin? Çocuklarını doğuran kadına? Son nefesine kadar oğlunun başından ayrılmayan kadına? Onu cenazeye hazırlayan kadına? Tek söz etmeden öylece yürüyüp gidecek misin?"

Kocası, "Kızlara iyi bak," demekle yetiniyor ve bu söz incecik ama keskin bir iğnenin batışı gibi acı veriyor. "Haber yollarım," diyor kocası bir kez daha. "Noel'den önce gelebilmeyi umuyorum."

Agnes tekrar domuzlara dönüyor. Domuzların sert kıllarla kaplı sırtlarını, koca kulaklarını görüyor, mutlu mesut homurtularını duyuyor.

Kocası ansızın arkasında, dibinde bitiyor. Kollarını beline sarıp döndürerek onu kendine çekiyor. Başları yan yana: Agnes deri eldivenlerin, tuzlu gözyaşlarının kokusunu alıyor. Tek vücut halinde, bir an öylece duruyorlar ve Agnes başından beri hep hissettiği gibi ona doğru çekildiğini, kalplerini birbirine bağlayan görünmez bir ip olduğunu hissediyor. Oğlumuzu, diye düşünüyor, o ve ben yarattık. Birlikte yarattık; birlikte gömdük. Bir daha dönmeyecek. Agnes'ın bir yanı zamanı sarmayı, yün çilesi gibi bir şey haline getirmeyi istiyor. Çıkrığı tersine çevirebilmeyi; Hamnet'ın ölümünü, çocukluğunu, bebekliğini, doğumunu içeren çileyi eski haline getirebilmeyi; o yatakta kocasıyla iç içe geçerek ikizleri yaptıkları âna dönebilmeyi istiyor. Çileyi sonuna kadar açabilmeyi, tekrar ham yün haline getirebilmeyi, o âna dönebilmeyi ve ayağa kalkıp yüzünü yıldızlara, göğe, aya dönerek oğlunu bekleyen hayatı lütfen, lütfen değiştirmelerini dilemeyi, ona farklı bir son hazırlamaları için yalvarıp yakarmayı istiyor. Bunun için her şeyi yapmaya, ne gerekirse vermeye, her şeyden vazgeçmeye hazır.

Agnes her şeye rağmen aynı o gece yaptığı gibi kocasına iki koluyla birden sımsıkı sarılırken, o da Agnes'ı sımsıkı tutuyor, tek vücut oluyorlar. Kocası Agnes'ın başlığının kavisli kısmına doğru nefes alıp verirken bir şey diyecek gibi ama Agnes onun konuşmasını istemiyor, buna ihtiyacı yok. Kocasının omzunun üzerinden ayağının dibinde duran seyahat çantasını görüyor.

Geriye dönüş yok. Önlerine serilen hayatı geriye saramazlar. Oğulları öldü, kocası gidecek, Agnes orada kalacak, domuzların her gün beslenmesi gerekecek ve zaman yalnızca tek bir yöne doğru akıyor.

"Peki, öyleyse," diyerek kocasını itip yüzünü duvara dönüyor Agnes, "gidiyorsan, git. Gelebileceğin zaman gelirsin."

Agnes gün boyu ve sabaha kadar ağlamanın mümkün olduğunu görüyor. Ağlamanın farklı farklı türleri olduğunu görüyor: gözlerden ansızın boşanan yaşlar, derinden gelen, işkence gibi hıçkırıklar, dur durak bilmeksizin sessizce akan yaşlar. Göz çevresindeki morlukların gözotu ve papatya özü damlatılmış yağla giderilebildiğini görüyor. Bunların hiçbirine inanmadığı halde cennete gitmekle, sonsuz mutlulukla, öldükten sonra orada buluşacaklarıyla ve Hamnet'ın onları orada beklediğiyle ilgili inandırıcı sözler ederek kızlarını teselli edebildiğini görüyor. İnsanların çocuğu ölen bir kadına ne deneceğini pek de bilmediklerini görüyor. Sırf bu yüzden bazılarının onunla karşılaşmamak için yol değiştirebildiklerini görüyor. İyi birer dost gözüyle bakmadığınız insanların kendiliklerinden ön plana çıkabildiklerini, pencerenize ekmek ve kek bıraktıklarını, kilise çıkışında size iyi ve anlayışlı davrandıklarını, Judith'in saçlarını karıştırıp solgun yanağını sıktıklarını görüyor.

Oğlunun giysilerini ne yapacağını bilemiyor.

Hamnet'ın yatmadan önce çıkarıp üstüne bıraktığı sandalyeden giysilerini almayı haftalar boyu beceremiyor Agnes.

Cenazeden bir ay kadar sonra pantolonunu alıp geri bırakıyor. Parmağını gömleğinin yakasına değdiriyor. İkisi de yan yana, aynı hizada dursun diye botun tekini ayak ucuyla ittiriyor.

Sonra yüzünü gömleğine gömüyor; pantolonunu kalbine bastırıyor; ellerini botlarının içine sokup ayaklarının bıraktığı izleri hissediyor; boyun bağlarını çözüp çözüp bağlıyor; düğmeleri ilikleyip tekrar açıyor. Giysileri katlayıp açıyor, sonra tekrar katlıyor.

Dikişleri üst üste getirir, kırışıkları açmak için giysileri çırpar, parmakları kumaşı kavrarken, vücudu bu görevi hatırlıyor. Onu

geçmişe götürüyor. Hamnet'ın giysilerini katlar, inceler, kokusunu içine çekerken, oğlunun hâlâ orada olduğuna, birazdan giyineceğine, kapıdan dalıp okula geç kalmaktan korkarak, Çoraplarım nerede, gömleğim nerede? diye sormasının an meselesi olduğuna inanmak hiç de zor değil.

Agnes, Judith ve Susanna, bu konuda sözlü bir anlaşma yapmadan, sayvanlı yatakta birlikte uyumaya başlıyorlar: Kızların döşeği hiç çekilmeden yatağın altında kalıyor. Agnes perdeleri üçünün üstüne sımsıkı kapatıyor. Onlara hiçbir şeyin ulaşamayacağını, pencereden ya da bacadan hiçbir şeyin giremeyeceğini söyleyip duruyor kendi kendine. Gecenin çoğunu uyumadan, içeri girmenin bir yolunu bulmaya çalışan kötü varlıkların çıkaracağı tıkırtılara ve atacağı çığlıklara kulak kabartarak geçiriyor. Kollarını uyuyan kızlarına sarıyor. Geceleri ateşleri var mı, bir yerleri şişmiş mi, vücutlarında garip lekeler belirmiş mi diye bakmak için sık sık uyanıyor. Judith'le, ardından Susanna'yla dışarıdaki dünyanın arasında set kurabilmek için gece boyunca ara ara yer değiştiriyor. Bu kez hiçbir şeye geçit vermeyecek. Nöbet tutacak. Hiçbir şey çocuklarını elinden alamayacak. Bir daha asla.

Susanna geceyi öbür evde, babaannesi ve dedesiyle birlikte geçireceğini söylüyor. Annesiyle göz göze gelmemeye çalışarak orada uyuyamadığını söylüyor. Çok fazla kıpırdandıklarını söylüyor.

Uyurken taktığı başlığı, geceliğini alıp evden çıkarken, yerdeki toz yumakları eteğine takılıyor.

Agnes yerleri süpürmeyi anlamsız buluyor. Nasılsa yine kirlenecek. Yemek yapmayı da anlamsız buluyor. Pişiriyor, yeniyor, sonra da, biraz zaman geçtikten sonra, tekrar yiyorlar.

Kızlar karınlarını doyurmak için öbür eve gidiyor; Agnes ses çıkarmıyor.

•

Her pazar mezarın önünden geçmek hem çok acı hem de büyük bir keyif. Agnes toprağın üstüne yatıp mezarı vücuduyla örtmeyi istiyor. Çıplak elleriyle kazmayı istiyor. Bir ağaç dalıyla vurmayı istiyor. Rüzgâr ve yağmurdan korunabilmesi için, üstüne bir şey yapmak istiyor. Belki bir gün o da orada, mezarın içinde, oğluyla birlikte yaşar.

Tanrı onu yanına istedi, diyor rahip bir gün ayinden sonra, Agnes'ın elini tutarak.

Agnes hırlayacak gibi, adama vurmamak için kendini zor tutarak hırsla rahibe dönüyor. Ben de yanımda istiyordum, demek istiyor, Tanrı sırasını bekleseydi.

Ama bir şey demiyor. Kızlarını kollarından tutuyor ve yürüyüp gidiyor.

Hewlands'taki tarlalarda olduğu bir rüya görüyor Agnes. Alacakaranlık ve ekilmemiş toprakta derin saban izleri var. Annesi az ötede eğilip eğilip doğruluyor. Agnes yaklaştığında, annesinin toprağa minik minik, inci gibi dişler ektiğini görüyor. Agnes yaklaşırken annesi ne ona dönüyor ne de işe ara veriyor, yalnızca ona gülümseyerek sütdişlerini birer birer toprağa ekmeyi sürdürüyor.

Yaz bastırıyor. Uzayıp giden akşamlar, pencerelerden giren sıcak esintiler, nehrin şehir boyunca ağır ağır akışı, geç saate kadar sokakta oynayan çocukların bağırtıları, üstlerine konan sinekleri kuyruklarıyla kovan atlar, çiçekler ve yemişlerle kaplanan çalı çitler.

Agnes hepsini kökünden sökmek, paralamak, rüzgâra savurmak istiyor.

Sonbahar da korkunç geçiyor. Sabahın ilk saatlerindeki o soğuk. Bahçeye çöken sis. Kümeslerinde bağır çağır homurdanan, dışarı çıkmayı reddeden horozlar. Yaprakların kenarlardan kurumaya başlaması. Hamnet'ın yaşamadığı ve hissetmediği bir mevsim. Onsuz dönmeye devam eden bir dünya.

Londra'dan gelen mektupları Susanna okuyor. Agnes sonradan mektuplara baktığında, öncekilerden kısa olduklarını, bir sayfayı bile kaplamadıklarını, kocasının sözcükleri aceleyle yazar gibi karalayıverdiğini görüyor. Kocası tiyatrodan, seyirciden, oynanan oyunlardan, yazdığı piyeslerden söz etmiyor. Bunların hiçbiri yok. Onun yerine Londra'nın yağmurunu ve geçen hafta nasıl çoraplarına kadar ıslandığını, pansiyon sahibinin sakatlanan atını, bulduğu bir dantelciden hepsine farklı farklı dantelli birer mendil aldığını anlatıyor.

Agnes okulun başlangıç ve bitiş saatlerinde pencereden bakmanın iyi bir fikir olmadığını biliyor. O saatlerde yapacak bir şey bulup kendini meşgul ediyor. Evden dışarı çıkmıyor.

Caddedeki altın rengi saçları olan bütün çocuklar onun gibi yürüyor, onun hal ve tavrına, karakterine bürünüp Agnes'ın kalbini ceylan gibi yerinden sıçratıyor. Bazı günler, sokaklar Hamnet'larla doluyor. Her yerde geziniyorlar. Hoplayıp sıçrayarak koşuyorlar. İtişip kakışıyorlar. Ona doğru yürüyor, ondan uzaklaşıyor, bir köşeyi dönüp gözden kayboluyorlar.

Agnes bazı günler evden hiç çıkmıyor.

Hamnet'ın saçı şöminenin üstündeki küçük bir çömleğin içinde duruyor. Judith'in ipekten diktiği küçük bir kesede. Judith kimsenin görmediğini zannettiği zamanlarda şömine rafının altına bir sandalye çekip çömleği alıyor.

Kendi saçıyla aynı renkte saçlar; kendi başından da kesilmiş olabilirdi; parmaklarının arasından su gibi süzülüp gidiyorlar.

Judith bir gün annesine eskiden ikiz olup artık olmayanlara ne dendiğini soruyor.

İki kat halinde bükülmüş bir fitili eritilmiş balmumuna batırmakla meşgul olan annesi donup kalıyor ama ona bakmıyor.

Evliysen, diye konuşmayı sürdürüyor Judith, ve kocan ölmüşse, dul oluyorsun. Anne babası ölen çocuklar öksüz oluyor. Benim gibilere ne deniyor ki?

Bilmem, diyor annesi.

Judith'in gözleri fitilin uçlarından alttaki kaba damlayan sıvıda.

Belki de bir şey denmiyordur, diyor.

Belki de, diyor annesi.

Agnes üst katta. Hamnet'ın topladığı çakıl taşlarıyla dolu dört kavanozun durduğu masada oturmuş. Hamnet kavanozları belirli aralıklarla boşaltıp taşları farklı özelliklerine göre ayırmayı severmiş. Kavanozların içine sırayla bakıp son seferinde boyutlarına göre değil, renklerine göre ayırdığını görüyor ve—

Başını kaldırıp kızlarını karşısında buluyor. Susanna'nın bir elinde sepet, öbüründe bir bıçak var. Arkasında duran Judith'in elinde de bir sepet var. İkisinin yüzünde de taviz vermez bir ifade mevcut.

"Kuşburnu toplama zamanı geldi," diyor Susanna.

Çalı çitleri tarayıp sepetlerini çiçeklerin ardından çıkıp büyüyen kuşburunlarıyla doldurmak her yılın bu zamanında, yaz tam sonbahara dönerken yaptıkları bir iş. Onlara, karşısındaki bu kızlara, en iyi meyvelerin nasıl ayırt edileceğini, bıçakla nasıl yarılıp kaynatılacağını, öksürük ve bronşit için herkese bütün kış yetecek kadar şurubun nasıl yapılacağını Agnes öğretmiş.

Fakat bu sene olgunlaşan kuşburunlarının göz kamaştırıcı renkleri de, mora dönen böğürtlenler de, mürver ağaçlarının kara meyveleri de üstüne üstüne geliyor.

Agnes'ın kavanozları tutan elleri halsiz, işe yaramaz şeyler. Bıçağı alıp dikenli dalları tutarak o kaygan kuşburunlarını toplamayı becerebileceğini hiç zannetmiyor. Onları toplayıp eve getirdiğini, yapraklarıyla saplarını ayıklayıp ateşin üstünde kaynattığını düşündükçe, içine fenalık geliyor. Yatıp yorganı başının üstüne çekmeyi tercih ediyor.

"Haydi," diyor Susanna.

"Lütfen, anne," diyor Judith.

Kızları ellerini Agnes'ın yüzüne, kollarına bastırıyor; onu çekip ayağa kaldırıyor; merdivenden indirip caddeye çıkarırken de durmadan gördükleri, kuşburunlarıyla dolu yerden, orada kuşbur-

nundan başka bir şey olmadığından söz ediyorlar. Onlarla birlikte gitmek zorunda; orayı gösterecekler.

Çalı çitler ateş kırmızısı, benek benek kuşburunlarıyla kaplı birer takımyıldız.

İlk evlendiklerinde, kocası bir gece Agnes'ı caddeye çıkarmış ve orada, o kadar sessiz, kapkaranlık, bomboş bir yerde olmak çok tuhaf bir hismiş.

Kocası, Yukarı bak, diyerek Agnes'ın arkasında durup ona arkadan sarılmış, ellerini yuvarlak karnının üstünde birleştirmiş. Agnes başını geriye yatırıp kocasının omzuna yaslamış.

Damların üzerinde içine mücevherler saçılmış, gümüş rengi deliklerle kaplı bir gökyüzü varmış. Kocası kulağına isimler ve hikâyeler fısıldarken, parmağını uzatıp yıldızlardan insan, hayvan ve aile şekilleri yaratmış.

Takımyıldızlar. Böyle demiş.

Agnes'ın karnındaki Susanna onu dinler gibi, içinde dönüvermiş.

Judith'in babası bir mektubunda işlerin yolunda gittiğini yazıp sevgilerini yolluyor, kış sonuna kadar gelemeyeceğini çünkü yolların çok kötü olduğunu söylüyor.

Mektubu Susanna okuyor.

Tiyatroda oynanan yeni komedi büyük başarı elde etmiş. Oyunu sarayda da oynamışlar ve kraliçenin çok eğlendiği söylenmiş. Londra'daki nehrin üstünü buz tutmuş. Susanna babasının Stratford'da bir miktar daha toprak almayı planladığını söyleyerek mektubu bitiriyor. Babası bir de arkadaşı Condell'in düğününe gitmiş; düğünde muhteşem bir kahvaltı verilmiş.

Sessizlik oluyor. Judith annesine, kardeşine, mektuba bakıyor.

Komedi mi? diye soruyor annesi.

Judith böyle bir evde yalnız kalabilmenin çok zor olduğunu fark ediyor. Sürekli birileri üzerinize atlıyor, size sesleniyor, burnunuzun dibinde bitiveriyor.

Küçükken yalnızca Hamnet'la ikisine ait olan bir yer, mutfak duvarıyla domuz ağılının duvarı arasındaki üçgen boşluk var: yanlamasına zar zor girebildiğiniz bir aralık, ardından üç köşeli daha geniş bir boşluk. İki çocuğun sırtlarını taş duvara yaslayıp oturarak ayaklarını uzatabilecekleri genişlikte.

Judith atölyeye gidip yerden teker teker topladığı saz parçalarını eteğinin kıvrımlarına saklıyor. Kimseye görünmeden aralıktan o boşluğa girip sazlardan bir çatı örüyor. Artık koca birer kedi olan kediciklerden ikisi de, birbirinin tıpatıp aynısı çizgili yüzleri ve beyaz çoraplı ayaklarıyla, peşinden içeri süzülüyor.

Judith artık orada oturup ellerini bitiştirerek Hamnet'ın gelmesini bekleyebilir.

Orada kendi kendine, kedilere, tepesindeki saz dama bir şarkı söylüyor, bir dizi nota ve sözcük, tuura-luura-tirra-lirra-yay-yay-yey, diye tekrar tekrar dudaklarından dökülürken, sonunda sesi içindeki boşluğu kaplıyor, o yeri bulup içine akmaya başlıyor, doldukça doluyor ama tabii ki hiçbir zaman tam olarak dolmayacak çünkü ne bir şekli var ne de başı ve sonu.

Kediler amansız yeşil gözleriyle onu izliyor.

Agnes pazar yerinde dört kadınla birlikte, elinde bir bal peteği var. Üvey annesi Joan da orada. Kadınlardan biri oğlunun kocasıyla birlikte buldukları çıraklık işini reddettiğini, onu ikna etmeye çalıştıklarında bağırıp çağırdığını, oraya gitmeyeceğini, onu zorlayamayacaklarını söylediğini anlatarak yakınıyor. Babasından dayağı yediği zamanlarda bile, diyor kadın gözlerini kocaman açarak.

Joan da kadınlara doğru eğilip en küçük oğlunun sabahları bir türlü kalkamadığını söylüyor. Kadınlar baş sallayarak bir şeyler homurdanıyor. Akşamleyin de, diyor Joan yüzünü buruşturarak, yatmayı bilmiyor, ateşi karıştırıp duruyor, yemek diye tutturuyor, kimseyi uyutmuyor.

Başka bir kadın da buna karşılık oğlunun yakılacak odunları bir türlü kendi istediği gibi dizemediğini, kızının bir evlilik teklifini reddettiğini anlatıyor. Bu çocuklarla ne yapacak böyle?

Budalalar, diye düşünüyor Agnes, sizi gidi budalalar. Üvey annesiyle arasındaki birkaç karışlık mesafeyi koruyor. Elindeki şeye, bal peteğinin tekrar eden desenine bakıyor. Küçülüp arı kadar olabilmeyi ve o desenin içinde kaybolabilmeyi diliyor.

"Sence," diyor Judith, Susanna'ya, gömlekleri, iç gömleklerini ve çorapları suya bastırırlarken, "babam eve... benim suratım yüzünden mi gelmiyor?"

Çamaşırhane sıcak, havasız, buharla ve sabun köpükleriyle kaplı. Her şeyden çok çamaşır yıkamaktan nefret eden Susanna parlıyor: "Ne diyorsun sen? Geliyor ya. Hep geliyor. Hem senin suratının bununla ne alakası olabilir ki?"

Judith çamaşır kazanını karıştırarak bir gömleğin kolunu, bir eteği, tek başına yukarı çıkmış bir başlığı suya bastırıyor. "Yani," diyor usulca, ablasına bakmadan, "ona çok benzediğim için. Belki de beni görmek babama zor geliyordur."

Susanna'nın dili tutuluyor. Normal bir ses tonuyla saçmaladığını, boş konuştuğunu söylemek istiyor Judith'e. Fakat babalarının uzun zamandır gelmediği de bir gerçek. Cenazeden beri. Ama bunu kimse dile getirmiyor, bu konu hiç konuşulmuyor. Mektuplar geliyor, Susanna okuyor. Annesi onları birkaç gün şömine rafında tuttuktan sonra kimsenin görmediğini zannettiği zamanlarda, arada bir alıp kaldırıyor. Susanna mektupların sonradan nereye gittiğini bilmiyor.

Susanna kardeşine bakıyor, iyice bir bakıyor. Çamaşır sopasını kazanın içinde bırakıp ellerini Judith'in küçük omuzlarına koyuyor. "Sizi iyi tanımayanlar," diyor Susanna, kardeşinin yüzünü inceleyerek, "aranızda bir fark olmadığını zannedebilir. Aranızda olağanüstü bir benzerlik var... yani vardı. İnsan kimi zaman gözlerine inanamıyordu. Ama sizinle birlikte yaşayanlar aradaki farkı görebiliyordu."

Judith merakla ablasına bakıyor.

Susanna titreyen parmağıyla kardeşinin yanağına dokunuyor. "Senin yüzün daha ince. Çenen daha küçük. Göz rengin de daha açık. Onunki daha benek benekti. Senden daha çilliydi. Senin

dişlerin daha düzgün." Susanna acıyla yutkunuyor. "Bütün bunları babam da görüyordur."

"Öyle mi dersin?"

Susanna başını sallıyor. "Ben ikinizi hiç... hiç karıştırmadım. Bebekliğinizde bile kimin kim olduğunu her zaman anlayabiliyordum. Numara yaptığınız zamanlarda da, birbirinizin giysilerini giyip şapka değiştirdiğiniz zamanlarda da anlıyordum."

Artık Judith'in gözlerinden yaşlar süzülüyor. Susanna önlüğünün bir ucunu kaldırıp yaşları siliyor. Burnunu çekerek tekrar kazana dönüp çamaşır sopasını eline alıyor. "Artık işimize dönelim. Galiba biri geliyor."

Agnes onu bulmaya çalışıyor. Çalışmaz mı hiç. Ölümünün ardından geceler ve geceler, haftalar, aylar boyu. Onu bekliyor. Geceleri omzuna bir battaniye alıp yanında duran bir mumun ışığında oturuyor. Eskiden döşeğinin durduğu yerde bekliyor. Babasının, tam öldüğü yerde duran koltuğunda oturuyor. Kırağıyla parlayan bahçeye çıkıp çıplak erik ağacının altında durarak ona sesleniyor: Hamnet, Hamnet, orada mısın?

Yanıt yok. Ses gelmiyor.

Agnes hiç anlamıyor. Ölüleri, söylenmeyen sözleri, bilinmeyenleri duyabilen, dokunduğu birinin damarlarında sinsice dolaşan hastalığın sesini işitebilen, bir ciğere ya da böbreğe baskı yapan urların koyu renk kadifemsi dokularını hissedebilen, insanları gözlerinden ve kalplerinden kitap gibi okuyabilen bir kadın. Kendi çocuğunun ruhunu bulamıyor, onun nerede olduğunu hissedemiyor.

Bu yerlerde durup bekliyor, kulak kabartıyor, başkalarına, daha gürültücü varlıklara ait seslerle arzuları ve üzüntüleri tarıyor ama onu, duymak istediği tek kişiyi duyamıyor. Yanıt yok. Yalnızca sessizlik.

Fakat Judith yere değen bir süpürgenin hışırtısında bile onu duyuyor. Bir kuşun kanatlarını açıp pike yaparak duvarın ardında kaybolduğunda onu görüyor. Bir midillinin yelesini sallayışında, dolunun

cama çarpışında, rüzgârın kolunu bacadan içeri sokuşunda, ininin çatısına döşediği sazların hışırtısında onu buluyor.

Kimseye söylemiyor tabii. Kendine saklıyor. Gözlerini kapayıp içinden sessizce şöyle demekle yetiniyor: Seni görüyorum, duyuyorum, neredesin?

Susanna artık evde kalamıyor. Duvara dayalı duran döşek. Sandalyenin üstündeki giysiler, altında duran boş botlar. Onun taşlarının durduğu, kimsenin dokunmasına izin verilmeyen kavanozlar. Şömine rafında duran saçı.

Susanna tarağını, geceliğini, sabahlığını alıp öbür eve götürüyor. Eskiden halalarının yattığı yatağı alıyor. Kimseye bir şey demeden. Susanna annesiyle kardeşini acılarıyla baş başa bırakıp atölyenin üstüne taşınıyor.

Agnes eski Agnes değil. Bambaşka bir kadın. Bir zamanlar hayata ve hayatın getireceklerine güvenen biri olduğunu hatırlıyor; çocukları, kocası, evi olan bir kadın. İnsanlara dikkatle bakıp başlarına gelecekleri görebilen. Onlara nasıl yardım edeceğini bilen. Yere güvenli ve zarif adımlarla basan.

O insanı artık sonsuza kadar yitirmiş. Agnes artık oradan oraya sürüklenen, hayatı tanıyamayan biri. Çapasız, mesnetsiz. Bir ayakkabıyı bulamadığında, çorbayı fazla pişirdiğinde ya da bir kaba takılıp düştüğünde hemen ağlıyor. En ufak şeyde sinirleri boşanıveriyor. Artık hiçbir şey kesin değil.

Agnes pencerenin sürgüsünü çekip kapıyı kapatıyor. Akşamları ya da sabah erkenden gelip camı tıklatanlara bakmıyor.

Sokakta birileri onu durdurup ağrılarından, şişen dişetlerinden, kulaklarının ağır işittiğinden, bacaklarındaki döküntülerden, kalp ağrılarından, öksürüklerinden söz ettiklerinde, başını iki yana sallayarak yoluna devam ediyor.

Şifalı otların kuruyup kararmalarını umursamıyor, şifalı bahçesini sulamıyor. Raflardaki kaplarla kavanozlar bembeyaz tozla kaplanıyor.

Eline ıslak bez alıp kapları silmek, kuruyup işe yaramaz hale gelmiş otları kirişlerden alıp ateşe atmak Susanna'ya düşüyor. Bahçeyi o sulamıyor ama Agnes kızının Judith'e şifalı otların yetiştiği, kümesin öteki tarafındaki küçük bahçeye günde bir kez bir tencere su götürüp bitkileri sulamasını tembihlediğini duyuyor. Suyu hepsi alsın, diye sesleniyor Susanna uzaklaşan Judith'in arkasından. Agnes onu dinlerken aynı babaannesi gibi konuştuğunu, Mary'nin hizmetçilerle konuşurken kullandığı ses tonunu kullandığını fark ediyor.

Kadifeçiçeklerinin taçyapraklarını kıyıp sirkeye atan, sonra iyice ezip içine bal katan da Susanna. Bu karışımın her gün çalkalanması gerektiğini unutmuyor.

Birileri gelip camı tıklattığında, Judith pencereyi açmaya başlıyor. Gelenlerle konuşurken, onları duyabilmek için parmak uçlarında yükseliyor. Anne, diyor Judith, nehrin oradaki çamaşırcı kadın gelmiş. Şehir dışından gelen bir adam var. Çocuğu annesi göndermiş. Mandırada çalışan yaşlı bir kadın var. Bakacak mısın?

Susanna gelenlere kendi bakmıyor ama gözü ve kulağı orada, cama gelen biri olduğunda Judith'e el ediyor.

Agnes bir süre bakmayı reddediyor. Başını iki yana sallıyor. Kızlarının yalvarıp yakarışlarını bir el hareketiyle geçiştiriyor. Ama mandırada çalışan kadın üçüncü kez geldiğinde, Agnes başını sallıyor. Kadın içeri gelip kolçakları aşınmış büyük ahşap sandalyede yerini alıyor. Agnes da eklemlerinin ağrıdığını, sürekli balgam tükürdüğünü, hiçbir şeyi aklında tutamadığını, isimleri, günleri, yapacağı işleri unutup durduğunu anlatan kadını dinliyor.

Agnes kalkıp iş tezgâhına gidiyor. Dolaptan havanını alıyor. Havanı en son onun için kullandığını düşünmemeye çalışıyor; soğuk havanı eline alıp son kez o zaman, hemen öncesinde şöyle bir tarttığını ve bunu boş yere yaptığını, bir işe yaramadığını düşünmemeye çalışıyor. Biberiyenin ince saplarını kırar, beyne kan gitmesi için karakafesotu ve zufaotu da alırken, bunları hiç düşünmüyor.

Mandıradan gelen yaşlı kadına paketini veriyor. Günde üç kez, diyor: Sıcak suya bir çimdik atılacak. Soğutup öyle iç.

Kadının beceriksizce, tereddüt ederek vermeye çalıştığı parayı almıyor ama masaya bıraktığı bir paket peyniri, bir kâse yoğun kremayı görmemiş gibi yapıyor.

Kızları kadını kapıya kadar geçirip yolcu ediyor. Sesleri neşeli kuşlar gibi kanatlanıp salonun içinde şöyle bir dönerek göğe yükseliyor.

Bu çocukların, bu genç kızların ondan çıkmış olması mümkün mü? Bir zamanlar emzirdiği, öpüp okşadığı, yıkadığı o küçücük şeyler nasıl bu hale gelmiş? Kendi hayatı Agnes'a gitgide daha da garip, tanınmaz hale gelmiş gibi görünüyor.

Saat gece yarısını geçmişken, Agnes omzuna bir şal almış, caddede duruyor. Bazı ayak seslerine, hafif, seri, tanıdık bir hoplayıp sıçrama ritmine uyanmış.

Penceresine yaklaşan ayak seslerinin olduğuna, dışarıda kesinlikle birinin olduğuna dair bir his onu uykudan çekip çıkarmış. O yüzden burada, caddede, tek başına bekliyor.

"Buradayım," diye sesleniyor başını bir sağa bir sola çevirerek. "Sen misin?"

O sırada, kocası bir sandalın içinde nehirdeki bir dönemeçte ilerliyor. Akıntıya karşı gidiyorlar ama denizin kabarmaya başladığını hissedebiliyor; nehir şaşkın, adeta kararsız kalmış gibi iki yöne birden akmaya çalışıyor.

Agnes'ın kocası ürpererek pelerinine daha sıkı sarınıyor (içinden bir sesin, yumuşacık, şefkatli bir sesin, üşüteceğini söyleyerek onu azarladığını duyuyor). Teri soğumuş, teniyle yün giysilerinin arasında yapış yapış, rahatsız edici bir his yaratıyor.

Kumpanyadakilerin çoğu sandalın içine uzanıp şapkalarını yüzlerine çekerek uyuyakalmış. O uyumuyor; böyle gecelerde, kanı damarlarında gürül gürül akmaya devam eder, kalbi hâlâ güm güm atar, o sesler, kükremeler, hayret nidaları ve sesler kulaklarından gitmezken, uyuyamıyor. Kendi yatağını, odasının mahremiyetini,

zihninin susacağı ve vücudunun günün bittiğini anlayacağı, uykunun bastıracağı o ânı sabırsızlıkla bekliyor.

Sandalın sert oturağında kamburunu çıkararak nehri, süzülerek gelip geçen evleri, başka teknelerdeki ışıkların dalgalanışını, aldatıcı akıntılarda ilerlemeye çalışan sandalcının omuzlarını, küreklerin suyu akıtarak kalkışını, adamın uçuşan beyaz bir eşarp gibi görünen nefesini izliyor.

Thames Nehri erimiş (son mektubunda ailesine donduğunu yazmış); artık saraya ulaşabiliyorlar. Agnes'ın kocası sahnenin ucundaki, arkadaşlarıyla birlikte onu da içine alan dünyanın ötesindeki, mumların alevleri yüzünden dalga dalga görünen bir dizi gözü bir an için yeniden görür gibi oluyor. Ona bakan yüzler, böyle anlarda, ıslak bir fırçanın iç içe geçirdiği renkler gibi. Haykırışları, alkışları, o yüzlerdeki coşkulu ifadeler, açık duran ağızlar, sıra sıra dişler, ona içercesine bakan gözler (yapabilseler, yapacaklar ama yapamıyorlar çünkü kabuğunun içinde yaşayan bir denizminaresi gibi, kostümünün koruması altında; gerçek yüzünü asla göremezler).

Arkadaşlarıyla birlikte uzun zaman önce ölmüş bir kralla ilgili tarihi bir oyun oynadıkları saraydan dönüyorlar. Bunun çekincesizce ele alabileceği bir konu olduğunu düşünmüş ve öyle de olmuş. Böyle bir hikâyenin içinde düşebileceği tuzaklar, anımsatıcı şeyler, üzerinde sendeleyeceği kaygan zeminler yok. Geçmişteki savaşları canlandırır, eski saraylarda geçen sahneleri oynar, söylemek istediklerini uzak diyarlardaki hükümdarların ağzından söylerken, hiçbir şey onu pusuya düşüremez, bağlayıp yerlerde sürükleyerek düşünmek bile istemediği şeyleri görmeye zorlayamaz (kefene sarılmış bir vücut, domuz ağılının duvarı dibinde ağlayan bir kadın, kapıda oturmuş elma soyan bir çocuk, çömleğin içinde duran bir tutam sarı saç). Tarihi oyunlar ve komediler: kontrol altında tutabileceği şeyler. Bu şekilde devam edebilir. Kim olduğunu, neler yaşandığını ancak onlar sayesinde unutabilir. Bu konulara korkmadan yoğunlaşabilir (o zaman sahnedekilerin hiçbiri, öteki oyuncuların, en yakın dostlarının hiçbiri kendini sürekli, her akşam, onları izleyen kalabalığın içinde tek bir yüzü, şaşkın bir ifadeyle bakan ve hafif çarpık gülümseyen

bir çocuğun yüzünü ararken bulduğunu anlayamaz; seyirciyi sürekli, dikkatle inceliyor çünkü oğlunun öylece göçüp gittiğine hâlâ inanamıyor; oralarda bir yerlerde olmalı; onu bulmak zorunda).

Dönüp şehre bakarak önce bir gözünü, sonra ötekini kapıyor. Sürekli oynadığı bir oyun bu. Tek gözü yalnız uzaktakileri, öteki yakındakileri görüyor. İkisi birden açıkken çoğu şeyi görebiliyor ama ayrı ayrı; iki gözü farklı şeyleri görebiliyor; biri uzağı, biri yakını.

Yakındakiler: Condell'in pelerinindeki üst üste geçen dikişler, ahşap sandalın kenarındaki geçiş yeri, çekilen küreklerin yarattığı girdaplar. Uzaktakiler: yıldızların buz gibi parıltısı, siyah ipek üstünde cam kırıkları, ezelden beri avlanan Orion, nehri duyarsızca yaran bir mavna, iskelelerden birinin kenarına çömelmiş bir grup insan; bir kadın, birkaç çocuk, çocuklardan biri neredeyse annesinin boyunda (şimdi Susanna da mı bu kadar uzadı?), en küçük bebeğin başında başlık var (onun da böyle tatlı üç bebeği olmuş ama geriye yalnızca ikisi kalmış).

Seri bir hareketle göz değiştirince, gece vakti (suya çok yakın, kesinlikle fazla yakın) balık avlayan kadınla çocukları belirsiz siluetlere, anlamsız birer kalem darbesine dönüşüyor.

Agnes'ın kocası esniyor, çenesinden kırılan yemiş kabuğu misali sesler çıkıyor. Belki yarın bir mektup yazar onlara. Zamanı olursa. Çünkü birkaç sayfa daha yazması, nehrin karşı tarafındaki şu adamla görüşmesi lazım, bir de pansiyon sahibinin parasını verecek; yeni bir çocuğu deneyecek çünkü öncekinin boyu fazla uzamış, sesi kalınlaşmaya başlamış, sakalı çıkmış (bir oğlanın böyle büyüdüğünü, hiç çaba harcamadan, kaygısızca, çocukluktan erkekliğe geçiş yaptığını görmek ona gizliden gizliye öyle büyük, mahrem bir acı veriyor ki çocuktan nasıl köşe bucak kaçtığını, onunla hiç konuşmadığını, onu görmekten nefret ettiğini kimseye söylemiyor, kimsenin bilmesini istemiyor).

Birden sıcak basıyor ve pelerinini sırtına atıp iki gözünü birden kapıyor. Artık yollar açılmıştır. Gitmesi gerektiğini biliyor. Ama ayakları zincirlenmiş gibi, onu tutan bir şey var. Nefes bile almadan, hiç ara vermeden öyle çok çalışıyor ki –önce yazıyor, sonra prova yapıp sahneliyor ve tekrar yazmaya başlıyor– üç dört ay göz

açıp kapayıncaya kadar geçebilir. Bir de bu çarktan bir kez çıktığı takdirde bir daha dönemeyeceği korkusu yakasını hiç bırakmıyor. İşinden olabilir; bunu kaç kez görmüş. Ama karısının oğulları için duyduğu acının boyutları, derinliği, onu çeken ölümcül bir mıknatıs gibi. Fazla yaklaştığında, onu içine alıp dibe vurabilecek tehlikeli bir akıntı gibi. Bir daha asla su yüzüne çıkamayabilir; hayatta kalmak için uzak durmak zorunda. Dibe gidecek olursa, herkesi kendiyle birlikte aşağı çeker.

Londra'daki hayatın merkezinde kalırsa, hiçbir şey ona dokunamaz. Burada, bu sandalın, şehrin, bu hayatın içindeyken, döndüğü gün her şeyi eskisi gibi, hiç değişmemiş, dizginlenmemiş halde bulacağına, yatakta uyuyan üç çocuk olacağına inandırabilir belki kendini.

Gözlerini açıp üst üste yığılmış çatılara, nehrin uzayıp giden, kıpır kıpır yüzeyinin üzerindeki karanlık siluetlere bakıyor. Uzağı gören gözünü kapayıp dalgalı, bulanık bir şehir görüyor.

Susanna'yla babaannesi salonda oturmuş eski çarşafları kesip kenarlarını dikerek el bezi yapıyorlar. Öğleden sonrası bitmek bilmiyor; iğnenin kumaşı delip ilmeği her atışında, Susanna günün sonuna birkaç saniye daha yaklaştığını söylüyor kendi kendine. İğne elinden kayıp duruyor; ateş harsız yanıyor; Susanna uykunun yaklaşıp geri çekildiğini, sonra tekrar yaklaştığını hissediyor.

Ölüm de böyle bir şey mi, insan kaçınılmaz olanın yaklaştığını mı hissediyor acaba? Ansızın aklına gelen bu düşünce, suya düşen bir damla şarap gibi, kopkoyu rengiyle zihnini bulandırıyor.

Susanna oturduğu yerde kıpırdanıp boğazını temizleyerek iğneye doğru biraz daha eğiliyor.

"Sen iyi misin?" diye soruyor babaannesi.

"İyiyim, teşekkür ederim," diyor Susanna başını kaldırmadan. Bezleri dikmeye daha ne kadar devam edeceklerini merak ediyor: Gün ortasından beri yaptıkları bu iş hiç bitmeyecek gibi. Bir süreliğine annesi de oradaymış, Judith de ama annesi çıbanlarını iyileştirmesini isteyen bir müşteriyle öbür eve gidip ortadan kaybolmuş, Judith'se kim bilir nerelerde. Belki taşlarla konuşuyordur.

Sol elinde tuttuğu tebeşirle yerlere anlaşılmaz şekiller çiziyordur. Belki de güvercinlikten topladığı tüyleri iple birbirine bağlıyordur.

Agnes arkalarından salona giriyor.

"Adama ilacını verdin mi?" diye soruyor Mary.

"Verdim."

"Parasını verdi mi peki?"

Susanna başını hareket ettirmeden, göz ucuyla, annesinin omuz silkip pencereye döndüğünü görüyor. Mary de göğüs geçirerek iğnesini elindeki beze geçiriyor.

Agnes tek elini beline koyup pencerede duruyor. Giydiği elbise bu ilkbahar ona büyük gelmiş, bilekleri incecik, tırnakları kemirilmiş.

Susanna, Mary'nin aşırıya kaçmadan tutulan yasın münasip olduğu ama insanın bir yerden sonra çaba göstermesi gerektiği görüşünde olduğunu biliyor. Mary bazılarının her şeyi fazla abarttığını düşünüyor. Ona sorarsanız, hayat her şeye rağmen devam etmeli.

Susanna dikiyor. Habire dikiyor. Babaannesi annesine günlerin hiç de uzuyormuş görünmediğini, komşunun kaçan tavuğu getirmesinin çok hoş bir hareket olduğunu söyleyerek Judith'in nerede olduğunu, hizmetçi kızların çamaşırları bitirip bitirmediğini, yağmur mu yağdığını soruyor.

Agnes bir şey demeden pencereden bakmayı sürdürüyor.

Mary konuşmayı sürdürerek Susanna'nın babasından gelen mektuptan, tiyatronun tekrar turneye çıkacağından, oğlunun göğsünü üşüttüğünden –nehrin pusu yüzünden tabii– ama iyileştiğinden söz ediyor.

Agnes aniden kesik bir nefes alıp alarma geçmiş, gergin bir yüz ifadesiyle onlara dönüyor.

"Ah," diyor Mary elini yanağına götürerek, "korkuttun beni. Bu ne hal—"

"Duydunuz mu?" diyor Agnes.

Üçü de susup başlarını yan yatırarak kulak kabartıyor.

"Neyi duyduk mu?" diye soruyor Mary, kaşlarını yavaşça çatarak.

"Bunu..." Agnes parmağını havaya kaldırıyor. "İşte! Duyuyor musunuz?"

"Ben bir şey duymuyorum," diyor Mary çabucak.

"Bir tıkırtı var." Agnes hızla şömineye gidip elini baca çıkıntısına koyuyor. "Hışırtı." Şömineden banka gidip yukarı bakıyor. "Çok bariz bir ses. Siz duyamıyor musunuz?"

Mary uzun bir sessizliğin ardından konuşuyor. "Hayır," diyor. "Bacadan cüce karga falan girmiştir herhalde."

Agnes salondan çıkıyor.

Susanna bir eline bezi, bir eline iğneyi alıyor. İlmekleri atmaya devam eder, eşit aralıklarla sürekli ilmek atarsa, belki de bütün bunlar çabucak bitecek.

Judith sokakta. Edmond'ın köpeğiyle beraber; Judith boynundaki uzun tüylere yeşil kurdele bağlarken, köpek güneşin altında yatmış, tek patisini kaldırmış. Güven dolu gözlerle, sabırla Judith'e bakıyor.

Güneş Judith'in tenini yakıyor, ışığı gözlerine giriyor ve birinin Henley Caddesi'nden onlara doğru yürüdüğünü belki de bu yüzden fark etmiyor: şapkası elinde, heybesi sırtında, yaklaşan bir adam.

Adam Judith'in adını sesleniyor. Judith başını kaldırıyor. Adam el sallıyor. Judith daha adamın adını aklından geçirmeden ona doğru koşmaya başlarken, bunu kurdele oyunundan daha eğlenceli bulan köpek de hoplayıp zıplayarak yanından koşuyor ve adam Judith'i tuttuğu gibi, Küçük kızım benim, küçük Jude'um, diyerek havada döndürürken, Judith'in gülmekten nefesi kesiliyor ama sonra onu ne zamandır görmediğini düşünüyor ve—

Ani bir öfkeyle, "Nerelerdeydin sen?" diyerek adamı itiyor ve bu kez ağlamaya başlıyor. "Ne zamandır yoksun."

Babası öfkesini görmüşse de, belli etmiyor. Heybesini yerden alıp köpeğin kulak arkalarını kaşıyor ve kızını elinden tutup eve doğru çekiyor.

"Herkes nerede?" diye gürlüyor, en güçlü, en yüksek ses tonuyla.

Akşam yemeği. Kardeşleri, annesiyle babası, Eliza'yla kocası, Agnes ve kızlar masanın etrafına doluşmuş. Mary onun şerefine kazlardan birini kesmiş –hayvanın çığlık çığlığa ötüşünü duymak korkunçmuş– ve hayvanın parçalarına ayrılmış cesedi şimdi masada, ortalarında duruyor.

Agnes'ın kocası kahramanlarının bir hancı, bir at ve değirmen havuzu olduğu bir hikâye anlatıyor. Kardeşleri kahkahalarla gülerken, babası yumruğuyla masayı dövüyor; Edmond, Judith'i gıdıklayarak kızı bağırtıyor; köpek Richard'ın verdiği etleri kaparken ara ara havlıyor. Kocası hikâyenin en can alıcı noktasına geldiğinde –kapının açık bırakılmasıyla ilgili bir şey, Agnes tam anlayamıyor– herkes gülme krizine giriyor. Agnes'sa masanın karşı tarafından kocasına bakıyor.

Kocasında bir şey, bir farklılık var. Ne olduğunu kestiremiyor. Saçları daha uzun ama o değil. Öbür kulağına da küpe takmış ama o da değil. Cildi güneşten hafif yanmış ve üstünde Agnes'ın hiç görmediği, uzun kol ağızlarına doğru genişleyen bir gömlek var. Ama bunların hiçbiri değil.

Sözü Eliza alınca, Agnes ona bir bakış atıp gözlerini tekrar kocasına çeviriyor. Kocası Eliza'yı dinliyor. Kaz yağıyla parlayan parmaklarını tabağındaki ekmek kabuğuna bastırıp duruyor. Kazın sızlanarak çığlıklar atmaya başlayışını, sonra da kaçabileceğinden, kaderini değiştirebileceğinden eminmiş gibi, başı koparıldıktan sonra bile bir an koşmaya devam edişini hatırlıyor Agnes. Kocasının dikkati Eliza'da; başını hafifçe ona doğru uzatmış. Tek kolu Judith'in sandalyesinde.

Gidişinin üzerinden neredeyse koca bir yıl geçmiş. Yine yaz gelmiş ve oğullarının ölüm yıldönümü yaklaşmış. Agnes bunun nasıl olabildiğini anlayamıyor ama olmuş işte.

Gözlerini bir an ayırmadan kocasına bakıyor. Yine onlara dönmüş herkesi kucaklıyor, bağıra çağıra konuşuyor, çantasından hediyeler çıkarıyor kocası: taraklar, pipolar, mendiller, parıltılı bir yün çilesi, Agnes için bir bileklik, dövülmüş gümüşten, ortasında bir yakut var.

Bileklik Agnes'ın hiç sahip olmadığı kadar güzel bir şey. Kaygan yüzeyinde dairesel oyma desenler ve yakutun içine oturduğu bir kabartma var. Kocası buna kim bilir kaç para vermiştir. Hiç para harcamayan, babası servetini yitirdikten sonra kesenin ağzını sıkı sıkıya kapalı tutan biri bu şeye neden o kadar para versin ki? Masada, kocasının karşısında oturan Agnes bilekliği inceliyor, elinde evirip çeviriyor.

Bilekliğin buhar gibi kötü bir enerji yaydığını hissediyor. İlk taktığında çok soğuk, tenini buz gibi bir dokunuşla, kayıtsızca kavrıyor. Ama sonradan fazla ısınıyor, sıkmaya başlıyor. O kırmızı tek göz ona kötü niyetle dik dik bakıyor. Agnes bilekliği mutsuz, ondan hoşlanmayan, hatta nefret eden birinin taktığını anlıyor. Kötü talihe, kötü hislere dalıp çıkmış, donuk parıltısını bunlardan alan bir şey. Bilekliğin eski sahibi her kimse, Agnes'ın kötülüğünü isteyen biri.

Eliza sözünü bitirmiş, şimdi gülümsüyor. Köpek açık duran pencerenin önüne kurulmuş. John sürahiyi alıp kendine biraz daha bira koyuyor.

Agnes kocasına bakıyor ve ansızın görüyor, hissediyor, kokusunu alıyor. Kocasının bütün vücudunda, teninin her yerinde, saçlarında, yüzünde, ellerinde, bir hayvan üzerinden defalarca geçmiş gibi, minik minik pençe izleri var. Agnes kocasının başka kadınların dokunuşlarıyla kaplı olduğunu anlıyor.

Kendi tabağına, kendi ellerine, parmaklarına, pürüzlü parmak uçlarına, parmak uçlarındaki sarmal desenlerle girdaplara, eklem yerlerine, yara izlerine, damarlara, baş gösterdikleri anda kemirmeden duramadığı tırnaklarına bakıyor Agnes.

Bilekliği tutup çekerek elinden çıkarıyor. Şimdiye dek neler gördüğünü, nereden geldiğini, kocasının eline nasıl geçtiğini merak ederek yakuta bakıyor, taşı yüzüne iyice yaklaştırıyor. Geçirgenliği olmayan çok koyu bir kırmızı, donmuş bir kan damlası. Gözlerini kaldırıyor ve kocasının gözünü dikmiş ona baktığını görüyor.

Agnes gözlerini kaçırmadan bilekliği masaya bırakıyor. Kocası bir an şaşkın görünüyor. Bir bilekliğe, bir ona, sonra tekrar bilekliğe bakıyor; bir şey diyecek gibi kalkmaya yelteniyor. Derken yüzüne, boynuna kan hücum ediyor. Agnes'a uzanacakmış gibi elini kaldırıyor, sonra düşürüyor.

Agnes bir şey demeden ayağa kalkıp odadan çıkıyor.

Günbatımından hemen önce, kocası Agnes'ı buluyor. Agnes Hewlands'ta arılarla, yabani otları koparmakla, papatyaların çiçeklerini kesmekle meşgul.

Kocasının patikadan ona doğru yürüdüğünü görüyor. Havalı gömleğini, işlemeli şapkasını çıkarmış, üstünde kapının arkasında asılı duran eski bir ceketi var.

Agnes kocasının gelişini izlemiyor; başını önünde tutuyor. Sarı-beyaz çiçekleri çekip kesmeye, sonra da ayağının dibindeki sepetin içine atmaya devam ediyor.

Kocası yan yana dizili sepet kovanların başladığı yerde duruyor.

"Bunu getirdim sana," diyor. Elindeki şalı Agnes'a uzatıyor.

Agnes başını çevirip şala şöyle bir bakıyor ama cevap vermiyor.

"Üşürsün diye."

"Üşümüyorum."

"Pekâlâ," diyerek şalı dikkatle yanındaki kovanın üstüne bırakıyor kocası. "Almak istersen, burada."

Agnes tekrar çiçeklere dönüyor. Bir, iki, üç, dört çiçek kesiyor.

Otları ayaklarıyla hışırdatarak yaklaşan kocası tepesinde durup ona bakıyor. Agnes o botları göz ucuyla görüyor. Bıçağı uçlarına geçirmemek için kendini zor tutuyor. Kocasının ayakları delik deşik yara oluncaya kadar, bıçağın ucunu defalarca o botlara geçirmek geliyor içinden. Kocası nasıl da uluya uluya sıçrardı.

"Karakafes mi?" diyor kocası.

Agnes onun ne dediğini, neden söz ettiğini anlamıyor. Ne cüretle oraya gelip ona çiçeklerden söz edebiliyor ki? Cehaletini de, bilekliklerini de, havalı parlak botlarını da alıp Londra'ya dön ve orada kal, demek istiyor. Bir daha da gelme.

Kocası bu kez sepetteki çiçekleri göstererek papatya mı yoksa menekşe mi olduklarını sormaya başlamışken—

"Papatya," demeyi beceriyor ve ses tonu çok sert, donuk geliyor kulağına.

"Ah. Tabii ya. Şunlar karakafesti, değil mi?" Kocası bir öbek kasımpatıyı gösteriyor.

Agnes başını iki yana sallarken bu ufacık hareketin bile başını döndürdüğünü, çimlerin üstüne devrilmesinin an meselesi olduğunu fark ederek afallıyor.

"Hayır," diyerek yeşil-sarı lekeli parmaklarıyla karakafesleri gösteriyor, "şunlar."

Kocası coşkuyla başını sallayıp bir lavanta sapını ucundan tutarak parmaklarıyla ovuşturuyor ve elini burnuna götürüp abartılı bir keyifle sesler çıkarıyor.

"Arılar iyi durumda mı?"

Agnes bir kez, sertçe başını sallıyor.

"İyi bal veriyorlar mı?"

"Göreceğiz."

"Peki..." diyerek kolunu Hewlands'taki çiftlik evine doğru uzatıyor kocası "... kardeşin nasıl? O da iyi mi?"

Agnes kocası geldiğinden beri ilk kez başını kaldırıp ona bakıyor. Bu sohbete bir saniye daha tahammül edemeyecek. Kocası çiçeklere, Hewlands'a, arılara dair tek bir söz daha edecek olursa, yapacaklarından kendisi mesul değil. Bıçağını botlarına saplayıp kanırtabilir. Onu arı kovanlarına itebilir. Oradan kaçıp Hewlands'a, Bartholomew'a ya da yemyeşil ormana sığınması ve bir daha geri dönmemesi de mümkün.

Kocası Agnes'ın her şeyi anlatan gözlerine bir nefes alışı kadar bakıp gözlerini kaçırıyor.

"Gözümün içine bakamıyor musun?" diyor Agnes.

Kocası çenesini kaşıyarak iç geçiriyor, sarsak hareketlerle çömelip Agnes'ın yanına oturuyor ve başını ellerinin arasına alıyor. Agnes bıçağı elinden bırakıyor. Tutmaya devam ettiği takdirde ne yapacağı meçhul.

Bir süre boyunca bu şekilde, yan yana ama birbirlerine bakmadan oturuyorlar. Agnes ilk konuşan olmamaya kararlı. Sözcükleri kullanmakta pek maharetli, güzel konuşabilme yeteneği göklere çıkartılıp kutlanan biri olduğuna göre ne söylenmesi gerektiğine kocası karar versin bakalım. O, sessizliğini koruyacak. Bu sorunu yaratan, evliliklerine ihanet eden kocası: Dile getiren de o olmalı.

Aralarındaki sessizlik büyüdükçe büyüyor; genişleyip etraflarını kuşatıyor; şekle şemaile bürünüp kopmuş bir ağdan çıkan iplikler gibi havaya doğru uzanan duyargalar ediniyor. Agnes onun alıp verdiği her bir nefesi; kollarını kavuşturur, dirseğini kaşır, alnına düşen saçı geriye atarken yaptığı her bir hareketi hissediyor.

Ayaklarının üstünde hiç kıpırdamadan otururken içinin alev alev yandığını, alevlerin geriye kalan şeyleri de yakıp kül ederek içini bomboş bıraktığını hissediyor. İlk kez, ona dokunmak, elini değdirmek bile gelmiyor içinden: bilakis. Kocasının vücudundan onu iten, kendi içine kapanmasına neden olan bir basınç yayılıyor sanki. Başka bir kadının dokunduğu o vücuda dokunduğunu hayal dahi edemiyor. O nasıl yapabilmiş? Oğulları öldükten sonra onları terk edip teselliyi nasıl başkalarında arayabilmiş? Üzerinde o izlerle, ona nasıl dönebilmiş?

Kocasının kendi kollarından nasıl bir başka bir kadının kollarına gidebildiğini anlayamıyor. Agnes kendi yatağında başka bir adam, başka bir vücut, başka bir ten, başka bir ses olduğunu hayal dahi edemiyor; bunu düşünmek bile midesini bulandırıyor. Orada öylece otururlarken, belki de bir daha ona hiç dokunamayacağını, artık sonsuza kadar ayrı kalmaları gerektiğini, belki de Londra'da kocasının kalbine girip orada kalmaya niyetli bir kadının olduğunu düşünüyor. Kocasının bütün bunları ona nasıl anlatacağını, hangi sözcükleri seçeceğini merak ediyor.

Kocası yanında boğazını temizliyor. Nefes alıp bir şey demeye hazırlandığını duyunca, o da kendini hazırlıyor. Başlıyor işte.

"Onu çok düşünüyor musun?" diyor kocası.

Agnes bir an için afallıyor. Beklentisi, olduğunu bildiği şeye dair bir anlatı, açıklama, belki bir özür. Kendini kocasının, Böyle devam edemeyiz, kalbim bir başkasına ait, bu kez Londra'ya temelli gidiyorum, demesine hazırlamış. Ama o? Onu çok düşünmek? Kocasının kimden söz ettiğini anlayamıyor.

Sonra kimden söz ettiğini anlıyor ve dönüp kocasına bakıyor. Başı öne düşmüş, yüzü kavuşturduğu kollarının altında kalmış. Öylesine gururdan yoksun bir acının, hüznün, ıstırabın ifadesi ki bu, Agnes'ın içinden kalkıp yanına giderek ona sarılmak, onu teselli etmek geliyor. Sonra bunu yapamayacağını, yapmak istemediğini hatırlıyor.

Onun yerine pike yaparak otların tepesini sıyırıp geçen, yiyecek böcek arayan, ardından tekrar havalanıp ağaçlara doğru uçan bir

kırlangıcı izliyor. Yan taraflarında, ağaçlar bir kabarıp bir sönüyor, yapraklarla kaplı dalları bir esintiyle titreşiyor.

"Her an," diyor Agnes. "O hep burada ama tabii ki," diyerek yumruğunu göğüs kemiğine bastırıyor, "aslında yok."

Kocası cevap vermiyor ama Agnes göz ucuyla baktığında başını salladığını görüyor.

"Ben de," diyor kocası yine boğuk bir sesle, "sürekli nerede olabileceğini düşünürken buluyorum kendimi. Nereye gittiğini. Zihnimin arka planında durmaksızın dönüp duran bir çark gibi. Ne yapıyor olursam, nerede olursam olayım, bunu düşünüyorum: Nerede o, nerede? Yok olmadı ya. Mutlaka bir yerde olmalı. Tek yapmam gereken yerini bulmak. Her yerde, geçtiğim bütün sokaklarda, bütün kalabalıkların, seyircinin içinde onu arıyorum. Onlara bakarken, yaptığım tek şey bu: Onu ya da ona benzer bir şeyi arayıp duruyorum."

Agnes başını sallıyor. Kırlangıç havada bir daire çizdikten sonra onlara söyleyecek mühim bir sözü varmış, bir türlü anlatamıyormuş gibi tekrar geliyor. Gelip geçerken yanağı kıpkırmızı, başı mor ve mavi tonlarda parlıyor. Agnes'ın yanındaki bir testi suyun yüzeyinde yavaşça, kayıtsızca, bir dizi bulut süzülüyor.

Agnes'ın kocası boğuk, kısık bir sesle bir şey söylüyor.

"Efendim?" diyor Agnes.

Kocası bir kez daha söylüyor.

"Anlamadım."

Kocası, "Dedim ki," diyerek başını kaldırdığında, yüzünde çizgi çizgi yaşlar olduğunu görüyor Agnes, "her an çıldırabilirim. Bir yıl geçtikten sonra, şu an bile."

"Bir yıl nedir ki?" diyor Agnes, yere düşmüş bir papatyayı alarak. "En fazla bir saat ya da bir gün. Ömrümüzün sonuna kadar onu arayıp durabiliriz. Ben aramaktan vazgeçmek istediğimi sanmıyorum."

Kocası uzanıp elini tutunca, çiçek avuçlarının arasında eziliyor. O tozlu, polen yüklü koku havaya yayılıyor. Agnes elini çekmeye çalışıyor ama kocası bırakmıyor.

"Özür dilerim," diyor.

Agnes elini çekip bileğini çevirerek kocasının elinden kurtulmaya çabalıyor. Kocasının gücü, ısrarcılığı onu şaşırtıyor.

Kocası sorar gibi Agnes'ın adını söylüyor. "Duydun mu? Özür dilerim."

Agnes, "Ne için?" diye mırıldanarak kolunu boş yere son bir kez çektikten sonra artık serbest bırakıyor.

"Her şey için." Kocası kesik kesik, titrek bir nefes alıyor. "Londra'ya hiç gelmeyecek misin?"

Agnes kocasına, elini esir alan adama, çocuklarının babasına bakarak başını iki yana sallıyor. "Gelemeyiz. Judith orada yaşayamaz. Biliyorsun."

"Belki de yaşar."

Rüzgâr uzaklardaki koyunların melemelerini onlara kadar taşıyor. İkisi de başlarını çevirip sesin geldiği yöne doğru bakıyor.

"Bu riski almaya değer mi sence?"

Kocası cevap vermeden, elini iki eliyle birden tutmaya devam ediyor. Agnes elini yukarı bakacak şekilde çevirip kocasının başparmağıyla işaretparmağı arasındaki kası tutarak gözlerinin içine bakıyor. Kocası belli belirsiz gülümsüyor ama elini çekmiyor. Gözleri yaşlı, kirpikleri ok ok olmuş.

Agnes o kası, suyunu çıkaracakmış gibi sıktıkça sıkıyor. İlk başta hissettiği şey, yalnızca gürültü: bağırarak, usulca, tehditkâr, yakaran ses tonlarıyla seslenen sayısız ses. Kocasının zihninde bir kakofoni, çekişme, üst üste binen konuşmalar, çığlıklar, haykırışlar, nidalar, fısıltılar var ve onun buna nasıl dayanabildiğini anlayamadan, başka kadınların varlığını, açılıp savrulan saçlarını, terli el izlerini de hissederek midesi bulanıyor ama o eli bırakmayı, kocasını itip uzaklaştırmayı istediği halde tutmaya devam ederek içinde bir de korku olduğunu, bir seyahatten, suyla, belki denizle ilgili, uzaklardaki bir ufku görmekle, gözlerini o ufka dikmekle ilgili büyük bir korku olduğunu hissediyor ve bütün bunların altında, ardındaysa bir şey, bir boşluk, bir uçurum, boşluğunda rüzgârların ıslık çaldığı karanlık bir yer bulduktan sonra o yerin en dibinde daha önce hiç hissetmediği bir şey buluyor: kocasının kalbini, göğsünün içinde telaşla, deliler gibi güm güm atan o muazzam,

kıpkırmızı kası. O kadar yakınında, öyle somut hissediyor ki elini uzatsa dokunacak gibi.

Agnes parmaklarını gevşettiğinde, kocası hâlâ ona bakıyor. Agnes elini kocasının elleri arasına bırakıyor.

"Ne buldun?" diyor kocası.

"Hiçbir şey," diye yanıtlıyor Agnes. "Kalbini."

"Kalbim hiçbir şey mi?" diyor kocası, kızmış gibi numara yaparak. "Hiçbir şey, ha? Bunu nasıl söylersin?"

Agnes belli belirsiz gülümserken, kocası elini sımsıkı göğsüne bastırıyor.

"Hem o kalp sana ait," diyor, "bana değil."

Agnes o gece rüyasında bir yumurta, berrak bir akarsuyun dibinde duran koca bir yumurta görürken, kocası onu uyandırıyor; Agnes bir köprüde durmuş o yumurtaya, yumurtanın etrafından geçmek zorunda kalan akıntıya bakıyor.

Öyle canlı bir rüya ki gördüğü, ayılması; neler olduğunu, kocasının ona sımsıkı sarılmış, yüzünü saçlarına gömmüş, kolunu beline dolamış durmaksızın özür dilediğini anlaması biraz zaman alıyor.

Agnes bir süre susuyor, ne bir tepki ne de kocasının okşayışlarına yanıt veriyor. Kocasıysa hiç susmuyor. Sözcükleri dudaklarından su gibi akmaya devam ediyor. Agnes da o yumurta gibi öylece yatarak etrafından bir akıntı halinde gelip geçmelerine izin veriyor.

Derken bir elini kocasının omzuna koyuyor. Avcunun altındaki oyuğu, ini hissediyor. Kocası öbür elini de alıp yüzüne bastırıyor; sakalının yay gibi direnişini, kocasının ısrarcı ve kendinden emin öpücüklerini hissediyor Agnes.

Kocasını durdurmak, dikkatini başka yöne çekmek mümkün değil; bir hedefe, tek bir eyleme odaklanmış durumda. Agnes'ın geceliğini çekiştiriyor, yumruklarında sıkarak geriyor, gecelik onu bu kadar uğraştırdığı için sövüp sayıyor ama sonunda çıkarmayı başarıyor, sonunda Agnes da gülüyor ve kocası Agnes'ın üstüne yatıp onu hareketsiz bırakıyor; Agnes kendini ondan ayrı bir varlık, ayrı bir beden gibi hissederken onun içinde eridiğini fark ediyor ve

bir yerden sonra kendi teninin nerede başlayıp nerede bittiğini, o bacağın ya da kolun kime ait olduğunu, ağzına kimin saçının girdiğini, kimin ağzından kimin nefes aldığını anlayamaz oluyor.

"Sana bir teklifim var," diyor kocası sonradan, Agnes'ın üstünden çekilip yanına uzanmışken.

Agnes kocasının bir tutam saçını parmaklarına doluyor. O işi yaparlarken öteki kadınları unutmuş, bu bilgi aklından çıkıp gitmiş ama şimdi yine oradalar, yatak perdesinin hemen ardında durmuş kendilerine yer açmak için itişip kakışır, elleri ve vücutları perdeye değerken, etekleri yeri süpürüyor.

"Evlilik teklifi mi?" diyor Agnes.

Kocası, "Korkarım," diyerek boynunu, omzunu, göğsünü öpüyor, "bunun için biraz geç ve ayrıca... Ah! Acıttın, kadın. Saçlarımı mı yolacaksın?"

"Olabilir." Agnes o saçı parmağına bir kez daha doluyor. "Belki sana evli olduğunu hatırlatır. Arada bir de olsa."

Kocası başını göğsünden çekiyor. "Hatırlıyorum. Hep. Unutmadım." Parmaklarıyla Agnes'ın yüzünü okşuyor. "Teklifimi duymak istiyor musun, istemiyor musun?"

"İstemiyorum," diyor Agnes. Kocasının sürprizini bozmaktan sapkınca bir zevk alıyor. Onu öyle kolayca affetmeyecek, yaptığının önemsiz bir şey olduğunu düşünmesine izin vermeyecek.

"İyi, duymak istemiyorsan kulaklarını tıka çünkü ben izin vermesen de söyleyeceğim. Dinle bak—"

Agnes ellerini kulaklarına götürecekken, kocası tek eliyle ikisini de tutuyor.

"Bırak," diye tıslıyor Agnes.

"Hayır."

"Bırak dedim sana."

"Duymanı istiyorum."

"Ben istemiyorum."

"Ben," diyerek Agnes'ın ellerini bırakıp onu kendine çekiyor kocası, "ev almayı düşünüyorum."

Agnes başını çevirip ona bakıyor ama yoğun, nüfuz edilemez, zifirî bir karanlığın içindeler. "Ev mi?"

"Sizin için. Bizim için."

"Londra'da mı?"

"Hayır," diyor kocası sabırsızca. "Stratford'da tabii ki. Kızlarla birlikte burada kalmak istediğini söylemedin mi?"

"Ev mi?" diyor Agnes bir kez daha.

"Evet."

"Burada?"

"Evet."

"Ev alacak paran var mı ki?"

Agnes kocasının gülümsediğini, dudaklarının dişlerinden ayrıldığını duyuyor. Kocası söylediği her sözcükte Agnes'ın elini öpmeye başlıyor. "Var. Fazlası da var."

"Ne?" Agnes elini çekiyor. "Cidden mi?"

"Evet."

"Nasıl oldu bu?"

"Biliyorsun ki," diyerek kendini yatağa bırakıyor kocası, "seni şaşırtabilmek bana büyük zevk veriyor. Alışılmadık, eşine az rastlanır bir zevk."

"Nasıl yani?"

"Demek istediğim," diyor kocası, "senin gibi biriyle evli olmanın ne demek olduğundan haberin bile yok bence."

"Benim gibi mi?"

"Seninle ilgili her şeyi, senin bilmediklerini bile bilen biri. Yalnızca sana bakarak, tek bir bakışta en derin sırlarını görebilen biri. Ağzından çıkacak şeyi –ya da çıkmasını istemediklerini– senden önce söyleyebilen biri. Bu durum," diyor Agnes'ın kocası, "hem büyük bir haz hem de bir lanet."

Agnes omuz silkiyor. "Bunlar elimde olmadan yaptığım şeyler. Ben hiçbir zaman—"

"Param var," diye fısıldarken, dudağını Agnes'ın kulağına değdirerek sözünü kesiyor kocası. "Çok param var."

"Sahi mi?" Agnes hayret içinde doğrularak oturuyor. Kocasının işlerinin gayet iyi gittiğinin farkında ama yine de büyük bir sürpriz bu. Sonradan külle ve kemik parçalarıyla kaplayıp bir posta sararak kümesin oraya gömdüğü o pahalı bilekliği düşünüyor bir an. "Onca parayı nasıl kazandın?"

"Babama söyleme sakın."

"Babana mı?" diyor Agnes. "Ben... tabii ki söylemem ama..."

"Buradan ayrılabilir misin?" diye soruyor kocası. Elini Agnes'ın sırtına koyuyor. "Seni de, kızları da buradan götürmek, alıp başka bir yere yerleştirmek istiyorum. Bütün bunlardan... kurtarmak istiyorum... Yepyeni bir evde yaşamanızı istiyorum. Ama sen yapabilir misin?"

Agnes biraz düşünüyor. Bu fikri aklında evirip çeviriyor. Kendini yeni bir evde, belki de şehir dışındaki bir iki odalı tek katlı bir kır evinde hayal ediyor. Bir parça toprak, bir bahçe; bahçeye bakan birkaç pencere.

"O burada değil," diyor sonunda. Bu sözün üstüne, sırtındaki el kaskatı kesiliyor. Agnes normal bir ses tonuyla konuşmaya çalışsa da, acısı sözcüklerin arasındaki boşluklardan sızıyor. "Her yere baktım. Bekledim. Gözledim. Nerede olduğunu bilmiyorum ama burada değil."

Kocası, Agnes'ı kırılacak bir şeymiş gibi yavaşça, özenle kendine çekip yorganı üstüne örtüyor.

"Bu işi ben hallederim," diyor.

Agnes'ın kocasının evi satın alma işine aracılık etmesini istediği kişi Bartholomew oluyor. Ona yazdığı mektupta, bunu kendi kardeşlerinden isteyemeyeceğini çünkü babasına çıtlatabileceklerini söylüyor. Bartholomew yardımcı olur mu acaba?

Bartholomew mektubu okuyup biraz düşünüyor. Şömine rafına koyuyor ve kahvaltısını ederken arada bir mektuba bakıyor.

Mektubun kapılarına gelmesinden rahatsız olan Joan salonda ileri geri yürüyüp durarak içinde ne yazdığını, Agnes'ın kocasından söz ederken kullandığı tabirle "o adamdan mı" geldiğini soruyor. Bilmek istiyor, öğrenmek onun da hakkı. Yoksa borç mu istiyor? Ha? Londra'da batağa mı saplanmış? Joan böyle olacağını başından beri biliyormuş zaten. Onu gördüğü anda ne mal olduğunu anlamış. Agnes'ın onun gibi beş para etmez biri için bütün şanslarını tepmiş olması, içinde hâlâ yara. Bartholomew'dan borç para mı istiyor? Bartholomew'un ona borç vermeyi aklından bile geçirmediğini umuyor. Onun çiftliği, çocukları, tabii ki bir de

kardeşlerini düşünmesi lazım. Bu konuda Joan'un sözüne kulak vermek zorunda. Dinliyor mu? Onu duyuyor mu?

Bartholomew onu duymadan yulaf lapasını yemeye devam ederken kaşığını tabağa daldırıp daldırıp çıkarıyor. Sinirleri gerilen karısı sütün yarısını yere, yarısını ateşe dökünce, Joan onu azarlayıp dört ayak üstüne çökerek pisliği temizliyor. Çocuklardan biri ağlamaya başlıyor. Bartholomew'un karısı ateşi yelleyerek tekrar canlandırmaya çalışıyor.

Bartholomew lapayı bitirmeden tabağı itiyor. Ayağa kalkıp yürüdüğünde, Joan'un sesi ötüp duran bir sığırcık gibi onu takip ediyor. Bartholomew şapkasını başına geçirip çiftlik evinden çıkıyor.

Hewlands'ın doğu tarafındaki, son zamanlarda fazla çamurlanan araziye kadar yürüyor. Sonra eve dönüyor.

Karısı, üvey annesi ve çocukları tekrar etrafına toplanıp Londra'dan kötü bir haber mi geldiğini, bir şey mi olduğunu soruyorlar. Evde elden ele geçen mektubu tabii ki Joan da incelemiş ama okuma yazmayı ne o ne de Bartholomew'un karısı biliyor. Çocuklardan bazıları okuyabiliyor ama onlar da bu gizemli eniştenin el yazısını çözememiş.

Bartholomew kadınları duymazdan gelmeyi sürdürerek kâğıt kalem alıyor. Tüy kalemin ucunu özenle mürekkebe batırıyor ve dilinin ucunu dişlerinin arasına bastırarak eniştesine cevaben yardım edeceğini yazıyor.

Haftalar sonra, Bartholomew ablasını aramaya çıkıyor. Önce eve, sonra pazara bakıyor ve sonunda fırıncının karısının tarif ettiği bir kulübeye gidiyor: değirmenin oradaki yolda, küçücük, izbe bir yer.

Bartholomew kapıyı iterek açtığında, ablası saman döşekte yatan ihtiyar bir adamın göğsüne lapamsı bir şey sürmekle meşgul. İçeride loş bir ışık var; Bartholomew ablasının önlüğünü, beyaz şapkasını seçebiliyor; kilin keskin kokusu ve toprak zeminin nemli kokusuyla birlikte bir koku daha alıyor: hastalığın o geçkin, leş gibi kokusunu.

"Sen dışarıda bekle," diyor ablası usulca. "Ben hemen geliyorum."

Bartholomew dışarıda beklerken, eldivenlerini bacağına vurup duruyor. Ablası yanına geldiğinde, hasta adamın kapısından uzaklaşmaya başlıyor.

Şehre doğru yürürlerken, ablası ona bakıyor; Bartholomew ablasının onu kitap gibi okuduğunu, ruh halini değerlendirdiğini hissediyor. Çok geçmeden uzanıp Agnes'ın kolundaki sepeti alıyor. İçine şöyle bir bakınca sepette beze sarılı bir şey, bezden çıkan kurutulmuş bir bitki, mantarla tapalanmış bir şişe, biraz mantar ve yarısı yanmış bir mum olduğunu görüyor. Şöyle bir iç çekiyor. "Böyle yerlere gitmemelisin," diyor, pazara yaklaştıklarında.

Agnes bir şey demeden elbisesinin kollarını düzeltiyor.

"Çok ciddiyim," diyor Bartholomew, boşa nefes harcadığını bildiği halde. "Kendi sağlığına da dikkat etmen lazım."

"Adam ölmek üzere, Bartholomew," demekle yetiniyor Agnes. "Kimsesi yok. Karısı, çocukları. Hepsi ölmüş."

"Ölmek üzereyse, neden iyileştirmeye çalışıyorsun ki?"

"Çalışmıyorum." Agnes'ın ona bakan gözleri parıldıyor. "Ama acısını dindirebilir, geçişini kolaylaştırabilirim. Son saatlerimizde hepimizin buna hakkı var, değil mi?"

Agnes elini uzatıp sepeti geri almaya çalışsa da, Bartholomew almasına izin vermiyor.

"Bugün neden böyle huysuzsun?" diyor ablası.

"Nasıl yani?"

Agnes boş yere sepeti almaya çalışmaktan vazgeçip delici bakışlarını kardeşine dikerek, "Joan yüzünden," diyor, "değil mi?"

Bartholomew bir nefes alarak Agnes artık ulaşamasın diye sepeti öbür eline geçiriyor. Oraya Joan'dan söz etmek için gitmiş değil ama moralinin bozuk olduğunu Agnes'ın anlamayacağını düşünerek de aptallık etmiş. Kahvaltıda üvey annesiyle tartışmışlar. Bartholomew çiftlik evini büyütmek, üste bir kat çıkmak ve arka tarafa birkaç oda eklemek için yıllar boyu para biriktirmiş; bir sürü çocukla, dırdırı hiç bitmeyen üvey annesiyle ve birçok hayvanla aynı yerde yaşamaktan bıkmış usanmış. Joan'sa bu işe başından beri karşı çıkmış. Baban bu şekilde yaşamaktan gayet mutluydu, diye ciyaklamış bu sabah yulaf lapasını verirken, sen

neden yaşayamıyorsun? Başımızdaki damı alıp ne demeye yukarı taşıyacakmışsın?

"Bir tavsiye ister misin?" diye soruyor Agnes.

Bartholomew dudağını büzüp omuz silkiyor.

"Joan söz konusuysa, numara yapman gerekir," diyor Agnes, pazar yerindeki ilk tezgâhları gördüklerinde. "İstediğin şeyi hiç istemiyormuş gibi davranmalısın."

"Hı?"

Agnes durup bir dizi peyniri inceledikten, sarı şallı bir kadını selamladıktan sonra yürümeye devam ediyor.

"Fikir değiştirdiğini sansın," diyor, kalabalığın içinde zikzaklar çize çize Bartholomew'un önünden yürüyerek. "Evi büyütmek istemediğini sanmalı. Fazla zahmetli, maliyetli bir iş olduğunu düşünüyormuş gibi davran." Agnes omzunun üzerinden kardeşine bir bakış atıyor. "Garanti veriyorum, bir hafta içinde evin çok kalabalıklaştığını, birkaç yeni odaya ihtiyaç olduğunu, tembellikten yapmadığını söylemeye başlayacaktır."

Bartholomew bunu düşünürken, pazarın bitimine geliyorlar. "İşe yarar mı dersin?"

Agnes kardeşinin yetişmesi için yavaşlıyor ve tekrar yan yana yürümeye başlıyorlar. "Joan hiçbir şeyden mutlu olmayan ve başkalarının mutlu olmasına da tahammül edemeyen bir kadın. Etrafındakilerin de sürekli hoşnutsuzluk içinde olmasını ister. O yüzden seni neyin mutlu edeceğini bilmemeli. İstediğin şeyin tam aksini istediğine inandır onu. O zaman her şey istediğin gibi olur. Göreceksin."

Agnes Henley Caddesi'ne dönmek üzereyken, Bartholomew dirseğinden tutup koluna girerek onu belediye binasına ve nehre doğru giden başka bir caddeye sokuyor.

"Bu yoldan gidelim," diyor. Agnes bir an tereddüt edip soran gözlerle ona baktıktan sonra sesini çıkarmadan boyun eğiyor.

Gramer okulunun pencereleri önünden geçiyorlar. Öğrencilerin sınıftan gelen ritmik seslerini duyabiliyorlar. Bartholomew bir matematik formülünü mü, fiil yapısını mı yoksa bir mısrayı mı tekrarladıklarını anlayamıyor. Bataklık kuşlarınınkine benzer,

ritmik, tekrarlı bir ses. Ablasına bakınca, Agnes'ın doludan korunur gibi başını öne eğdiğini, kamburunu çıkardığını görüyor. Kolunu sıkış şeklinden yolun karşısına geçmek istediğini anlıyor ve geçiyorlar.

"Kocan," diyor Bartholomew, bir atın geçmesini beklerlerken, "bana mektup yazmış."

Agnes başını kaldırıyor. "Öyle mi? Ne zaman?"

"Onun adına bir ev satın almamı istemiş ve—"

"Neden hiç söylemedin?"

"Söylüyorum ya işte."

"Evet ama neden daha önce söylemedin ki ben de—"

"Evi görmek ister misin?"

Agnes dudaklarını sıkıyor. Bartholomew ablasının hem hayır demek istediğini hem de meraktan öldüğünü görebiliyor.

Agnes sonunda umursamıyormuş gibi davranarak omuz silkmeyi tercih ediyor. "Nasıl istersen."

"Hayır," diyor Bartholomew, "sen nasıl istersen."

Agnes bir kez daha omzunu silkiyor. "Belki başka bir gün, kendimi daha—"

Bartholomew boşta kalan elini uzatıp, yolun karşısındaki bir evi gösteriyor. Ortadaki geniş sokak kapısı, üst üste binmiş üç katıyla, ön cephesi onlara bakacak, arkaya doğru uzayıp gidecek şekilde yapılmış; caddenin bir köşesini kaplayan muazzam bir yer, şehirdeki en büyük ev.

Agnes kardeşinin parmağıyla gösterdiği yere bakıyor. Bartholomew ablasının eve bakışını izliyor. Bir sağına bir soluna bakışını izliyor. Alnının kırıştığını görüyor.

"Neresi?" diye soruyor Agnes.

"Burası."

"Bu ev mi?"

"Evet."

Agnes'ın yüzü hayretle kırışıyor. "İyi ama hangi tarafı? Hangi odalar?"

Bartholomew elindeki sepeti yere bırakıp ağırlığını topuklarına vererek, "Hepsi," diyor.

"Ne diyorsun sen?"
"Bütün ev," diyor Bartholomew, "sana ait."

Yeni ev hep gürültülü. Sesler hiç kesilmiyor. Agnes geceleri yalın ayak koridorlarda, merdivenlerde, odalarda, geçitlerde dolaşarak sesleri dinliyor.

Yeni evde, pencereler zangırdıyor. Hafif bir rüzgâr bile bacayı flüte çevirip upuzun, yaslı notasını salonun içine üflüyor. Geceye hazırlanan ahşap lambrilerin gıcırtıları. Sepetlerinin içinde dönerek iç çeken köpekler. Farelerin minicik, pençeli ayaklarıyla duvarların içinde kimseye görünmeden tıkır tıkır ilerleyişi. Arkadaki uzun bahçede birbirini döven dallar.

Yeni evde, Susanna koridorun en sonundaki odada uyuyor; annesi geceleri evde dolaşırken, o, kapısını kilitliyor. Judith'se Agnes'ın yanındaki odada; uykunun yüzeyinde süzülerek sık sık uyanıyor, fazla derinlere dalamıyor. Agnes kapısını açarken menteşelerden çıkan ses bile doğrulup, Kim o, diye sormasına neden olabiliyor. Kediler de onun yatağında, biri solunda, biri sağ tarafında uyuyor.

Yeni evde, Agnes caddeden yürüyüp pazarı geçse, Henley Caddesi'nden yürüyüp eski evin kapısından içeri girse, her şeyi eskisi gibi bulacağına inandırabiliyor kendini: iki kızı ve oğluyla yaşayan bir kadın olarak. Evde Eliza'yla şapkacı kocası değil, olması gerektiği gibi, şu an olacağı gibi, onlar yaşıyor olacak. Oğlu büyümüş, boylu poslu bir delikanlı olmuş, sesi kalınlaşmış ve daha özgüvenli olacak. Botlarını çıkarmadan ayaklarını bir sandalyeye uzatmış, ona okulda gününün nasıl geçtiğini –konuşmayı nasıl da severdi– ve öğretmenin neler dediğini, kimlerin kırbaçlandığını, kimlerin aferin aldığını anlatıyor olacak. Şapkasını kapıya asmış orada otururken çok acıktığını söyleyip yemekte ne olduğunu soracak.

Agnes bu hayalin zihnini kaplamasına izin veriyor. Bu hayali sarıp sarmalıyor ve tek başına kaldığında, geceleri bu yeni, muazzam evde gezinirken, çıkarıp parlatarak hayran hayran baktığı gizli bir hazine gibi içinde taşıyor.

•

Bahçeyi kendi bölgesi, kendi alanı gibi görüyor; ev herkesin konuşmasına, hayran kalmasına ve onları kıskanmasına; kocasıyla ve ne iş yaptığıyla, işlerinin nasıl gittiğiyle, sık sık saraya çağrıldığının doğru olup olmadığıyla ilgili sorular sorulmasına neden olan çok büyük bir varlık. İnsanlara hem çekici hem de itici gelen bir yer. Kocası orayı satın aldığından beri laf söz bitmiyor. Yüzüne şaşırmış gibi yapıyorlar ama Agnes arkasından neler söylendiğini biliyor: bunu nasıl becermiş de, öteden beri kuş beyinlinin, mankafanın tekiymiş de, aklı beş karış havadaymış da, bu para nereden gelmiş, yoksa Londra'da yasadışı işler mi yapıyormuş da, babasının nasıl bir adam olduğu düşünülürse buna hiç şaşmazlarmış da, tiyatroda çalışarak bu kadar çok para kazanılır mıymış da. Mümkün değilmiş de.

Agnes bunların hepsini duymuş. Yeni ev sinekleri kendine çeken bir reçel kavanozu. Agnes orada yaşasa da, ev asla ona ait olmayacak.

Ancak arka kapıdan dışarı çıktığında nefes alabiliyor. Yüksek tuğla duvar boyunca bir dizi elma ağacı dikiyor. Büyük bahçe yolunun iki yanına armutlar, erikler, mürverler, huş ağaçları, kırmızı saplı raventler. Nehir kenarında büyümüş bir kuşburnundan kestiği dalı birahanenin sıcak duvarının dibinde yetiştiriyor. Arka kapının oraya bir kuşüvezi fidesi dikiyor. Toprağa bol bol papatya ve kadifeçiçeği, zufaotu ve adaçayı, pelinotu ve kasımpatı ekiyor. Bahçenin öbür ucuna yedi tane sepet kovan yerleştiriyor; sıcak temmuz günlerinde arıların bitmeyen uğultusu evden bile duyuluyor.

Birahaneyi bitkilerini kuruttuğu, karışımları hazırladığı, yan kapıdan giren, derdine deva arayan insanları ağırladığı bir yere dönüştürüyor. Bira yapımı için evin arkasına daha büyük bir yer, şehirdeki en büyük yeri yaptırıyor. Avludaki eski kuyuyu temizletiyor. Geometrik desenli bir bahçe kurup kare şeklinde diktirdiği çalı çitlerin ortasına mor çiçekli lavantalar ekiyor.

Babaları yeni eve yılda iki üç kez geliyor. Evde geçirdikleri ikinci yılda bir ay boyunca orada kalıyor. Şehirde açlık yüzünden isyanlar çıktığını, Southwark'ta yürüyüş yapan çırakların dükkânları talan

ettiğini söylüyor. Ayrıca Londra'da veba salgını yine patlamış ve tiyatrolar kapatılmış. Bundan hiç söz edilmiyor.

Judith babasının geldiği zamanlarda bu sözcüğün hiç kullanılmadığının farkında. Babasının yeni evi çok sevdiğinin farkında. Babası evde hiç acele etmeden, ağır ağır gezinip bacaların içine ve lentolara bakıyor, kapıları birer birer açıp kapıyor. Köpek olsa, durmadan kuyruğunu sallardı. Sabahları erkenden avluya çıkıyor ve kuyudan ilk suyu o çekip içiyor. Oradaki suyun şimdiye kadar içtiği en taze, en leziz su olduğunu söylüyor.

Judith annesinin ilk birkaç gün babasına hiç yüz vermediğinin de farkında. Yanına yaklaştığında geri çekiliyor; babası geldiğinde odadan çıkıyor.

Fakat babası kendini odasına kapatıp çalışmadığı zamanlarda, hep annesinin peşinde. Birahanede, bahçede. Elbisesinin koluna parmağını takıyor. Annesi çalışırken gidip yanında duruyor, şapkasının altından yüzünü görebilmek için eğilip duruyor. Yabani otları yolma bahanesiyle papatyalı yolda çömelen Judith, babasının elma dolu bir sepeti alıp gülümseyerek annesine elma ikram ettiğini görüyor. Agnes bir şey demeden sepeti alıp bir kenara koyuyor.

Fakat birkaç gün sonra buzlar erir gibi oluyor. Babası oturduğu sandalyenin arkasından geçerken omzuna şöyle bir dokunmasına izin vermeye başlıyor annesi. Bahçedeyken, babasının şu çiçeğin, bu otun ne olduğuna, ne işe yaradıklarına dair bitmeyen sorularına cevap vermeyi reddetmiyor. Elinde tuttuğu eski püskü bir kitaptan bitkilerin Latince adlarına bakıp verdiği cevaplarla karşılaştırmasına ses çıkarmıyor. Babası için adaçayından iksirler, selamotu ve süpürgeotundan çaylar hazırlıyor. Merdivenden çıkıp babasının masa başında çalışmaya daldığı odaya girerek kapıyı arkasından kapıyor. Birlikte dışarı çıktıklarında babasının koluna giriyor. Judith bahçedeki binalardan gelen konuşma ve gülüşme seslerini duyuyor.

Annesi babasını bir kez daha kabul edebilmek için önce Londra'dan ve orada yaptıklarından arınmasını bekliyor sanki.

Bahçeler oldukları gibi kalmazlar: Sürekli değişim halindedirler. Elma ağaçlarının dalları uzaya uzaya sonunda duvarın boyunu

aşıyor. Armut ağaçları ilk yıl meyve verip ikinci yıl vermedikten sonra üçüncü yıl tekrar veriyor. Kasımpatıların canlı renklerdeki taçyaprakları her yıl hiç sektirmeden açılmaya devam ederken, arılar kovanlarından çıkıp bu çiçekli halının üzerinde geziniyor, taçyaprakların içine dalıp çıkıyorlar. Geometrik desenli bahçedeki lavantalar uzayıp çalıya dönüşüyor ama Agnes hiçbirini koparmıyor; uçlarından budayıp dallarını toplarken elleri mis gibi lavanta kokuyor.

Judith'in kedileri yavruluyor ve bir zaman sonra yavruların da yavruları oluyor. Aşçı yavruları alıp boğmaya yelteniyor ama Judith buna asla izin vermiyor. Kedilerin bazıları Hewlands'a, bazıları Henley Caddesi'ne götürülüyor, kalanlar şehirdeki çeşitli evlere dağıtılıyor ama evin bahçesi bu durumda bile her yaşta ve her boyutta, uzun ince kuyrukları, beyaz yakaları ve yaprak yeşili gözleri olan, kıvrak, kaslı ve güçlü kedilerle doluyor.

Evde hiç fare yok. Bir kedi hanedanlığıyla birlikte yaşamanın ne kadar avantajlı olduğunu aşçı bile kabullenmek zorunda kalıyor.

Susanna'nın boyu annesininkini geçiyor. Susanna evin anahtarlarını taşımaya hak kazanıyor; anahtarları beline taktığı bir halkada taşıyor. Hesap defterini o tutuyor, hizmetkârların ödemelerini o yapıyor, annesinin şifacılık işinin ve biracılık işinin girdi çıktılarını o takip ediyor. Ödeme yapmayanların kapısına amcalarından birini gönderiyor. Babasına yazdığı mektuplarda gelirlerinden, yatırımlarından, babasının gayrimenkulünden elde edilen kiralardan, kiraları ödemeyenlerden ve geciktirenlerden söz ediyor. Babasına ne kadar para göndermesi gerektiğini, ne kadarını Londra'da tutabileceğini bildiriyor; satılık tarla, ev ya da arazi olduğunu duyduğunda haber veriyor. Babasının talimatıyla, yeni eve mobilya alma işini o üstleniyor: sandalyeler, döşekler, çarşaf dolapları, duvar halıları, yeni bir yatak. Fakat annesi gerdek yatağı olduğunu söyleyerek eski yatağından vazgeçmeyi reddedince, eskisinden daha büyük olan yeni yatak misafir odasına konuyor.

Judith annesine yakın olmak bir şeyin güvencesiymiş gibi sürekli Agnes'ın yörüngesinde, ondan hiç ayrılmıyor. Susanna kardeşinin bu şekilde neyi garantiye aldığını bilemiyor. Güvenlik? Hayatta kalma? Bir amaç hissi.

Judith yabani otları yoluyor, ayak işlerini yapıyor, annesinin çalışma tezgâhını düzenli tutuyor. Annesi bir koşu gidip üç defne yaprağı ya da bir dal mercankösk getirmesini söylediğinde, Judith yerlerini şıp diye buluyor. Susanna'ya ise bütün bitkiler aynı görünüyor. Judith saatler boyu kedilerle ilgilenip onlarla mırıl mırıl konuşuyor, tiz sesiyle rica minnet kedilere bir şeyler yaptırmaya çalışıyor. Her ilkbaharda satılık kedi yavruları oluyor; insanlara kedilerinin mükemmel birer fare avcısı olduğunu söylüyor. Susanna'ya sorarsanız, kardeşinin insanlara inandırıcı gelen bir yüzü var: O birbirine uzak olan gözleri, tatlı tatlı gülümsemeyi hiç ihmal etmeyişi, uyanık ama içten bakışları yok mu.

Bahçedeki bu bitmeyen faaliyet Susanna'yı deli ediyor; bu yüzden evden pek çıkmıyor. Sürekli bakım ve su isteyen o bitkiler, yolunması gereken yabani otlar, insanın yüzüne doğru uçup bazen de sokan cehennemlik arıların vızıltısı; gün boyu yan kapıdan girip çıkan ziyaretçiler: Durmadan dikkatini dağıtıyor.

Susanna her gün Judith'e okuma yazmayı öğretmek için çabalıyor. Babasına söz verdiği için. Görev duygusuyla, kardeşini arka bahçeden çağırıp salonda oturtuyor, önlerine eski bir karatahta koyuyor. Bu çabasını takdir eden yok. Judith oturduğu yerde kıpırdanıp durarak pencereden dışarı bakıyor, kendini çok garip hissettiğini söyleyerek sağ elini kullanmayı reddediyor, eteğinden çıkmış bir iplikle oynayıp duruyor, Susanna'yı hiç dinlemiyor ve biraz kendini verebildiği zamanlarda bile sokakta pasta satan bir adamın sesini duyar duymaz yine dersten kopuyor. Judith harfleri öğrenmeyi, harflerin çeşitli şekillerde birleşerek nasıl anlamlı sözcüklere dönüştüğünü anlamayı reddederek karatahtada Hamnet'ın yazdığı bir şeyin izlerini arıyor; hangi harfin *a* hangisinin *b* olduğunu, *d*'yle *b*'yi birbirinden nasıl ayıracağını bir günde unutuveriyor, bütün harfler gözüne aynı görünüyor; bunun çok sıkıcı, imkânsız bir iş olduğunu söyleyip duruyor. Yuvarlak harflerin içine göz ve ağız çizip kimi üzgün, kimi mutlu, kimi şipşirin, farklı farklı yüzler yaratıyor. Judith'in hatasız tekrarlayabildiği bir imza yaratması bile bir yıl sürüyor: Adının baş harfini karalayıveriyor ama tersten, domuz kuyruğu gibi. Susanna da sonunda pes ediyor.

Annesine Judith'in okuma yazmayı öğrenmediğini, hesap kitap işlerine yardım etmediğini, evin çekip çevrilmesinde sorumluluk almadığını söyleyerek yakındığında, Agnes hafifçe gülümseyerek Judith'in ondan farklı yeteneklere sahip olduğunu ama onların da işe yarar yetenekler olduğunu söylüyor.

Susanna pat küt adımlar atarak eve dönerken, hayatın onun için ne kadar zor olduğunu neden göremediklerini düşünüyor. Babası uzaklarda, hiçbir zaman yanında değil, kardeşi ölmüş, koca evle onun ilgilenmesi, hizmetkârların başında onun durması gerekiyor. Üstelik bütün bunları iki... Susanna "yarım akıllıyla" diyecekken duraksıyor. Annesi yarım akıllı değil, yalnızca başkalarına benzemeyen bir kadın. Eski kafalı. Köylü kadını. Kendi bildiğinden şaşmıyor. Bu evde de kendi doğduğu evdeymiş, koyunlarla çevrili tek odalı bir yerdeymiş gibi yaşıyor; çiftçi kızı gibi yaşamayı sürdürerek patikalarda ve çayırlarda geziniyor; üzerinde ıslak ve kirli bir etek, yanakları güneşten yanıp al al olmuş vaziyette, sepetini koluna takıp ot topluyor.

Susanna merdivenden kendi odasına çıkarken, kimsenin onu düşünmediğine hayıflanıyor. Nasıl zorlu ve çileli bir hayat yaşadığını gören yok. Annesi bahçede, kolunun yarısını kuru yapraklarla kaplı malça sokmuş; babası Londra'da herkesin fazlasıyla müstehcen bulduğu oyunlar sahneliyor; kız kardeşi de evde bir yerde, hiç de gür olmayan o incecik sesiyle kendi uydurduğu bir şarkıyı söylüyor. Böyle bir ailesi varken ona kimin kur yapacağını soruyor Susanna boşluğa doğru; odasına giriyor, arkasından kapının çarpmasını önemsemiyor. Bu evden nasıl kurtulacak? İsminin bunlarla birlikte anılmasını kim ister ki?

Agnes çocukluğun kızının üzerinden, omuzlarından kayan bir pelerin gibi düşüp geride kalışını izliyor. Judith uzun boylu, dal gibi, vücudu giysilerinin içini dolduran genç bir kadına dönüşüyor. Hoplayıp zıplamaktan, kıvrak ve seri hareketler yapmaktan, odalarda ve bahçelerde sekerek süzülmekten vazgeçiyor; gerçek bir kadın gibi sağlam adımlarla yürüyor. Hatları belirginleşiyor, elmacıkkemikleri ortaya çıkıyor, burnu sivriliyor, dudakları tam şeklini alıyor.

Agnes o yüze bakıyor; kendini bakmaktan alamıyor. Judith'i olduğu gibi, dönüşeceği kadın gibi görmeyi deniyor ama bazı anlarda kendine bir tek şunu sormadan da edemiyor: Onun yüzü de böyle mi olacaktı, bu yüz bir erkekte, sakalı, erkeksi bir çenesi olan güçlü bir delikanlıda nasıl dururdu acaba?

Şehirde gece vakti. Sokakları kaplayan yoğun, kapkara sessizliği yalnızca arkadaşına seslenen bir baykuşun yankılı şakıması bölüyor. Sokaklarda soyacağı eve girmenin yolunu arayan bir hırsız gibi gizlice, ısrarla süzülen bir rüzgâr var. Ağaçların tepelerine değerek hepsini bir o yana bir bu yana yatırıyor. Kilise çanının içinde titreşerek pirinci tek bir pes notayla çınlatıyor. Kilisenin yakınındaki bir dama tek başına tünemiş oturan baykuşun tüylerini kabartıyor. Birkaç ev ötedeki bir pencere kanadını sarsarak insanların yatakta dönmesine; rüyalarına titreşen kemiklerin, yaklaşan ayak seslerinin, yeri döven toynakların girmesine neden oluyor.

Boş bir at arabasının arkasından fırlayan bir tilki karanlık ve bomboş sokakta yan yan ilerliyor. Belediye binasının önünde, Hamnet'ın ve ondan önce babasının gittiği okulun yanında bir şey duymuş gibi, tek ayağı havada, bir an duruyor. Sonra tırıs gitmeye devam ederek sola dönüp iki ev arasındaki boşlukta gözden kayboluyor.

Buralar eskiden bataklıkmış; nemli, sulu, yarı nehir, yarı toprak bir yer. İnsanlar üstüne ev yapmak için önce toprağı kurutmak, ardından yapıları denizdeki gemiler gibi üstünde tutacak bir zemin hazırlamak, toprağı sazlar ve dallarla kaplamak zorunda kalmış. Nemli havalarda, evlerin anıları canlanıyor. Evler tarih kadar eski bir hafızanın çekimine kapılıyor, gıcırdayarak aşağı doğru çekiliyorlar; lambriler çatlıyor, baca çıkıntıları kırık dökük, kapı aralıkları gevşeyip bel veriyor. Hiçbir şey yok olmuyor.

Şehir nefesini tutmuş, sessiz. Bir saat kadar sonra karanlık azalacak, hava aydınlanmaya başlayacak ve insanlar yeni bir güne hazır olarak –ya da olmayarak– yataklarında uyanacaklar. Ama şimdilik, şehirdeki herkes uykuda.

Judith hariç. Judith bir pelerine sarınmış, kapüşonunu başına takmış, sokakta yürüyor. Tilkinin az önce geçtiği okulun önünden

geçiyor; hayvanı görmüyor ama tilki gizlendiği sokak arasından onu görüyor. Geceyi onunla birlikte yaşayan bu beklenmedik yaratığın belirmesiyle tetiğe geçerek büyümüş gözbebekleriyle Judith'i, üzerindeki pelerini, hızlı hızlı attığı adımları, aceleyle yürüyüşünü inceliyor.

Judith binalardan fazla uzaklaşmadan hızla pazar meydanını geçip Henley Caddesi'ne dönüyor.

Sonbaharda eklemlerindeki şişliklere ve bileklerindeki ağrıya deva bulmaya çalışan bir kadın annesine gelmiş. Girmesi için yan kapıyı açan Judith'e ebe olduğunu söylemiş. Annesi kadını tanır gibiymiş; ona uzun uzun baktıktan sonra gülümsemiş. Kadının ellerini ellerine alıp yavaşça çevirmiş. Eklem yerleri şiş şiş, mor ve biçimsizmiş. Agnes kadının eklemlerine karakafes otunun yapraklarını sarıp bezle bağladıktan sonra bir de merhem getireceğini söyleyip gitmiş.

Kadın bandajlı ellerini kucağına koymuş. Şöyle bir ellerine baktıktan sonra başını kaldırmadan konuşmaya başlamış.

"Kimi zaman," demiş elleriyle konuşur gibi, "gece geç saatte sokaklarda yürümek zorunda kalıyorum. Bebeklerin ne zaman geleceği belli olmuyor, bilirsin."

Judith kibarca başını sallamış.

Kadın ona bakarak gülümsemiş. "Senin geldiğin zamanı hatırlıyorum da. Yaşayacağını hiç ummamıştık. Ama buradasın işte."

"Buradayım," diye mırıldanmış Judith.

"Çok kereler," diye sözüne devam etmiş kadın, "Henley Caddesi'nden, doğduğun evin oradan da geçtim ve orada bir şey gördüm."

Judith bir an kadına bakakalmış. Ne gördüğünü sormak istese de, cevabı duymaktan korkmuş. "Ne gördünüz?" diye soruvermiş sonunda.

"Bir şey, daha doğrusu, birini demem gerekir."

"Kimi?" diye sormuş Judith ama cevabı biliyormuş, kadının kimi gördüğünü anlamış zaten.

"Koşuyordu."

"Koşuyor muydu?"

İhtiyar ebe başını sallamış. "Büyük evin kapısından o küçücük, daracık güzel evin kapısına doğru. Gün gibi aşikârdı. Rüzgâr gibi, peşinden şeytan kovalıyormuş gibi koşan bir siluet."

Henley Caddesi'nde sonsuza kadar koşup durmaya mahkûm olan Hamnet değil de kendisiymiş gibi, kalp atışlarının hızlandığını hissetmiş Judith.

"Yalnızca geceleri," demiş kadın, tek elini öbürünün üstüne koyarak. "Gündüzleri hiç görünmüyor."

Judith de o günden sonra her gece, hava karardıktan sonra kimseye görünmeden evden çıkmaya, burada durup gözlemeye, beklemeye başlamış. Bundan ne annesine ne de Susanna'ya söz etmiş. Ebe bunu anlatmak için onu seçmiş, bir tek ona söylemiş. Bu onun sırrı, onun bağlantısı, onun ikizi. Bazı sabahlar annesinin ona baktığını, yorgun ve süzgün yüzünü incelediğini hissederek durumun farkında olabileceğini düşünüyor. Biliyorsa, hiç şaşırmaz. Ama belki de olmaz, onu bulamaz, Hamnet ona görünmez diye, bunu başka hiç kimseyle konuşmak istemiyor.

O daracık evde, Hamnet'ın titreyip sarsılarak öldüğü, hastalığın zehrini onun damarlarında dolaştırdığı odada, bugünlerde hepsi de kapıya bakan bir sürü şapkacı mankeni, ahşaptan yapılmış sessiz, yüzsüz gözlemciler var. Judith de o kapıyı gözlüyor; gözlerini kapıdan ayırmıyor.

Lütfen, diye düşünüp duruyor. Lütfen gel. Bir kez olsun. Beni burada tek başıma bırakma. Biliyorum, benim yerime sen gittin ama sen yokken bir yarım eksik. Son bir kez olsun, seni görmeme izin ver.

Onu bir kez daha görmenin nasıl bir şey olacağını hayal edemiyor. O hâlâ çocuk ama kendisi büyümüş, neredeyse yetişkin bir kadın. Ne düşünecek? Sonsuza kadar çocuk kalacak o çocuk sokakta yanından geçse, onu tanıyacak mı?

Birkaç sokak ötede, baykuş tünediği yerden havalanıp kendini serin bir esintiye teslim ederek kanatlarıyla sessizce havayı kucaklıyor, gözleri tetikte. Şehri aralarında oluk oluk sokağın aktığı bir dizi dam, üzerinde uçulacak bir yer gibi görüyor. Uçarken karşısına yaprak kütleleri, orada burada yanan ateşlerin dumanları çıkıyor.

Baykuş o anda karşıdan karşıya geçen tilkinin ilerleyişini görüyor; bir bahçeyi boydan boya kat edip bir çukurun içinde kaybolan bir kemirgen, galiba bir fare görüyor; bir meyhanenin kapısında uyuyan, bacağındaki pire ısırığını kaşıyan adamı görüyor; bir evin arkasındaki kafeste duran tavşanları görüyor; hanın yanındaki çitlerle çevrili alanda duran atları; bir de kaldırımdan yola inen Judith'i görüyor.

Judith tepesinde, gökyüzünde süzülen baykuştan habersiz. Kesik kesik, sığ nefesler alıyor. Bir şey görmüş. Bir titreşim, bir anlık bir hareket, belli belirsiz ama gerçek, kesinlikle görmüş. Mısırların içinden geçen bir esinti pencereyi içeri doğru açarken camda bir an için gördüğü bir yansıma –güneş ışığının beklenmedik şekilde bütün salonda bir an parlaması– gibi.

Judith yolun karşısına geçerken kapüşonu başından düşüyor. Eski evlerinin önünde duruyor; evin kapısından büyük evin kapısına kadar yürüyor. Havada bir yoğunluk, gök gürültülü fırtınaların öncesinde olduğu gibi bir elektrik yükü var. Judith gözlerini kapıyor. Onu hissedebiliyor. Hissettiğinden emin. Kolları ve boynu geriliyor, uzanıp ona dokunmak, elini tutmak istiyor ama cesaret edemiyor. Güm güm atan nabzını, kesik kesik soluyuşunu dinlerken, kendi nefes sesinin altında bir nefes sesi daha duyduğundan emin. Duyuyor. Cidden duyuyor.

Başı önünde, gözleri sımsıkı kapalı, titriyor Judith. Aklından geçen şu: Seni özledim. Çok özledim. Geri gelmen için her şeyi ama her şeyi verebilirim.

Derken bitiyor, o an geçip gidiyor. Havadaki basınç düşüyor. Judith gözlerini açıp eliyle evin duvarından destek alıyor. Hamnet bir kez daha çekip gidiyor.

Sabah erken saatte köpekleri sokağa salmak için kapıyı açan Mary, evin önünde yere çöküp kalmış, başını dizlerine dayamış biri olduğunu görüyor. Bir an için gece oraya yığılıp kalmış bir ayyaş olduğunu zannediyor. Derken torunu Judith'i botlarından ve eteğinden tanıyor.

Etrafı velveleye verip donmak üzere olan çocuğu içeri taşıtıyor, Tanrı aşkına birkaç battaniye ve sıcak çorba getirmelerini söylüyor.

•

Agnes arka bahçede, bitki tarhlarının üzerine eğilmişken, hizmetçi kız gelip üvey annesi Joan'un ziyaretine geldiğini söylüyor.

Hava sert ve fırtınalı, rüzgâr bahçeye doğru esip yüksek duvarları aşmanın bir yolunu bularak her şeyi yıkıp geçiyor, yaptıkları bir şeye kızmış gibi üzerlerine avuç avuç yağmur ve dolu fırlatıyor. Agnes şafaktan beri orada, cılız bitkileri sopalara bağlayarak bu şiddetli saldırıya karşı güçlendirmeye çalışıyor.

Elinde bıçak ve sicimle, işine ara vererek kıza bakıyor. "Ne dedin?"

"Joan Hanımefendi," diyor kız bir kez daha, yüzünü buruşturup tek eliyle rüzgârın başından çekip almaya kararlı göründüğü başlığını tutarak, "salonda sizi bekliyor."

Susanna başını öne eğmiş bahçe yolundan paldır küldür onlara doğru koşuyor. Annesine bağırarak bir şey diyor ama sözcükler duyulmadan rüzgârla birlikte savrulup göğe yükseliyor. Susanna önce bir eliyle, sonra diğeriyle evi gösteriyor.

Agnes iç çekerek durumu bir an daha düşündükten sonra bıçağı cebine koyuyor. Bartholomew'la ya da çocuklardan biriyle, çiftlikle, evi büyütmekle ilgili bir şey olmalı; Joan onun da konuya dahil olmasını isteyecek ve Agnes'ın sağlam durması gerek. Hewlands'taki işlere karışmayı hiç istemiyor. Onun da kendi eviyle ve kendi ailesiyle ilgilenmesi lazım, değil mi?

Agnes eve girer girmez, Susanna annesinin başlığını, önlüğünü, tokadan kurtulan bir tutam saçını düzeltmeye girişiyor. Agnes bir el hareketiyle kızı durduruyor. Susanna koridorda ve holde de annesinin peşinden ayrılmadan fısır fısır konuşarak bu halde misafir kabul edemeyeceğini, gidip üstüne başına biraz çekidüzen vermek isteyebileceğini söylüyor, Joan'la bizzat ilgileneceğine söz veriyor.

Agnes kızını duymazdan geliyor. Holü sert adımlarla çabucak geçip kapıyı iterek açıyor.

Üvey annesinin kocasının koltuğunda dimdik oturduğu bir manzarayla karşılaşıyor. Judith de onun karşısına, yere oturmuş. Kucağında duran iki, etrafında dolaşıp hiç çekinmeden eteğine,

sırtına ve ellerine sürtünen üç kedi var. Judith ondan beklenmeyecek kadar akıcı bir şekilde kedilerin adlarını söyleyerek neler yemeyi sevdiklerini, nerelerde uyumayı tercih ettiklerini anlatıyor.

Agnes üvey annesinin kedilerden hiç hoşlanmadığını bildiği için –öteden beri nefesini kestiklerini, her yerini kaşındırdıklarını söyler durur– salona girerken gülmemek için kendini zor tutuyor.

"... en şaşırtıcı olansa," diyor Judith, "şununla şunun kardeş olması ama uzaktan baktığında hiç ihtimal vermezsin, değil mi, ama yakından bakınca gözlerinin aynı renk olduğunu görüyorsun. Tam aynı renk. Gördün mü?"

Joan, "Hımm," diyerek elini ağzına bastırıp Agnes'ı karşılamak için ayağa kalkıyor.

İki kadın salonun ortasında karşı karşıya geliyor. Joan kararlı bir hamleyle üvey kızını çabucak omuzlarının yan taraflarından tutuveriyor. Agnes'ın yanağına bir öpücük kondururken gözleri titreşerek kapanıyor; Agnes geri çekilmemek için kendini zor tutuyor. Nasıl olduklarını, iyi olup olmadıklarını, ailelerinin nasıl olduğunu soruyorlar karşılıklı.

"Korkarım," diyor Joan oturduğu yere dönerken, "seni... bir işten alıkoydum." Anlamlı anlamlı Agnes'ın benek benek çamurla kaplı önlüğüne, kir ve tozla kaplı etek uçlarına bakıyor.

Agnes, "Mühim değil," diyerek oturmadan önce, arkasından geçerken Judith'in omzuna dokunuyor. "Bahçede çalışıyordum da, birkaç bitkiyi kurtarmaya uğraşıyordum. Böyle korkunç bir havada seni şehre getiren nedir?"

Joan bunun sorulmasını beklemiyormuş gibi, sorunun üstüne bir an bocalar gibi oluyor. Elbisesinin kırışıklıklarını düzelterek dudaklarını sıkıyor. "Bir... arkadaşımı ziyarete geldim. Hastalanmış da."

"Öyle mi? Bunu duyduğuma üzüldüm. Nesi varmış?"

Joan mühim bir şey değil der gibi bir el hareketi yapıyor. "Yalnızca önemsiz bir... soğuk algınlığı. Endişe edecek bir şey—"

"Çam ve mürverden yaptığım bir şurup var. Daha yeni yapmıştım. Seve seve verebilirim. Bilhassa kışın ciğerlere çok iyi geliyor ve—"

"Hiç gerek yok," diyor Joan çabucak. "Teşekkür ederim ama gerek yok." Boğazını temizleyerek etrafa bakınıyor. Agnes üvey annesinin gözlerinin tavanda, şöminede, şömine takımında, üstünde ormanların, yaprakların, yoğun dalların, sıçrayan bir geyiğin olduğu duvar halısında gezindiğini görüyor; halıyı kocası Londra'da yaptırıp hediye olarak getirmiş. Agnes'ın birdenbire böyle varlıklı bir yaşam sürmeye başlaması Joan'u rahatsız ediyor. Üvey kızının bu kadar güzel bir evde yaşadığını görmek ona dayanılmaz geliyor.

Joan üvey kızının düşüncelerini okumuş gibi, "Kocan nasıl bakalım?" diyor.

Agnes cevap vermeden önce bir an üvey annesinin yüzünü inceliyor: "İyidir herhalde."

"Londra'da tiyatrosuyla mı meşgul hâlâ?"

Agnes parmaklarını birbirine geçirip ellerini kucağına koyarak Joan'a şöyle bir gülümsedikten sonra başını sallıyor.

"Sık sık yazıyordur herhalde?"

Agnes, içindeki küçük bir hayvan kendi etrafında dönmüş gibi, içinde ufak bir hazırlık, belli belirsiz bir heyecan yaşandığını hissediyor. "Elbette," diyor.

Fakat Judith'le Susanna'nın tepkisi onu yalanlıyor. Kızlar sahiplerinden bir işaret bekleyen köpekler gibi hemen, anında başlarını çevirip ona bakıyorlar.

Joan da bunu kaçırmıyor tabii. Agnes üvey annesinin üzerlerinde tatlı bir şey, güzel bir tat varmış gibi dudaklarını yaladığını görüyor. Yıllar önce pazar yerinde Bartholomew'a söylediği bir şey geliyor aklına: Joan'un, etrafındakilerin de sürekli bir hoşnutsuzluk içinde olmasını istediği. Joan bu kez onu nasıl aşağı çekebilmeyi umuyor bakalım? Elinde nasıl bir bilgi var ki onu kılıç gibi çekip bu evi, bu salonu, böylesine muazzam, bütün hayatlarını etkileyen bir yokluk içindeyken bile kızlarıyla birlikte içinde ellerinden geldiğince iyi yaşamaya çalıştıkları bu mekânı ortadan ikiye bölecek? Joan'un bildiği ne?

İşin gerçeği, kocası iyi olduğunu yazdığı kısacık bir not, ardından Susanna'ya yazdığı, bir tarlayı mutlaka satın almasını istediği

bir mektup dışında, onlara aylardır yazmamış. Agnes kendine ve kızlarına bunda bir gariplik olmadığını, kocasının çok meşgul olduğunu, mektupların bazen yolda kaybolabildiğini, çok çalıştığını, çok yakında eve geleceğini söylese de, düşünceler içini kemirip duruyor. Kocası nerede, ne yapıyor, neden yazmıyor?

Agnes parmaklarını birbirine iyice geçirip önlüğünün altına saklıyor. "Son mektubu bir hafta önce falan geldi. Çok meşgul olduğunu, yeni bir komedi hazırladıklarını yazmış ve—"

"Yeni oyunu komedi değil ki," diyerek sözünü kesiyor Joan. "Sen daha iyi biliyorsundur tabii."

Agnes cevap vermiyor. İçindeki hayvan huzursuzca geriniyor, delici pençeleriyle içini kazımaya başlıyor.

"Trajedi," diyerek sözüne devam edip dişlerini göstere göstere gülümsüyor Joan. "Eminim adını da söylemiştir. Mektupta yazmıştır. Zira önce sana sormadan, iznini almadan bunu asla yapmazdı, değil mi? Oyun programını görmüşsündür herhalde. Sana da bir tane göndermiştir. Şehirdeki herkes bundan söz ediyor. Dün Londra'dan gelen kuzenim bana da bir tane getirmiş. Eminim sende de vardır ama ben her ihtimale karşı yine de yanıma aldım."

Joan ayağa kalkıp pupa yelken giden bir gemi gibi yürüyor. Kıvrılmış kâğıdı Agnes'ın kucağına bırakıyor.

Agnes kâğıda şöyle bir baktıktan sonra iki parmağıyla alıp çamurlu önlüğünün üzerinde düzleştiriyor. Bir an ne gördüğünü anlayamıyor. Basılı bir kâğıt. Satırlar, kesik kesik sözcükler halinde bir sürü, çok fazla harf var. En tepede kocasının adı var ve bir de "trajedi" yazıyor. Tam ortadaysa, en büyük harflerle, oğlunun, kendi çocuğunun vaftiz edilirken kilisede söylenen, mezar taşında yazan, ikizler doğduktan hemen sonra, kocası gelip bebekleri kucağına almadan önce kendi koyduğu adı yazılı.

Agnes neler olduğunu, bunun ne demek olduğunu anlayamıyor. Kendi oğlunun adı Londra'da oynanan bir oyunun programında nasıl yer alabilir? Çok garip, tuhaf bir hata yapılmış olmalı. Oğlu öldü. Bu onun oğlunun adı ama oğlu öldü, öleli daha dört yıl bile olmadı. Yaşasa şu an bir delikanlı olacaktı ama öldü. O gerçekten vardı, bir oyun değildi, bir kâğıt parçası değildi; konuşulacak,

sahnelenecek, sergilenecek bir şey değildi. Öldü o. Bunu kocası da biliyor, Joan da. Hiçbir şey anlayamıyor.

Judith'in, Neymiş, nedir o, diyerek omzunun üstünden baktığının farkında ama tabii ki kâğıdı okuyamıyor, harfleri bir araya getirip anlamlı sözcükler yaratmayı bilmiyor –kendi ikizinin adını bile tanıyamaması ne tuhaf– ve Susanna'nın programa köşesinden bastırarak kâğıdı düz tuttuğunun da farkında; Agnes'ın kendi parmakları dışarıdaki rüzgâra kapılmışçasına titrerken, Susanna programı okumayı başarıyor. Kâğıdı annesinin elinden almaya çalışıyor ama Agnes bırakmıyor, o kâğıdı, o ismi bırakması mümkün değil. Joan ziyaretinin böyle bir şeye yol açmış olmasından şaşkın, ağzı beş karış açık ona bakıyor. Programın böyle bir etki yaratacağını, böyle bir tepkiye yol açacağını bilememiş. Agnes'ın kızları annelerinin kendinde olmadığını, sonra tekrar gelmesini söyleyerek Joan'u salondan defederken, Agnes oyun programına, oyunun adına, her şeye rağmen kızlara veda eden Joan'un sesindeki sahte endişeyi duyabiliyor.

Agnes hayatında ilk kez odasına kapanıyor. Kapıyı kapatıp yatıyor ve ne yemek için, ne misafirler için ne de yan kapıyı çalan hastalar için kalkıyor. Üstünü çıkarmadan, yorganın üstünde yatıyor. Kafesli pencerelerden içeri süzülen gün ışığı yatak perdelerinin aralık kalan yerlerine sığışıyor. Agnes oyun programını elinde katlı halde tutuyor.

Sokaktan gelen sesleri de, evin gürültüsünü de, koridordan gelip geçen hizmetçilerin ayak seslerini de, kızlarının alçak sesli konuşmalarını da duyuyor. Denizin altında yatıyor da herkes yukarıda, havada, tepeden ona bakıyor sanki.

Geceleyin, yataktan kalkıp dışarı çıkıyor. Pütür pütür görünen sepet kovanların yanında oturuyor. Şafaktan hemen sonra içlerinden gelmeye başlayan uğultulu, vızıltılı sesler dünyanın en etkili, en anlamlı, en mükemmel lisanı gibi geliyor kulaklarına.

Susanna kızgın bir öfkeyle bir kâğıt alıp yazı masası olarak kullandığı kutunun başına oturuyor. Bunu nasıl yaparsın? diye yazıyor babasına. Bize nasıl söylemezsin? Neden?

•

Judith annesinin yatak odasına bir kâse çorba, bir demet lavanta, vazoya konmuş bir gül, kabukları soyulmuş bir sepet taze ceviz götürüyor.

Fırıncının karısı geliyor. Minik minik ekmekler, ballı pasta getiriyor. Agnes'ın ne halde olduğunu, dağınık saçlarını, yüzündeki süzgünlüğü ve uykusuzluğu görmemiş gibi yapıyor. Yatağın kenarına oturup eteğini etrafına toplayarak sıcacık, kupkuru eliyle Agnes'ın elini tutuyor ve şöyle diyor: "Öteden beri garip bir adamdı, biliyorsun." Agnes bir şey demeden yatağın tepesine gerili resimli halıya bakıyor. Yine ağaçlar, bazılarının dallarında benek benek elmalar.

"Nasıl bir şey olduğunu merak etmiyor musun?" diye soruyor fırıncının karısı, minik ekmeklerden birkaçını diğerlerinden koparıp Agnes'a uzatarak.

"Neyin?" diye soruyor Agnes dalgın dalgın, ekmeği görmezden gelerek.

Fırıncının karısı ancak ekmekleri kendi ağzına tıkıp çiğneyerek yuttuktan ve birkaç ekmek daha kopardıktan sonra cevap veriyor: "Oyunun."

Agnes, geldiğinden beri ilk kez kadına bakıyor.

Öyleyse, Londra'ya gidilecek.

Yanına ne kızlarını, ne arkadaşını, ne kız kardeşlerini, ne kayınvalidesiyle kayınbabasını alacak; hatta Bartholomew'u bile, hiç kimseyi almayacak.

Mary bunun çılgınlık olduğunu, Agnes'ın yolda saldırıya uğrayacağını ya da bir handa uyurken cinayete kurban gideceğini söylüyor. Judith bunu duyar duymaz ağlamaya başlayınca, Susanna onu susturmaya çalışıyor ama aslında kendisi de kaygılı görünüyor. John başını iki yana sallayarak Agnes'a budalalık etmemesini söylüyor. Agnes kayınvalidesinin evindeki masada otururken gayet kendinde, elleri kucağında, söylenenler bir kulağından girip ötekinden çıkıyor.

"Gidiyorum," demekle yetiniyor Agnes.

Bartholomew'a haber gönderiliyor. Agnes'la ikisi bahçeyi birkaç kez turluyorlar. Elma ağaçlarını, duvara yapışık büyüyen armut ağaçlarını, sepet kovanları, kasımpatı tarhlarını geçip tekrar başa dönüyorlar. Susanna, Judith ve Mary, Susanna'nın odasındaki pencereden onları izliyor.

Agnes kardeşinin koluna girmiş. İkisi de başlarını öne eğmiş. Birahanenin önünde kısa bir süre, yerdeki bir şeyi inceler gibi bir an duruyor, sonra yürümeye devam ediyorlar.

"Onun sözünü dinler," diyor Mary, hissettiğinden daha emin bir ses tonuyla. "Bartholomew gitmesine asla izin vermez."

Judith parmaklarını buğulu camda gezdiriyor. Tek başparmağıyla ikisini de silivermek öyle kolay ki.

Arka kapı çarpılarak kapandığında aşağı koşuyorlar ama holde yalnızca şapkasını başına geçirerek gitmeye hazırlanan Bartholomew var.

"Ee?" diyor Mary.

Bartholomew başını kaldırıp merdivende duran kadınla kızlara bakıyor.

"Onu ikna edebildin mi?"

"Neye ikna edebildim mi?"

"Londra'ya gitmemeye. Bu çılgınlıktan vazgeçmeye."

Bartholomew şapkasının tepesini düzeltiyor. "Yarın yola çıkıyoruz," diyor. "Ben atları ayarlayacağım."

Mary, "Efendim?" derken, Judith yine ağlamaya başlıyor ve Susanna da parmaklarını birbirine geçirip, "Biz mi? Sen de mi onunla gidiyorsun?" diye soruyor.

"Evet."

Üç kadın ayı çevreleyen bulutlar gibi Bartholomew'un etrafını sarıp onu itirazlara, sorulara boğarak yalvar yakar oluyorlar ama Bartholomew kendini kurtarıp kapıya doğru gidiyor. "Sizinle yarın erkenden görüşürüz," diyerek caddeye çıkıyor.

Agnes ata çok sık binmese de usta bir binici. Atları çok seviyor ama havada olma hissi onun için fazlasıyla rahatsız edici. Zeminin altından kayarak geçişi başını döndürüyor; deri eyerin gıcırdayıp

durması, atın yelesinden gelen tozlu ve kupkuru koku yüzünden Londra'ya varıncaya kadar at üstünde geçirdiği saatleri sayacak.

Bartholomew Oxford'dan geçen yolun daha güvenli ve kısa olduğunda ısrarcı; bunu koyun ticareti yapan birinden duymuş. Chiltern Tepeleri'nin hafif eğimlerini aşarken yağmurlu bir fırtınaya ve hafif bir doluya yakalanıyorlar. Agnes'ın atı Kidlington'da sakatlanınca, hayvanı bir kuşa rast geldiğinde düşüncesizce şaha kalkar gibi gitmeye başlayan, daracık kalçalı, benekli bir kısrakla değiştiriyorlar. Geceyi Oxford'daki bir handa geçiriyorlar; Agnes duvar içlerindeki farelerin seslerinden ve yan odadaki birinin horultusundan pek uyuyamıyor.

Atla yapılan seyahatin üçüncü gününde, Agnes kuşluk vakti, boşluğun üzerine atılmış gri bir örtü gibi gözüken ilk dumanı görüyor. İşte, deyince, Bartholomew da başını sallıyor. Oraya yaklaştıkça, çan seslerini duymaya, kokuları –ıslak sebze, hayvan, limon kokularıyla birlikte adını koyamadığı başka kokuları– almaya başlıyor ve nehrin içinden kıvrılarak geçtiği, bulutların ince ince yükselen dumanları çeker gibi göründüğü, düzensiz bir şekilde göz alabildiğine uzanan şehri görüyorlar.

Adıyla Bartholomew'u gülümseten, Shepherd's Bush* diye bir köyden, Kensington'daki çakıl ocaklarından ve Maryburne'deki çaydan geçiyorlar. Tyburn'daki darağacında, Bartholomew eyerinin üstünden eğilip Bishopsgate'teki St. Helen's Kilisesi'nin oraya nasıl gidildiğini soruyor. Birkaç kişi cevap vermeden geçip giderken, çıplak ayakları yara bereyle kaplı genç bir adam gülerek bir kapı aralığına süzülüp gözden kayboluyor.

Sokakların daha dar ve karanlık olduğu Holborn'a doğru devam ediyorlar; Agnes böyle bir gürültü ve koku olabileceğine inanamıyor. Dört bir yanda dükkânlar, avlular, kapı önlerine toplanmış kalabalıklar. Satıcılar mallarını uzatarak yanlarına yaklaşıyor; patatesler, kekler, kütür kütür çiçek elmaları, bir kap dolusu kestane. Cadde boyunca bağırıp çağrışan insanlar var; Agnes iki bina arasındaki boşlukta çiftleşen bir adamla kadın gördüğünden emin. Az ötede, adamın teki mesaneyi bir hendeğe boşaltıyor; Agnes

* Çobanın Kırları olarak çevrilebilecek, Londra'ya giden çobanların burada mola verip dinlendikleri için bu adı aldığına inanılan bir bölge. (*ç.n.*)

adamın buruş buruş ve beyaz organını görür görmez gözlerini kaçırıyor. Dükkân önlerinde duran delikanlılar, herhalde çıraklar, gelip geçeni yalvar yakar içeri sokmaya uğraşıyor. Daha süt dişleri dökülmemiş çocuklar yolda el arabalarını iterek bağır çağır ne sattıklarını ilan ederken, ihtiyar adamlarla kadınlar yamru yumru havuçların, kabuklu yemişlerin, ekmeklerin ortasında oturuyorlar.

Agnes dizgini iki eliyle tutarak atını yönlendirirken lahanaların, yanık postların, ekmek hamurlarının ve caddedeki çöplerin kokusu burnuna doluyor. Bartholomew birbirlerinden kopmamaları için uzanıp atın geminden tutuyor.

Agnes kardeşinin dibinden giderken, aklı düşüncelerle dolup taşmaya başlıyor: Ya onu bulamazsak, ya kaybolursak, karanlık çökmeden önce kaldığı yeri bulamazsak, ne yaparız, nereye gideriz, şimdiden oda tutsak mı acaba, buraya neden geldik ki, tam bir çılgınlıktı, delilik ettim, hepsi benim suçum.

Agnes'ın kocasının mahallesine geldiklerine kanaat getirdiklerinde, Bartholomew sokakta kek satan bir adama pansiyonun yolunu soruyor. Adresi kâğıda yazmışlar ama kek satan adam kâğıdı eliyle itip eksik dişlerini göstere göstere gülerek önce şöyle, sonra böyle, sonra dümdüz gidip kiliseyi geçtikten sonra tam yana dönmelerini söylüyor.

Agnes eyerinin üstünde biraz daha dikleşerek atın dizginlerini kavrıyor. Attan inebilmek, yolculuğu bir an önce bitirebilmek için her şeyi yapabilecek durumda. Sırtı, ayakları, elleri, omuzları ağrıyor. Aç ve susuz ama oraya kadar geldikten sonra tam kocasını görmek üzereyken dizginleri çekip atı ters döndürerek gerisingeri Stratford'a dönmemek için kendini zor tutuyor. Bütün bunları yaparken aklı neredeydi acaba? Bartholomew'la birlikte ondan habersiz kapısına dayanmak da neyin nesi? Korkunç bir fikir, berbat bir plan.

"Bartholomew," diyor Agnes ama kardeşi çoktan attan inip hayvanı bir yere bağlayarak bir kapıya doğru yürümeye başlamış bile.

Bir kez daha kardeşine sesleniyor ama kapıyı çalmakta olan Bartholomew onu duymuyor. Agnes kalbinin kemiklerini dövdüğünü hissediyor. Ona ne diyecek? Onlara ne diyecek? Ona ne sormak istediğini bile hatırlamıyor. Eyer çantasındaki oyun programı-

nı bir kez daha yoklayıp şöyle bir eve bakıyor: farklı yüksekliklerde ve yer yer lekeli pencereleri olan üç ya da dört katlı bir bina. Sokak daracık, evler dip dibe yapılmış. Kadının teki kendi kapısına dayanmış, apaçık bir merakla onlara bakıyor. Az ötede, ellerindeki uzun halatla bir oyun oynayan iki çocuk var.

Bu insanların onu gelip giderken, sabahları evden çıkarken gördüğünü düşünmek çok tuhaf. Onlarla laflıyor mudur acaba? Evlerine yemeğe gidiyor mudur?

Tepelerindeki bir pencere açılıyor; Agnes'la Bartholomew yukarı bakıyor. Dokuz-on yaşlarında, saçları ortadan özenle ayrılıp solgun yüzünün iki yanına bırakılmış, kucağında bebek tutan bir kız.

Bartholomew kocasının adını söyleyince, kız omzunu silkerek ağlamaya başlayan bebeği sallıyor. "Kapıyı itip merdivenden yukarı çıkın," diyor. "Odası tavan arasında."

Bartholomew bir baş hareketiyle Agnes'ın çıkmasını, kendisinin aşağıda kalacağını işaret ediyor. Agnes kayarak inerken, atının dizginini o tutuyor.

Merdiven dar ve Agnes basamakları titreyen bacaklarla çıkmasının uzun yolculuktan mı yoksa durumun garipliğinden mi olduğunu bilemeden, kendini tırabzana tutuna tutuna yukarı çekmek zorunda kalıyor.

En yukarı çıktığında, bir an durup nefesleniyor. Karşısında bir kapı var. Budak desenleriyle kaplı tablalı bir kapı. Uzanıp kapıyı tıklatıyor. Kocasının adını söylüyor. Bir daha söylüyor.

Ses yok. Cevap gelmiyor. Dönüp merdivenden aşağı bakıyor ve aşağı inmemek için kendini zor tutuyor. Kapının ardında görmek istemediği şeyler var belki. Başka bir hayatın, kocasının öteki kadınlarının izleri olabilir. Orada bilmek istemediği şeyler olabilir.

Agnes tekrar dönüp mandalı kaldırarak içeri giriyor. Alçak tavanı iki yandan da eğimli bir oda. Duvarın dibine itilmiş alçak bir yatak, küçük bir halı, bir dolap. Sandığın üstüne bırakılmış şapkayı, yatağa atılmış ceketi tanıyor. Pencereden vuran ışığın altında kare bir masa, masanın altına itilmiş bir sandalye. Masadaki açık kutunun içinde duran kalem kutusunu, mürekkep hokkasını, kalem çakısını görüyor. Kocasının kendi eliyle ciltlediği üç dört defterin

yanına tüy kalemler dizilmiş. Kocasının sevdiği düğümleri ve dikişleri tanıyor. Sandalyenin karşısında tek bir kâğıt var.

Ne beklediğini bilemese de, beklediği bu değil: Böyle bir sadelik, yalınlık değil. Burası bir keşişin hücresi, bir akademisyenin çalışma odası gibi. Agnes buraya başka hiç kimsenin gelmediğini, bu odayı hiç kimsenin görmediğini seziyor.

Stratford'daki en büyük evin, üstüne onca arazinin sahibi olan bir adam nasıl olur da burada yaşar?

Agnes elini ceketin, yataktaki yastığın üzerinde gezdiriyor. Masaya gidip kâğıdın üzerine doğru eğilirken başı zonkluyor. En tepede şu sözcüğü görüyor:

Sevdiceğim—

Bir yer yanmış gibi geri çekilmek üzereyken, sonraki satırda bir sözcük daha görüyor:

Agnes

Başka bir şey yok, yalnızca iki sözcük yazıp bırakmış.

Ona ne yazacaktı acaba? Yazmayı becerebilse neler yazacağını hissetmeye çalışır gibi, parmaklarını sayfadaki boş yere bastırıyor Agnes. Kâğıdın dokusunu, masayı ısıtan güneşin verdiği sıcaklığı hissediyor; başparmağını kendi adını oluşturan harflerin üstünden geçirerek tüy kalemin bıraktığı hafif oyukları hissediyor.

Agnes bir sesle, haykırışla irkiliyor. Doğrulup elini kâğıdın üstünden çekiyor. Adını seslenen, Bartholomew'un sesi.

Yürüyüp odadan çıkarak merdivenden aşağı iniyor. Kardeşi açık duran kapıda onu bekliyor. Sokağın karşısındaki evde oturan kadın Agnes'ın kocasını evde bulamayacaklarını, karanlık çökmeden önce gelmeyeceğini söylemiş.

Agnes hâlâ kapısına dayanmış duran kadına bir bakış atıyor. Kadın da Agnes'a bakarak başını iki yana sallıyor. "Onu burada bulamazsınız, söyleyeyim size. Bulmak istiyorsanız, tiyatroya bakın." Kolunu uzatarak yön gösteriyor. "Nehrin karşı tarafında. Şu tarafta. Mutlaka oradadır."

Kadın ansızın evine girip kapıyı çarparak kapatıyor.

Agnes'la Bartholomew şöyle bir bakışıyor. Ardından Bartholomew atları almaya gidiyor.

•

Kapıdaki komşu haklı; Agnes'ın kocası, aynen tahmin ettiği gibi, tiyatroda.

Sahne arkasında, müzisyenlerin çaldığı balkonun arkasındaki, bütün tiyatroya yukarıdan bakan küçük bir aralıkta. Öteki oyuncular bu âdetini bildikleri için kostümleriyle aksesuarlarını asla oraya bırakmıyor, o pencerenin etrafını sürekli boş tutuyorlar.

Orada durup gelenleri izlediğini sanıyorlar. Kaç kişi geldiğini, salonun dolup dolmadığını görüp ne kadar kazandıklarını hesap etmekten hoşlandığını düşünüyorlar.

Ama nedeni bu değil. Onun için, oyundan önce durulabilecek en iyi yer burası: sahne aşağısında, kesik kesik ama düzenli bir şekilde akarak o boş çemberi dolduran seyirci az ötede, kendilerini hayali varlıklara, prenslere, askerlere, hanımefendilere ya da canavarlara dönüştüren diğer oyuncular arkasında. Böyle bir kalabalığın içinde yalnız kalınabilecek tek yer burası. Kendini yükseklerde, ayaklarının altında havadan başka bir şey olmayan bir kuş gibi hissediyor. Oraya ait değil ama dışarıdan, tepeden gözlemliyor. Burada olmak eskiden karısının baktığı, rüzgârla süzülen, yükseklerdeki hava akımlarından faydalanarak ağaçların üstünden gökyüzüne yükselen, kanatlarını açıp her şeye tepeden bakan o kerkenezi hatırlatıyor ona.

İki elini de pencerenin üst pervazına dayamış bekliyor. Aşağıda, çok aşağıda, insanlar toplanmakta. Onların seslenişlerini, mırıltılarını, bağırtılarını, selamlaşmalarını, kuru yemiş ve şekerleme istemelerini, çabucak alevlenip sönen tartışmalarını duyuyor.

Arkasından bir patırtı, küfür, bir kahkaha tufanı geliyor. Biri birinin ayağına takılıp düşmüş. Düşmekle, kızlık zarıyla ilgili müstehcen bir şaka yapılıyor. Yine kahkahalar. Biri merdivenden koşarak çıkıp kılıcını kaybettiğini söyleyerek gören olup olmadığını, kılıcını hangi piç kurusu köpeğin aldığını soruyor.

Çok geçmeden soyunması, gündelik hayata, sokağa, sıradanlığa ait giysilerini çıkarıp kostümünü giymesi gerekecek. Aynadaki yansımasının karşısına geçip onu bambaşka bir şeye dönüştürecek. Tebeşirli, kireçli bir macunu alıp yanaklarına, burnuna, sakalına sürecek. Göz çukurlarını ve kaşlarını kömürle karartacak. Göğsüne

bir zırh bağlayıp başına miğfer oturtacak ve omuzlarına bir kefen alacak. Ardından dinleyerek, replikleri takip ederek bekleyecek ve kendi repliğini duyduğunda sahneye, ışıkların altına çıkıp başka birinin kimliğine bürünecek; bir nefes alacak; sözlerini söyleyecek.

Orada öylece dururken, bu yeni oyunun iyi olup olmadığını bilemiyor. Oyuncuların replikleri söyleyişini dinlerken, zaman zaman yapmak istediği şeye çok yaklaştığını düşünüyor; bazen de tamamen çuvalladığını hissediyor. Hem iyi hem kötü, arada bir yerde. İnsan bunu nasıl anlayabilir ki? Tek yapabildiği bir kâğıda harfleri yazmak –haftalar boyu, odadan hemen hiç çıkmadan, pek bir şey yemeden, kimseyle konuşmadan, tek yaptığı bu olmuş– ve hiç olmazsa oklardan bazılarının hedefleri vuracağını ummak. Oyun zihnini bütünüyle kaplamış. Orada tek bir parmağın ucunda duran dopdolu bir servis tabağı gibi, dengede duruyor. Damarlarında akan kan gibi –şimdiye dek yazdıkları içinde bir tek bu oyun– içinde dolaşıyor.

Nehir puslu zayıf ağını dört bir yana yayıyor. O kokuyu esintiden, ona doğru süzülen nemli ve yosunlu buharlardan alıyor.

Belki de bu sis, bu nehir yüklü hava yüzünden, bilemiyor ama bugün içinde kötü bir his var. Üzerine doğru gelen bir şey olduğuna dair belli belirsiz bir önsezi, bir huzursuzluk. Oyun yüzünden mi ki? Oyunda bir terslik olacağını mı hissediyor? Kaşlarını çatıp düşünüyor, her şeyi bir kez daha zihninden geçirerek prova edilmemiş ya da yeterince hazırlanılmamış bir an bulmaya çalışıyor. Yok. Hazırlar, bekliyorlar. Biliyor çünkü her şeyi defalarca, en ufak bir taviz vermeden, bizzat yaptırmış.

Nedir bu, öyleyse? Sürekli omzunun üzerinden arkaya bakmasına neden olan bu bir şeyin yaklaşmakta olduğu, bir şeyle yüzleşmek zorunda kalacağı hissi nereden geliyor? Daracık odanın sıcağına rağmen ürperiyor. Ellerini saçlarından geçirip halka küpelerini çekiştiriyor.

Bu gece dosdoğru odasına dönmeye karar veriyor ansızın. Arkadaşlarıyla içmeye gitmeyecek. Dosdoğru pansiyona gidecek. Bir mum yakıp tüy kalemlerden birini yontacak. Kumpanyadakilerle birlikte meyhaneye gitmeyi reddedecek. Kararlı davranacak.

Kolundan tutup götürmeye kalkışırlarsa, ellerinden kurtulacak. Nehri geçip Bishopgate'e gidecek ve karısına uzun zamandır yazmaya çalıştığı mektubu bitirecek. Sorumluluktan kaçmayacak. Ona oyundan söz edecek. Her şeyi anlatacak. Bu gece. Kesinlikle.

Köprünün yarısında, Agnes devam edemeyeceğini hissediyor. Neyle karşılaşmayı beklediğini bilmiyor –suyun üstünden geçen basit, ahşap bir kemer belki– ama beklediği şey bu değil. Londra Köprüsü başlı başına bir şehir gibi; üstelik sevimsiz, kasvetli bir şehir. İki yanda da, kimileri nehrin üzerine doğru çıkıntı yapan evler ve dükkânlar var; köprünün iki yanında yükselen bu yapılar yüzünden yer yer zifiri karanlık oluyor, sanki gecenin içine dalıveriyorlar. Binaların arasından ara ara görünen nehir zannettiğinden çok daha geniş, derin ve tehlikeli. O anda, bunca kalabalığın içinden geçerken bile, ayaklarının, atların toynaklarının altında akıyor.

Her bir kapı başında ve dükkânda onlara seslenip bağıran, ellerinde kumaşlar, ekmekler, boncuklar ve közlenmiş domuz paçalarıyla yanlarına koşan satıcılar duruyor. Bartholomew dizginini sertçe çekerek satıcılardan uzaklaşıyor. Agnes ona baktığında, kardeşinin yüzü her zamanki kadar ifadesiz ama Agnes bütün bunların onu da en az kendisi kadar tedirgin ettiğini görebiliyor.

"Belki de," diye mırıldanıyor, dışkı yığını gibi görünen bir şeyin yanından geçerlerken, "tekneye binsek daha iyi olurdu."

Bartholomew homurdanıyor. "Belki de ama o zaman—" Birden susuyor, sözcükler söylenmeden içinde kalıyor. "Sakın bakma," diyerek önce yukarı, sonra Agnes'a bakıyor.

Agnes, Bartholomew'a bakmaya devam ederek gözlerini kocaman açıyor. "Ne oldu ki?" diye fısıldıyor. "O mu? Onu mu gördün? Yanında biri mi var?"

Bartholomew, "Hayır," diyerek gördüğü şeye bir bakış daha atıyor. "Sadece... Boş ver. Bakma işte."

Agnes kendini tutamıyor. Eyerinin üstünde dönüp bakıyor: Alçaktaki gri bulutları delen, rüzgârla titreşen uzun sırıkların tepesindeki şeyler gözüne bir an taş ya da şalgam gibi görünüyor. Agnes gözlerini kısıyor. O şeyler kapkara, üstlerinde uçuşan bir

şeyler var, garip ve yamru yumru görünüyorlar. Agnes tuzağa düşmüş hayvanlar gibi sessizce, incecik çığlıklar attıklarını duyabiliyor. Ne ki bunlar? Derken en yakınındakinin bir dizi dişi olduğunu görür gibi oluyor. Hepsinin ağzı, burun delikleri, eskiden gözlerinin olduğu yerlerde boş oyuklar olduğunu görüyor.

Agnes bir çığlık atıp elini ağzına örterek kardeşine bakıyor.

Bartholomew omuzlarını silkiyor. "Bakma demiştim."*

Nehrin karşı tarafına vardıklarında, Agnes eğilip eyer çantasında duran, Joan'un verdiği oyun programını çıkarıyor.

İşte, yine oğlunun adı ve o adı oluşturacak şekilde yan yana dizilmiş siyah harfler, ona ilk gördüğündeki kadar sarsıcı geliyor.

Programı havaya kaldırıp elinde sımsıkı tutarak atının yanından geçen ilk kişiye doğru sallıyor. O kişi –sakalı sipsivri fırçalanmış, omzuna pelerin atmış bir adam– ara sokaklardan birini gösteriyor. Oradan gidip sola, sonra tekrar sola döndüklerinde göreceklerini söylüyor.

Agnes kocasının anlattığı tiyatroyu tanıyor: nehrin kenarındaki yuvarlak, ahşap bir yapı. Bartholomew dizginleri tutarken attan indiğinde, bacak kemiklerini yolda kaybetmiş gibi hissediyor Agnes. Çevresindeki manzara –sokak, nehir kıyısı, atlar, tiyatro– dalgalanıyor, bir flulaşıp bir netleşiyor sanki. Bartholomew konuşuyor. Onu orada bekleyeceğini söylüyor; Agnes dönene kadar bir yere kıpırdamayacak. Agnes anlıyor mu? Bartholomew'la burun burunalar. Kardeşi bir cevap bekler gibi göründüğü için, Agnes da başını sallıyor. Bartholomew'un yanından uzaklaşıp büyük kapılardan içeri girerek parasını ödüyor.

Yüksek kapılardan girerken dizi dizi, hepsi de konuşan ve bağrışıp çağrışan yüzlerce suratla karşılaşıyor. İnsanların içine doluştuğu, yüksek duvarlarla çevrili bir yerde. Tiyatroyu dolduran seyircinin içine doğru uzayan bir sahne ve tepede gökyüzünden bir tavan, hızla ilerleyen bulutlardan, bir uçtan diğerine uçuveren kuşlarla dolu bir çember.

* "Vatan hainlerinin" başları on dördüncü yüzyıldan 1678 yılına kadar haşlanıp zifte batırılarak Londra Köprüsü'nde sergilenmiştir. (*ç.n.*)

Agnes omuzlarla vücutların, kadınlı erkekli bir kalabalığın, kolunun altında tavuk taşıyan birinin, göğsünün yarısını şalıyla gizlemiş bebek emziren bir kadının, tepside taşıdığı turtaları satan bir kadının arasından süzülüyor. İnsanların arasından yanlamasına adımlar ata ata geçerek sahneye yaklaşabildiği kadar yaklaşıyor.

Vücutlar, dirsekler ve kollar dört bir yandan bastırıyor. İnsanlar kapılardan içeri akmaya devam ediyor. Aşağıdakilerden bazıları balkonlardaki izleyicilere bağırarak el kol hareketleri yapıyor. Kalabalık yoğunlaşarak önce bir yana, sonra diğer yana doğru dalgalanıyor; Agnes ileri geri savruluyor ama yerinden vazgeçmiyor; işin sırrı akıntıya karşı koymaktansa onunla birlikte hareket etmekte. Nehirde durur gibi olduğunu düşünüyor Agnes: Akıntıya karşı direnmektense, ona doğru eğilmesi gerekiyor. En üst katta oturan bir grup, uzun bir ipi aşağı kadar sarkıtıyor. Bağırtılar, yuhalamalar, gülüşmeler. Turta satan adam ipin ucuna turtayla dolu bir sepet asıyor ve yukarıdakiler sepeti çekmeye başlıyor. Kalabalıktan birçok kişi şakalaşır gibi ya da belki çok acıktıkları için sepeti kapmaya çalışıyor; turta satan adam çat diye birer yumruk atıp hepsini hallediyor. Yukarıdakiler parayı atınca, turtacı kapmak için hemen fırlıyor. Az önce yumrukladığı adamlardan biri parayı ondan önce kapınca, turtacı adamın boğazına yapışıyor; adam turtacının çenesine bir yumruk indiriyor. İkisi birden küt diye yere devrilip kalabalığın, tezahüratın ve gürültünün içinde kayboluyorlar.

Agnes'ın yanındaki kadın omuzlarını silkip kararmış, çarpık çurpuk dişlerini göstererek sırıtıyor. Küçük bir oğlanı omuzlarına almış. Çocuk tek eliyle annesinin saçlarından tutmuş, öbür elinde tuttuğu koyun buduna benzeyen şeyi karnı tok, donuk bakışlı bir kayıtsızlıkla kemiriyor. Çocuk kemiği o küçücük, keskin dişlerinin arasında tutarak duygusuz gözlerle Agnes'a bakıyor.

Ansızın çıkan tiz bir ses Agnes'ı yerinden sıçratıyor. Nereden geldiği belli olmayan trompet sesleri. Kalabalığın uğultusu yükselerek düzensiz, toplu bir tezahürata dönüşüyor. Herkes kollarını havaya kaldırıyor; dağınık bir alkış sesi, birçok tezahürat sesi, kulak tırmalayıcı ıslıklar duyuluyor. Agnes'ın arkasından kaba bir

bağırtı, bir küfür, Tanrı aşkına çabuk başlamalarını haykıran sabırsız bir ses geliyor.

Trompetler başa dönen o aynı melodiyi, son notayı bastırıp uzatarak tekrar çalıyor. Kalabalığa sessizlik çökerken, sahneye iki adam çıkıyor.

Agnes gözlerini kırpıştırıyor. Her nasılsa oraya oyunu görmeye geldiğini unutup gitmiş. Ama işte orada, kocasının tiyatrosunda ve oyun başlamak üzere.

İki oyuncu ahşap sahnenin üzerinde durup izleyen kimse yokmuş, orada yalnız ikisi varmış gibi konuşmaya başlıyor.

Agnes dikkatle, ilgiyle onları dinliyor. İkisi de heyecanlı, gergin, elleri kılıçlarında, etrafa bakınıyorlar.

Kim var orada? diye bağırıyor biri ötekine. Tanıt kendini, diye bağırıyor öteki de. Sahneye hepsi de heyecanlı, hepsi tedirgin birkaç oyuncu daha giriyor.

Agnes'ın, etrafındaki herkesin suspus olduğunu fark etmemesi mümkün değil. Kimseden ses çıkmıyor. Kimse kıpırdamıyor. Herkes tamamıyla oyunculara ve söylediklerine odaklanmış. O itişip kakışan, ıslık çalan, atışan, turta yiyen güruh gitmiş, yerine huşu içinde sessizce izleyen bir cemaat gelmiş. Bir büyücü ya da cadı değneğini tiyatronun üzerinden geçirmiş de herkesi taş yapmış sanki.

Agnes oradayken ve oyun başlamışken, yol boyunca ve kocasının odasında hissettiği o garip, her şeyden uzak olma hissinin üzerinden kir gibi akıp gittiğini hissediyor. Kendini hazır, öfkeli hissediyor. Haydi, diye düşünüyor. Görelim, bakalım.

Sahnedeki oyuncular birbiriyle konuşuyor. Ellerinde silahları, el kol hareketleri yapıyor, bir şeyleri gösteriyor, yapmacık tavırlarla ileri geri yürüyorlar. Biri bir cümle, sonra bir cümle daha söyleyip sözü diğerine bırakıyor. Agnes hayret içinde olanları izliyor. Oğluyla ilgili tanıdık bir şeyler görmeyi beklemiş. Oyun başka ne hakkında olabilir ki? Ama bu adamlar bir kalede, surlardaki siperlerin önünde yok yere tartışıyor.

Cadının büyüsünden bir tek Agnes muaf tutulmuş gibi. Büyü ona işlememiş. Kendini köşeye sıkıştırılmış, gülünç duruma düşürülmüş gibi hissediyor. Bu sözleri, diyalogları kocası yazmış

ama bütün bunların oğullarıyla ne ilgisi var ki? Sahnedekilere bağırmak istiyor. Sen, demek istiyor, ve sen: Sizler birer hiçsiniz, onun gerçekte ne olduğuna kıyasla bu oyun tam bir saçmalık. Sakın onun adını ağzınıza almaya cüret etmeyin.

Agnes'ın üzerine müthiş bir yorgunluk çöküyor. Saatler boyu at binmekten, uykusuzluktan, adeta gözlerini yakan ışıktan, bacaklarıyla kalçasının ağrıdığını hissediyor. Dört bir yanından bastıran vücutlara, bu uzun konuşmalara, akıp giden sözcüklere tahammül edecek, ne gücü var ne de isteği. Orada bir saniye daha duramayacak. Çekip gidecek ve kocasının bundan haberi bile olmayacak.

Sahnedeki oyuncu ansızın korkunç bir şey gördüğüne dair bir şeyler söyleyince, Agnes durumu anlayarak ürperiyor. Bu adamların aradığı, tartıştığı, beklediği şey bir hayalet, hortlak. Bunu hem istiyor hem de olmasından korkuyorlar.

Agnes hiç kıpırdamadan durarak adamların hareketlerini izliyor, sözlerini dinliyor. Etrafındakiler ona dokunamasın, bir yerine değip dikkatini dağıtmasın diye kollarını kavuşturuyor. Yoğunlaşması lazım. Tek bir sesi bile kaçırmak istemiyor.

Hayalet belirdiğinde, seyirciler topluca nefeslerini tutuyor. Agnes'sa gözünü bile kırpmıyor. Dosdoğru hayalete bakıyor. Zırha bürünmüş, miğferinin siperliğini indirmiş, vücudunun yarısı bir kefenin altında. Agnes kalenin mazgallı siperlerindeki adamların korku içinde atıp tutmalarını dinlemiyor. Kısılmış gözkapaklarının arasından sahneyi izliyor.

Gözü o hayalette: uzun boyu, kolunu avcu yukarı bakacak şekilde ve parmaklarını kendine has bir tavırla kıvırarak hareket ettirişi, omuzlarını çevirişi. Hayalet siperliğini kaldırdığında ne şaşırıyor ne de o anda tanımış gibi oluyor, yalnızca bildiği şeyin onaylandığını görüyor. Kocasının yüzü ölü gibi bembeyaz boyanmış, sakalı ağartılmış; savaşa gider gibi zırh ve miğfer giymiş ama Agnes bir an olsun aldanmıyor. O kostümün, hayalet kılığının altında kimin olduğunu çok iyi biliyor.

Agnes şöyle düşünüyor: Pekâlâ. Demek buradasın. Ne işler çeviriyorsun bakalım?

Düşünceleri kocasına, kendi zihninden onunkine ışınlanmışçasına –artık bağırıp çağırmaya, siper önündeki adamları uyarmaya başlamış olan– hayaletin başı ansızın ona dönüveriyor. Siperliği açık, gözleri seyircilerin üzerinden uzaklara bakıyor.

Evet, diyor Agnes, ben de buradayım. Göster bakalım.

Hayalet sahneden çıkıyor. Aradığını bulamamış gibi bir hali var. Seyirciden hüsranla dolu mırıltılar yükseliyor. Sahnedeki adamlar habire konuşuyor. Agnes hayaletin dönmesi için sabırsızlanarak ağırlığını öbür ayağına veriyor, parmak uçlarında yükseliyor. Geri gelmesini, gözünün önünde olmasını istiyor; bir açıklama yapmasını istiyor.

Başını önündeki adamın omzu üstünden uzatmaya çalışırken kazara yanındaki kadının ayak parmaklarına basıyor. Kadın ufak bir çığlık atıp yalpalayınca, omzundaki çocuk elindeki kuzu budunu düşürüyor. Agnes özür dileyerek kadını dirseğinden tutup yerdeki budu almak için eğilmişken sahnede söylenen bir şeyi duyarak doğruluyor ve but elinden kayarak tekrar yere düşüyor.

Hamlet, diyor oyunculardan biri.

Agnes bunu uzaklarda çalan bir çanın yankısı kadar net duyuyor.

Sonra tekrar duyuyor: Hamlet.

Agnes kendi kanının tadını alıncaya kadar dilini ısırıyor. Ellerini birbirine geçirip var gücüyle sıkıyor.

Sahnedeki adamlar tekerlemeli bir oyun oynar gibi bu adı sırayla söyleyip duruyor. Hamlet, Hamlet, Hamlet. Galiba o hayaletin, ölen adamın, sahneden çıkan şeyin adı.

Bu adı hiç tanımadığı ve tanımayacağı insanların ağzından, yaşlı ve ölmüş bir kralın adı olarak duymak: Agnes'a anlaşılmaz geliyor. Kocası bunu neden yapsın ki? Ne demeye onun için hiçbir anlamı yokmuş, bir dizi harften ibaretmiş gibi davransın? Bu adı çalıp temsil ettiği her şeyden soyutlayarak içini nasıl boşaltabilir, bir zamanlar sahip olduğu yaşamı içinden nasıl çekip alabilir? Kalemi eline alıp kâğıda yazarak oğullarıyla arasındaki bağlantıyı nasıl kopartabilir? Hiç anlamıyor. Bunu yapmış olması kalbini parçalıyor, içini delik deşik ediyor; onu kendinden, kocasından,

geçmişlerinden, sahip oldukları her şeyden koparıp alma tehdidini içinde taşıyor. Köprüdeki o zavallıcıkların başlarını, dişlerini, savunmasız boyunlarını, yüzlerinde donup kalmış o korku dolu ifadeyi düşünüyor ve kendini onlardan biri gibi hissediyor. Nehrin ürpertisini, vücutsuz başların suya batıp çıkışını, sessiz ve beyhude pişmanlıklarını hissediyor.

Gidecek. Oradan çekip gidecek. Bartholomew'u bulup o yorgun ata binecek ve Stratford'a dönüp kocasına, Gelme, sakın dönme, Londra'da kal, artık burada istenmiyorsun, diye yazacak. Görmesi gerekeni görmüş. Tam korktuğu gibi: Kocası dünyanın en kutsal ve nadide ismini alıp öteki sözcüklerden bir çöp yığınının, teatral bir gösterinin ortasına atıvermiş işte.

Oraya gelip bu şeyi izleyerek kocasının kalbini biraz olsun görebilmeyi ummuş. Bu oyun ona tekrardan ulaşmasının bir yolu olabilirmiş. Kocasının oyun programındaki o isimle ona bir şeyler anlatmak istediğini düşünmüş. Bunun bir simge, bir işaret, uzatılan bir el, ona yapılan bir çağrı olabileceğini düşünmüş. At üstünde Londra'ya gelirken kocasının oğullarının ölümünden beri neden ondan uzaklaştığını, neden sessizleştiğini sonunda anlayabileceğini düşünmüş. Şimdiyse kocasının kalbinde anlaşılacak bir şey yokmuş gibi geliyor. İçindekiler bunlardan ibaret: ahşap bir sahne, nutuk çeken oyuncular, hayran bir kalabalık, kostümlü budalalar. Agnes bunca zaman bir hayalin, olmayan bir şeyin peşinden koşmuş.

Tam eteğini toplayıp şalına sarınmış, kocasına ve kumpanyasına sırtını dönmeye hazırlanırken, sahneye çıkan bir çocuk dikkatini çekiyor. Bir oğlan, diye düşünüyor Agnes şalını çözüp tekrar bağlayarak. Sonra, hayır, erkek. Sonra, hayır, delikanlı; erkekliğe adım atmak üzere olan bir çocuk.

Agnes tenine sert bir kırbaç darbesi almış gibi oluyor. Çocuğun alnının tepesinde dik dik duran sarı saçları, çevik ve kaygısız bir yürüyüşü var ve başını sabırsızca yukarı kaldırmış. Agnes'ın elleri yanına düşüyor. Şalı omuzlarından kayıp yere düşüyor ama eğilip almıyor. Gözleri oğlana kenetlenmiş durumda; gözlerini asla ayıramayacakmışçasına çocuğa bakıyor. Ciğerlerinin havasız

kaldığını, damarlarındaki kanın donduğunu hissediyor. Tepedeki yuvarlak gökyüzü bir kazanın kapağı gibi üstüne, herkesin üzerine kapanıyor sanki birden. Agnes üşüyor; sıcaktan bunalıyor; oradan gitmek zorunda; sonsuza kadar orada kalacak.

Kral çocuktan "oğlum Hamlet" diye söz ettiğinde, Agnes hiç şaşırmıyor. Tabii ki o. Tabii ki. Başka kim olacak ki? Son dört yıldır durmaksızın her yerde aradığı oğlu orada işte.

Bu o. O değil. O. Değil. Bu düşünce içinde balyoz gibi savruluyor. Oğlu, onun Hamnet'ı ya da Hamlet'ı ölmüş, kilise bahçesine gömülmüş. Daha çocukken ölmüş. Artık mezarının içinde, yalnızca bembeyaz bir iskeletten ibaret. Ama işte bu çocuk da o, yaşasa bu yaştaki Hamnet'ın da olacağı gibi erkekliğe adım atmasına ramak kalmış, sahnede oğlunun adımlarıyla yürüyor, oğlunun sesiyle konuşarak babasının onun için yazdığı sözleri söylüyor.

Agnes ellerini başının yanlarına bastırıyor. Bu kadarı çok fazla: Buna nasıl katlanacağını, kendine nasıl izah edeceğini bilemiyor. Çok fazla. Bir an için düşeceğini, başlardan ve vücutlardan bir denizin içinde kaybolacağını, sertleşmiş toprağın üzerine serileceğini ve yüzlerce ayağın onu ezip geçeceğini zannediyor.

Derken hayalet geri geliyor ve Hamlet denen çocuk onunla konuşmaya başlıyor: Korku içinde, kızgın, çılgına dönmüş vaziyette ve Agnes'ın içi kuru bir akarsu yatağına bir anda dolup taşan su misali eski, tanıdık bir dürtüyle doluyor. O çocuğa dokunmak istiyor; sarılıp rahatlatmak ve teselli etmek istiyor onu; yapacağı son şey olsa bile, bunu yapmak zorunda.

Sahnedeki genç Hamlet'ın yaşlı Hamlet'ı, damarlarında "cıva hızıyla" dolaşan bir zehir yüzünden öldüğünü anlatan hayaleti dinleyişi, kendi Hamnet'ının dinleyişine öyle benziyor ki. Başını aynı şekilde eğip yana yatırıyor, elindeki eklemlerden birini ânında anlamadığı bir şey duyduğu zamanlarda yaptığı gibi ağzına bastırıyor. Nasıl olabilir bu? Agnes anlamıyor, hiç anlamıyor. Bu oyuncu, bu gencecik delikanlı onu hiç görmemiş, onunla hiç tanışmamış olduğu halde Agnes'ın Hamnet'ı gibi davranmayı nasıl beceriyor?

Sıkış tıkış kalabalığın içinde kendine yol açarak oyunculara doğru giderken, tüm bedenini kaplayan hafif bir yağmur gibi

hissettiği gerçeği yavaşça anlıyor: Kocası bir çeşit simya yaratmış. Bu çocuğu bulup ona talimatlar vermiş, nasıl konuşacağını, nasıl duracağını, çenesini o şekilde, sonra bu şekilde nasıl kaldıracağını göstermiş. Provalar yaptırıp her şeyi ezberleterek çocuğu bu işe hazırlamış. Söyleyeceği ve işiteceği sözleri o yazmış. Agnes o provaları, kocasının çocuğu bu kadar kusursuz ve eksiksiz bir şekilde nasıl hazırlamış olabileceğini; çocuk işi becerdiğinde, ilk kez onun gibi yürüdüğünde, başını Agnes'ın kalbini paralayacak şekilde ilk kez çevirdiğinde neler hissetmiş olabileceğini hayal etmeye çalışıyor. Ceketini sakın ilikleme, bağları açık kalsın, botların da boyanmamış olmalı, saçlarını ıslat ki şurası aynı bu şekilde dik dik dursun, demek zorunda kalmış mıdır acaba?

Oradaki, o sahnedeki Hamlet iki kişi: yaşayan genç adam ve ölmüş baba. Hem hayatta hem de ölü. Kocası yapabileceği tek şekilde, oğullarını hayata döndürmüş. Hayalet konuşurken, Agnes kocasının bunu yazarak, hayalet rolünü bizzat oynayarak oğluyla yer değiştirdiğini görüyor. Oğlunu hayata döndürüp kendisi ölmüş; ölümün onu pençeleri arasına almasına izin verip oğlunun hayatını kurtarmış. "Ne korkunç şey! Ne korkunç! Ne korkunç!" diye mırıldanıyor kocası hayaletin sesiyle, ölürken çektiği acıyı hatırlayarak. Kocasının her babanın yapmak isteyeceği şeyi yaptığını, oğlunun yerine acı çektiğini, onun yerine geçtiğini, oğlu yaşasın diye onun yerine kendini feda ettiğini görüyor Agnes.

Bunları sonradan, oyun bittikten, son sessizlik çöktükten, ölüler yerlerinden fırlayıp sahnenin ön tarafındaki diğer oyunculara katıldıktan sonra kocasına da söyleyecek. Kocasıyla çocuk el ele tutuşup bir alkış sağanağının karşısında üst üste reveranslar yaptıktan sonra. Sahne bomboş kaldıktan, mazgallı siperler, mezarlık, kale ortadan kalktıktan sonra. Kocası kalabalığın içinden zar zor geçerek, yüzünde çizgi çizgi tebeşir izleriyle, gelip onu bulduktan sonra. Agnes'ı elinden tutarak üstündeki tokalı, derili zırha bastırdıktan sonra. Tepedeki gökyüzü gibi bomboş kalan yuvarlak tiyatronun içinde baş başa kaldıklarında.

Şimdiyse kalabalığın en önünde, sahnenin kıyısında; iki eliyle birden sahnenin ahşap kenarına yapışmış. Hamlet'ı, yaşasa olacağı

haliyle onun Hamlet'ı ile kocasının ellerine, kocasının sakalına sahip, kocasının sesiyle konuşan hayalet, bir ya da iki kol boyu ötesinde.

Orada olduğunu görmelerini ister gibi, üçünün arasındaki havayı hissetmeye çalışır, oyuncularla seyirci arasındaki, gerçek hayatla oyun arasındaki sınırı delmeyi ister gibi elini uzatıyor.

Sahneden çıkmaya hazırlanan hayalet başını ona çeviriyor. Son sözlerini söylerken dosdoğru Agnes'a, Agnes'ın gözlerine bakıyor:

"Sakın beni unutma."

Yazarın Notu

u, 1596 yazında, Stratford, Warwickshire'da ölen bir çocuğun kısa yaşamını temel alan bir kurgu roman. Gerçek Hamnet'a ve ailesine dair bilinen kısıtlı tarihî gerçeklere olabildiğince sadık kalmaya çalışmış olsam da, değiştirdiğim ya da kitapta kullanmadığım birkaç detay –daha çok isim– oldu.

Hamnet'ın annesi daha çok "Anne" olarak biliniyor ama babası Richard Hathaway vasiyetnamesinde ondan "Agnes" olarak söz etmiş ve ben de onun izinden gitmeyi tercih ettim. Kimileri Joan Hathaway'in Agnes'ın gerçek annesi olduğuna inanırken, kimileri de üvey annesi olduğunu savunuyor; iki fikri de destekleyecek ya da çürütecek fazla kanıt yok.

Hamnet'ın hayatta kalan tek halasının adı Eliza değil Joan (ondan önce ölen en büyük ablasının adıyla aynı); o zamanlar tutulan nüfus kayıtlarında yaygın olduğu gibi, okurun iki adı karıştırmaması için ben de halanın adını değiştirmeye cüret ettim.

Shakespeare's Birthplace Trust'taki bazı rehberler bana Hamnet'ın Judith ve Susanna'yla birlikte dedesinin Henley Caddesi'ndeki evinde büyüdüğünü söylemişti; bazılarıysa eve bitişik yapılmış küçük binada yaşadıklarından emindi. Gerçek ne olursa olsun, iki ev arasında yakın bağlantı olduğu kesin ama ben ikinci varsayıma inanmayı seçtim.

Son olarak, Hamnet Shakespeare'in ölüm nedeni aslında bilinmiyor: Kayıtlarda gömüldüğü yazılı fakat ölüm nedeni yazılmamış. Shakespeare oyunlarında ve şiirlerinde Kara Ölüm'den ya da 16. yüzyılın sonlarına doğru daha çok kullanılmaya başlanan adıyla "salgından" bir kez olsun söz etmemiş. Bunun gerçek nedeninin ne olabileceğini sık sık düşünmüşümdür; bu roman naçizane tahminlerimin bir ürünüdür.

Teşekkürler

Teşekkürler, Mary-Anne Harrington.

Teşekkürler, Victoria Hobbs.

Teşekkürler, Jordan Pavlin.

Teşekkürler, Georgina Moore.

Teşekkürler, Hazel Orme, Yeti Lambregts, Amy Perkins, Vicky Abbott ve Tinder Press'teki herkes.

Teşekkürler Shakespeare's Birthplace Trust çalışanları ve Stratford, Holy Trinity Kilisesi'ndeki rehberler; sayısız soru karşısında her biriniz fazlasıyla cömert ve sabırlı davrandınız.

Teşekkürler, Bridget O'Farrel; mutfak masasını ödünç verdiğin için.

Teşekkürler Charlotte Mendelson ve Jules Bradbury; şifalı ot ve bitkiler hakkındaki bilgiler için.

Romanın yazım sürecinde şu kitaplar paha biçilmezdi: *The Herball or General Historie of Plantes,* John Gerard, 1597 (yayına hazırlayan Marcus Woodward, © Bodley Head, 1927); *Shakespeare's Restless World,* Neil McGregor (Allen Lane, 2012); *A Shakespeare Botanical,* Margaret Willes (Bodleian Library, 2015); *The Book of Faulconrie or Hauking,* George Turberville (Londra, 1575); *Shakespeare's Wife,* Germaine Greer (Bloomsbury, 2007); *Shakespeare,* Bill Bryson (Harper Press, 2007); *Shakespeare: The Biography,* Peter Ackroyd (Vintage, 2006); *How To Be a Tudor,* Ruth Goodman (Penguin, 2015); *1599: A Year in the Life of William Shakespeare,* James Shapiro (Faber & Faber, 2005); Shakespeare Documented internet sitesi, shakespearedocumented.folger.edu/

1989 yılında girdiğim bir İngilizce dersinde Hamnet'ın adını ilk kez duymama vesile olan Mr Henderson'a bilhassa teşekkür ederim. Umarım bu kitap onun "fena değil" kategorisine girebilir.

Teşekkürler SS, IZ ve JA.

Ve her şey için teşekkürler Will Sutcliffe.